

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
І КОРПОРАТИВНА СТРАТЕГІЯ
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

МОНОГРАФІЯ

Том 1

«Центр учбової
літератури» Київ – 2016

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
І КОРПОРАТИВНА СТРАТЕГІЯ
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

МОНОГРАФІЯ

Том 1

«Центр учбової
літератури» Київ – 2016

УДК 336.71:06.05(02)
ББК 7262.10
Ф 591

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Національного авіаційного університету
(протокол № 8 від «10» червня 2015 р.)*

Рецензенти:

В. Л. Смагін – доктор економічних наук, професор;
В. П. Лільчук – доктор економічних наук, професор;
Є. Є. Іонін – доктор економічних наук, професор;
С. Я. Єлецьких – доктор економічних наук, доцент.

Ф 591 **Фінансова діяльність і корпоративна стратегія комерційних банків** [текст]
монографія / [Г. В. Астапова, О. В. Ареф'єва, В. В. Матвєєв та ін.]. – Київ:
Центр учбової літератури, 2016. – 128 с.

ISBN 978-611-01-0747-1

Розкрито зміст, напрями та особливості фінансової діяльності комерційного банку. Розглянуто особливості корпоративного управління в комерційних банках з позиції статусу банку як різновиду корпорації і як учасника інших корпорацій. Визначено сутність, особливості та порядок формування корпоративної стратегії комерційного банку з точки зору менеджеральної теорії та теорії організацій. Наведено результати створення нового виду економічного аналізу – корпоративного аналізу та засоби його застосування у комерційних банках. Висвітлено проблеми організації фінансової роботи в комерційному банку, визначено її пріоритетні напрями. Обґрунтовано шляхи удосконалення корпоративного планування фінансової роботи комерційного банку, напрями підвищення його прибутковості та інструменти управління фінансовою стійкістю і надійністю.

УДК 336.71:06.05(02)
ББК 7262.10

ISBN 978-611-01-0747-1

© Г. В. Астапова, О. В. Ареф'єва,
В. В. Матвєєв та ін., 2015.
© Центр учбової літератури, 2016.

УДК 336.71:06.05(02)
ББК 7262.10
Ф 591

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Національного авіаційного університету
(протокол № 8 від «10» червня 2015 р.)*

Рецензенти:

В. Л. Смагін – доктор економічних наук, професор;
В. П. Лільчук – доктор економічних наук, професор;
Є. Є. Іонін – доктор економічних наук, професор;
С. Я. Єлецьких – доктор економічних наук, доцент.

Ф 591 **Фінансова діяльність і корпоративна стратегія комерційних банків** [текст]
монографія / [Г. В. Астапова, О. В. Ареф'єва, В. В. Матвєєв та ін.]. – Київ:
Центр учбової літератури, 2016. – 128 с.

ISBN 978-611-01-0747-1

Розкрито зміст, напрями та особливості фінансової діяльності комерційного банку. Розглянуто особливості корпоративного управління в комерційних банках з позиції статусу банку як різновиду корпорації і як учасника інших корпорацій. Визначено сутність, особливості та порядок формування корпоративної стратегії комерційного банку з точки зору менеджеральної теорії та теорії організацій. Наведено результати створення нового виду економічного аналізу – корпоративного аналізу та засоби його застосування у комерційних банках. Висвітлено проблеми організації фінансової роботи в комерційному банку, визначено її пріоритетні напрями. Обґрунтовано шляхи удосконалення корпоративного планування фінансової роботи комерційного банку, напрями підвищення його прибутковості та інструменти управління фінансовою стійкістю і надійністю.

УДК 336.71:06.05(02)
ББК 7262.10

ISBN 978-611-01-0747-1

© Г. В. Астапова, О. В. Ареф'єва,
В. В. Матвєєв та ін., 2015.
© Центр учбової літератури, 2016.

Колектив авторів (ТОМ 1):

1. Астапова Галина Вікторівна, д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
2. Арєф'єва Олена Володимирівна, д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, обліку і аудиту, декан ФЕП Інституту економіки та менеджменту НАУ;
3. Матвєєв В'ячеслав Васильович, д.е.н., професор, директор Інституту економіки та менеджменту НАУ,
4. Гайдаржійська Ольга Миколаївна, к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
5. Арєф'єв Сергій Олегович, к.е.н., доцент, докторант НАУ;
6. Пілецька Саміра Тимофіївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ НАУ;
7. Горбачова Оксана Миколаївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ НАУ;
8. Жам Олена Юрїївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
9. Рибак Олена Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
10. Соловей Надія Василівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ НАУ;
11. Щєпіна Тєтяна Георгїївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
12. Костюнік Олена Валерїївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
13. Новїкова Наталя Іванївна, к.е.н., доцент, доцент Алуштинської філії Сїмферопольського коледжу індустрії гостинності;
14. Кравчук Наталя Миколаївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
15. Фїлатова Тєтяна Валентинївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ВДНЗ «Донецький інститут залїзничного транспорту Української державної академії залїзничного транспорту»;
16. Мілявський Михайло Юрїйович, к.е.н., доцент, доцент кафедри правових дисциплїн ДДМА (м. Краматорськ);
17. Михальченко Олексїй Анатолїйович, к.е.н., директор ППН НАУ;
18. Омельяненко Сергїй Леонїдович, к.е.н., молодший науковий співробітник Державного музею авіації НАУ
19. Івченкова Олена Юрїївна, к.е.н., доцент ДДМА (м. Краматорськ);

Колектив авторів (ТОМ 1):

1. Астапова Галина Вікторівна, д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
2. Арєф'єва Олена Володимирівна, д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, обліку і аудиту, декан ФЕП Інституту економіки та менеджменту НАУ;
3. Матвєєв В'ячеслав Васильович, д.е.н., професор, директор Інституту економіки та менеджменту НАУ,
4. Гайдаржійська Ольга Миколаївна, к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
5. Арєф'єв Сергій Олегович, к.е.н., доцент, докторант НАУ;
6. Пілецька Саміра Тимофіївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ НАУ;
7. Горбачова Оксана Миколаївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ НАУ;
8. Жам Олена Юрїївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
9. Рибак Олена Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
10. Соловей Надія Василівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ НАУ;
11. Щєпіна Тєтяна Георгїївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
12. Костюнік Олена Валерїївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
13. Новїкова Наталя Іванївна, к.е.н., доцент, доцент Алуштинської філії Сїмферопольського коледжу індустрії гостинності;
14. Кравчук Наталя Миколаївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
15. Фїлатова Тєтяна Валентинївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ВДНЗ «Донецький інститут залїзничного транспорту Української державної академії залїзничного транспорту»;
16. Мілявський Михайло Юрїйович, к.е.н., доцент, доцент кафедри правових дисциплїн ДДМА (м. Краматорськ);
17. Михальченко Олексїй Анатолїйович, к.е.н., директор ППН НАУ;
18. Омельяненко Сергїй Леонїдович, к.е.н., молодший науковий співробітник Державного музею авіації НАУ
19. Івченкова Олена Юрїївна, к.е.н., доцент ДДМА (м. Краматорськ);

20. Грушак Заріна Миколаївна, к.е.н., ст. викл. кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
21. Костенко Ольга Костянтинівна, ст. викл. кафедри обліку, аналізу і аудиту ДонНУ (м. Вінниця);
22. Крапко Олена Михайлівна, ст. викл. кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
23. Панасюк Ірина Петрівна, асистент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
24. Родіонов Павло Юрійович, аспірант кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
25. Гринь Ольга Григорівна, асистент кафедри міжнародної економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
26. Задерака Наталія Миколаївна, асистент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
27. Абазіна Оксана Андріївна, аспірант кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
28. Сергієнко Світлана Анатоліївна, аспірант кафедри маркетингу та ресурсозабезпечення ІЕМ НАУ
29. Щербань Руслан Євгенович, аспірант кафедри фінансів ДонУЕП;
30. Нікітін Михайло Михайлович, аспірант кафедри фінансів ДонУЕП;
31. Біскупська Ірина Вікторівна, аспірант кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
32. Руденко Любов Андріївна – асистент кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
33. Шуляр Наталія Миколаївна – асистент кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
34. Дербіна Ірина Віталіївна – студентка Інституту економіки та менеджменту НАУ;
35. Арендар Лілія Миколаївна – студентка Інституту економіки та менеджменту НАУ.

20. Грушак Заріна Миколаївна, к.е.н., ст. викл. кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
21. Костенко Ольга Костянтинівна, ст. викл. кафедри обліку, аналізу і аудиту ДонНУ (м. Вінниця);
22. Крапко Олена Михайлівна, ст. викл. кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
23. Панасюк Ірина Петрівна, асистент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
24. Родіонов Павло Юрійович, аспірант кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
25. Гринь Ольга Григорівна, асистент кафедри міжнародної економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
26. Задерака Наталія Миколаївна, асистент кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
27. Абазіна Оксана Андріївна, аспірант кафедри фінансів, обліку і аудиту Інституту економіки та менеджменту НАУ;
28. Сергієнко Світлана Анатоліївна, аспірант кафедри маркетингу та ресурсозабезпечення ІЕМ НАУ
29. Щербань Руслан Євгенович, аспірант кафедри фінансів ДонУЕП;
30. Нікітін Михайло Михайлович, аспірант кафедри фінансів ДонУЕП;
31. Біскупська Ірина Вікторівна, аспірант кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
32. Руденко Любов Андріївна – асистент кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
33. Шуляр Наталія Миколаївна – асистент кафедри економіки Інституту економіки та менеджменту НАУ;
34. Дербіна Ірина Віталіївна – студентка Інституту економіки та менеджменту НАУ;
35. Арендар Лілія Миколаївна – студентка Інституту економіки та менеджменту НАУ.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
---------------------	---

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	10
---	-----------

1.1. Сутність, напрями та особливості фінансової діяль- ності комерційного банку	10
1.2. Особливості корпоративного управління в комер- ційних банках	16
1.3. Формування корпоративної стратегії комерційного банку	21
<i>Література до Розділу 1.</i>	<i>35</i>

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ КОРПОРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	37
---	-----------

2.1. Діючі методики економічного аналізу фінансового стану та фінансових результатів комерційного банку	37
2.2. Методологія корпоративного аналізу та особливості його використання в умовах комерційних банків	41
2.3. Удосконалення методичного забезпечення аналізу інвестиційних портфелів комерційного банку	48
2.4. Методичні підходи до аналізу грошових потоків ко- мерційного банку	58
<i>Література до Розділу 2.</i>	<i>64</i>

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ І ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ	66
---	-----------

3.1. Організація фінансової роботи в комерційному банку та визначення її пріоритетів	66
---	----

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
---------------------	---

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	10
---	-----------

1.1. Сутність, напрями та особливості фінансової діяль- ності комерційного банку	10
1.2. Особливості корпоративного управління в комер- ційних банках	16
1.3. Формування корпоративної стратегії комерційного банку	21
<i>Література до Розділу 1.</i>	<i>35</i>

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ КОРПОРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	37
---	-----------

2.1. Діючі методики економічного аналізу фінансового стану та фінансових результатів комерційного банку	37
2.2. Методологія корпоративного аналізу та особливості його використання в умовах комерційних банків	41
2.3. Удосконалення методичного забезпечення аналізу інвестиційних портфелів комерційного банку	48
2.4. Методичні підходи до аналізу грошових потоків ко- мерційного банку	58
<i>Література до Розділу 2.</i>	<i>64</i>

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ І ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ	66
---	-----------

3.1. Організація фінансової роботи в комерційному банку та визначення її пріоритетів	66
---	----

3.2. Удосконалення планування фінансової роботи комерційного банку	73
3.3. Обґрунтування інструментів управління фінансовою стійкістю і надійністю комерційного банку	79
3.4. Тактика фінансової роботи у напрямі управління якістю банківських послуг	83
3.5. Моделювання попиту на карткові послуги комерційного банку	86
<i>Література до Розділу 3.</i>	106

3.2. Удосконалення планування фінансової роботи комерційного банку	73
3.3. Обґрунтування інструментів управління фінансовою стійкістю і надійністю комерційного банку	79
3.4. Тактика фінансової роботи у напрямі управління якістю банківських послуг	83
3.5. Моделювання попиту на карткові послуги комерційного банку	86
<i>Література до Розділу 3.</i>	106

ПЕРЕДМОВА

В умовах фінансової кризи найбільш гостро позначилися проблеми діяльності банківського сектора. Пріоритетом діяльності комерційних банків є отримання прибутку, який є джерелом дивідендних виплат засновникам, створення фондів і поповнення банківських ресурсів. Робота керівництва та фахівців банку в цьому напрямі є фінансовою діяльністю і пов'язана із забезпеченням підвищення доходів комерційних банків та скороченням витрат.

Основним джерелом доходів більшості комерційних банків є відсотки, стягувані з позичальників за користування позиками. Це пояснюється тією обставиною, що банки є фінансовими посередниками, що здійснюють перерозподіл грошових коштів господарських суб'єктів та населення. Отже за рахунок кредитних операцій створюються процентні доходи комерційних банків. Також банки здійснюють для своїх клієнтів широкий спектр платних послуг, а саме надання гарантій і доручень клієнтам, розрахункове, касове обслуговування, довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, операції з монетарними металами і ін. Ці операції приносять банку доходи, як правило, у вигляді комісійної винагороди і інших видів оплати послуг. Частка цих видів у валовому доході кожного банку неоднакова і залежить від виконуваних операцій і їх обсягу.

Важливою умовою організації активної діяльності банків є наявність і постійна достатність фінансових ресурсів, тобто коштів на депозитах, що формують залучений капітал банку. Факторами надійності та конкурентоспроможності банку виступають виконання ним економічних нормативів НБУ, високий рейтинг банку, наявність власного капіталу як забезпечення виконання поточних та перспективних зобов'язань. Пасивні операції банку не формують його доходи, а навпаки створюють зобов'язання банку поряд з його ресурсною базою.

Прибуток комерційного банку є різницею між його сукупним валовим доходом і витратами, тому фактором його збільшення є досягнення мінімізації або економії банківських витрат. Специфіка банківської діяльності не дозволяє оперативного зменшувати процентні або комісійні витрати, але дозволяє створювати та використовувати резерви відносної економії витрат.

ПЕРЕДМОВА

В умовах фінансової кризи найбільш гостро позначилися проблеми діяльності банківського сектора. Пріоритетом діяльності комерційних банків є отримання прибутку, який є джерелом дивідендних виплат засновникам, створення фондів і поповнення банківських ресурсів. Робота керівництва та фахівців банку в цьому напрямі є фінансовою діяльністю і пов'язана із забезпеченням підвищення доходів комерційних банків та скороченням витрат.

Основним джерелом доходів більшості комерційних банків є відсотки, стягувані з позичальників за користування позиками. Це пояснюється тією обставиною, що банки є фінансовими посередниками, що здійснюють перерозподіл грошових коштів господарських суб'єктів та населення. Отже за рахунок кредитних операцій створюються процентні доходи комерційних банків. Також банки здійснюють для своїх клієнтів широкий спектр платних послуг, а саме надання гарантій і доручень клієнтам, розрахункове, касове обслуговування, довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, операції з монетарними металами і ін. Ці операції приносять банку доходи, як правило, у вигляді комісійної винагороди і інших видів оплати послуг. Частка цих видів у валовому доході кожного банку неоднакова і залежить від виконуваних операцій і їх обсягу.

Важливою умовою організації активної діяльності банків є наявність і постійна достатність фінансових ресурсів, тобто коштів на депозитах, що формують залучений капітал банку. Факторами надійності та конкурентоспроможності банку виступають виконання ним економічних нормативів НБУ, високий рейтинг банку, наявність власного капіталу як забезпечення виконання поточних та перспективних зобов'язань. Пасивні операції банку не формують його доходи, а навпаки створюють зобов'язання банку поряд з його ресурсною базою.

Прибуток комерційного банку є різницею між його сукупним валовим доходом і витратами, тому фактором його збільшення є досягнення мінімізації або економії банківських витрат. Специфіка банківської діяльності не дозволяє оперативного зменшувати процентні або комісійні витрати, але дозволяє створювати та використовувати резерви відносної економії витрат.

Діяльність банку на ринку фінансових послуг незалежно від її прибуткоутворчої ролі є фінансовою діяльністю і потребує комплексного дослідження напрямів її оптимізації.

Проблемам організації фінансової діяльності комерційних банків присвячені дослідження багатьох вітчизняних (Л. Омелянович, О. Папаїки, А. Мороза, М. Савлука, В. Кочеткова, А. Кононенко, О. Брітченка, О. Васюренка, І. Цупора, Н. Волкової, А. Мотіна, П. Бардара та ін.) та зарубіжних вчених (Е. Долана, В. Клесникава, В. Камаєва, П. Роуза та ін.). Більшість дослідників присвячують власні праці характеристиці та обґрунтуванню шляхів удосконалення окремих напрямів фінансової діяльності банку. За результатами досліджень залишаються не розглянутими проблеми розвитку корпоративних відносин в банківському секторі та взаємозв'язку процесів формування корпоративної стратегії та забезпечення результативності фінансової діяльності комерційного банку.

У даній монографії розглянутий комплекс питань, які висвітлюють процес функціонування комерційного банку як корпоративного утворення з позицій системності організації операційної діяльності та фінансової роботи і з погляду комплексного підходу щодо здійснення процедур корпоративного аналізу, планування та контролю фінансової діяльності банку.

Структура монографії містить десять розділів, матеріал котрих у логічній послідовності розкриває шляхи формування корпоративної стратегії банку та покращення його фінансової діяльності. Дана частина монографії охоплює перші три розділи.

Матеріал першого розділу «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ» (авт. Г.В. Астапова, О.В. Ареф'єва, В.В. Матвеев, О.М. Горбачова, Н.М. Кравчук, Н.В. Соловей, Т.В. Філатова, М.М. Нікітін) розкриває зміст, напрями та особливості фінансової діяльності комерційного банку. Визначено відмінність фінансової діяльності в умовах комерційного банку від фінансової діяльності іншого господарського суб'єкта. Розглянуто особливості корпоративного управління в комерційних банках з позиції статусу банку як різновиду корпорації і як учасника інших корпорацій. Також визначено сутність, особливості та порядок формування корпоративної стратегії комерційного банку. Надано розкриття сутності корпоративної стратегії з точки зору менеджеральної теорії та теорії організацій.

Діяльність банку на ринку фінансових послуг незалежно від її прибуткоутворчої ролі є фінансовою діяльністю і потребує комплексного дослідження напрямів її оптимізації.

Проблемам організації фінансової діяльності комерційних банків присвячені дослідження багатьох вітчизняних (Л. Омелянович, О. Папаїки, А. Мороза, М. Савлука, В. Кочеткова, А. Кононенко, О. Брітченка, О. Васюренка, І. Цупора, Н. Волкової, А. Мотіна, П. Бардара та ін.) та зарубіжних вчених (Е. Долана, В. Клесникава, В. Камаєва, П. Роуза та ін.). Більшість дослідників присвячують власні праці характеристиці та обґрунтуванню шляхів удосконалення окремих напрямів фінансової діяльності банку. За результатами досліджень залишаються не розглянутими проблеми розвитку корпоративних відносин в банківському секторі та взаємозв'язку процесів формування корпоративної стратегії та забезпечення результативності фінансової діяльності комерційного банку.

У даній монографії розглянутий комплекс питань, які висвітлюють процес функціонування комерційного банку як корпоративного утворення з позицій системності організації операційної діяльності та фінансової роботи і з погляду комплексного підходу щодо здійснення процедур корпоративного аналізу, планування та контролю фінансової діяльності банку.

Структура монографії містить десять розділів, матеріал котрих у логічній послідовності розкриває шляхи формування корпоративної стратегії банку та покращення його фінансової діяльності. Дана частина монографії охоплює перші три розділи.

Матеріал першого розділу «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ» (авт. Г.В. Астапова, О.В. Ареф'єва, В.В. Матвеев, О.М. Горбачова, Н.М. Кравчук, Н.В. Соловей, Т.В. Філатова, М.М. Нікітін) розкриває зміст, напрями та особливості фінансової діяльності комерційного банку. Визначено відмінність фінансової діяльності в умовах комерційного банку від фінансової діяльності іншого господарського суб'єкта. Розглянуто особливості корпоративного управління в комерційних банках з позиції статусу банку як різновиду корпорації і як учасника інших корпорацій. Також визначено сутність, особливості та порядок формування корпоративної стратегії комерційного банку. Надано розкриття сутності корпоративної стратегії з точки зору менеджеральної теорії та теорії організацій.

У другому розділі «УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ» (авт. Г.В. Астапова, О.М. Гайдаржийська, О.Ю. Жам, О.В. Костюнік, О.А. Михальченко, Н.І. Новікова, О.М. Рибак, Т.Г. Щепіна, С.Л. Омеляненко, О.М. Крапко, П.Ю. Родіонов, О.А. Абазіна, О.К. Костенко, О.Г. Гринь, Н.М. Задерака, Р.Є. Щербань, Л.М. Арендар) наведено результати створення нового виду економічного аналізу – корпоративного аналізу та засоби його застосування у комерційних банках.

Третій розділ монографії «ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ І ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ» (авт. Г.В. Астапова, С.Т. Пілецька, С.О. Ареф'єв, М.Ю. Мілявський, О.Ю. Івченкова, З.М. Грушак, І.П. Панасюк, І.В. Біскупська, С.А. Сергієнко, Л.А. Руденко, Н.М. Шуляр, І.В. Дербіна) присвячений висвітленню проблем організації фінансової роботи в комерційному банку, визначенню її пріоритетних напрямів. Обґрунтовано шляхи удосконалення корпоративного планування фінансової роботи комерційного банку (у тому числі план маркетингу), напрями підвищення його прибутковості та інструменти управління фінансовою стійкістю і надійністю.

У другому розділі «УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ» (авт. Г.В. Астапова, О.М. Гайдаржийська, О.Ю. Жам, О.В. Костюнік, О.А. Михальченко, Н.І. Новікова, О.М. Рибак, Т.Г. Щепіна, С.Л. Омеляненко, О.М. Крапко, П.Ю. Родіонов, О.А. Абазіна, О.К. Костенко, О.Г. Гринь, Н.М. Задерака, Р.Є. Щербань, Л.М. Арендар) наведено результати створення нового виду економічного аналізу – корпоративного аналізу та засоби його застосування у комерційних банках.

Третій розділ монографії «ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ І ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ» (авт. Г.В. Астапова, С.Т. Пілецька, С.О. Ареф'єв, М.Ю. Мілявський, О.Ю. Івченкова, З.М. Грушак, І.П. Панасюк, І.В. Біскупська, С.А. Сергієнко, Л.А. Руденко, Н.М. Шуляр, І.В. Дербіна) присвячений висвітленню проблем організації фінансової роботи в комерційному банку, визначенню її пріоритетних напрямів. Обґрунтовано шляхи удосконалення корпоративного планування фінансової роботи комерційного банку (у тому числі план маркетингу), напрями підвищення його прибутковості та інструменти управління фінансовою стійкістю і надійністю.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність, напрями та особливості фінансової діяльності комерційного банку

Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва – це дії щодо формування і використання фінансових ресурсів, які мають форму економічно обґрунтованих управлінських рішень. Таке визначення фінансової діяльності вказує на застосування терміну «фінансування» як до залучення капіталу, так і до розміщення капіталу в активи, якими володіє підприємство, тобто термін «фінансування» застосовується в найширшому розумінні.

Виходячи з того, що в підприємницькій діяльності частина фінансових ресурсів перетворюється в різні матеріальні цінності, а з точки зору менеджменту будь-яка діяльність людини являє собою розробку і реалізацію конкретних рішень щодо певного ресурсу, існує інше визначення фінансової діяльності.

Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва – це діяльність по розробці і реалізації фінансових рішень щодо володіння чотирма типами цінностей, між якими можна зробити вибір: майном, матеріальними і нематеріальними цінностями; фінансовими цінностями; грошми; боргами у формі дебіторської і кредиторської заборгованості.

Побудова системи цілей фінансової діяльності суб'єкта господарювання ґрунтується на визначенні їх місця між стратегічними і тактичними цілями всього підприємства на ринку. Зв'язок цілей фінансової діяльності і стратегічних цілей підприємства обумовлюється тим, що стратегічні цілі підприємства на ринку реальні тільки за наявності відповідних фінансових ресурсів. Тобто фінансова діяльність як створення і розподіл фінансових ресурсів забезпечує суб'єктові господарювання реалізацію його стратегічних цілей.

Суб'єкти господарювання поза залежністю від їхньої організаційно-правової основи мають, як правило, одночасно три стратегічні цілі на ринку – виживання на ринку, отримання прибутку та економічне зростання. У конкретний період часу для підприємства головною стає одна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність, напрями та особливості фінансової діяльності комерційного банку

Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва – це дії щодо формування і використання фінансових ресурсів, які мають форму економічно обґрунтованих управлінських рішень. Таке визначення фінансової діяльності вказує на застосування терміну «фінансування» як до залучення капіталу, так і до розміщення капіталу в активи, якими володіє підприємство, тобто термін «фінансування» застосовується в найширшому розумінні.

Виходячи з того, що в підприємницькій діяльності частина фінансових ресурсів перетворюється в різні матеріальні цінності, а з точки зору менеджменту будь-яка діяльність людини являє собою розробку і реалізацію конкретних рішень щодо певного ресурсу, існує інше визначення фінансової діяльності.

Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва – це діяльність по розробці і реалізації фінансових рішень щодо володіння чотирма типами цінностей, між якими можна зробити вибір: майном, матеріальними і нематеріальними цінностями; фінансовими цінностями; грошми; боргами у формі дебіторської і кредиторської заборгованості.

Побудова системи цілей фінансової діяльності суб'єкта господарювання ґрунтується на визначенні їх місця між стратегічними і тактичними цілями всього підприємства на ринку. Зв'язок цілей фінансової діяльності і стратегічних цілей підприємства обумовлюється тим, що стратегічні цілі підприємства на ринку реальні тільки за наявності відповідних фінансових ресурсів. Тобто фінансова діяльність як створення і розподіл фінансових ресурсів забезпечує суб'єктові господарювання реалізацію його стратегічних цілей.

Суб'єкти господарювання поза залежністю від їхньої організаційно-правової основи мають, як правило, одночасно три стратегічні цілі на ринку – виживання на ринку, отримання прибутку та економічне зростання. У конкретний період часу для підприємства головною стає одна

з вказаних цілей, але для фінансової діяльності головною метою завжди залишається підвищення ціни підприємства в інтересах максимізації добробуту власників.

У ході виконання поставлених цілей фінансова діяльність вирішує такі основні завдання:

вибір структури капіталу підприємства та напрямків його використання;

вибір оптимальних форм фінансування;

підтримка необхідного рівня ліквідності та платоспроможності підприємства;

регулювання грошових потоків (балансування надходжень і витрат платіжних коштів підприємства у часі);

забезпечення своєчасності розрахунків.

Управління фінансовою діяльністю – це організація практики вироблення рішень щодо регулювання грошових потоків, яка здійснюється відповідно до структури фінансової служби банку.

Ціль управління фінансовою діяльністю – домогтися оптимальності прийнятих у рамках фінансової діяльності рішень для максимізації грошового потоку банку.

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування суб'єктів господарювання, у тому числі комерційних банків, і досягнення ними поставлених цілей, тобто це і практична фінансова робота, яка забезпечує життєдіяльність банку, поліпшення її результатів.

Фінансова діяльність комерційних банків спрямована на вирішення таких основних задач:

– фінансове забезпечення банківської діяльності;

– пошук резервів збільшення доходів, прибули, підвищення рентабельності і платоспроможності;

– виконання фінансових зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами;

– мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого і соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

– контроль за ефективним, цільовим розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота комерційного банку здійснюється за такими основними напрямками: аналіз і контроль банківської діяльності; фінансове прогнозування і планування; оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Аналіз і контроль фінансової діяльності комерційного банку – це діагноз його фінансового стану, що робить можливим визначення недо-

з вказаних цілей, але для фінансової діяльності головною метою завжди залишається підвищення ціни підприємства в інтересах максимізації добробуту власників.

У ході виконання поставлених цілей фінансова діяльність вирішує такі основні завдання:

вибір структури капіталу підприємства та напрямків його використання;

вибір оптимальних форм фінансування;

підтримка необхідного рівня ліквідності та платоспроможності підприємства;

регулювання грошових потоків (балансування надходжень і витрат платіжних коштів підприємства у часі);

забезпечення своєчасності розрахунків.

Управління фінансовою діяльністю – це організація практики вироблення рішень щодо регулювання грошових потоків, яка здійснюється відповідно до структури фінансової служби банку.

Ціль управління фінансовою діяльністю – домогтися оптимальності прийнятих у рамках фінансової діяльності рішень для максимізації грошового потоку банку.

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування суб'єктів господарювання, у тому числі комерційних банків, і досягнення ними поставлених цілей, тобто це і практична фінансова робота, яка забезпечує життєдіяльність банку, поліпшення її результатів.

Фінансова діяльність комерційних банків спрямована на вирішення таких основних задач:

– фінансове забезпечення банківської діяльності;

– пошук резервів збільшення доходів, прибули, підвищення рентабельності і платоспроможності;

– виконання фінансових зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами;

– мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого і соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

– контроль за ефективним, цільовим розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота комерційного банку здійснюється за такими основними напрямками: аналіз і контроль банківської діяльності; фінансове прогнозування і планування; оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Аналіз і контроль фінансової діяльності комерційного банку – це діагноз його фінансового стану, що робить можливим визначення недо-

ліків і прорахунків, виявлення і мобілізацію фінансових резервів, збільшення доходів і прибутків, зменшення витрат, підвищення рентабельності, поліпшення банківської діяльності підприємства в цілому. Матеріали аналізу використовуються в процесі фінансового планування і прогнозування.

Фінансове прогнозування і планування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи банків. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба в грошових коштах для забезпечення активної банківської діяльності і можливість отримання цих засобів.

Оперативна та поточна фінансово-економічна робота охоплює комплекс активних та пасивних операцій комерційного банку.

Під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням.

Банківська система України складається з двох рівнів: перший, представлений Національним банком України; другий – комерційними банками.

Комерційні банки є багатофункціональними закладами, що оперують у різних секторах ринку позичкового капіталу. Великі комерційні банки надають клієнтам повний спектр послуг, включаючи кредити, прийом депозитів, розрахунків і т.д. Цим вони відмінні від спеціалізованих закладів, що обмежені визначеними функціями. Комерційні банки традиційно відіграють роль базової ланки кредитної системи. Переплетення функцій різних видів кредитних закладів і популярність універсального типу банку створює відомі труднощі для визначення понять «банк» і «банківська діяльність». Найчастіше головною ознакою банківської діяльності вважається прийом депозитів і видача кредитів.

Поняття «банк» має економічне і юридичне значення. У суворому юридичному змісті банк по визначенню Закону України «Про банки і банківську діяльність» є «кредитна організація, що має виключне право здійснювати в сукупності наступні банківські операції: залучення у внески коштів фізичних і юридичних осіб, розміщення зазначених коштів від свого імені і за свій рахунок на умовах зворотності, платності, терміновості, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб».

Банки взагалі – це суто комерційні інститути, які в поточній діяльності реалізують передусім власні економічні інтереси. Найважливіше завдання комерційного банку – максимізація вартості капіталу, тобто підвищення рівня доходів на кошти, що були вкладені в банк засновниками та акціонерами. Тому основним показником діяльності комерцій-

ліків і прорахунків, виявлення і мобілізацію фінансових резервів, збільшення доходів і прибутків, зменшення витрат, підвищення рентабельності, поліпшення банківської діяльності підприємства в цілому. Матеріали аналізу використовуються в процесі фінансового планування і прогнозування.

Фінансове прогнозування і планування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи банків. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба в грошових коштах для забезпечення активної банківської діяльності і можливість отримання цих засобів.

Оперативна та поточна фінансово-економічна робота охоплює комплекс активних та пасивних операцій комерційного банку.

Під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням.

Банківська система України складається з двох рівнів: перший, представлений Національним банком України; другий – комерційними банками.

Комерційні банки є багатофункціональними закладами, що оперують у різних секторах ринку позичкового капіталу. Великі комерційні банки надають клієнтам повний спектр послуг, включаючи кредити, прийом депозитів, розрахунків і т.д. Цим вони відмінні від спеціалізованих закладів, що обмежені визначеними функціями. Комерційні банки традиційно відіграють роль базової ланки кредитної системи. Переплетення функцій різних видів кредитних закладів і популярність універсального типу банку створює відомі труднощі для визначення понять «банк» і «банківська діяльність». Найчастіше головною ознакою банківської діяльності вважається прийом депозитів і видача кредитів.

Поняття «банк» має економічне і юридичне значення. У суворому юридичному змісті банк по визначенню Закону України «Про банки і банківську діяльність» є «кредитна організація, що має виключне право здійснювати в сукупності наступні банківські операції: залучення у внески коштів фізичних і юридичних осіб, розміщення зазначених коштів від свого імені і за свій рахунок на умовах зворотності, платності, терміновості, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб».

Банки взагалі – це суто комерційні інститути, які в поточній діяльності реалізують передусім власні економічні інтереси. Найважливіше завдання комерційного банку – максимізація вартості капіталу, тобто підвищення рівня доходів на кошти, що були вкладені в банк засновниками та акціонерами. Тому основним показником діяльності комерцій-

ного банку вважається прибуток як різниця між доходами від банківських операцій та витратами на їх здійснення. Головним принципом управління діяльністю банків виступає принцип: «купити дешевше – продати дорожче». Таким чином, політика і стратегія банку мають бути спрямовані на залучення фінансових ресурсів за найменшою вартістю та пошук найбільш доходних варіантів розміщення цих ресурсів при забезпеченні прийнятого рівня ризику проведення операцій.

Для забезпечення виконання своїх функцій та досягнення стратегічних та тактичних цілей комерційні банки здійснюють відповідні операції, постійно намагаючись збільшувати їх кількість та підвищувати якість. На сьогодні основна маса українських банків спроможна якісно виконувати не більше 40-50 видів операцій та послуг.

Комерційний банк – це багатофункціональний фінансовий інститут, що здійснює широкий спектр послуг кредитного, страхового і платіжного характеру, а також виконує різноманітні фінансові функції відносно будь-якого підприємства в економіці з метою одержання прибутку. Основними сферами діяльності комерційних банків України є:

- приймання заощаджень та інших коштів, що підлягають поверненню;
- надання кредитів за рахунок власних і залучених коштів;
- здійснення інвестицій за рахунок власних коштів;
- переміщення коштів у рамках платіжної системи України.

На підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції.

1. Прийом вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб.
2. Відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них.
3. Розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та власний ризик.

Банк, крім перелічених вище операцій, має право здійснювати такі операції та угоди.

1. Операції з валютними цінностями.
2. Емісію власних цінних паперів.
3. Організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів.
4. Операції на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг).
5. Надання гарантій, доручень та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі.

ного банку вважається прибуток як різниця між доходами від банківських операцій та витратами на їх здійснення. Головним принципом управління діяльністю банків виступає принцип: «купити дешевше – продати дорожче». Таким чином, політика і стратегія банку мають бути спрямовані на залучення фінансових ресурсів за найменшою вартістю та пошук найбільш доходних варіантів розміщення цих ресурсів при забезпеченні прийнятого рівня ризику проведення операцій.

Для забезпечення виконання своїх функцій та досягнення стратегічних та тактичних цілей комерційні банки здійснюють відповідні операції, постійно намагаючись збільшувати їх кількість та підвищувати якість. На сьогодні основна маса українських банків спроможна якісно виконувати не більше 40-50 видів операцій та послуг.

Комерційний банк – це багатофункціональний фінансовий інститут, що здійснює широкий спектр послуг кредитного, страхового і платіжного характеру, а також виконує різноманітні фінансові функції відносно будь-якого підприємства в економіці з метою одержання прибутку. Основними сферами діяльності комерційних банків України є:

- приймання заощаджень та інших коштів, що підлягають поверненню;
- надання кредитів за рахунок власних і залучених коштів;
- здійснення інвестицій за рахунок власних коштів;
- переміщення коштів у рамках платіжної системи України.

На підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції.

1. Прийом вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб.
2. Відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них.
3. Розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та власний ризик.

Банк, крім перелічених вище операцій, має право здійснювати такі операції та угоди.

1. Операції з валютними цінностями.
2. Емісію власних цінних паперів.
3. Організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів.
4. Операції на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг).
5. Надання гарантій, доручень та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі.

6. Придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари вимог та прийом платежів (факторинг).

7. Лізинг.

8. Послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей і документів.

9. Випуск, купівлю, продаж, обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів.

10. Випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток.

11. Надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

Операції приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб, відкриття та ведення поточних рахунків, розміщення залучених коштів належать виключно до банківських операцій, здійснювати які в сукупності дозволяється тільки юридичним особам, що мають банківську ліцензію. Інші юридичні особи мають право здійснювати тільки дві останні операції на підставі ліцензії на здійснення окремих банківських операцій, а інші операції та угоди, передбачені цією статтею, можуть здійснювати у порядку, визначеному законами України.

За умови отримання письмового дозволу НБУ банки також мають право на такі операції.

1. Здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб.

2. Здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї.

3. Перевезення валютних цінностей та індексацію коштів.

4. Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:

- з інструментами грошового ринку:

- з інструментами, що базується на обмінних курсах та відсотках з фінансовими ф'ючерсами та опціонами.

5. Довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами.

6. Депозитарну діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Традиційно в комерційних банках близько 90% усієї потреби в грошових ресурсах для активних операцій покривається за рахунок залучених коштів. Основну частину цих коштів складають депозити, тобто гроші, вкладені в банк клієнтами (приватними особами і компаніями), які зберігаються на їхніх рахунках і використовуються відповідно до режиму рахунка і банківського законодавства. Поряд із веденням депозитних рахунків банки використовують інші методи мобілізації грошо-

6. Придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари вимог та прийом платежів (факторинг).

7. Лізинг.

8. Послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей і документів.

9. Випуск, купівлю, продаж, обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів.

10. Випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток.

11. Надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

Операції приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб, відкриття та ведення поточних рахунків, розміщення залучених коштів належать виключно до банківських операцій, здійснювати які в сукупності дозволяється тільки юридичним особам, що мають банківську ліцензію. Інші юридичні особи мають право здійснювати тільки дві останні операції на підставі ліцензії на здійснення окремих банківських операцій, а інші операції та угоди, передбачені цією статтею, можуть здійснювати у порядку, визначеному законами України.

За умови отримання письмового дозволу НБУ банки також мають право на такі операції.

1. Здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб.

2. Здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї.

3. Перевезення валютних цінностей та індексацію коштів.

4. Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:

- з інструментами грошового ринку:

- з інструментами, що базується на обмінних курсах та відсотках з фінансовими ф'ючерсами та опціонами.

5. Довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами.

6. Депозитарну діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Традиційно в комерційних банках близько 90% усієї потреби в грошових ресурсах для активних операцій покривається за рахунок залучених коштів. Основну частину цих коштів складають депозити, тобто гроші, вкладені в банк клієнтами (приватними особами і компаніями), які зберігаються на їхніх рахунках і використовуються відповідно до режиму рахунка і банківського законодавства. Поряд із веденням депозитних рахунків банки використовують інші методи мобілізації грошо-

вих капіталів, головним чином, шляхом одержання позик на грошовому ринку. Основна мета таких операцій – поліпшення ліквідної позиції банку. До таких операцій належать: одержання позик на міжбанківському ринку, угоди «репо» (продаж цінних паперів із зворотнім викупом), випуск облігацій.

Фінансовий менеджмент у банку – це підсистема менеджменту, яка охоплює управління фінансовими процесами, що відбуваються в банку, і спрямована на оптимізацію управління фінансами банку.

Відповідно до сучасної економічної теорії і практики пріоритетною метою управління фінансами є максимізація ринкової вартості банку (ринкової вартості капіталу, для акціонерного банку – ринкової вартості акцій).

Основними ланками фінансового менеджменту в банку є:

- об'єкти фінансового менеджменту;
- суб'єкти фінансового менеджменту;
- функції фінансового менеджменту;
- інструментарій фінансового менеджменту;
- інформаційна база фінансового менеджменту.

Основними об'єктами управління фінансового менеджменту в банку є:

- фінансові потоки в результаті здійснення банківських операцій;
- власний капітал банку (капітал банку);
- зобов'язання банку, залучені й позикові кошти;
- активи банку, у тому числі кредитний портфель, портфель цінних паперів;
- комісійно-посередницькі операції;
- ліквідність банку;
- фінансові ризики: кредитний, процентний, валютний, ризик ліквідності та інші;
- фінансові результати і прибутковість банку (доходи, витрати, прибуток, рентабельність), ефективність управління ресурсами;
- рівень оподаткування тощо.

Суб'єктами фінансового менеджменту в банку є фінансові служби банку, а також керівництво і фінансові менеджери банку.

До основних фінансових служб відносяться:

- аналітична служба;
- служба планування;
- казначейство;
- відділ фінансового контролю.

Аналітична служба забезпечує керівництво необхідною аналітичною інформацією, що необхідна на стадіях планування, регулювання і контролю банківської діяльності.

вих капіталів, головним чином, шляхом одержання позик на грошовому ринку. Основна мета таких операцій – поліпшення ліквідної позиції банку. До таких операцій належать: одержання позик на міжбанківському ринку, угоди «репо» (продаж цінних паперів із зворотнім викупом), випуск облігацій.

Фінансовий менеджмент у банку – це підсистема менеджменту, яка охоплює управління фінансовими процесами, що відбуваються в банку, і спрямована на оптимізацію управління фінансами банку.

Відповідно до сучасної економічної теорії і практики пріоритетною метою управління фінансами є максимізація ринкової вартості банку (ринкової вартості капіталу, для акціонерного банку – ринкової вартості акцій).

Основними ланками фінансового менеджменту в банку є:

- об'єкти фінансового менеджменту;
- суб'єкти фінансового менеджменту;
- функції фінансового менеджменту;
- інструментарій фінансового менеджменту;
- інформаційна база фінансового менеджменту.

Основними об'єктами управління фінансового менеджменту в банку є:

- фінансові потоки в результаті здійснення банківських операцій;
- власний капітал банку (капітал банку);
- зобов'язання банку, залучені й позикові кошти;
- активи банку, у тому числі кредитний портфель, портфель цінних паперів;
- комісійно-посередницькі операції;
- ліквідність банку;
- фінансові ризики: кредитний, процентний, валютний, ризик ліквідності та інші;
- фінансові результати і прибутковість банку (доходи, витрати, прибуток, рентабельність), ефективність управління ресурсами;
- рівень оподаткування тощо.

Суб'єктами фінансового менеджменту в банку є фінансові служби банку, а також керівництво і фінансові менеджери банку.

До основних фінансових служб відносяться:

- аналітична служба;
- служба планування;
- казначейство;
- відділ фінансового контролю.

Аналітична служба забезпечує керівництво необхідною аналітичною інформацією, що необхідна на стадіях планування, регулювання і контролю банківської діяльності.

Служба планування бере участь у розробці стратегічного плану розвитку банку, у створенні тактичного плану, формує фінансовий план.

Казначейство встановлює внутрішні нормативи, ліміти, пропорції, що забезпечують досягнення запланованих результатів при підтриманні нормальної ліквідності й мінімізації ризиків, а також безпосередньо виконує функції щодо управління потоками коштів.

У великих банках зі значним обсягом операцій може створюватися колегіальний орган – Комітет з управління активами і пасивами. У цьому разі казначейство висуває пропозиції щодо лімітів на всі види фінансових ризиків, пов'язаних з виконанням активно-пасивних операцій.

Відділ фінансового контролю здійснює контроль за управлінням фінансами банку. Перелік контрольних функцій у конкретному банку залежить від наданих відділу повноважень. Зокрема, це можуть бути тільки функції контролю за поточною ліквідністю на всіх кореспондентських рахунках банку і функції контролю за дотриманням нормативів НБУ. Якщо відділу передані значні повноваження, то функції можуть бути такими:

- контроль за поточною ліквідністю на всіх кореспондентських рахунках банку;
- контроль за дотриманням нормативів зовнішніх органів;
- контроль за виконанням показників фінансового плану;
- контроль за дотриманням лімітів, границь і параметрів, установлених казначейством і комітетом з управління активами і пасивами;
- контроль правильності ведення фінансового, управлінського і податкового обліку;
- контроль вірогідності, повноти, своєчасності складання фінансової звітності й надання іншої фінансової інформації, використовуваної для прийняття управлінських рішень тощо.

1.2. Особливості корпоративного управління в комерційних банках

Органами корпоративного управління банку, який є акціонерним товариством, виступають:

- Загальні збори акціонерів;
- Спостережна Рада;
- Ревізійна комісія;
- Правління (виконавчий орган).

Схема організаційної структури корпоративного управління банку подано на рис. 1.1.

Служба планування бере участь у розробці стратегічного плану розвитку банку, у створенні тактичного плану, формує фінансовий план.

Казначейство встановлює внутрішні нормативи, ліміти, пропорції, що забезпечують досягнення запланованих результатів при підтриманні нормальної ліквідності й мінімізації ризиків, а також безпосередньо виконує функції щодо управління потоками коштів.

У великих банках зі значним обсягом операцій може створюватися колегіальний орган – Комітет з управління активами і пасивами. У цьому разі казначейство висуває пропозиції щодо лімітів на всі види фінансових ризиків, пов'язаних з виконанням активно-пасивних операцій.

Відділ фінансового контролю здійснює контроль за управлінням фінансами банку. Перелік контрольних функцій у конкретному банку залежить від наданих відділу повноважень. Зокрема, це можуть бути тільки функції контролю за поточною ліквідністю на всіх кореспондентських рахунках банку і функції контролю за дотриманням нормативів НБУ. Якщо відділу передані значні повноваження, то функції можуть бути такими:

- контроль за поточною ліквідністю на всіх кореспондентських рахунках банку;
- контроль за дотриманням нормативів зовнішніх органів;
- контроль за виконанням показників фінансового плану;
- контроль за дотриманням лімітів, границь і параметрів, установлених казначейством і комітетом з управління активами і пасивами;
- контроль правильності ведення фінансового, управлінського і податкового обліку;
- контроль вірогідності, повноти, своєчасності складання фінансової звітності й надання іншої фінансової інформації, використовуваної для прийняття управлінських рішень тощо.

1.2. Особливості корпоративного управління в комерційних банках

Органами корпоративного управління банку, який є акціонерним товариством, виступають:

- Загальні збори акціонерів;
- Спостережна Рада;
- Ревізійна комісія;
- Правління (виконавчий орган).

Схема організаційної структури корпоративного управління банку подано на рис. 1.1.

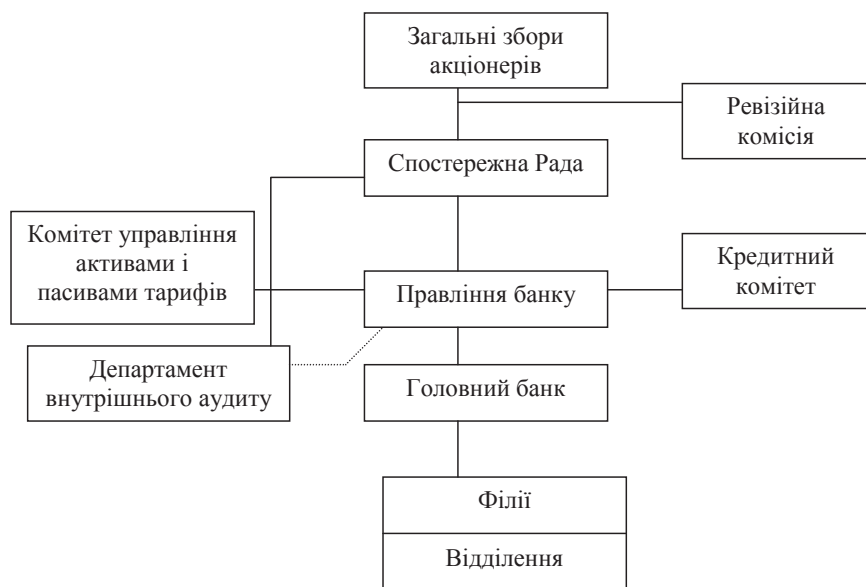

Рис. 1.1. Схема організаційної структури корпоративного управління банку

Вищим органом управління банку є Загальні збори акціонерів. До компетенції Загальних зборів належить:

- визначення основних напрямів діяльності банку та затвердження звітів про їх виконання;
- затвердження Статуту банку та внесення змін і доповнень до нього;
- обрання та звільнення голів та членів Спостережної Ради, Ревізійної комісії;
- прийняття рішення про зміну розміру статутного капіталу, про емісію нових акцій;
- розгляд та затвердження річних результатів діяльності банку, включаючи його дочірні підприємства, затвердження звітів і висновків ревізійної комісії та зовнішнього аудитора, порядку розподілу прибутку, строку і порядку виплати частки прибутку (дивідендів), визначення діяльності банку, призначення ліквідатора, затвердження ліквідаційного балансу.

У банку створюється Спостережна Рада, яка представляє інтереси акціонерів у перерві між проведенням Загальних зборів і в межах компетенції, визначеної Статутом, контролює і регулює діяльність Правління.

Спостережна Рада складається не менш як із 4 членів, включаючи Голову Ради, та обирається строком на 3 роки Загальними зборами ак-

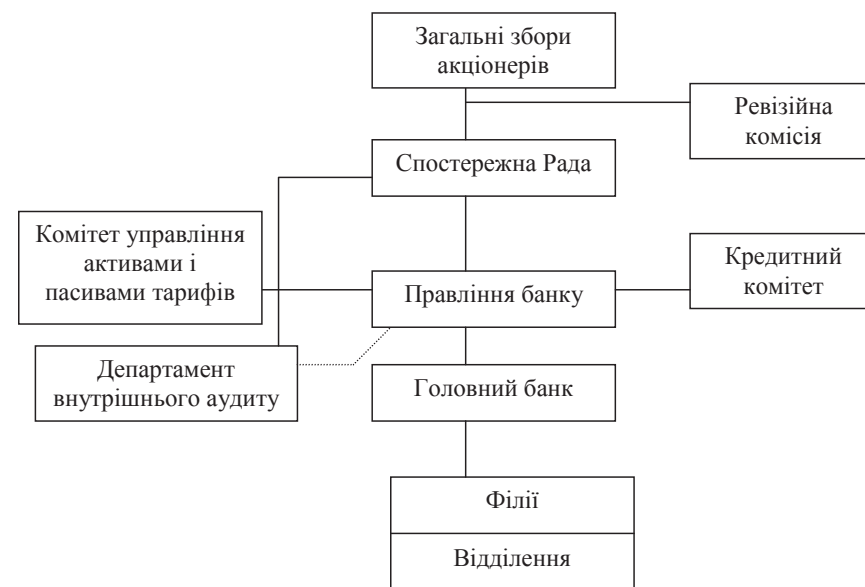

Рис. 1.1. Схема організаційної структури корпоративного управління банку

Вищим органом управління банку є Загальні збори акціонерів. До компетенції Загальних зборів належить:

- визначення основних напрямів діяльності банку та затвердження звітів про їх виконання;
- затвердження Статуту банку та внесення змін і доповнень до нього;
- обрання та звільнення голів та членів Спостережної Ради, Ревізійної комісії;
- прийняття рішення про зміну розміру статутного капіталу, про емісію нових акцій;
- розгляд та затвердження річних результатів діяльності банку, включаючи його дочірні підприємства, затвердження звітів і висновків ревізійної комісії та зовнішнього аудитора, порядку розподілу прибутку, строку і порядку виплати частки прибутку (дивідендів), визначення діяльності банку, призначення ліквідатора, затвердження ліквідаційного балансу.

У банку створюється Спостережна Рада, яка представляє інтереси акціонерів у перерві між проведенням Загальних зборів і в межах компетенції, визначеної Статутом, контролює і регулює діяльність Правління.

Спостережна Рада складається не менш як із 4 членів, включаючи Голову Ради, та обирається строком на 3 роки Загальними зборами ак-

ціонерів з акціонерів чи їх представників. Спостережна Рада підпорядковується Загальним зборам акціонерів та вживає відповідних заходів для забезпечення виконання їх рішень.

До основних функцій та завдань Спостережної Ради за Статутом належить:

- представлення законних інтересів акціонерів банку в період між Загальними зборами акціонерів;
- затвердження регламенту роботи Правління банку;
- здійснення контролю за діяльністю Правління банку відповідно до чинного законодавства, нормативних документів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і НБУ, рішень Загальних зборів акціонерів та Спостережної Ради, інших внутрішніх нормативних актів;
- обрання та відкликання Голови і членів Правління, головного бухгалтера банку;
- розгляд та надання рекомендацій Загальним зборам акціонерів щодо порядку розподілу прибутку, строку та порядку виплати частки прибутку (дивідендів), визначення порядку покриття збитків;
- розгляд та затвердження стратегічного плану розвитку банку, його періодичний огляд;
- визначення основних напрямів діяльності банку;
- визначення і затвердження організаційної структури банку та ін.

Правління є виконавчим органом банку та діє на підставі регламенту, затвердженого Спостережною Радою. Правління підпорядковується та звітує перед Загальними зборами акціонерів банку та Спостережною Радою, вживає відповідних заходів для забезпечення виконання їх рішень.

До основних функцій Правління належить:

- розгляд на вимогу акціонерів або Спостережної ради будь-яких питань, включно і попередній розгляд питань, які будуть винесені на розгляд Загальних зборів акціонерів або Спостережної Ради, надання стосовно них своїх порад і консультацій;
- підготовка матеріалів і документів, надання всієї необхідної інформації про діяльність банку, яку вимагають чи яку розглядатимуть загальні збори акціонерів і Спостережна Рада;
- розгляд та затвердження внутрішньобанківських нормативних документів (у т.ч. положень, інструкцій, регламентів, процедур);
- представлення банку у взаєминах із клієнтами та його діловими партнерами в межах повноважень, наданих Статутом, рішенням Загальних зборів акціонерів або Спостережної Ради;
- управління персоналом банку в межах затвердженої Спостережною Радою організаційної структури, затвердження та внесення змін у штатний розпис і організація щоденної діяльності;

ціонерів з акціонерів чи їх представників. Спостережна Рада підпорядковується Загальним зборам акціонерів та вживає відповідних заходів для забезпечення виконання їх рішень.

До основних функцій та завдань Спостережної Ради за Статутом належить:

- представлення законних інтересів акціонерів банку в період між Загальними зборами акціонерів;
- затвердження регламенту роботи Правління банку;
- здійснення контролю за діяльністю Правління банку відповідно до чинного законодавства, нормативних документів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і НБУ, рішень Загальних зборів акціонерів та Спостережної Ради, інших внутрішніх нормативних актів;
- обрання та відкликання Голови і членів Правління, головного бухгалтера банку;
- розгляд та надання рекомендацій Загальним зборам акціонерів щодо порядку розподілу прибутку, строку та порядку виплати частки прибутку (дивідендів), визначення порядку покриття збитків;
- розгляд та затвердження стратегічного плану розвитку банку, його періодичний огляд;
- визначення основних напрямів діяльності банку;
- визначення і затвердження організаційної структури банку та ін.

Правління є виконавчим органом банку та діє на підставі регламенту, затвердженого Спостережною Радою. Правління підпорядковується та звітує перед Загальними зборами акціонерів банку та Спостережною Радою, вживає відповідних заходів для забезпечення виконання їх рішень.

До основних функцій Правління належить:

- розгляд на вимогу акціонерів або Спостережної ради будь-яких питань, включно і попередній розгляд питань, які будуть винесені на розгляд Загальних зборів акціонерів або Спостережної Ради, надання стосовно них своїх порад і консультацій;
- підготовка матеріалів і документів, надання всієї необхідної інформації про діяльність банку, яку вимагають чи яку розглядатимуть загальні збори акціонерів і Спостережна Рада;
- розгляд та затвердження внутрішньобанківських нормативних документів (у т.ч. положень, інструкцій, регламентів, процедур);
- представлення банку у взаєминах із клієнтами та його діловими партнерами в межах повноважень, наданих Статутом, рішенням Загальних зборів акціонерів або Спостережної Ради;
- управління персоналом банку в межах затвердженої Спостережною Радою організаційної структури, затвердження та внесення змін у штатний розпис і організація щоденної діяльності;

– розгляд та винесення рішень з будь-яких питань щодо діяльності банку, за винятком тих, що віднесені до виключної компетенції Загальних зборів акціонерів або Спостережної Ради;

– розгляд і затвердження програми на основні фонди і відчуження майна та інше.

У межах своєї компетенції Правління діє від імені банку, підзвітне Загальним зборам учасників і Спостережній раді банку. Правління банку діє на підставі положення, що затверджується Загальними зборами учасників чи Спостережною радою банку. Голова Правління банку керує роботою виконавчого органу та має право представляти банк без доручення.

Ревізійна комісія здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю банку, наприклад:

1) контролює дотримання банком законодавства та нормативно-правових актів НБУ;

2) розглядає звіти внутрішніх і зовнішніх аудиторів та готує відповідні пропозиції Загальним зборам учасників;

3) вносить на Загальні збори учасників або Спостережній раді банку пропозиції щодо будь-яких питань, віднесених до компетенції Ревізійної комісії, які стосуються фінансової безпеки, стабільності банку та захисту інтересів клієнтів.

Ревізійна комісія обирається загальними зборами учасників банку з числа учасників або їх представників та підзвітна Загальним зборам.

Органами корпоративного управління банку, який є товариством з обмеженою відповідальністю, виступають: загальні збори учасників; ревізійна комісія банку; правління банку.

Статус та повноваження вказаних органів корпоративного управління банком-ТОВ аналогічні повноваженням органів корпоративного управління банком-АТ.

Для організації ефективної операційної діяльності у банках в рамках здійснення їх операційної діяльності створені і постійно функціонують такі комітети:

– комітет по управлінню активами і пасивами банку (проводиться, як правило, з періодичністю 1 раз на місяць);

– інвестиційний комітет (проводиться за умови необхідності, як правило, щомісяця);

– продуктово-тарифний комітет (проводиться за умови необхідності);

– система кредитних комітетів різних рівнів (проводяться, як правило, два рази на тиждень).

– розгляд та винесення рішень з будь-яких питань щодо діяльності банку, за винятком тих, що віднесені до виключної компетенції Загальних зборів акціонерів або Спостережної Ради;

– розгляд і затвердження програми на основні фонди і відчуження майна та інше.

У межах своєї компетенції Правління діє від імені банку, підзвітне Загальним зборам учасників і Спостережній раді банку. Правління банку діє на підставі положення, що затверджується Загальними зборами учасників чи Спостережною радою банку. Голова Правління банку керує роботою виконавчого органу та має право представляти банк без доручення.

Ревізійна комісія здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю банку, наприклад:

1) контролює дотримання банком законодавства та нормативно-правових актів НБУ;

2) розглядає звіти внутрішніх і зовнішніх аудиторів та готує відповідні пропозиції Загальним зборам учасників;

3) вносить на Загальні збори учасників або Спостережній раді банку пропозиції щодо будь-яких питань, віднесених до компетенції Ревізійної комісії, які стосуються фінансової безпеки, стабільності банку та захисту інтересів клієнтів.

Ревізійна комісія обирається загальними зборами учасників банку з числа учасників або їх представників та підзвітна Загальним зборам.

Органами корпоративного управління банку, який є товариством з обмеженою відповідальністю, виступають: загальні збори учасників; ревізійна комісія банку; правління банку.

Статус та повноваження вказаних органів корпоративного управління банком-ТОВ аналогічні повноваженням органів корпоративного управління банком-АТ.

Для організації ефективної операційної діяльності у банках в рамках здійснення їх операційної діяльності створені і постійно функціонують такі комітети:

– комітет по управлінню активами і пасивами банку (проводиться, як правило, з періодичністю 1 раз на місяць);

– інвестиційний комітет (проводиться за умови необхідності, як правило, щомісяця);

– продуктово-тарифний комітет (проводиться за умови необхідності);

– система кредитних комітетів різних рівнів (проводяться, як правило, два рази на тиждень).

Комітети приймають рішення стосовно своєї компетенції, таким чином здійснюючи управління основними категоріями ризику, такими як кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик, валютний ризик, процентний ризик, операційно-технологічний ризик.

Якщо мова йде про поєднання систем фінансового та корпоративного управління комерційного банку, то виконання головної функції банківської діяльності (формування усіх видів доходів та утворення чистого прибутку) покладено на функціональні відділи, котрі підпорядковуються голові правління банку.

Лінійно-функціональна структура управління виключає безпосереднє підпорядкування, тому залежно від кількості напрямів діяльності банку, створено функціональні відділи, котрі підпорядковуються лінійним керівникам, а останні у свою чергу – голові правління (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Функціональна структура управління комерційного банку

Комітети приймають рішення стосовно своєї компетенції, таким чином здійснюючи управління основними категоріями ризику, такими як кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик, валютний ризик, процентний ризик, операційно-технологічний ризик.

Якщо мова йде про поєднання систем фінансового та корпоративного управління комерційного банку, то виконання головної функції банківської діяльності (формування усіх видів доходів та утворення чистого прибутку) покладено на функціональні відділи, котрі підпорядковуються голові правління банку.

Лінійно-функціональна структура управління виключає безпосереднє підпорядкування, тому залежно від кількості напрямів діяльності банку, створено функціональні відділи, котрі підпорядковуються лінійним керівникам, а останні у свою чергу – голові правління (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Функціональна структура управління комерційного банку

Особливості корпоративного управління комерційним банком пов'язані із специфікою фінансової діяльності, а саме із характером формування капіталу та обґрунтування порядку розподілу чистого прибутку.

1.3. Формування корпоративної стратегії комерційного банку

Економічна наукова думка багато уваги приділяє дослідженню корпоративної стратегії, при цьому трактування стратегії різноманітні. Дослідник із США А. Чендлер вважає, що стратегія — це визначення основних довгострокових цілей і завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Американські економісти Р. Кларк, В. Вільсон, Р. Дейнс, С. Надо дають визначення стратегії в широкому значенні й пов'язують її з фінансовою політикою і плануванням. Вона більшою мірою показує, якою корпорація може бути в майбутньому, ніж як цього досягти. За визначенням учених, корпоративна стратегія — це основа для вибору, альтернативи, що зумовлює природу і напрям організації корпоративних відносин. Стратегія — це мрія або передбачення.

У своїй книзі «Перетворення організації» Ф. Ж. Гуйяр і Дж. Н. Келлі ввели в науковий обіг термін «стратегічний намір», під яким вони розуміють уявний образ кінцевої мети корпорації. Це намір, що символізує злиття аналітичних, емоційних і політичних елементів корпоративного мислення. З аналітичного погляду такий намір заснований на неупередженій оцінці конкурентного становища корпорації. Емоційний і політичний наміри перетворюються в ідею, що оволодіває помислами всієї фірми, «навколо якої об'єднуються люди»¹.

Формування і подальше функціонування корпоративного сектора економіки значною мірою залежить від ефективної роботи банків. Комерційні банки України притягуються для обслуговування кредитних ліній, наданих міжнародними фінансовими організаціями для цілей реструктуризації виробничого потенціалу України і підтримки ринкових перетворень. Їх діяльність істотно впливає на розвиток ринкових відносин в Україні, сприяє підвищенню ефективності суспільного виробництва. В даний час істотно розширена сфера діяльності банків, застосовуються нові напрями роботи і використовуються будь-які можливості збільшення прибутковості, якісно змінена теорія і практика ведення

¹ Гуйяр Ф. Ж., Келлі Дж. Н. Преобразование организации: Пер. с англ. — М.: Дело, 2000. — С. 62.

Особливості корпоративного управління комерційним банком пов'язані із специфікою фінансової діяльності, а саме із характером формування капіталу та обґрунтування порядку розподілу чистого прибутку.

1.3. Формування корпоративної стратегії комерційного банку

Економічна наукова думка багато уваги приділяє дослідженню корпоративної стратегії, при цьому трактування стратегії різноманітні. Дослідник із США А. Чендлер вважає, що стратегія — це визначення основних довгострокових цілей і завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей.

Американські економісти Р. Кларк, В. Вільсон, Р. Дейнс, С. Надо дають визначення стратегії в широкому значенні й пов'язують її з фінансовою політикою і плануванням. Вона більшою мірою показує, якою корпорація може бути в майбутньому, ніж як цього досягти. За визначенням учених, корпоративна стратегія — це основа для вибору, альтернативи, що зумовлює природу і напрям організації корпоративних відносин. Стратегія — це мрія або передбачення.

У своїй книзі «Перетворення організації» Ф. Ж. Гуйяр і Дж. Н. Келлі ввели в науковий обіг термін «стратегічний намір», під яким вони розуміють уявний образ кінцевої мети корпорації. Це намір, що символізує злиття аналітичних, емоційних і політичних елементів корпоративного мислення. З аналітичного погляду такий намір заснований на неупередженій оцінці конкурентного становища корпорації. Емоційний і політичний наміри перетворюються в ідею, що оволодіває помислами всієї фірми, «навколо якої об'єднуються люди»¹.

Формування і подальше функціонування корпоративного сектора економіки значною мірою залежить від ефективної роботи банків. Комерційні банки України притягуються для обслуговування кредитних ліній, наданих міжнародними фінансовими організаціями для цілей реструктуризації виробничого потенціалу України і підтримки ринкових перетворень. Їх діяльність істотно впливає на розвиток ринкових відносин в Україні, сприяє підвищенню ефективності суспільного виробництва. В даний час істотно розширена сфера діяльності банків, застосовуються нові напрями роботи і використовуються будь-які можливості збільшення прибутковості, якісно змінена теорія і практика ведення

¹ Гуйяр Ф. Ж., Келлі Дж. Н. Преобразование организации: Пер. с англ. — М.: Дело, 2000. — С. 62.

аналітичної і планової роботи, сформувалася нова система управління комерційними банками.

Разом з тим, практика показує, що в багатьох банках надається недостатньо уваги питанням корпоративного управління, проведення оцінки і аналізу ефективності роботи АТ, корпоративні зобов'язання яких знаходяться в портфелі комерційного банку. Відсутність необхідного методичного забезпечення планової, аналітичної роботи в процесі організації корпоративного управління у результаті може з'явитися причиною неефективності діяльності банків.

Тому на сучасному етапі трансформації суб'єктів господарювання і розвитку корпоративного сектора в Україні особливу актуальність набувають дослідження напрямів реалізації стратегії корпоративного управління в умовах діяльності комерційних банків.

Теоретичні дослідження у сфері формування корпоративної стратегії комерційних банків були пов'язані із вивченням зарубіжного досвіду участі банків в управлінні корпораціями та визначенням напрямів банківського корпоративного контролю.

В роботі А. Саркисянца [24] було виявлене, що інвестиційні банки (в США), торгові банки (у Великобританії), ділові банки (у Франції, Італії), які є суб'єктами корпоративного управління, беруть участь у вирішенні наступних задач:

- управління фінансами корпорації з метою забезпечення оптимальної структури капіталу і оптимізації грошових потоків;
- здійснення операцій щодо злиття, поглинання, розділення і відторгнення структурних підрозділів, а також захисту від наведених операцій;
- ведення операцій із цінними паперами корпорацій.

Зазначеним автором виявлено, що, не дивлячись на законодавчі обмеження, розвиток корпоративного сектора в США, Японії, країнах континентальної Європи, характеризується зростанням частки інвестованого фінансовими інститутами акціонерного капіталу. Разом з цим, дослідження не містять конкретних доказів-обґрунтувань зацікавленості банків в корпоративній участі, відсутні визначення стратегії і тактики банку як учасника корпоративного управління.

Можна виділити декілька наукових робіт, що присвячені проблемам активізації банківського корпоративного контролю. Зокрема, в результаті досліджень, проведених Е. Ленським і В. Цветковим [13], були виявлені зразкові масштаби фінансового контролю з боку банків при вивченні діяльності 200 найбільших корпорацій США. У результаті авторських досліджень були визначені наступні види фінансового контролю:

1. Повний фінансовий контроль, який характеризується наступним:

аналітичної і планової роботи, сформувалася нова система управління комерційними банками.

Разом з тим, практика показує, що в багатьох банках надається недостатньо уваги питанням корпоративного управління, проведення оцінки і аналізу ефективності роботи АТ, корпоративні зобов'язання яких знаходяться в портфелі комерційного банку. Відсутність необхідного методичного забезпечення планової, аналітичної роботи в процесі організації корпоративного управління у результаті може з'явитися причиною неефективності діяльності банків.

Тому на сучасному етапі трансформації суб'єктів господарювання і розвитку корпоративного сектора в Україні особливу актуальність набувають дослідження напрямів реалізації стратегії корпоративного управління в умовах діяльності комерційних банків.

Теоретичні дослідження у сфері формування корпоративної стратегії комерційних банків були пов'язані із вивченням зарубіжного досвіду участі банків в управлінні корпораціями та визначенням напрямів банківського корпоративного контролю.

В роботі А. Саркисянца [24] було виявлене, що інвестиційні банки (в США), торгові банки (у Великобританії), ділові банки (у Франції, Італії), які є суб'єктами корпоративного управління, беруть участь у вирішенні наступних задач:

- управління фінансами корпорації з метою забезпечення оптимальної структури капіталу і оптимізації грошових потоків;
- здійснення операцій щодо злиття, поглинання, розділення і відторгнення структурних підрозділів, а також захисту від наведених операцій;
- ведення операцій із цінними паперами корпорацій.

Зазначеним автором виявлено, що, не дивлячись на законодавчі обмеження, розвиток корпоративного сектора в США, Японії, країнах континентальної Європи, характеризується зростанням частки інвестованого фінансовими інститутами акціонерного капіталу. Разом з цим, дослідження не містять конкретних доказів-обґрунтувань зацікавленості банків в корпоративній участі, відсутні визначення стратегії і тактики банку як учасника корпоративного управління.

Можна виділити декілька наукових робіт, що присвячені проблемам активізації банківського корпоративного контролю. Зокрема, в результаті досліджень, проведених Е. Ленським і В. Цветковим [13], були виявлені зразкові масштаби фінансового контролю з боку банків при вивченні діяльності 200 найбільших корпорацій США. У результаті авторських досліджень були визначені наступні види фінансового контролю:

1. Повний фінансовий контроль, який характеризується наступним:

фінансовій установі належить 10 % або більше акцій корпорацій з правом голосу, при цьому немає інших подібних утримувачів;

фінансова установа є провідним постачальником капіталу або має значне представництво в раді директорів корпорації.

2. Частковий фінансовий контроль з боку фінансової установи:

володіння 10 % або більш акцій корпорації з правом голосу, в той же час існує інші утримувачі такого ж рангу;

значне представництво в Раді директорів корпорації, при цьому жоден утримувач не має пакету, що дає 10 % і більш голосів.

За подібною класифікацією авторами було виділено види повного контролю з боку акціонерів-власників, часткового контролю акціонерів-власників, інші види контролю – з боку іноземних корпорацій, приватних осіб.

Проте результати досліджень показують лише непрямий зв'язок банківського корпоративного контролю із результативністю діяльності банку. Фактично неможливо встановити економічну зацікавленість банку в корпоративній участі і дослідити її як один з чинників вибору виду корпоративного контролю.

Моделі корпоративного управління були досліджені в наукових роботах С.Богачова, Ю. Пертуні, С. Пішпек, Н. Сирош, Р. Абляимова [2, 21, 22, 25] та інших авторів. В даних роботах доведено ефективність банківської участі в корпоративному управлінні, але з позиції корпорації, а не з погляду підвищення доходів самого банку.

Корпоративна поведінка комерційних банків України сьогодні характеризується такими особливостями: по-перше, до сфери інвестиційних інтересів комерційних банків відноситься дуже обмежена кількість вітчизняних АТ; по-друге, залишається невизначеною орієнтація комерційного банку на роль стратегічного або портфельного інвестора АТ; по-третє, не було визначено місце корпоративних цінних паперів в активах комерційного банку. Не вирішення цих питань відображається в розмірах пакетів акцій, які контролюються деякими комерційними банками. Наприклад, КБ «Приватбанк» контролює 27,8 % акцій ВАТ «Марганецький гірничо-збагачувальний комбінат». Величина вказаного пакету недостатня до контрольного пакету, але перевищує розмір портфельної інвестиції. В основному, придбання такого пакету корпоративних цінних паперів розглядається банком як спосіб збереження АТ в ролі постійного клієнта – позичальника або вкладника.

Стратегія корпоративного управління включає перспективну оцінку ефективності корпоративної участі комерційного банку в господарському товаристві або об'єднанні, поточне і довгострокове управління

фінансовій установі належить 10 % або більше акцій корпорацій з правом голосу, при цьому немає інших подібних утримувачів;

фінансова установа є провідним постачальником капіталу або має значне представництво в раді директорів корпорації.

2. Частковий фінансовий контроль з боку фінансової установи:

володіння 10 % або більш акцій корпорації з правом голосу, в той же час існує інші утримувачі такого ж рангу;

значне представництво в Раді директорів корпорації, при цьому жоден утримувач не має пакету, що дає 10 % і більш голосів.

За подібною класифікацією авторами було виділено види повного контролю з боку акціонерів-власників, часткового контролю акціонерів-власників, інші види контролю – з боку іноземних корпорацій, приватних осіб.

Проте результати досліджень показують лише непрямий зв'язок банківського корпоративного контролю із результативністю діяльності банку. Фактично неможливо встановити економічну зацікавленість банку в корпоративній участі і дослідити її як один з чинників вибору виду корпоративного контролю.

Моделі корпоративного управління були досліджені в наукових роботах С.Богачова, Ю. Пертуні, С. Пішпек, Н. Сирош, Р. Абляимова [2, 21, 22, 25] та інших авторів. В даних роботах доведено ефективність банківської участі в корпоративному управлінні, але з позиції корпорації, а не з погляду підвищення доходів самого банку.

Корпоративна поведінка комерційних банків України сьогодні характеризується такими особливостями: по-перше, до сфери інвестиційних інтересів комерційних банків відноситься дуже обмежена кількість вітчизняних АТ; по-друге, залишається невизначеною орієнтація комерційного банку на роль стратегічного або портфельного інвестора АТ; по-третє, не було визначено місце корпоративних цінних паперів в активах комерційного банку. Не вирішення цих питань відображається в розмірах пакетів акцій, які контролюються деякими комерційними банками. Наприклад, КБ «Приватбанк» контролює 27,8 % акцій ВАТ «Марганецький гірничо-збагачувальний комбінат». Величина вказаного пакету недостатня до контрольного пакету, але перевищує розмір портфельної інвестиції. В основному, придбання такого пакету корпоративних цінних паперів розглядається банком як спосіб збереження АТ в ролі постійного клієнта – позичальника або вкладника.

Стратегія корпоративного управління включає перспективну оцінку ефективності корпоративної участі комерційного банку в господарському товаристві або об'єднанні, поточне і довгострокове управління

фінансовою і інвестиційною діяльністю банку, оцінку ефективності діяльності банку у складі елементів корпоративної інфраструктури.

Фондовий ринок є невід'ємною складовою фінансового ринку кожної країни. Одним із показників ефективності функціонування ринку цінних паперів є пріоритетний розвиток його організованого сектору, який характеризується прозорістю проведення операцій із цінними паперами, ліквідністю, формуванням справедливої ціни на активи. Проте в Україні частка організованого ринку в загальному обсязі торгів цінними паперами надзвичайно мала. До факторів, які стримують розвиток організованого ринку цінних паперів, можна віднести проблеми у сфері реєстрації та обліку цінних паперів, забезпеченні можливості залучення інвестицій на підприємства, зосередження укладання договорів купівлі-продажу цінних паперів на фондових біржах та інших організаторах торгівлі цінними паперами.

Відсутність єдиної концепції розвитку ринку цінних паперів, неврегульованість в управлінні з боку державних установ привели до утворення в країні децентралізованої, незбалансованої інфраструктури ринку цінних паперів зі значною часткою неорганізованого ринку. На регіональному рівні інфраструктура ринку цінних паперів ще більш деформована і слаборозвинена. Ринок цінних паперів України має не достатньо розвинену кон'юнктуру і знаходиться в процесі становлення по відношенню до світових торгових площ, але в свою чергу піддається впливу зміни світової економічної кон'юнктури фінансових ринків. У результаті ринок цінних паперів не є достатньо ефективним механізмом залучення інвестицій; установи, що функціонують, в основному, займаються спекулятивними операціями та обслуговуванням процесів перерозподілу власності. За такої ситуації існує нагальна потреба розроблення методичних засад аналізу діяльності суб'єктів інфраструктури щодо розвитку і ефективного управління діяльності у сучасній кон'юнктурі ринку цінних паперів, визначення шляхів її вдосконалення та подальшого розвитку.

Проблеми розвитку національних фондових ринків розглянуто у працях вітчизняних науковців О. Мозгового, Б. Данилишина, З. Луцишин, І. Лютого. Проте в наукових дослідженнях немає єдиного підходу до визначення впливу фінансової глобалізації та зміни світової кон'юнктури фінансового ринку на розвиток фондового ринку, тож дослідження характеру цього впливу в умовах фінансової кризи є особливо актуальними.

Згідно з теорією хвиль М. Кондратьєва, світові ринки цінних паперів вступили у п'яту хвилю, тобто перебувають у зоні підвищених ризиків,

фінансовою і інвестиційною діяльністю банку, оцінку ефективності діяльності банку у складі елементів корпоративної інфраструктури.

Фондовий ринок є невід'ємною складовою фінансового ринку кожної країни. Одним із показників ефективності функціонування ринку цінних паперів є пріоритетний розвиток його організованого сектору, який характеризується прозорістю проведення операцій із цінними паперами, ліквідністю, формуванням справедливої ціни на активи. Проте в Україні частка організованого ринку в загальному обсязі торгів цінними паперами надзвичайно мала. До факторів, які стримують розвиток організованого ринку цінних паперів, можна віднести проблеми у сфері реєстрації та обліку цінних паперів, забезпеченні можливості залучення інвестицій на підприємства, зосередження укладання договорів купівлі-продажу цінних паперів на фондових біржах та інших організаторах торгівлі цінними паперами.

Відсутність єдиної концепції розвитку ринку цінних паперів, неврегульованість в управлінні з боку державних установ привели до утворення в країні децентралізованої, незбалансованої інфраструктури ринку цінних паперів зі значною часткою неорганізованого ринку. На регіональному рівні інфраструктура ринку цінних паперів ще більш деформована і слаборозвинена. Ринок цінних паперів України має не достатньо розвинену кон'юнктуру і знаходиться в процесі становлення по відношенню до світових торгових площ, але в свою чергу піддається впливу зміни світової економічної кон'юнктури фінансових ринків. У результаті ринок цінних паперів не є достатньо ефективним механізмом залучення інвестицій; установи, що функціонують, в основному, займаються спекулятивними операціями та обслуговуванням процесів перерозподілу власності. За такої ситуації існує нагальна потреба розроблення методичних засад аналізу діяльності суб'єктів інфраструктури щодо розвитку і ефективного управління діяльності у сучасній кон'юнктурі ринку цінних паперів, визначення шляхів її вдосконалення та подальшого розвитку.

Проблеми розвитку національних фондових ринків розглянуто у працях вітчизняних науковців О. Мозгового, Б. Данилишина, З. Луцишин, І. Лютого. Проте в наукових дослідженнях немає єдиного підходу до визначення впливу фінансової глобалізації та зміни світової кон'юнктури фінансового ринку на розвиток фондового ринку, тож дослідження характеру цього впливу в умовах фінансової кризи є особливо актуальними.

Згідно з теорією хвиль М. Кондратьєва, світові ринки цінних паперів вступили у п'яту хвилю, тобто перебувають у зоні підвищених ризиків,

тому характеризуються дуже високою волатильністю, яка перевершує історично крайні показники. При цьому групою ринків, найбільше схильних до волатильності, ринкових шоків і криз, залишаються ринки країн із економікою, що формується, до яких належить і Україна. У сучасній економічній літературі роль і сутність фондового ринку переважно досліджуються з точки зору особливостей випуску й обігу конкретних фінансових інструментів, механізму встановлення цін на цінні папери. Тож одним із засобів зниження фінансових ризиків є оптимізація роботи професійних учасників фондового ринку та інтеграція українського фондового ринку до європейської фінансової системи

Фондовий ринок, як і фінансовий ринок у цілому, належить до так званого третього сектору економіки, що, як відомо, розвивається випереджаючими темпами порівняно з іншими її секторами. Так, наприкінці дев'яностих років минулого сторіччя майже 70 % ВВП розвинутих країн створювалося саме у третьому секторі, зокрема у фінансовому секторі – до 27 % ВВП.

Більшість американських економістів схильні до широкого розуміння поняття фондового ринку як ринку всіх цінних паперів, хоча деякі їхні колеги включають у це поняття лише довгострокові цінні папери. Наприклад, З. Боді й Р. Мертон відносять до ринку грошей короткострокові боргові зобов'язання, до ринку капіталів – довгострокові зобов'язання й акції, а до фондового ринку – лише акції. В.М. Опарін, структуруючи фінансовий ринок, виділяє фондовий ринок як складову ринку цінних паперів та включає до його складу лише акції. Разом із тим він вказує: «як правило, ринок капіталів ототожнюється з фондовим. У цілому це досить обгрунтовано, адже тривалий термін використання довго- і середньострокових позичок наближає їх за характером використання до власного капіталу» [19].

Ринок цінних паперів – частина ринку позикових капіталів, де здійснюють емісію та купівлю-продаж цінних паперів. Ринок цінних паперів (банки, фондова біржа, спеціальні кредитні установи) акумулює грошові нагромадження юридичних осіб і громадян та спрямовує їх на виробниче й невиробниче вкладення капіталів [9. с 141- 143].

За структурою розрізняють первинний ринок цінних паперів, на якому здійснюють емісію і первинне розміщення цінних паперів, і вторинний ринок цінних паперів, де відбувається купівля-продаж (обіг) цінних паперів, випущених раніше. Інституційними установами ринку цінних паперів є спеціальні кредитні заклади та фондові біржі, які сприяють акумуляції грошей підприємств, банків, держави, приватних осіб та

тому характеризуються дуже високою волатильністю, яка перевершує історично крайні показники. При цьому групою ринків, найбільше схильних до волатильності, ринкових шоків і криз, залишаються ринки країн із економікою, що формується, до яких належить і Україна. У сучасній економічній літературі роль і сутність фондового ринку переважно досліджуються з точки зору особливостей випуску й обігу конкретних фінансових інструментів, механізму встановлення цін на цінні папери. Тож одним із засобів зниження фінансових ризиків є оптимізація роботи професійних учасників фондового ринку та інтеграція українського фондового ринку до європейської фінансової системи

Фондовий ринок, як і фінансовий ринок у цілому, належить до так званого третього сектору економіки, що, як відомо, розвивається випереджаючими темпами порівняно з іншими її секторами. Так, наприкінці дев'яностих років минулого сторіччя майже 70 % ВВП розвинутих країн створювалося саме у третьому секторі, зокрема у фінансовому секторі – до 27 % ВВП.

Більшість американських економістів схильні до широкого розуміння поняття фондового ринку як ринку всіх цінних паперів, хоча деякі їхні колеги включають у це поняття лише довгострокові цінні папери. Наприклад, З. Боді й Р. Мертон відносять до ринку грошей короткострокові боргові зобов'язання, до ринку капіталів – довгострокові зобов'язання й акції, а до фондового ринку – лише акції. В.М. Опарін, структуруючи фінансовий ринок, виділяє фондовий ринок як складову ринку цінних паперів та включає до його складу лише акції. Разом із тим він вказує: «як правило, ринок капіталів ототожнюється з фондовим. У цілому це досить обгрунтовано, адже тривалий термін використання довго- і середньострокових позичок наближає їх за характером використання до власного капіталу» [19].

Ринок цінних паперів – частина ринку позикових капіталів, де здійснюють емісію та купівлю-продаж цінних паперів. Ринок цінних паперів (банки, фондова біржа, спеціальні кредитні установи) акумулює грошові нагромадження юридичних осіб і громадян та спрямовує їх на виробниче й невиробниче вкладення капіталів [9. с 141- 143].

За структурою розрізняють первинний ринок цінних паперів, на якому здійснюють емісію і первинне розміщення цінних паперів, і вторинний ринок цінних паперів, де відбувається купівля-продаж (обіг) цінних паперів, випущених раніше. Інституційними установами ринку цінних паперів є спеціальні кредитні заклади та фондові біржі, які сприяють акумуляції грошей підприємств, банків, держави, приватних осіб та

спрямуванню їх переважно у довгострокові інвестиції. Учасників ринку цінних паперів показано на рис. 1.3.

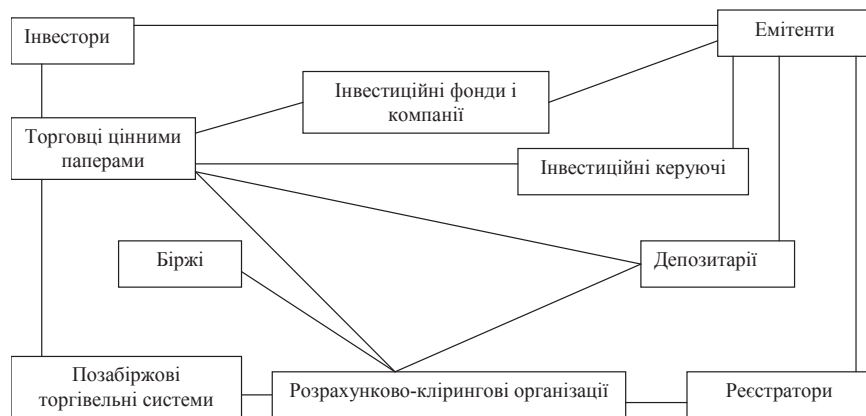

Рис. 1.3. Структура учасників ринку цінних паперів

На первинному ринку цінних паперів учасниками завжди є емітенти та інвестори. Ринкова взаємодія між ними може відбуватися безпосередньо через брокерів і дилерів. Доходи від продажу цінних паперів на цьому ринку належать емітентіві. Первинні ринки цінних паперів є тимчасовими ринками і здебільшого – небіржовими. Головною метою вторинного ринку цінних паперів є забезпечення ліквідності цінних паперів, тобто створення умов для найширшої торгівлі ними. Це своєю чергою надає можливості власникові цінних паперів реалізувати їх у найстисліші терміни за невизначених варіацій курсів та невисоких витрат на реалізацію. Дохід від продажу цінних паперів на цьому ринку належить не емітентіві і не а власникам (інвесторами, дилерам), які на вторинному ринку цінних паперів є продавцями.

Найважливішими функціями ринку цінних паперів є:

- функція перерозподілу грошових коштів між галузями і сферами діяльності, територіями і країнами, населенням і підприємствами, між державою та юридичними й фізичними особами;
- функція перерозподілу ризику – використання інструментів ринком цінних паперів (передусім, похідних інструментів) для захисту власників будь-яких активів (товарних, валютних, фінансових) від несприятливої для них зміни цін або дохідності цих активів;

спрямуванню їх переважно у довгострокові інвестиції. Учасників ринку цінних паперів показано на рис. 1.3.

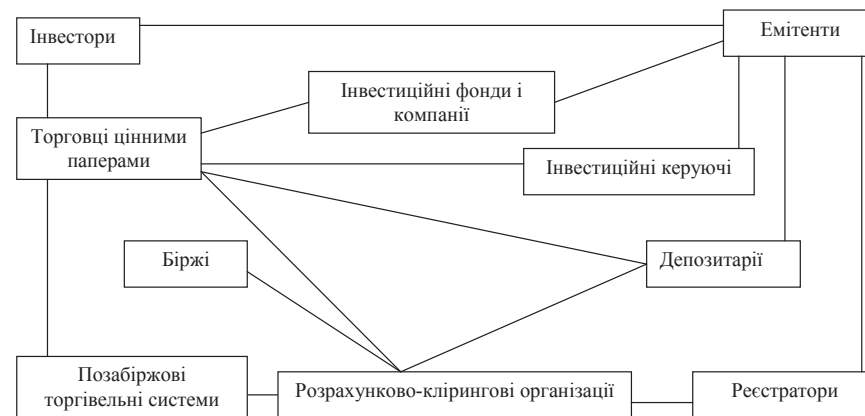

Рис. 1.3. Структура учасників ринку цінних паперів

На первинному ринку цінних паперів учасниками завжди є емітенти та інвестори. Ринкова взаємодія між ними може відбуватися безпосередньо через брокерів і дилерів. Доходи від продажу цінних паперів на цьому ринку належать емітентіві. Первинні ринки цінних паперів є тимчасовими ринками і здебільшого – небіржовими. Головною метою вторинного ринку цінних паперів є забезпечення ліквідності цінних паперів, тобто створення умов для найширшої торгівлі ними. Це своєю чергою надає можливості власникові цінних паперів реалізувати їх у найстисліші терміни за невизначених варіацій курсів та невисоких витрат на реалізацію. Дохід від продажу цінних паперів на цьому ринку належить не емітентіві і не а власникам (інвесторами, дилерам), які на вторинному ринку цінних паперів є продавцями.

Найважливішими функціями ринку цінних паперів є:

- функція перерозподілу грошових коштів між галузями і сферами діяльності, територіями і країнами, населенням і підприємствами, між державою та юридичними й фізичними особами;
- функція перерозподілу ризику – використання інструментів ринком цінних паперів (передусім, похідних інструментів) для захисту власників будь-яких активів (товарних, валютних, фінансових) від несприятливої для них зміни цін або дохідності цих активів;

- функція обліку різних фондкових операцій – обов'язковий облік у спеціальних списках (реєстрах) усіх видів цінних паперів, що обертаються на ринку, реєстрація його учасників, а також фіксація фондкових операцій, оформлених угодами купівлі-продажу, застави, трасту, конвертації тощо;

- контрольна функція – контроль за дотриманням норм законодавства учасниками ринку цінних паперів;

- функція збалансування попиту та пропозиції – забезпечення рівноваги між попитом та пропозицією на ринку цінних паперів завдяки проведенню операцій з цінними паперами;

- стимулювальна функція – мотивування юридичних і фізичних осіб до участі в операціях на ринку цінних паперів через надання права на отримання доходу (дивідендів чи відсотків), можливості накопичення капіталу, участі в управлінні підприємством; права стати власником майна;

- регулювальна функція – регулювання через суспільних інтересів, наприклад, регулювання обсягу грошової маси в обігу.

Допоміжними функціями ринку цінних паперів є використання цінних паперів у приватизації, антикризовому управлінні підприємством, реструктуризації економіки, стабілізації грошового обігу, антиінфляційній політиці тощо [10, с.152].

Комерційні банки одночасно можуть виступати як власники цінних паперів, тобто бути самостійними суб'єктами корпоративного управління. Серед комерційних банків-власників корпоративних цінних паперів можна виділити десять комерційних банків, у портфелі яких сконцентровані цінні папери на суму, що перевищує 1 млн. грн.

В Україні більшість комерційних банків здійснюють наступні операції з корпоративними цінними паперами:

первинне розміщення цінних паперів;

операції із цінними паперами на УФБ і в системі Центрального депозитарію цінних паперів України;

відповідальне зберігання цінних паперів;

купівля-продаж цінних паперів на вторинному ринку;

довірчі операції (управління цінними паперами, формування інвестиційних портфелів, конверсія інвестиційних портфелів);

операції з векселями (облік векселів, інкасація векселів, кредитування під заставу векселів, поручительство по вексельних зобов'язаннях).

Оскільки поширюється перелік учасників ринку цінних паперів, то пропонуються депозитарні послуги банківських установ, які включають:

виконання функцій депозитарію для інвестиційних фондів і компаній;

- функція обліку різних фондкових операцій – обов'язковий облік у спеціальних списках (реєстрах) усіх видів цінних паперів, що обертаються на ринку, реєстрація його учасників, а також фіксація фондкових операцій, оформлених угодами купівлі-продажу, застави, трасту, конвертації тощо;

- контрольна функція – контроль за дотриманням норм законодавства учасниками ринку цінних паперів;

- функція збалансування попиту та пропозиції – забезпечення рівноваги між попитом та пропозицією на ринку цінних паперів завдяки проведенню операцій з цінними паперами;

- стимулювальна функція – мотивування юридичних і фізичних осіб до участі в операціях на ринку цінних паперів через надання права на отримання доходу (дивідендів чи відсотків), можливості накопичення капіталу, участі в управлінні підприємством; права стати власником майна;

- регулювальна функція – регулювання через суспільних інтересів, наприклад, регулювання обсягу грошової маси в обігу.

Допоміжними функціями ринку цінних паперів є використання цінних паперів у приватизації, антикризовому управлінні підприємством, реструктуризації економіки, стабілізації грошового обігу, антиінфляційній політиці тощо [10, с.152].

Комерційні банки одночасно можуть виступати як власники цінних паперів, тобто бути самостійними суб'єктами корпоративного управління. Серед комерційних банків-власників корпоративних цінних паперів можна виділити десять комерційних банків, у портфелі яких сконцентровані цінні папери на суму, що перевищує 1 млн. грн.

В Україні більшість комерційних банків здійснюють наступні операції з корпоративними цінними паперами:

первинне розміщення цінних паперів;

операції із цінними паперами на УФБ і в системі Центрального депозитарію цінних паперів України;

відповідальне зберігання цінних паперів;

купівля-продаж цінних паперів на вторинному ринку;

довірчі операції (управління цінними паперами, формування інвестиційних портфелів, конверсія інвестиційних портфелів);

операції з векселями (облік векселів, інкасація векселів, кредитування під заставу векселів, поручительство по вексельних зобов'язаннях).

Оскільки поширюється перелік учасників ринку цінних паперів, то пропонуються депозитарні послуги банківських установ, які включають:

виконання функцій депозитарію для інвестиційних фондів і компаній;

ведення рахунків ДЕПО в системі електронного депозитарію цінних паперів;

ведення реєстрів акціонерів приватизованих підприємств (АТ);

розробка й впровадження автоматизованих систем безготівкового обігу й обороту цінних паперів.

Важливу роль грають консалтингові послуги:

аналіз інвестиційної привабливості цінних паперів;

підготовка для реєстрації пакетів документів АТ й інших підприємств;

підготовка документів і реєстрація випуску цінних паперів;

розробка і консультації щодо проведення курсової та дивідендної політики;

підготовка схем фінансового оздоровлення (санації) підприємства за допомогою механізму вексельного обігу.

Комерційні банки можуть також виступати як торговці цінними паперами, посередники й інші професійні учасники фондового ринку. У цей час банки займають досить скромне місце серед посередників. Із всієї кількості дозволів на здійснення посередницької діяльності із цінними паперами, які були видані Міністерством фінансів України, на долю комерційних банків припадає 14,2 %.

Таким чином, будучи суб'єктами корпоративного управління, банки можуть виступати емітентами власних корпоративних зобов'язань і вкладати грошові кошти в корпоративні цінні папери АТ. Будучи власниками корпоративних цінних паперів, комерційні банки сприяють підвищенню фінансово-господарської діяльності корпорації, а отже, її привабливості для потенційних інвесторів. Крім того, комерційні банки, використовуючи механізм депозитарних розписок, можуть забезпечити придбання акцій корпорації іноземним інвестором.

Для поліпшення інфраструктури корпоративного управління необхідні методичні умови підвищення ефективності участі комерційних банків в управлінні корпораціями.

У практиці економічного аналізу застосовується ряд коефіцієнтів, індексів і абсолютних показників, які дозволяють всебічно охарактеризувати величину та ступінь використання акціонерного капіталу, ефективність вкладення коштів інвесторів у цінні папери, вартість цінних паперів та інші цінові параметри.

Для характеристики корпоративних цінних паперів використовуються наступні показники.

1. Дивідендна віддача акції, що встановлює зв'язок між величиною дивіденду і ціною акції (номінальною або ринковою):

ведення рахунків ДЕПО в системі електронного депозитарію цінних паперів;

ведення реєстрів акціонерів приватизованих підприємств (АТ);

розробка й впровадження автоматизованих систем безготівкового обігу й обороту цінних паперів.

Важливу роль грають консалтингові послуги:

аналіз інвестиційної привабливості цінних паперів;

підготовка для реєстрації пакетів документів АТ й інших підприємств;

підготовка документів і реєстрація випуску цінних паперів;

розробка і консультації щодо проведення курсової та дивідендної політики;

підготовка схем фінансового оздоровлення (санації) підприємства за допомогою механізму вексельного обігу.

Комерційні банки можуть також виступати як торговці цінними паперами, посередники й інші професійні учасники фондового ринку. У цей час банки займають досить скромне місце серед посередників. Із всієї кількості дозволів на здійснення посередницької діяльності із цінними паперами, які були видані Міністерством фінансів України, на долю комерційних банків припадає 14,2 %.

Таким чином, будучи суб'єктами корпоративного управління, банки можуть виступати емітентами власних корпоративних зобов'язань і вкладати грошові кошти в корпоративні цінні папери АТ. Будучи власниками корпоративних цінних паперів, комерційні банки сприяють підвищенню фінансово-господарської діяльності корпорації, а отже, її привабливості для потенційних інвесторів. Крім того, комерційні банки, використовуючи механізм депозитарних розписок, можуть забезпечити придбання акцій корпорації іноземним інвестором.

Для поліпшення інфраструктури корпоративного управління необхідні методичні умови підвищення ефективності участі комерційних банків в управлінні корпораціями.

У практиці економічного аналізу застосовується ряд коефіцієнтів, індексів і абсолютних показників, які дозволяють всебічно охарактеризувати величину та ступінь використання акціонерного капіталу, ефективність вкладення коштів інвесторів у цінні папери, вартість цінних паперів та інші цінові параметри.

Для характеристики корпоративних цінних паперів використовуються наступні показники.

1. Дивідендна віддача акції, що встановлює зв'язок між величиною дивіденду і ціною акції (номінальною або ринковою):

$$Do = \frac{D \times 100 \%}{Ca}, \quad (1.1)$$

де Do – дивідендна віддача акції;

D – сума дивідендів, що доводяться на одну акцію;

Ca – ціна акції (номінальна або ринкова).

Цей коефіцієнт є основним статистичним індикатором, що дозволяє зіставляти ступінь прибутковості акцій різних корпорацій, а також акцій з іншими альтернативними видами заощаджень. Однак для аналізу прибутковості акцій, що вільно обертаються на фондовій біржі, дана формула не завжди вживається. Це пояснюється тим, що наступного дня після виплат дивідендів біржова ціна акції, що відображається в знаменнику формули, буде завжди менше на величину дивіденду, у порівнянні із ціною попереднього дня. Тому для об'єктивності розрахунку прибутковості акції доцільно використати наступну модифіковану формулу:

$$Do = \frac{D \times 100 \%}{Ca - \frac{D \times K}{365}}, \quad (1.2)$$

де DO – кількість днів, що пройшли після дивідендної виплати.

2. Коефіцієнт ціна-доход, що встановлює зв'язок між ціною акції і чистого прибутку корпорації, що доводиться на одну акцію:

$$Kc - d = \frac{Ca}{Pa}, \quad (1.3)$$

де $Kc-d$ – коефіцієнт ціна-доход;

Pa – величина чистого прибутку, що доводиться на одну акцію.

Чим менше значення даного коефіцієнта, тим вище оцінка акції і емітента.

3. Коефіцієнт виплачуваності, що відображає частку чистого прибутку, отриманою корпорацією, що розподіляється у вигляді дивідендів:

$$Kv = \frac{D \times 100 \%}{Pa}, \quad (1.4)$$

де Kv – коефіцієнт виплачуваності.

Якщо корпорацією випущені різні види акцій, на які нараховуються різні дивіденди, то величина дивіденду, що відображається в чисельнику формули, визначається як середньозважена величина (частка від розподілу) суми добутку кількості відповідних видів акцій на величину

$$Do = \frac{D \times 100 \%}{Ca}, \quad (1.1)$$

де Do – дивідендна віддача акції;

D – сума дивідендів, що доводяться на одну акцію;

Ca – ціна акції (номінальна або ринкова).

Цей коефіцієнт є основним статистичним індикатором, що дозволяє зіставляти ступінь прибутковості акцій різних корпорацій, а також акцій з іншими альтернативними видами заощаджень. Однак для аналізу прибутковості акцій, що вільно обертаються на фондовій біржі, дана формула не завжди вживається. Це пояснюється тим, що наступного дня після виплат дивідендів біржова ціна акції, що відображається в знаменнику формули, буде завжди менше на величину дивіденду, у порівнянні із ціною попереднього дня. Тому для об'єктивності розрахунку прибутковості акції доцільно використати наступну модифіковану формулу:

$$Do = \frac{D \times 100 \%}{Ca - \frac{D \times K}{365}}, \quad (1.2)$$

де DO – кількість днів, що пройшли після дивідендної виплати.

2. Коефіцієнт ціна-доход, що встановлює зв'язок між ціною акції і чистого прибутку корпорації, що доводиться на одну акцію:

$$Kc - d = \frac{Ca}{Pa}, \quad (1.3)$$

де $Kc-d$ – коефіцієнт ціна-доход;

Pa – величина чистого прибутку, що доводиться на одну акцію.

Чим менше значення даного коефіцієнта, тим вище оцінка акції і емітента.

3. Коефіцієнт виплачуваності, що відображає частку чистого прибутку, отриманою корпорацією, що розподіляється у вигляді дивідендів:

$$Kv = \frac{D \times 100 \%}{Pa}, \quad (1.4)$$

де Kv – коефіцієнт виплачуваності.

Якщо корпорацією випущені різні види акцій, на які нараховуються різні дивіденди, то величина дивіденду, що відображається в чисельнику формули, визначається як середньозважена величина (частка від розподілу) суми добутку кількості відповідних видів акцій на величину

дивіденду по них до величини загальної чисельності акцій, що перебувають в обігу.

4. Коефіцієнт дивідендного покриття – показник, зворотний коефіцієнту виплачуваності. Він показує, у скільки разів чистий прибуток корпорації перевищує суму виплачуваних нею дивідендів.

5. Показник капіталізованої вартості акцій, що визначає ринкову вартість всіх акцій корпорації:

$$Cтк = Ka \times Kp, \quad (1.5)$$

де $Cтк$ – капіталізована вартість акцій;

Ka – загальна кількість акцій;

Kp – курс однієї акції.

6. Показники рентабельності акціонерного капіталу по чистому прибутку і обсягу реалізації являють собою відносини величини чистого прибутку або обсягу реалізації корпорації за досліджуваний період часу до величини капіталізованої вартості акцій:

$$Kp(ЧП) = \frac{ЧП}{Cтк}, \quad (1.6)$$

$$Kp(Op) = \frac{Op}{Cтк}, \quad (1.7)$$

де $Kp(ЧП)$ – коефіцієнт рентабельності акціонерного капіталу по чистому прибутку;

$Kp(Op)$ – коефіцієнт рентабельності акціонерного капіталу по обсягу реалізації;

$ЧП$ – абсолютна величина чистого прибутку корпорації;

Op – абсолютна величина обсягу реалізації.

Чим менше коефіцієнти рентабельності, тим вище рівень капіталоемності виробництва і нижче віддача акціонерного капіталу.

7. Показник вартості акції по балансу показує, яка величина акціонерного і резервного капіталу доводиться на одну випущену акцію:

$$Cтб = \frac{AK + PK}{Ka}, \quad (1.8)$$

де $Cтб$ – вартість акції по балансу;

AK – абсолютна величина акціонерного капіталу;

PK – абсолютна величина резервного капіталу.

дивіденду по них до величини загальної чисельності акцій, що перебувають в обігу.

4. Коефіцієнт дивідендного покриття – показник, зворотний коефіцієнту виплачуваності. Він показує, у скільки разів чистий прибуток корпорації перевищує суму виплачуваних нею дивідендів.

5. Показник капіталізованої вартості акцій, що визначає ринкову вартість всіх акцій корпорації:

$$Cтк = Ka \times Kp, \quad (1.5)$$

де $Cтк$ – капіталізована вартість акцій;

Ka – загальна кількість акцій;

Kp – курс однієї акції.

6. Показники рентабельності акціонерного капіталу по чистому прибутку і обсягу реалізації являють собою відносини величини чистого прибутку або обсягу реалізації корпорації за досліджуваний період часу до величини капіталізованої вартості акцій:

$$Kp(ЧП) = \frac{ЧП}{Cтк}, \quad (1.6)$$

$$Kp(Op) = \frac{Op}{Cтк}, \quad (1.7)$$

де $Kp(ЧП)$ – коефіцієнт рентабельності акціонерного капіталу по чистому прибутку;

$Kp(Op)$ – коефіцієнт рентабельності акціонерного капіталу по обсягу реалізації;

$ЧП$ – абсолютна величина чистого прибутку корпорації;

Op – абсолютна величина обсягу реалізації.

Чим менше коефіцієнти рентабельності, тим вище рівень капіталоемності виробництва і нижче віддача акціонерного капіталу.

7. Показник вартості акції по балансу показує, яка величина акціонерного і резервного капіталу доводиться на одну випущену акцію:

$$Cтб = \frac{AK + PK}{Ka}, \quad (1.8)$$

де $Cтб$ – вартість акції по балансу;

AK – абсолютна величина акціонерного капіталу;

PK – абсолютна величина резервного капіталу.

Вартість акції по балансу звичайно нижче її дійсної (капіталізованої) вартості, причому, чим менше цей розрив, тим переважніше оцінюються акції.

8. Показник істинної вартості акції свідчить про те, яка величина всіх капітальних ресурсів корпорації доводиться на одну випущену акцію. Якщо обсяг капітальних ресурсів складається з акціонерного, резервного капіталу і суми неоголошених резервів, то значення даного показника вище величини вартості акції по балансу.

Даний показник особливо важливий при економічному аналізі у зв'язку із придбанням контрольного пакета акцій або ліквідацією корпорації. Він розраховується по формулі:

$$C_{ти} = \frac{KP}{Ka}, \quad (1.9)$$

де $C_{ти}$ – істинна вартість акції;

KP – абсолютна величина капітальних ресурсів.

9. Розрахункова вартість акції після збільшення капіталу. Збільшення акціонерного капіталу і пов'язана із цим вторинна емісія, дають власникам старих акцій право здобувати нові з певним коефіцієнтом – одну нову акцію за n старих за більш низькою ціною, розглянутої як знижка при підписці. Ціна акції після збільшення капіталу розраховується по формулі:

$$C_{тр} = \frac{n \times Ц_{ас} + Ц_{ан}}{n + 1}, \quad (1.10)$$

де $C_{тр}$ – розрахункова вартість акції після збільшення капіталу;

$Ц_{ас}$ – ціна старих акцій;

$Ц_{ан}$ – нова ціна.

n – кількість старих акцій, при наявності яких здобувається одна нова.

10. Розрахункова вартість права на підписку визначає різницю між ціною старих акцій і ціною нових, тобто після збільшення капіталу.

Якщо строки дивідендних виплат по нових акціях відрізняються від строків виплат по старих акціях, то виникає необхідність розрахунку порівнянної ціни старих акцій:

$$Ц_{сас} = Ц_{ас} - \frac{Д \times K}{365}, \quad (1.11)$$

де $Ц_{сас}$ – порівнянна ціна старих акцій.

Вартість акції по балансу звичайно нижче її дійсної (капіталізованої) вартості, причому, чим менше цей розрив, тим переважніше оцінюються акції.

8. Показник істинної вартості акції свідчить про те, яка величина всіх капітальних ресурсів корпорації доводиться на одну випущену акцію. Якщо обсяг капітальних ресурсів складається з акціонерного, резервного капіталу і суми неоголошених резервів, то значення даного показника вище величини вартості акції по балансу.

Даний показник особливо важливий при економічному аналізі у зв'язку із придбанням контрольного пакета акцій або ліквідацією корпорації. Він розраховується по формулі:

$$C_{ти} = \frac{KP}{Ka}, \quad (1.9)$$

де $C_{ти}$ – істинна вартість акції;

KP – абсолютна величина капітальних ресурсів.

9. Розрахункова вартість акції після збільшення капіталу. Збільшення акціонерного капіталу і пов'язана із цим вторинна емісія, дають власникам старих акцій право здобувати нові з певним коефіцієнтом – одну нову акцію за n старих за більш низькою ціною, розглянутої як знижка при підписці. Ціна акції після збільшення капіталу розраховується по формулі:

$$C_{тр} = \frac{n \times Ц_{ас} + Ц_{ан}}{n + 1}, \quad (1.10)$$

де $C_{тр}$ – розрахункова вартість акції після збільшення капіталу;

$Ц_{ас}$ – ціна старих акцій;

$Ц_{ан}$ – нова ціна.

n – кількість старих акцій, при наявності яких здобувається одна нова.

10. Розрахункова вартість права на підписку визначає різницю між ціною старих акцій і ціною нових, тобто після збільшення капіталу.

Якщо строки дивідендних виплат по нових акціях відрізняються від строків виплат по старих акціях, то виникає необхідність розрахунку порівнянної ціни старих акцій:

$$Ц_{сас} = Ц_{ас} - \frac{Д \times K}{365}, \quad (1.11)$$

де $Ц_{сас}$ – порівнянна ціна старих акцій.

Розрахункова вартість права на підписку на нові акції визначається по формулі:

$$C_{mn} = C_{ac} - C_{tr} \quad (1.12)$$

або

$$C_{mn} = C_{cac} - C_{tr}, \quad (1.13)$$

де C_{mn} – розрахункова вартість права на підписку на нові акції.

11. Скоректована ціна акції, що дозволяє приводити в порівнянний вид ціни на акції корпорації в різні моменти часу. Розрахунок даного показника необхідний тому, що після збільшення акціонерного капіталу, виплати дивідендів у вигляді акцій, а також розчленування акцій на менші акції, ціна акції стрибкоподібно змінюється і порушується її порівнянність із попередніми значеннями за попередні періоди. Це є слідством того, що при подібних фінансових операціях кількість акцій, що випускають в обіг, збільшується швидше, ніж активи корпорації. Отже, при збільшенні числа акціонерів частки їх активів знижуються. Для одержання порівнянних дані ціни акцій коректуються по формулі:

$$C_{скор} = C_a + K_{кор} \quad (1.14)$$

де $C_{скор}$ – величина скоректованої ціни акції;
 $K_{кор}$ – коефіцієнт коректування.

$$K_{кор} = \frac{C_{nm}}{C_{nm} + C_{mn}}, \quad (1.15)$$

де C_{nm} – ціна акції після проведення фінансового заходу.

Якщо здійснюється членування акцій на менші акції або серед акціонерів поширюються безкоштовні акції, тобто коли не реалізується право на підписку, скоректована ціна розраховується по формулі:

$$C_{скор} = C_a \times \frac{n}{n+1}, \quad (1.16)$$

12. Показник повного доходу від капіталу, що узагальнює всі доходи й збитки, принесені акціями:

$$ДПК = \frac{Д + C_{a \text{ кон}} - C_{a \text{ нач}}}{C_{a \text{ нач}}} \times 100\%, \quad (1.17)$$

Розрахункова вартість права на підписку на нові акції визначається по формулі:

$$C_{mn} = C_{ac} - C_{tr} \quad (1.12)$$

або

$$C_{mn} = C_{cac} - C_{tr}, \quad (1.13)$$

де C_{mn} – розрахункова вартість права на підписку на нові акції.

11. Скоректована ціна акції, що дозволяє приводити в порівнянний вид ціни на акції корпорації в різні моменти часу. Розрахунок даного показника необхідний тому, що після збільшення акціонерного капіталу, виплати дивідендів у вигляді акцій, а також розчленування акцій на менші акції, ціна акції стрибкоподібно змінюється і порушується її порівнянність із попередніми значеннями за попередні періоди. Це є слідством того, що при подібних фінансових операціях кількість акцій, що випускають в обіг, збільшується швидше, ніж активи корпорації. Отже, при збільшенні числа акціонерів частки їх активів знижуються. Для одержання порівнянних дані ціни акцій коректуються по формулі:

$$C_{скор} = C_a + K_{кор} \quad (1.14)$$

де $C_{скор}$ – величина скоректованої ціни акції;
 $K_{кор}$ – коефіцієнт коректування.

$$K_{кор} = \frac{C_{nm}}{C_{nm} + C_{mn}}, \quad (1.15)$$

де C_{nm} – ціна акції після проведення фінансового заходу.

Якщо здійснюється членування акцій на менші акції або серед акціонерів поширюються безкоштовні акції, тобто коли не реалізується право на підписку, скоректована ціна розраховується по формулі:

$$C_{скор} = C_a \times \frac{n}{n+1}, \quad (1.16)$$

12. Показник повного доходу від капіталу, що узагальнює всі доходи й збитки, принесені акціями:

$$ДПК = \frac{Д + C_{a \text{ кон}} - C_{a \text{ нач}}}{C_{a \text{ нач}}} \times 100\%, \quad (1.17)$$

де ДПК – повний доход від капіталу;
Ца нач – ціна акції на початок року;
Ца кін – ціна акції на кінець року.

13. Показник середньої ціни акції характеризує усереднену величину вартості однієї акції пакета, сформованого протягом певного періоду часу, оскільки клієнт перераховує гроші для придбання акцій за ціною, вигідній брокерській або дилерській конторі. Він розраховується по наступній формулі:

$$Ца_{cp} = \frac{Дп \times В}{Ка_{куп}}, \quad (1.18)$$

де *Ца cp* – середня ціна акції;
 ДП – сума регулярних грошових перерахувань клієнта;
 У – час формування пакета акцій (роки, місяці);
 Ка куп – кількість куплених акцій.

14. Індекс Доу Джонса:

$$JD = \frac{Ца\Sigma}{кб}, \quad (1.19)$$

де *ЦаΣ* – сумарна ціна акцій всіх корпорацій, що котируються на біржах;

кб – коректуючий коефіцієнт, значення якого змінюється по мірі зміни числа корпорацій і при розчленуванні акцій на менші акції.

Наведені методики можуть використовуватися тільки стосовно до тих підприємств, акції яких обертаються на фондовому ринку. Якщо ж корпоративна участь інвестора заснована, насамперед, на господарській зацікавленості в роботі емітента (у випадку, якщо інвестор і емітент пов'язані довгостроковими господарськими відносинами), то доцільно для оцінки інвестиційної привабливості визначати показник ефективності корпоративної участі за пропонованою формулою:

$$Эку = Дх / ФВ, \quad (1.20)$$

де *Эку* – показник ефективності корпоративної участі;
 Дх – доходи (фактичні або очікувані) від господарських операцій з емітентом;
 ФВ – розмір фінансового вкладення (фінансової інвестиції).

де ДПК – повний доход від капіталу;
Ца нач – ціна акції на початок року;
Ца кін – ціна акції на кінець року.

13. Показник середньої ціни акції характеризує усереднену величину вартості однієї акції пакета, сформованого протягом певного періоду часу, оскільки клієнт перераховує гроші для придбання акцій за ціною, вигідній брокерській або дилерській конторі. Він розраховується по наступній формулі:

$$Ца_{cp} = \frac{Дп \times В}{Ка_{куп}}, \quad (1.18)$$

де *Ца cp* – середня ціна акції;
 ДП – сума регулярних грошових перерахувань клієнта;
 У – час формування пакета акцій (роки, місяці);
 Ка куп – кількість куплених акцій.

14. Індекс Доу Джонса:

$$JD = \frac{Ца\Sigma}{кб}, \quad (1.19)$$

де *ЦаΣ* – сумарна ціна акцій всіх корпорацій, що котируються на біржах;

кб – коректуючий коефіцієнт, значення якого змінюється по мірі зміни числа корпорацій і при розчленуванні акцій на менші акції.

Наведені методики можуть використовуватися тільки стосовно до тих підприємств, акції яких обертаються на фондовому ринку. Якщо ж корпоративна участь інвестора заснована, насамперед, на господарській зацікавленості в роботі емітента (у випадку, якщо інвестор і емітент пов'язані довгостроковими господарськими відносинами), то доцільно для оцінки інвестиційної привабливості визначати показник ефективності корпоративної участі за пропонованою формулою:

$$Эку = Дх / ФВ, \quad (1.20)$$

де *Эку* – показник ефективності корпоративної участі;
 Дх – доходи (фактичні або очікувані) від господарських операцій з емітентом;
 ФВ – розмір фінансового вкладення (фінансової інвестиції).

Слід зазначити, що показник Dx не включає дивіденди за акціями або відсотки за іншими цінними паперами.

Комерційні банки можуть бути учасниками інфраструктури фондового ринку. По-перше, банки можуть виконувати функції депозитаріїв і зберігачів цінних паперів. По-друге, комерційні банки можуть виступати як незалежні реєстратори. Вплив комерційних банків, що виконують функції реєстраторів і депозитаріїв на корпоративне управління виявляється в тому, що вони враховують і оформлюють права власності на акції, забезпечують перехід прав власності від одних акціонерів до інших, складають реєстр акціонерів на певну дату, у тому числі на дату проведення загальних зборів акціонерів.

Крім того, комерційні банки, використовуючи механізм депозитарних розписок, можуть забезпечити придбання акцій вітчизняної корпорації іноземним інвестором. Іноземний інвестор через уповноважений комерційний банк конвертує іноземну валюту в національну і вкладає її в довірче суспільство на довірче управління. Довірче суспільство через посередника купує акції приватизованих підприємств на ім'я іноземного інвестора і розміщує їх на зберігання в депозитарій комерційного банку, який видає іноземному інвестору депозитарну розписку.

Стратегічні цілі організації реєстраторсько-депозитарної діяльності полягають в забезпеченні додаткових комісійних доходів комерційних банків.

Таким чином, корпоративна стратегія комерційного банку – це, перш за все, стратегія підвищення його прибутковості.

Реалізація стратегії корпоративного управління в комерційних банках здійснюється в наступних напрямках: емісія власних корпоративних зобов'язань, інвестиційні вкладення в корпоративні цінні папери АТ, виконання посередницьких і трастових операцій на фондовому ринку.

Ефективність корпоративної участі комерційних банків виражається показниками приросту їх процентних доходів від кредитних операцій з корпоративними клієнтами, від цінних паперів, комісійних доходів від депозитарно-реєстраторських і посередницьких банківських послуг.

Обґрунтування корпоративної стратегії як сукупності напрямів банківської участі в корпоративному управлінні з метою збільшення процентних, комісійних і інших доходів банків дозволяє активізувати наукові дослідження у сфері формування методик корпоративного банківського аналізу, планування і прогнозування.

Слід зазначити, що показник Dx не включає дивіденди за акціями або відсотки за іншими цінними паперами.

Комерційні банки можуть бути учасниками інфраструктури фондового ринку. По-перше, банки можуть виконувати функції депозитаріїв і зберігачів цінних паперів. По-друге, комерційні банки можуть виступати як незалежні реєстратори. Вплив комерційних банків, що виконують функції реєстраторів і депозитаріїв на корпоративне управління виявляється в тому, що вони враховують і оформлюють права власності на акції, забезпечують перехід прав власності від одних акціонерів до інших, складають реєстр акціонерів на певну дату, у тому числі на дату проведення загальних зборів акціонерів.

Крім того, комерційні банки, використовуючи механізм депозитарних розписок, можуть забезпечити придбання акцій вітчизняної корпорації іноземним інвестором. Іноземний інвестор через уповноважений комерційний банк конвертує іноземну валюту в національну і вкладає її в довірче суспільство на довірче управління. Довірче суспільство через посередника купує акції приватизованих підприємств на ім'я іноземного інвестора і розміщує їх на зберігання в депозитарій комерційного банку, який видає іноземному інвестору депозитарну розписку.

Стратегічні цілі організації реєстраторсько-депозитарної діяльності полягають в забезпеченні додаткових комісійних доходів комерційних банків.

Таким чином, корпоративна стратегія комерційного банку – це, перш за все, стратегія підвищення його прибутковості.

Реалізація стратегії корпоративного управління в комерційних банках здійснюється в наступних напрямках: емісія власних корпоративних зобов'язань, інвестиційні вкладення в корпоративні цінні папери АТ, виконання посередницьких і трастових операцій на фондовому ринку.

Ефективність корпоративної участі комерційних банків виражається показниками приросту їх процентних доходів від кредитних операцій з корпоративними клієнтами, від цінних паперів, комісійних доходів від депозитарно-реєстраторських і посередницьких банківських послуг.

Обґрунтування корпоративної стратегії як сукупності напрямів банківської участі в корпоративному управлінні з метою збільшення процентних, комісійних і інших доходів банків дозволяє активізувати наукові дослідження у сфері формування методик корпоративного банківського аналізу, планування і прогнозування.

Література до Розділу 1.

1. Білорус О. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму // О. Білорус / Економічний Часопис-XXI. — 2008. — № 11 – 12. — С. 52-64.
2. Богачев С.В. Фондовые методы развития промышленных корпораций: вопросы теории и практики: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2002. – 294 с.
3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»// Офіційний вісник України від 12.04.2006 – 2006 р., № 13, стор. 61, стаття 857, код акту 35740/2006.
4. Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» // Відомості Верховної Ради України від 13.04.1998 – 1998 р., № 15, стаття 67.
5. Закон України «Про акціонерні товариства» // Урядовий кур'єр від 29.10.2008 – № 202.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні // Офіційний вісник України від 23.11.2007- 2007 р., № 86, стор. 120, стаття 3173, код акту 41477/2007.
7. Герасименко Р.А.. Финансовый рынок: Теория и практика организации в Украине / Р.А. Герасименко. – Донецк, 1999. – 242 с.
8. Данилов Ю.Л. Рынки государственного долга: мировые тенденции и российская практика / Ю.Л. Данилов. – М.: ГУ ВШЭ, 2002. – С. 18.
9. Загородній А.Г. Біржа. Біржові операції: Термінологічний словник. / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – 2-ге вид., виправленне та доповнене. – К.: Алерта, 2008. – 143 с.
10. Калач Г.М. Вплив фінансової глобалізації на фондовий ринок України// Г.М. Калач / Фінанси України. – №9. – 2008. – С. 62-69.
11. Когюв Н.Б. Формирование рынка ценных бумаг в постсоциалистических странах. / Н.Б. Когюв. – М.: ИМЭПИ РАН, 2002. – 88 с.
12. Крапивенко Д. Экономическое чудо наоборот // Д. Крапивенко / Контракты. – 2003. – № 35. – С. 66-74.
13. Ленский Е.В. Финансово-промышленные группы: история создания, международный опыт, российская модель / Е.В. Ленский, В.А. Цветков. – М.: АФПИ еженедельника «Экономика и жизнь», 1997.
14. Мендрул О. Г. Ринок цінних паперів: Навч. посібник / О.Г. Мендрул, І.А. Шевчук. – К.: КНЕУ, 1998. – 152 с.

Література до Розділу 1.

1. Білорус О. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму // О. Білорус / Економічний Часопис-XXI. — 2008. — № 11 – 12. — С. 52-64.
2. Богачев С.В. Фондовые методы развития промышленных корпораций: вопросы теории и практики: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2002. – 294 с.
3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»// Офіційний вісник України від 12.04.2006 – 2006 р., № 13, стор. 61, стаття 857, код акту 35740/2006.
4. Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» // Відомості Верховної Ради України від 13.04.1998 – 1998 р., № 15, стаття 67.
5. Закон України «Про акціонерні товариства» // Урядовий кур'єр від 29.10.2008 – № 202.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні // Офіційний вісник України від 23.11.2007- 2007 р., № 86, стор. 120, стаття 3173, код акту 41477/2007.
7. Герасименко Р.А.. Финансовый рынок: Теория и практика организации в Украине / Р.А. Герасименко. – Донецк, 1999. – 242 с.
8. Данилов Ю.Л. Рынки государственного долга: мировые тенденции и российская практика / Ю.Л. Данилов. – М.: ГУ ВШЭ, 2002. – С. 18.
9. Загородній А.Г. Біржа. Біржові операції: Термінологічний словник. / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – 2-ге вид., виправленне та доповнене. – К.: Алерта, 2008. – 143 с.
10. Калач Г.М. Вплив фінансової глобалізації на фондовий ринок України// Г.М. Калач / Фінанси України. – №9. – 2008. – С. 62-69.
11. Когюв Н.Б. Формирование рынка ценных бумаг в постсоциалистических странах. / Н.Б. Когюв. – М.: ИМЭПИ РАН, 2002. – 88 с.
12. Крапивенко Д. Экономическое чудо наоборот // Д. Крапивенко / Контракты. – 2003. – № 35. – С. 66-74.
13. Ленский Е.В. Финансово-промышленные группы: история создания, международный опыт, российская модель / Е.В. Ленский, В.А. Цветков. – М.: АФПИ еженедельника «Экономика и жизнь», 1997.
14. Мендрул О. Г. Ринок цінних паперів: Навч. посібник / О.Г. Мендрул, І.А. Шевчук. – К.: КНЕУ, 1998. – 152 с.

15. Мозговий О. Ринок цінних паперів: регуляторна структуризація в умовах глобалізації / О. Мозговий, Д. Лук 'яненко // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 9-10. – С. 38-40.

16. Назарчук М. Про деякі особливості розвитку організованого ринку цінних паперів в Україні // М. Назарчук, Л. Карпенко / Економіка України. – № 10. – 2005. – С. 38-39.

17. Назарчук М.И. Середньостроковий прогноз розвитку фондового ринку України // М.И. Назарчук / Економіка України. – №2. – 2008. – С. 47-62.

18. Назарчук М.И. Фондовые биржи на рынке ценных бумаг Украины: Проблемы и перспективы развития / М.И. Назарчук. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2002. – 28 с.

19. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Дис. д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 / В.М. Опарін. – К.: 2006. – 201 с.

20. Пасечник Т.О. Європейська інтеграція фондового ринку України як механізм зниження ризиків // Т.О. Пасечник, О.В. Копилова / Фінанси України. – №6. – 2009. – С. 78-80.

21. Петруня Ю. Индсайдеры та аутсайдеры в корпоративній моделі України // Ю. Петруня / Банківська справа. – 1998. – № 4. – С. 42-46.

22. Пишпек С.И. Проблемы становления корпоративного сектора в переходной экономике // С.И. Пишпек / Государственный информационный бюллетень о приватизации. – 2000. – № 2. – С. 76-78.

23. Рубцов Б.Б. Мировые фондовые рынки: проблемы и тенденции развития: Дисс. д-ра екон. наук: спец. 08.00.10 / Б.Б. Рубцов. – М.: 2000. – 234 с.

24. Саркисянц А. Слияния и банкротства банков: мировой опыт // А. Саркисянц / Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 10. – С. 23-32.

25. Сирош Н.В. Влияние участников рынка ценных бумаг на корпоративное управление // Н.В. Сирош, Р.Э. Абляимов / Государственный информационный бюллетень о приватизации. – 1999. – № 4. – С.29-33.

26. Фінансова енциклопедія / О.П.Орлюк, Л.К.Воронова, І.Б. Завєруха [та ін.]; за ред. О.П. Орлюк. – К.: Юріком Інтер, 2008. – 472 с.

15. Мозговий О. Ринок цінних паперів: регуляторна структуризація в умовах глобалізації / О. Мозговий, Д. Лук 'яненко // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 9-10. – С. 38-40.

16. Назарчук М. Про деякі особливості розвитку організованого ринку цінних паперів в Україні // М. Назарчук, Л. Карпенко / Економіка України. – № 10. – 2005. – С. 38-39.

17. Назарчук М.И. Середньостроковий прогноз розвитку фондового ринку України // М.И. Назарчук / Економіка України. – №2. – 2008. – С. 47-62.

18. Назарчук М.И. Фондовые биржи на рынке ценных бумаг Украины: Проблемы и перспективы развития / М.И. Назарчук. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2002. – 28 с.

19. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Дис. д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 / В.М. Опарін. – К.: 2006. – 201 с.

20. Пасечник Т.О. Європейська інтеграція фондового ринку України як механізм зниження ризиків // Т.О. Пасечник, О.В. Копилова / Фінанси України. – №6. – 2009. – С. 78-80.

21. Петруня Ю. Индсайдеры та аутсайдеры в корпоративній моделі України // Ю. Петруня / Банківська справа. – 1998. – № 4. – С. 42-46.

22. Пишпек С.И. Проблемы становления корпоративного сектора в переходной экономике // С.И. Пишпек / Государственный информационный бюллетень о приватизации. – 2000. – № 2. – С. 76-78.

23. Рубцов Б.Б. Мировые фондовые рынки: проблемы и тенденции развития: Дисс. д-ра екон. наук: спец. 08.00.10 / Б.Б. Рубцов. – М.: 2000. – 234 с.

24. Саркисянц А. Слияния и банкротства банков: мировой опыт // А. Саркисянц / Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 10. – С. 23-32.

25. Сирош Н.В. Влияние участников рынка ценных бумаг на корпоративное управление // Н.В. Сирош, Р.Э. Абляимов / Государственный информационный бюллетень о приватизации. – 1999. – № 4. – С.29-33.

26. Фінансова енциклопедія / О.П.Орлюк, Л.К.Воронова, І.Б. Завєруха [та ін.]; за ред. О.П. Орлюк. – К.: Юріком Інтер, 2008. – 472 с.

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ КОРПОРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

2.1. Діючі методики економічного аналізу фінансового стану та фінансових результатів комерційного банку

Аналіз фінансового стану та ефективності діяльності банку здійснюється за допомогою системи показників. Фінансові показники за напрямом дослідження можна поділити на три групи:

- показники фінансового стану комерційного банку;
- показники ефективності банківської діяльності;
- показники виконання економічних нормативів НБУ.

До показників першої групи віднесено: середню процентну ставку за виданими кредитами, дохідність активів, дохідність капіталу, чистий спред, чиста процентна маржа.

На основі балансу банку та звіту про фінансові результати розраховується середня процентна ставка за виданими кредитами й цінними паперами за наступною формулою:

$$СПС = \frac{ПД}{ВК + ЦП} \times 100\% \quad (2.1)$$

де СПС – середня процентна ставка;

ПД – процентні доходи;

ВК – видані кредити;

ЦП – цінні папери в портфелі банку та інвестиції.

Для оцінки доходів банку використовується ряд коефіцієнтів:

$$Да = \frac{ЧП}{ЗАср} \times 100\% \quad (2.2)$$

де Да – дохід на активи;

ЧП – чистий прибуток;

ЗАср – середні загальні активи.

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ КОРПОРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

2.1. Діючі методики економічного аналізу фінансового стану та фінансових результатів комерційного банку

Аналіз фінансового стану та ефективності діяльності банку здійснюється за допомогою системи показників. Фінансові показники за напрямом дослідження можна поділити на три групи:

- показники фінансового стану комерційного банку;
- показники ефективності банківської діяльності;
- показники виконання економічних нормативів НБУ.

До показників першої групи віднесено: середню процентну ставку за виданими кредитами, дохідність активів, дохідність капіталу, чистий спред, чиста процентна маржа.

На основі балансу банку та звіту про фінансові результати розраховується середня процентна ставка за виданими кредитами й цінними паперами за наступною формулою:

$$СПС = \frac{ПД}{ВК + ЦП} \times 100\% \quad (2.1)$$

де СПС – середня процентна ставка;

ПД – процентні доходи;

ВК – видані кредити;

ЦП – цінні папери в портфелі банку та інвестиції.

Для оцінки доходів банку використовується ряд коефіцієнтів:

$$Да = \frac{ЧП}{ЗАср} \times 100\% \quad (2.2)$$

де Да – дохід на активи;

ЧП – чистий прибуток;

ЗАср – середні загальні активи.

Мінімальне значення коефіцієнта – 0,75%, максимальне – 1,5%.

Якщо банк за звітний період не зміг досягти мінімального значення, то це свідчить, що прибутковість активів банку на дуже низькому рівні, що пов'язано зі значною часткою активів, котрі не забезпечують отримання доходу.

Доходність капіталу розраховується за формулою:

$$D_k = \frac{ЧП}{СКс} \times 100\% \quad (2.3)$$

де D_k – дохід на капітал;

$СКс$ – сплачений статутний капітал.

Оптимальне значення цього показника 10%-20%. Він дає змогу визначити ефективність використання коштів власників комерційного банку.

Показник чистого спреду відображає результативність кредитної діяльності банку і доцільність подальшого залучення коштів на депозити. Він розраховується за такою формулою:

$$Чс = \frac{По}{П} \times 100\% - \frac{Пс}{Дпп} \times 100\% \quad (2.4)$$

де $Чс$ – чистий спред;

$По$ – проценти отримані;

$П$ – показники;

$Пс$ – процентні сплачені;

$Дпп$ – підпроцентні депозити.

Мінімальні значення цього показника – 0, оптимальне значення чистого спреду – не менше 1,25%.

Стрімке падіння може створити небезпечну тенденцію подальшого зниження показника або взагалі його відсутності. Причинами утворення даної ситуації можуть бути:

- використання банком неефективної методики оцінки кредитоспроможності позичальників;
- наявність завищеного відсотка по депозитах;
- перевищення обсягу кредитних ресурсів над реальною потребою банку.

Для подолання зазначених явищ необхідно:

- переглянути діючу методику оцінки кредитоспроможності позичальників або впровадити нову;
- зменшити відсоткову ставку по депозитах;
- призупинити залучення коштів на депозити.

Мінімальне значення коефіцієнта – 0,75%, максимальне – 1,5%.

Якщо банк за звітний період не зміг досягти мінімального значення, то це свідчить, що прибутковість активів банку на дуже низькому рівні, що пов'язано зі значною часткою активів, котрі не забезпечують отримання доходу.

Доходність капіталу розраховується за формулою:

$$D_k = \frac{ЧП}{СКс} \times 100\% \quad (2.3)$$

де D_k – дохід на капітал;

$СКс$ – сплачений статутний капітал.

Оптимальне значення цього показника 10%-20%. Він дає змогу визначити ефективність використання коштів власників комерційного банку.

Показник чистого спреду відображає результативність кредитної діяльності банку і доцільність подальшого залучення коштів на депозити. Він розраховується за такою формулою:

$$Чс = \frac{По}{П} \times 100\% - \frac{Пс}{Дпп} \times 100\% \quad (2.4)$$

де $Чс$ – чистий спред;

$По$ – проценти отримані;

$П$ – показники;

$Пс$ – процентні сплачені;

$Дпп$ – підпроцентні депозити.

Мінімальні значення цього показника – 0, оптимальне значення чистого спреду – не менше 1,25%.

Стрімке падіння може створити небезпечну тенденцію подальшого зниження показника або взагалі його відсутності. Причинами утворення даної ситуації можуть бути:

- використання банком неефективної методики оцінки кредитоспроможності позичальників;
- наявність завищеного відсотка по депозитах;
- перевищення обсягу кредитних ресурсів над реальною потребою банку.

Для подолання зазначених явищ необхідно:

- переглянути діючу методику оцінки кредитоспроможності позичальників або впровадити нову;
- зменшити відсоткову ставку по депозитах;
- призупинити залучення коштів на депозити.

Загальним показником доходності банку виступає чистий процентний дохід, котрий розрахований як різниця суми процентних доходів та процентних видатків. Цей показник є абсолютним і не має негативного значення. Коли це створюється в арифметичному розрахунку, то мова йде про абсолютну чисту процентну маржу. Крім абсолютної маржі розраховується відносне значення цього показника за наступною формулою:

$$\text{ЧПМ} = \frac{D_n - B_n}{3A_{cp}} \times 100\% \quad (2.5)$$

де ЧПМ – чиста процентна маржа;

Дп – доходи від процентів;

Вп – витрати на проценти.

Оптимальним значенням даного показника є 4,5%.

Визначивши процентні витрати і підпроцентні зобов'язання обчислено середню процентну ставку за формулою:

$$C_{свс} = \frac{ПВ + ПЗ}{3A_{cp}} \times 100\% \quad (2.6)$$

де Свсв – середня відсоткова ставка сплачена;

ПВ – процентні витрати;

ПЗ – процентні зобов'язання.

Для оцінки стабільної діяльності банку розраховується коефіцієнт дієздатності.

$$K = \frac{ВВ}{ВД} \quad (2.7)$$

де К – коефіцієнт дієздатності;

ВВ – валові витрати банку;

ВД – валові доходи банку.

Оптимальне значення цього показника не повинно перевищувати 0,95, тобто сума витрат банку має становити щонайбільше 95% від його доходів.

Активи та пасиви банку аналізуються за допомогою методів горизонтального та вертикального аналізу. Активи банку згруповано за ступе-

Загальним показником доходності банку виступає чистий процентний дохід, котрий розрахований як різниця суми процентних доходів та процентних видатків. Цей показник є абсолютним і не має негативного значення. Коли це створюється в арифметичному розрахунку, то мова йде про абсолютну чисту процентну маржу. Крім абсолютної маржі розраховується відносне значення цього показника за наступною формулою:

$$\text{ЧПМ} = \frac{D_n - B_n}{3A_{cp}} \times 100\% \quad (2.5)$$

де ЧПМ – чиста процентна маржа;

Дп – доходи від процентів;

Вп – витрати на проценти.

Оптимальним значенням даного показника є 4,5%.

Визначивши процентні витрати і підпроцентні зобов'язання обчислено середню процентну ставку за формулою:

$$C_{свс} = \frac{ПВ + ПЗ}{3A_{cp}} \times 100\% \quad (2.6)$$

де Свсв – середня відсоткова ставка сплачена;

ПВ – процентні витрати;

ПЗ – процентні зобов'язання.

Для оцінки стабільної діяльності банку розраховується коефіцієнт дієздатності.

$$K = \frac{ВВ}{ВД} \quad (2.7)$$

де К – коефіцієнт дієздатності;

ВВ – валові витрати банку;

ВД – валові доходи банку.

Оптимальне значення цього показника не повинно перевищувати 0,95, тобто сума витрат банку має становити щонайбільше 95% від його доходів.

Активи та пасиви банку аналізуються за допомогою методів горизонтального та вертикального аналізу. Активи банку згруповано за ступе-

нем ризику вкладень та ймовірністю втрати частини вартості на п'ять груп:

1 група (процент ризику 0) – це готівкові кошти; кошти у НБУ; боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ, у портфелі банку на продаж та інвестиції; боргові цінні папери центральних органів державного управління у портфелі банку на продаж та інвестиції.

2 група (процент ризику 10) – короткострокові і довгострокові кредити, надані центральним органам державного управління;

3 група (процент ризику 20) – короткострокові і довгострокові кредити, надані місцевим органам державного управління, та нараховані доходи за ними; боргові цінні папери місцевих органів державного управління у портфелі банку на продаж та інвестиції.

4 група (процент ризику 50) – кошти до запитання в інших банках; строкові депозити в інших банках (крім простроченої заборгованості та прострочених нарахованих доходів); нараховані доходи за борговими цінними паперами у портфелі банку на продаж та інвестиції; зобов'язання з кредитування, надані банкам та клієнтам; куплені, але не отримані валюта та банківські метали; активи до отримання.

5 група (процент ризику 100) – всі інші активні рахунки.

Рівень активів з підвищеним ризиком характеризує ступінь ризикованості кредитної політики банку і розраховується за формулою:

$$PA_{пв} = A_{пв}/CA \quad (2.8)$$

де $PA_{пв}$ – рівень активів з підвищеним ризиком;

$A_{пв}$ – активи підвищеного ризику;

CA – сукупні активи.

До активів підвищеного ризику належать цінні папери (за винятком державних боргових зобов'язань), факторинг, інвестиційні вкладення, перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Провідними пасивними операціями виступають депозитні, за рахунок котрих формується значний обсяг кредитних ресурсів банку. Депозити класифікуються за:

1) видом та статусом вкладника:

фізичні та юридичні особи;

резиденти чи не резиденти

2) строком вкладу:

депозити до запитання

термінові депозити

Найбільш стабільними с точки зору прогнозування залишків та визначення термінів повертання грошових коштів є термінові depo-

нем ризику вкладень та ймовірністю втрати частини вартості на п'ять груп:

1 група (процент ризику 0) – це готівкові кошти; кошти у НБУ; боргові цінні папери, що рефінансуються НБУ, у портфелі банку на продаж та інвестиції; боргові цінні папери центральних органів державного управління у портфелі банку на продаж та інвестиції.

2 група (процент ризику 10) – короткострокові і довгострокові кредити, надані центральним органам державного управління;

3 група (процент ризику 20) – короткострокові і довгострокові кредити, надані місцевим органам державного управління, та нараховані доходи за ними; боргові цінні папери місцевих органів державного управління у портфелі банку на продаж та інвестиції.

4 група (процент ризику 50) – кошти до запитання в інших банках; строкові депозити в інших банках (крім простроченої заборгованості та прострочених нарахованих доходів); нараховані доходи за борговими цінними паперами у портфелі банку на продаж та інвестиції; зобов'язання з кредитування, надані банкам та клієнтам; куплені, але не отримані валюта та банківські метали; активи до отримання.

5 група (процент ризику 100) – всі інші активні рахунки.

Рівень активів з підвищеним ризиком характеризує ступінь ризикованості кредитної політики банку і розраховується за формулою:

$$PA_{пв} = A_{пв}/CA \quad (2.8)$$

де $PA_{пв}$ – рівень активів з підвищеним ризиком;

$A_{пв}$ – активи підвищеного ризику;

CA – сукупні активи.

До активів підвищеного ризику належать цінні папери (за винятком державних боргових зобов'язань), факторинг, інвестиційні вкладення, перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Провідними пасивними операціями виступають депозитні, за рахунок котрих формується значний обсяг кредитних ресурсів банку. Депозити класифікуються за:

1) видом та статусом вкладника:

фізичні та юридичні особи;

резиденти чи не резиденти

2) строком вкладу:

депозити до запитання

термінові депозити

Найбільш стабільними с точки зору прогнозування залишків та визначення термінів повертання грошових коштів є термінові depo-

зити. Комерційний банк в своїй діяльності використовує різні форми термінових депозитів – розповсюдженими є сертифікати: депозитні та ощадні.

Депозитний сертифікат – це документ, який видається тільки юридичній особі у вигляді письмового свідоцтва банку про внесення грошових коштів на банківський рахунок і який надає правовласнику після закінчення терміна отримати суму внеску та нараховані відсотки. Ощадний сертифікат видається фізичній особі.

Таким чином, згідно проведено аналізу до дохідних активів відносять активи, які приносять банку дохід, а саме:

- 1) усі надані кредити;
- 2) депозити в інших банках;
- 3) кошти, що розміщені у придбання цінних паперів;
- 4) вкладення в асоційовані та дочірні компанії.

До найбільш вагомих джерел формування банківських ресурсів віднесено:

- 1) кошти клієнтів на поточних, термінових та ощадних депозитах;
- 2) кошти на міжбанківських депозитах;
- 3) кошти, що складають статутний капітал банку.

2.2. Методологія корпоративного аналізу та особливості його використання в умовах комерційних банків

Корпоративний аналіз є системою спеціальних економічних знань про статутний капітал корпорації, у тому числі комерційного банку, що виступає основою діяльності та розвитку, а також про фактори, вплив котрих зумовлює змінність його величини.

Об'єктом корпоративного аналізу виступають корпоративні частки, котрі в загальній сумі складають статутний капітал комерційного банку. Предметом корпоративного аналізу виступають механізми формування та зміни статутного капіталу комерційного банку через визначення та змінність розмірів корпоративних часток його учасників. Методи корпоративного аналізу поділяються на традиційні та математичні методи (рис. 2.1). Наведені методи повністю співпадають із методами інших видів аналізу, тому складається враження, що корпоративний аналіз є модифікацією економічного аналізу, тобто дублює економічний аналіз у корпораціях.

зити. Комерційний банк в своїй діяльності використовує різні форми термінових депозитів – розповсюдженими є сертифікати: депозитні та ощадні.

Депозитний сертифікат – це документ, який видається тільки юридичній особі у вигляді письмового свідоцтва банку про внесення грошових коштів на банківський рахунок і який надає правовласнику після закінчення терміна отримати суму внеску та нараховані відсотки. Ощадний сертифікат видається фізичній особі.

Таким чином, згідно проведено аналізу до дохідних активів відносять активи, які приносять банку дохід, а саме:

- 1) усі надані кредити;
- 2) депозити в інших банках;
- 3) кошти, що розміщені у придбання цінних паперів;
- 4) вкладення в асоційовані та дочірні компанії.

До найбільш вагомих джерел формування банківських ресурсів віднесено:

- 1) кошти клієнтів на поточних, термінових та ощадних депозитах;
- 2) кошти на міжбанківських депозитах;
- 3) кошти, що складають статутний капітал банку.

2.2. Методологія корпоративного аналізу та особливості його використання в умовах комерційних банків

Корпоративний аналіз є системою спеціальних економічних знань про статутний капітал корпорації, у тому числі комерційного банку, що виступає основою діяльності та розвитку, а також про фактори, вплив котрих зумовлює змінність його величини.

Об'єктом корпоративного аналізу виступають корпоративні частки, котрі в загальній сумі складають статутний капітал комерційного банку. Предметом корпоративного аналізу виступають механізми формування та зміни статутного капіталу комерційного банку через визначення та змінність розмірів корпоративних часток його учасників. Методи корпоративного аналізу поділяються на традиційні та математичні методи (рис. 2.1). Наведені методи повністю співпадають із методами інших видів аналізу, тому складається враження, що корпоративний аналіз є модифікацією економічного аналізу, тобто дублює економічний аналіз у корпораціях.

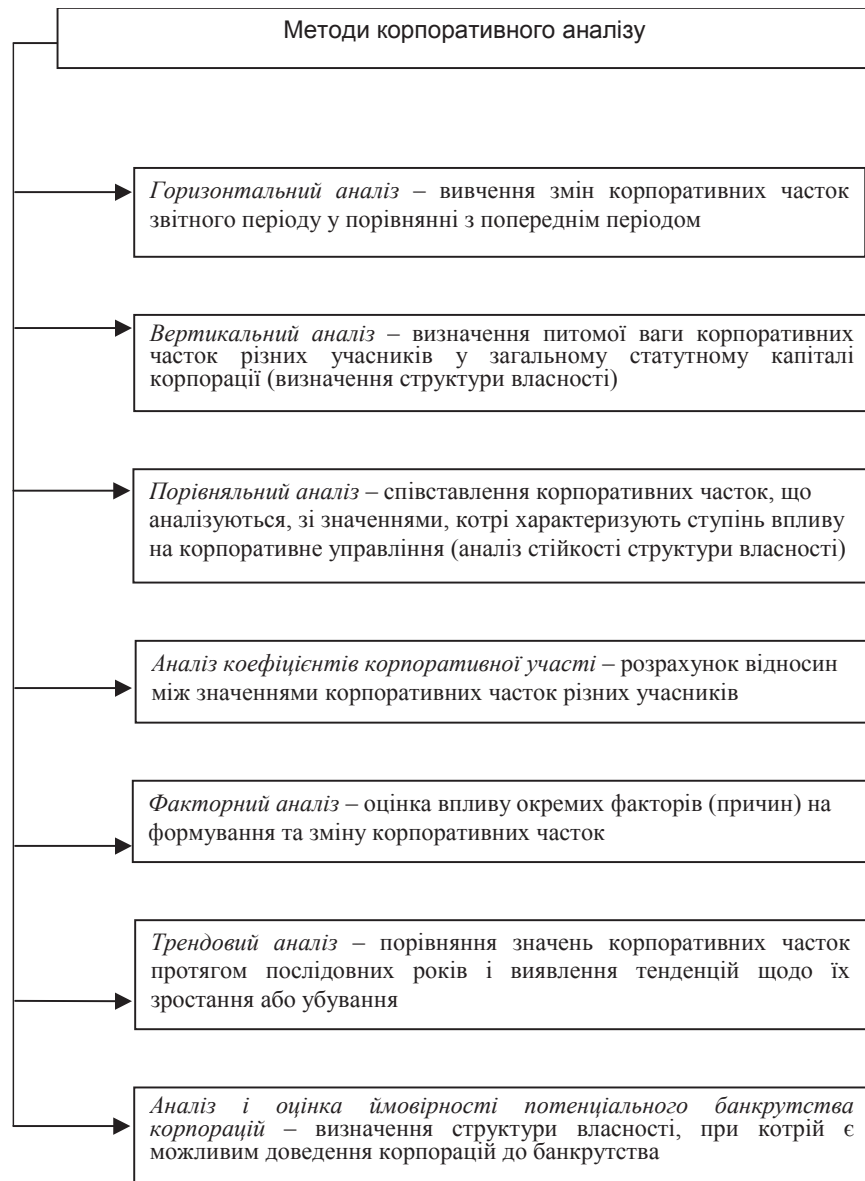

Рис. 2.1. Методи корпоративного аналізу

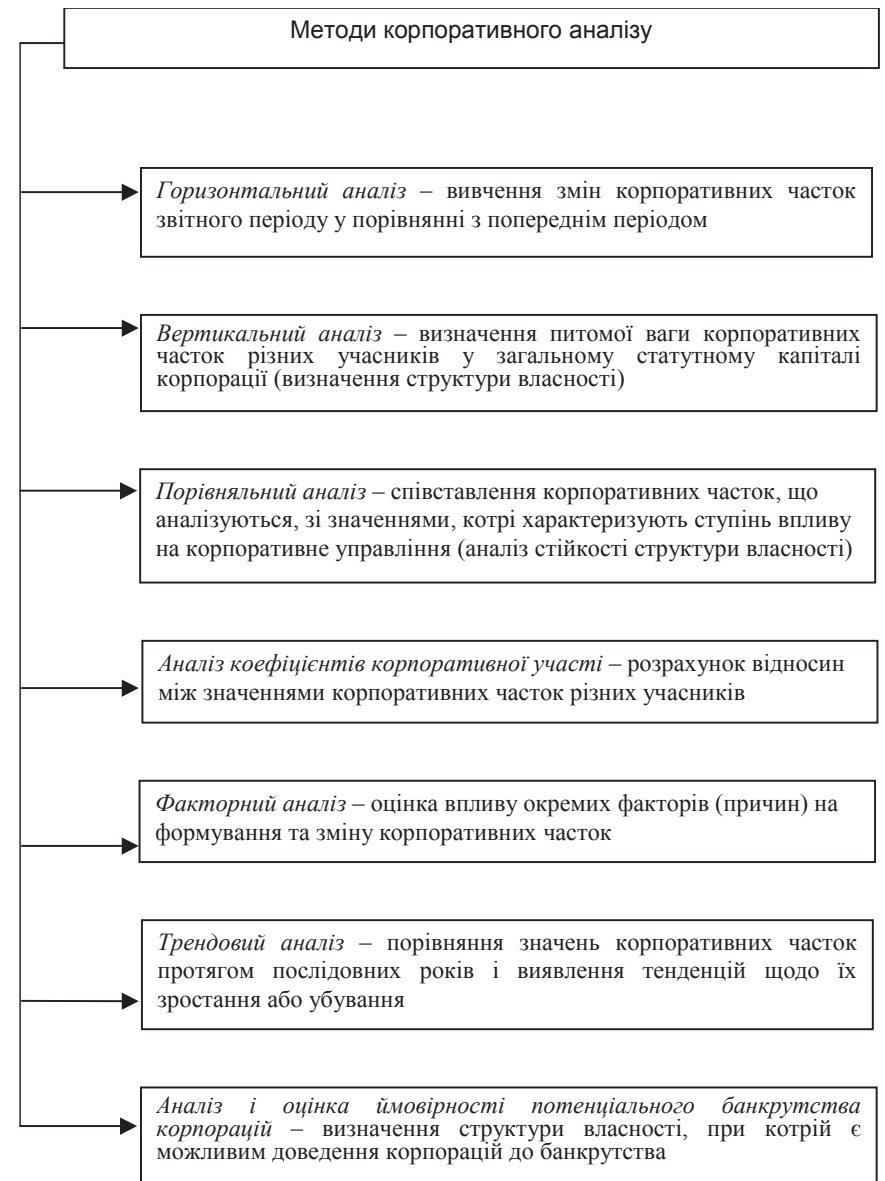

Рис. 2.1. Методи корпоративного аналізу

Горизонтальний корпоративний аналіз базується на вивченні динаміки розмірів корпоративних часток учасників у часі. У процесі використання цієї системи аналізу розраховуються темпи росту (приросту) корпоративних часток учасників за ряд періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни. Найбільшого поширення одержали наступні види горизонтального корпоративного аналізу:

– зіставлення розмірів корпоративних часток звітного періоду з показниками попереднього періоду (наприклад, з показниками попереднього місяця, кварталу, року);

– зіставлення корпоративних часток звітного періоду з показниками аналогічного періоду минулого року (наприклад, показників другого кварталу звітного періоду з аналогічними показниками другого кварталу попереднього року). Цей вид горизонтального корпоративного аналізу застосовується з вираженою змінністю величин корпоративних часток учасників.

Вертикальний (або структурний) корпоративний аналіз базується на структурному розкладанні показників участі у статутному капіталі. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих структурних складових агрегованих показників корпоративної участі.

Найбільшого поширення одержали наступні види вертикального (структурного) аналізу:

– структурний аналіз статутного капіталу. У процесі цього аналізу визначається питома вага часток окремих груп учасників в загальній сумі статутного капіталу. Результати цього аналізу використовуються у процесі оцінки середньозваженої вартості статутного капіталу, оптимізації структури джерел зростання статутного капіталу;

– структурний аналіз корпоративних часток учасників. У процесі цього аналізу в складі статутного капіталу виділяють корпоративні частки діючих та потенційних корпоративних учасників.

Порівняльний корпоративний аналіз базується на зіставленні значень окремих корпоративних часток між собою. У процесі використання цієї системи аналізу розраховуються розміри абсолютних і відносних відхилень порівнюваних показників. Найбільшого поширення одержали наступні види порівняльного корпоративного аналізу:

– порівняльний аналіз значень корпоративних часток учасників або груп учасників між собою. У процесі цього аналізу виявляється найбільш впливовий на корпоративне управління учасник (або група учасників), визначається ступінь впливу на корпоративне управління з метою оцінки перспектив стійкості або змінності структури корпоративної

Горизонтальний корпоративний аналіз базується на вивченні динаміки розмірів корпоративних часток учасників у часі. У процесі використання цієї системи аналізу розраховуються темпи росту (приросту) корпоративних часток учасників за ряд періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни. Найбільшого поширення одержали наступні види горизонтального корпоративного аналізу:

– зіставлення розмірів корпоративних часток звітного періоду з показниками попереднього періоду (наприклад, з показниками попереднього місяця, кварталу, року);

– зіставлення корпоративних часток звітного періоду з показниками аналогічного періоду минулого року (наприклад, показників другого кварталу звітного періоду з аналогічними показниками другого кварталу попереднього року). Цей вид горизонтального корпоративного аналізу застосовується з вираженою змінністю величин корпоративних часток учасників.

Вертикальний (або структурний) корпоративний аналіз базується на структурному розкладанні показників участі у статутному капіталі. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих структурних складових агрегованих показників корпоративної участі.

Найбільшого поширення одержали наступні види вертикального (структурного) аналізу:

– структурний аналіз статутного капіталу. У процесі цього аналізу визначається питома вага часток окремих груп учасників в загальній сумі статутного капіталу. Результати цього аналізу використовуються у процесі оцінки середньозваженої вартості статутного капіталу, оптимізації структури джерел зростання статутного капіталу;

– структурний аналіз корпоративних часток учасників. У процесі цього аналізу в складі статутного капіталу виділяють корпоративні частки діючих та потенційних корпоративних учасників.

Порівняльний корпоративний аналіз базується на зіставленні значень окремих корпоративних часток між собою. У процесі використання цієї системи аналізу розраховуються розміри абсолютних і відносних відхилень порівнюваних показників. Найбільшого поширення одержали наступні види порівняльного корпоративного аналізу:

– порівняльний аналіз значень корпоративних часток учасників або груп учасників між собою. У процесі цього аналізу виявляється найбільш впливовий на корпоративне управління учасник (або група учасників), визначається ступінь впливу на корпоративне управління з метою оцінки перспектив стійкості або змінності структури корпоративної

власності, їх впливу на результати господарювання і виявлення резервів подальшого підвищення ефективності банківської діяльності;

- порівняльний аналіз корпоративних часток окремих груп учасників (учасники-працівники, учасники-керівники, інші учасники тощо). Такий аналіз проводиться з метою порівняльної оцінки і пошуку резервів підвищення результативності діяльності банку за рахунок формування ефективної структури корпоративної власності;

- порівняльний аналіз значень звітних корпоративних часток та їх перспективних значень, що можуть утворюватися за результатами зміни структури статутного капіталу. У процесі цього аналізу виявляються слабкі сторони корпоративного захисту з метою розробки заходів щодо підвищення ефективності дії системи корпоративного контролю;

- порівняльний аналіз звітних і перспективних корпоративних часток. Такий аналіз складає основу корпоративного моніторингу. У процесі цього аналізу виявляється ступінь можливого відхилення звітних показників від можливих перспективних у разі зміни значень корпоративних часток за результатами збільшення або зменшення статутного капіталу і вносяться рекомендації з коректування окремих напрямків фінансової діяльності банку.

Аналіз коефіцієнтів корпоративної участі базується на розрахунку співвідношення значень показників корпоративних часток учасників між собою. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються різні відносні показники корпоративної участі, які характеризують дієвість системи корпоративного управління та результативність діяльності банку. Найбільшого поширення одержали наступні групи аналітичних коефіцієнтів корпоративної участі:

- показники стійкості структури корпоративної власності (коефіцієнт концентрації власності; коефіцієнт розпилення власності);

- показники змінності структури корпоративної власності (коефіцієнт змінності структури власності; коефіцієнт корпоративної активності);

- показники ефективності корпоративного контролю (показник ймовірності корпоративного захоплення; показник ймовірності банкрутства);

- показники рентабельності корпоративної участі (коефіцієнт рентабельності корпоративної частки, коефіцієнт рентабельності статутного капіталу).

Характеристики економічної сутності та формули розрахунків коефіцієнтів корпоративної участі наведені у таблиці 2.1. Відмінність від економічного аналізу стосується критерію власності, котрий є ключовим при визначенні мети аналізу.

власності, їх впливу на результати господарювання і виявлення резервів подальшого підвищення ефективності банківської діяльності;

- порівняльний аналіз корпоративних часток окремих груп учасників (учасники-працівники, учасники-керівники, інші учасники тощо). Такий аналіз проводиться з метою порівняльної оцінки і пошуку резервів підвищення результативності діяльності банку за рахунок формування ефективної структури корпоративної власності;

- порівняльний аналіз значень звітних корпоративних часток та їх перспективних значень, що можуть утворюватися за результатами зміни структури статутного капіталу. У процесі цього аналізу виявляються слабкі сторони корпоративного захисту з метою розробки заходів щодо підвищення ефективності дії системи корпоративного контролю;

- порівняльний аналіз звітних і перспективних корпоративних часток. Такий аналіз складає основу корпоративного моніторингу. У процесі цього аналізу виявляється ступінь можливого відхилення звітних показників від можливих перспективних у разі зміни значень корпоративних часток за результатами збільшення або зменшення статутного капіталу і вносяться рекомендації з коректування окремих напрямків фінансової діяльності банку.

Аналіз коефіцієнтів корпоративної участі базується на розрахунку співвідношення значень показників корпоративних часток учасників між собою. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються різні відносні показники корпоративної участі, які характеризують дієвість системи корпоративного управління та результативність діяльності банку. Найбільшого поширення одержали наступні групи аналітичних коефіцієнтів корпоративної участі:

- показники стійкості структури корпоративної власності (коефіцієнт концентрації власності; коефіцієнт розпилення власності);

- показники змінності структури корпоративної власності (коефіцієнт змінності структури власності; коефіцієнт корпоративної активності);

- показники ефективності корпоративного контролю (показник ймовірності корпоративного захоплення; показник ймовірності банкрутства);

- показники рентабельності корпоративної участі (коефіцієнт рентабельності корпоративної частки, коефіцієнт рентабельності статутного капіталу).

Характеристики економічної сутності та формули розрахунків коефіцієнтів корпоративної участі наведені у таблиці 2.1. Відмінність від економічного аналізу стосується критерію власності, котрий є ключовим при визначенні мети аналізу.

Таблиця 2.1.

ПОКАЗНИКИ КОРПОРАТИВНОЇ УЧАСТІ

№ показника	Показники	Економічна сутність	Вираження показника	Формула розрахунку та оптимальне значення
1.	Показники стійкості структури корпоративної власності			
1.1.	Коефіцієнт концентрації власності	Характеризує рівень корпоративної впливовості конкретного учасника або групи учасників.		
1.2.	Коефіцієнт розпилення власності	Показник зворотній попередньому.		
2.	Показники змінності структури корпоративної власності			
2.1.	Коефіцієнт змінності структури власності			
2.2.	Коефіцієнт корпоративної активності			
3.	Показники ефективності корпоративного контролю			
3.1.	показник ймовірності корпоративного захоплення			
3.2.	показник ймовірності банкрутства			
4.	Показники рентабельності корпоративної участі			
4.1.	Коефіцієнт рентабельності корпоративної частки	Характеризує рівень прибутковості корпоративних часток.		
4.2.	Коефіцієнт рентабельності статутного капіталу	Характеризує рівень прибутковості статутного капіталу корпорації.		

Корпоративний аналіз відрізняється від економічного аналізу за такими ознаками:

1. За метою. Метою економічного аналізу є оцінка стану та використання фінансового потенціалу об'єкта (банку) і визначення умов його

Таблиця 2.1.

ПОКАЗНИКИ КОРПОРАТИВНОЇ УЧАСТІ

№ показника	Показники	Економічна сутність	Вираження показника	Формула розрахунку та оптимальне значення
1.	Показники стійкості структури корпоративної власності			
1.1.	Коефіцієнт концентрації власності	Характеризує рівень корпоративної впливовості конкретного учасника або групи учасників.		
1.2.	Коефіцієнт розпилення власності	Показник зворотній попередньому.		
2.	Показники змінності структури корпоративної власності			
2.1.	Коефіцієнт змінності структури власності			
2.2.	Коефіцієнт корпоративної активності			
3.	Показники ефективності корпоративного контролю			
3.1.	показник ймовірності корпоративного захоплення			
3.2.	показник ймовірності банкрутства			
4.	Показники рентабельності корпоративної участі			
4.1.	Коефіцієнт рентабельності корпоративної частки	Характеризує рівень прибутковості корпоративних часток.		
4.2.	Коефіцієнт рентабельності статутного капіталу	Характеризує рівень прибутковості статутного капіталу корпорації.		

Корпоративний аналіз відрізняється від економічного аналізу за такими ознаками:

1. За метою. Метою економічного аналізу є оцінка стану та використання фінансового потенціалу об'єкта (банку) і визначення умов його

подальшого розвитку. Метою корпоративного аналізу є оцінка ефективності структури корпоративної власності з погляду дії механізмів корпоративного управління.

2. За предметом та об'єктом. Предметом економічного аналізу є механізм управління фінансовим потенціалом банку. Об'єктом економічного аналізу виступає весь комплекс кількісних та якісних характеристик фінансового потенціалу комерційних банків. Предмет та об'єкт корпоративного аналізу взагалі не стосуються напрямів операційної та інвестиційної діяльності банків.

3. За переліком аналітичних операцій. Перелік аналітичних дій в системі економічного аналізу містить аналіз економічного стану банку, аналіз ресурсного потенціалу, аналіз банківської діяльності, аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу, аналіз ефективності банківської діяльності. Аналітичні операції в системі корпоративного аналізу: аналіз структури корпоративної власності, аналіз стійкості структури корпоративної власності, аналіз факторів змінності структури корпоративної власності, аналіз ймовірності корпоративного захоплення та банкрутства банків, аналіз ефективності корпоративної участі.

4. За інструментами. Інструментами економічного аналізу виступають абсолютні та відносні показники банківської діяльності, ресурсного потенціалу, економічного розвитку банків. Інструментами корпоративного аналізу постають показники корпоративної участі – розміри корпоративних часток в абсолютному та відносному вигляді.

5. За характером прикінцевих результатів. Прикінцеві результати економічного аналізу – це абсолютні та відносні показники змін результатів банківської діяльності, стану ресурсного потенціалу, резервів розвитку банків. Прикінцевими результатами корпоративного аналізу виступають показники стану, фактичних та можливих змін корпоративних часток.

6. За цільовим використанням аналітичних результатів. Прикінцеві результати економічного аналізу є основою для складання планів перспективної діяльності та прогнозів економічного розвитку банків, фінансових планів тощо, тобто виступають базою прийняття управлінських рішень в сфері операційної діяльності банків. Результати корпоративного аналізу використовуються для прийняття управлінських рішень відносно змін розміру та структури статутного капіталу банків.

Аналіз структури корпоративної власності здійснюється за допомогою прийомів горизонтального та вертикального аналізу за допомогою таблиці 2.2. Для аналізу коефіцієнтів корпоративної участі та факторів змінності структури корпоративної власності запропоновано використати форми таблиць 2.3. та 2.4.

подальшого розвитку. Метою корпоративного аналізу є оцінка ефективності структури корпоративної власності з погляду дії механізмів корпоративного управління.

2. За предметом та об'єктом. Предметом економічного аналізу є механізм управління фінансовим потенціалом банку. Об'єктом економічного аналізу виступає весь комплекс кількісних та якісних характеристик фінансового потенціалу комерційних банків. Предмет та об'єкт корпоративного аналізу взагалі не стосуються напрямів операційної та інвестиційної діяльності банків.

3. За переліком аналітичних операцій. Перелік аналітичних дій в системі економічного аналізу містить аналіз економічного стану банку, аналіз ресурсного потенціалу, аналіз банківської діяльності, аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу, аналіз ефективності банківської діяльності. Аналітичні операції в системі корпоративного аналізу: аналіз структури корпоративної власності, аналіз стійкості структури корпоративної власності, аналіз факторів змінності структури корпоративної власності, аналіз ймовірності корпоративного захоплення та банкрутства банків, аналіз ефективності корпоративної участі.

4. За інструментами. Інструментами економічного аналізу виступають абсолютні та відносні показники банківської діяльності, ресурсного потенціалу, економічного розвитку банків. Інструментами корпоративного аналізу постають показники корпоративної участі – розміри корпоративних часток в абсолютному та відносному вигляді.

5. За характером прикінцевих результатів. Прикінцеві результати економічного аналізу – це абсолютні та відносні показники змін результатів банківської діяльності, стану ресурсного потенціалу, резервів розвитку банків. Прикінцевими результатами корпоративного аналізу виступають показники стану, фактичних та можливих змін корпоративних часток.

6. За цільовим використанням аналітичних результатів. Прикінцеві результати економічного аналізу є основою для складання планів перспективної діяльності та прогнозів економічного розвитку банків, фінансових планів тощо, тобто виступають базою прийняття управлінських рішень в сфері операційної діяльності банків. Результати корпоративного аналізу використовуються для прийняття управлінських рішень відносно змін розміру та структури статутного капіталу банків.

Аналіз структури корпоративної власності здійснюється за допомогою прийомів горизонтального та вертикального аналізу за допомогою таблиці 2.2. Для аналізу коефіцієнтів корпоративної участі та факторів змінності структури корпоративної власності запропоновано використати форми таблиць 2.3. та 2.4.

Таблиця 2.2.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ КОРПОРАТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПІБ учасника	Величина корпоративної частки				Зміни за період		
	За попередній період		За звітний період		Абсолютне	Відносне	Змінна питомої ваги
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%			
...
Разом статутний капітал		100		100			-

Таблиця 2.3.

АНАЛІЗ КОЕФІЦІЄНТІВ КОРПОРАТИВНОЇ УЧАСТІ

№ показника	Найменування показника	Значення показника		
		За попередній період	За звітний період	Зміна
1	2	3	4	5
1.	Показники стійкості структури корпоративної власності			
1.1.	коефіцієнт концентрації власності			
1.2.	коефіцієнт розпилення власності			
2.	Показники змінності структури корпоративної власності			
2.1.	коефіцієнт змінності структури власності			
2.2.	коефіцієнт корпоративної активності			
3.	Показники ефективності корпоративного контролю			
3.1.	показник ймовірності корпоративного захоплення			
3.2.	показник ймовірності банкрутства			
4.	Показники рентабельності корпоративної участі			
4.1.	коефіцієнт рентабельності корпоративної частки			
4.2.	коефіцієнт рентабельності статутного капіталу			

Таблиця 2.2.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ КОРПОРАТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПІБ учасника	Величина корпоративної частки				Зміни за період		
	За попередній період		За звітний період		Абсолютне	Відносне	Змінна питомої ваги
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%			
...
Разом статутний капітал		100		100			-

Таблиця 2.3.

АНАЛІЗ КОЕФІЦІЄНТІВ КОРПОРАТИВНОЇ УЧАСТІ

№ показника	Найменування показника	Значення показника		
		За попередній період	За звітний період	Зміна
1	2	3	4	5
1.	Показники стійкості структури корпоративної власності			
1.1.	коефіцієнт концентрації власності			
1.2.	коефіцієнт розпилення власності			
2.	Показники змінності структури корпоративної власності			
2.1.	коефіцієнт змінності структури власності			
2.2.	коефіцієнт корпоративної активності			
3.	Показники ефективності корпоративного контролю			
3.1.	показник ймовірності корпоративного захоплення			
3.2.	показник ймовірності банкрутства			
4.	Показники рентабельності корпоративної участі			
4.1.	коефіцієнт рентабельності корпоративної частки			
4.2.	коефіцієнт рентабельності статутного капіталу			

Таблиця 2.4.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ЗМІННОСТІ СТРУКТУРИ КОРПОРАТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Найменування фактору	Значення корпоративної частки у статутному капіталі		Формула та розрахунок впливу фактору	Зміна
	За попередній період	За звітний період		
Приріст розміру корпоративної частки і-го учасника (учасників)			$\Delta d (KD) = (KD_{зв} \cdot 100 \% / CK_{п}) - (KD_{п} \cdot 100 \% / CK_{п})$	
Приріст величини статутного капіталу			$\Delta d (CK) = (KD_{зв} \cdot 100 \% / CK_{зв}) - (KD_{зв} \cdot 100 \% / CK_{п})$	
Разом	X	X	X	

Особливості використання корпоративного аналізу в умовах комерційних банків пов'язані із внутрішнім та зовнішнім оцінюванням корпоративної власності та корпоративних часток. Необхідність внутрішнього корпоративного аналізу зумовлена корпоративним статусом абсолютної більшості комерційних банків, що діють в Україні.

Зовнішній корпоративний аналіз доцільно використовувати в інвестиційній діяльності комерційних банків в процесі прийняття рішення про придбання корпоративних часток інших емітентів (корпоративних підприємств, інших банків тощо).

2.3. Удосконалення методичного забезпечення аналізу інвестиційних портфельів комерційного банку

Оскільки інвестиційні операції є особливо прибутковими, те як правило, вони для банку обходяться значним ризиком. Прикладом можуть слугувати інвестиційні проекти з впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій і заходів в умовах підприємств, що виступають об'єктами банківського інвестування. Тому аналіз інвестиційного портфеля банку й визначення шляхів зниження ризиків – необхідна умова якісного банківського менеджменту. Протягом приблизно 30 останнього років ученими була пророблена більша теоретична робота з виміру ризику і його використанню в оцінці прибутковості. Двома ключовими компонентами цієї теорії є фактор «бета»- вимірник ризику й модель оцінки прибутковості активів (*capital asset pricing model*,

Таблиця 2.4.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ЗМІННОСТІ СТРУКТУРИ КОРПОРАТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Найменування фактору	Значення корпоративної частки у статутному капіталі		Формула та розрахунок впливу фактору	Зміна
	За попередній період	За звітний період		
Приріст розміру корпоративної частки і-го учасника (учасників)			$\Delta d (KD) = (KD_{зв} \cdot 100 \% / CK_{п}) - (KD_{п} \cdot 100 \% / CK_{п})$	
Приріст величини статутного капіталу			$\Delta d (CK) = (KD_{зв} \cdot 100 \% / CK_{зв}) - (KD_{зв} \cdot 100 \% / CK_{п})$	
Разом	X	X	X	

Особливості використання корпоративного аналізу в умовах комерційних банків пов'язані із внутрішнім та зовнішнім оцінюванням корпоративної власності та корпоративних часток. Необхідність внутрішнього корпоративного аналізу зумовлена корпоративним статусом абсолютної більшості комерційних банків, що діють в Україні.

Зовнішній корпоративний аналіз доцільно використовувати в інвестиційній діяльності комерційних банків в процесі прийняття рішення про придбання корпоративних часток інших емітентів (корпоративних підприємств, інших банків тощо).

2.3. Удосконалення методичного забезпечення аналізу інвестиційних портфельів комерційного банку

Оскільки інвестиційні операції є особливо прибутковими, те як правило, вони для банку обходяться значним ризиком. Прикладом можуть слугувати інвестиційні проекти з впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій і заходів в умовах підприємств, що виступають об'єктами банківського інвестування. Тому аналіз інвестиційного портфеля банку й визначення шляхів зниження ризиків – необхідна умова якісного банківського менеджменту. Протягом приблизно 30 останнього років ученими була пророблена більша теоретична робота з виміру ризику і його використанню в оцінці прибутковості. Двома ключовими компонентами цієї теорії є фактор «бета»- вимірник ризику й модель оцінки прибутковості активів (*capital asset pricing model*,

САРМ), що зв'язує обмірюваний за допомогою фактору «бета» ризик з рівнем необхідної (або очікуваної) прибутковості. Перш ніж розглядати, що таке фактор «бета» і як він застосовується, покажемо, що маєтьс на увазі під диверсифікованим і недиверсифікованим ризиком.

Сукупний ризик інвестицій містить два компоненти: диверсифікований і недиверсифікований ризик. Диверсифікований ризик, що іноді називають несистематичним ризиком, являє собою ту частину інвестиційного ризику, що може бути усунута в результаті диверсифікації (наприклад, при реалізації цільових програм з енерго- та ресурсозбереження, які містять велику кількість напрямів діяльності з енерго- та ресурсозбереження).

Він походить із неконтрольованих або випадкових подій (таких, як страйки, судові процеси й міри регулювання, наприклад, якщо на законодавчому рівні буде скасовано пільги з податку на прибуток у разі впровадження заходів з енергозбереження в умовах підприємств), що по-різному впливають на різні інвестиційні інструменти. Недиверсифікований, або систематичний ризик пов'язаний з такими явищами, як війна, інфляція, політичні події, які однаково зачіпають всі інвестиційні інструменти й, отже, не є унікальними саме для конкретного інструмента. Відносини між сукупним ризиком, представлені наступною рівністю:

$$\text{Сукупний ризик} = \text{Диверсифікований ризик} + \text{Недиверсифікований ризик.}$$

Оскільки інвестор може зменшити диверсифікований ризик, формуючи собі диверсифікований портфель цінних паперів, єдиним ризиком, якому варто брати до уваги, залишається недиверсифікований ризик. Дослідження показали, що, якщо ретельно відібрати 8-15 цінних паперів для портфеля активів, диверсифікований ризик може бути усунутий або майже усунутий. Недиверсифікований, або систематичний, ризик, що подібний до ринкового ризику, розглянутому раніше, невідворотний. Кожному цінному паперу властиві власний рівень недиверсифікованого ризику, що ми можемо виміряти за допомогою фактору «бета».

Фактор «бета» – вимірник недиверсифікованості, або ринкового, ризику; показує, як реагує курс цінного папера на ринкові чинності: чим більше сприйнятливий курс цінного папера на зміни ринку, тим вище фактор «бета» для цього цінного папера. Фактор «бета» розраховують, опираючись на взаємозв'язок фактичної прибутковості цінних паперів і фактичний ринкової прибутковості.

Ринкова прибутковість звичайно вимірюється як середній показник прибутковості всіх (або великої вибірки) акцій. Середня прибутковість

САРМ), що зв'язує обмірюваний за допомогою фактору «бета» ризик з рівнем необхідної (або очікуваної) прибутковості. Перш ніж розглядати, що таке фактор «бета» і як він застосовується, покажемо, що маєтьс на увазі під диверсифікованим і недиверсифікованим ризиком.

Сукупний ризик інвестицій містить два компоненти: диверсифікований і недиверсифікований ризик. Диверсифікований ризик, що іноді називають несистематичним ризиком, являє собою ту частину інвестиційного ризику, що може бути усунута в результаті диверсифікації (наприклад, при реалізації цільових програм з енерго- та ресурсозбереження, які містять велику кількість напрямів діяльності з енерго- та ресурсозбереження).

Він походить із неконтрольованих або випадкових подій (таких, як страйки, судові процеси й міри регулювання, наприклад, якщо на законодавчому рівні буде скасовано пільги з податку на прибуток у разі впровадження заходів з енергозбереження в умовах підприємств), що по-різному впливають на різні інвестиційні інструменти. Недиверсифікований, або систематичний ризик пов'язаний з такими явищами, як війна, інфляція, політичні події, які однаково зачіпають всі інвестиційні інструменти й, отже, не є унікальними саме для конкретного інструмента. Відносини між сукупним ризиком, представлені наступною рівністю:

$$\text{Сукупний ризик} = \text{Диверсифікований ризик} + \text{Недиверсифікований ризик.}$$

Оскільки інвестор може зменшити диверсифікований ризик, формуючи собі диверсифікований портфель цінних паперів, єдиним ризиком, якому варто брати до уваги, залишається недиверсифікований ризик. Дослідження показали, що, якщо ретельно відібрати 8-15 цінних паперів для портфеля активів, диверсифікований ризик може бути усунутий або майже усунутий. Недиверсифікований, або систематичний, ризик, що подібний до ринкового ризику, розглянутому раніше, невідворотний. Кожному цінному паперу властиві власний рівень недиверсифікованого ризику, що ми можемо виміряти за допомогою фактору «бета».

Фактор «бета» – вимірник недиверсифікованості, або ринкового, ризику; показує, як реагує курс цінного папера на ринкові чинності: чим більше сприйнятливий курс цінного папера на зміни ринку, тим вище фактор «бета» для цього цінного папера. Фактор «бета» розраховують, опираючись на взаємозв'язок фактичної прибутковості цінних паперів і фактичний ринкової прибутковості.

Ринкова прибутковість звичайно вимірюється як середній показник прибутковості всіх (або великої вибірки) акцій. Середня прибутковість

всіх акцій, що входять у який-небудь фондовий індекс використовується для виміру ринкової прибутковості. Фактор «бета» для всього фондового ринку» дорівнює 1; всі інші значення фактору «бета» розглядаються стосовно цієї величини. «Бета» має як позитивне, так і негативне значення, хоча майже всі фактичні значення «бети» звичайно позитивні.

Багато іноземних великих брокерських фірм, як і видавництва передплатних фінансових видань, публікують фактори «бета» для широкого спектра цінних паперів. Загалом, чим вище «бета», тим більше ризикована цінний папір. Позитивний або негативний знак, що передедує значенню «бети», виражає тільки одне: чи змінюється прибутковість від акцій у тім же напрямку, що й значення ринкової прибутковості.

Тепер підсумуємо деякі важливі характеристики фактору «бета»:

- «бета» вимірює недиверсифікований, або ринковий, ризик, пов'язаний із цінним папером;
- «бета» для ринку в цілому дорівнює 1;
- акції можуть мати як позитивні, так і негативні коефіцієнти «бета», але майже всі вони позитивні;
- акції, у яких «бета» більше 1, більше реагують на зміни ринкової прибутковості й, отже, більше ризиковані, чим ринок у цілому;
- акції, у яких «бета» менше 1, менш ризиковані чим ринок;
- чим вище «бета» для акцій, тим через високий ризик вище рівень очікуваної прибутковості, і навпаки.

Для виявлення статистичної залежності, позбудемося від фактору часу, у графічному поданні це буде крапковий графік залежності прибутковості кожного паперу від прибутковості ринку.

Через отриману безліч крапок проводиться пряма, щонайкраще наближена до графіка крапкової діаграми. Статистична процедура побудови такої прямої відома, – вона зветься «проста лінійна регресія або метод найменших квадратів». Відповідно до цього методу перебуває рівняння прямої, мінімізуючій величину суми квадратів відстаней від кожної крапки графіка до прямої. Отримане рівняння прямої буде мати вигляд:

$$r_x = a_x + b_x r_m, \quad (2.9)$$

де r_x – прибутковість цінного папера X

a_x – коефіцієнт вертикального зсуву прямої

b_x – коефіцієнт нахилу прямої

r_m – зміна індексу

Відповідно до методу найменших квадратів коефіцієнти a і b перебувають по формулах:

всіх акцій, що входять у який-небудь фондовий індекс використовується для виміру ринкової прибутковості. Фактор «бета» для всього фондового ринку» дорівнює 1; всі інші значення фактору «бета» розглядаються стосовно цієї величини. «Бета» має як позитивне, так і негативне значення, хоча майже всі фактичні значення «бети» звичайно позитивні.

Багато іноземних великих брокерських фірм, як і видавництва передплатних фінансових видань, публікують фактори «бета» для широкого спектра цінних паперів. Загалом, чим вище «бета», тим більше ризикована цінний папір. Позитивний або негативний знак, що передедує значенню «бети», виражає тільки одне: чи змінюється прибутковість від акцій у тім же напрямку, що й значення ринкової прибутковості.

Тепер підсумуємо деякі важливі характеристики фактору «бета»:

- «бета» вимірює недиверсифікований, або ринковий, ризик, пов'язаний із цінним папером;
- «бета» для ринку в цілому дорівнює 1;
- акції можуть мати як позитивні, так і негативні коефіцієнти «бета», але майже всі вони позитивні;
- акції, у яких «бета» більше 1, більше реагують на зміни ринкової прибутковості й, отже, більше ризиковані, чим ринок у цілому;
- акції, у яких «бета» менше 1, менш ризиковані чим ринок;
- чим вище «бета» для акцій, тим через високий ризик вище рівень очікуваної прибутковості, і навпаки.

Для виявлення статистичної залежності, позбудемося від фактору часу, у графічному поданні це буде крапковий графік залежності прибутковості кожного паперу від прибутковості ринку.

Через отриману безліч крапок проводиться пряма, щонайкраще наближена до графіка крапкової діаграми. Статистична процедура побудови такої прямої відома, – вона зветься «проста лінійна регресія або метод найменших квадратів». Відповідно до цього методу перебуває рівняння прямої, мінімізуючій величину суми квадратів відстаней від кожної крапки графіка до прямої. Отримане рівняння прямої буде мати вигляд:

$$r_x = a_x + b_x r_m, \quad (2.9)$$

де r_x – прибутковість цінного папера X

a_x – коефіцієнт вертикального зсуву прямої

b_x – коефіцієнт нахилу прямої

r_m – зміна індексу

Відповідно до методу найменших квадратів коефіцієнти a і b перебувають по формулах:

$$b = \frac{\text{Cov}(r_m, r_x)}{\sigma_{rm}^2} \quad (2.10)$$

$$a = \bar{r}_x - b \cdot \bar{r}_m \quad (2.11)$$

де $\text{Cov}(r_m, r_x)$ – коварианція зміни індексу й прибутковості акції X

σ_{rm}^2 - дисперсія індексу

\bar{r}_x - середнє значення прибутковості акції X

\bar{r}_m – середнє значення зміни індексу

Точність, мовою статистики, буде характеризуватися дисперсією (розкидом) значень прибутковості. Для оцінки пояснюючої здатності регресійного рівняння вводиться коефіцієнт R^2 , що показує, наскільки відсотків зміна ціни акції пояснюється заданим співвідношенням зі зміною значення фондового індексу й визначається по формулі:

$$R^2 = \frac{\text{Cov}(r_x, r_m)}{\sigma_{rx} \cdot \sigma_{rm}} \quad (2.12)$$

Отже, ми розглянули ринкові коефіцієнти, тепер для повноти, дамо їхні чіткі визначення.

«Бета»- коефіцієнт – визначає вплив загальної ситуації на ринку в цілому на долю конкретного цінного папера. Якщо $\beta > 0$, то ефективність цінного папера аналогічна ефективності ринку. При $\beta < 0$ ефективність даного цінного папера буде знижуватися при зростанні ефективності ринку. Коефіцієнт β також прийнято вважати мірою ризику інвестицій у дані цінні папери. При $\beta > 1$ ризик інвестицій вище, ніж у середньому по ринку, а при $\beta < 1$ – навпаки.

«Альфа»- коефіцієнт – характеризує співвідношення темпів росту ринку й темпів росту конкретного цінного папера. Якщо β якого-небудь цінного папера позитивна, те це означає, що темпи її росту вище, ніж у середньому по ринку, тобто можна говорити про її «недооціненість» ринком у даний момент.

Коефіцієнт R^2 або коефіцієнт детермінації – характеризує частку ризику внеску в даний цінний папір, внесений невизначеністю ринку в цілому. Чим ближче R^2 до нуля, тим більше незалежним є поведження акції по відношенні до загальної тенденції ринку.

$$b = \frac{\text{Cov}(r_m, r_x)}{\sigma_{rm}^2} \quad (2.10)$$

$$a = \bar{r}_x - b \cdot \bar{r}_m \quad (2.11)$$

де $\text{Cov}(r_m, r_x)$ – коварианція зміни індексу й прибутковості акції X

σ_{rm}^2 - дисперсія індексу

\bar{r}_x - середнє значення прибутковості акції X

\bar{r}_m – середнє значення зміни індексу

Точність, мовою статистики, буде характеризуватися дисперсією (розкидом) значень прибутковості. Для оцінки пояснюючої здатності регресійного рівняння вводиться коефіцієнт R^2 , що показує, наскільки відсотків зміна ціни акції пояснюється заданим співвідношенням зі зміною значення фондового індексу й визначається по формулі:

$$R^2 = \frac{\text{Cov}(r_x, r_m)}{\sigma_{rx} \cdot \sigma_{rm}} \quad (2.12)$$

Отже, ми розглянули ринкові коефіцієнти, тепер для повноти, дамо їхні чіткі визначення.

«Бета»- коефіцієнт – визначає вплив загальної ситуації на ринку в цілому на долю конкретного цінного папера. Якщо $\beta > 0$, то ефективність цінного папера аналогічна ефективності ринку. При $\beta < 0$ ефективність даного цінного папера буде знижуватися при зростанні ефективності ринку. Коефіцієнт β також прийнято вважати мірою ризику інвестицій у дані цінні папери. При $\beta > 1$ ризик інвестицій вище, ніж у середньому по ринку, а при $\beta < 1$ – навпаки.

«Альфа»- коефіцієнт – характеризує співвідношення темпів росту ринку й темпів росту конкретного цінного папера. Якщо β якого-небудь цінного папера позитивна, те це означає, що темпи її росту вище, ніж у середньому по ринку, тобто можна говорити про її «недооціненість» ринком у даний момент.

Коефіцієнт R^2 або коефіцієнт детермінації – характеризує частку ризику внеску в даний цінний папір, внесений невизначеністю ринку в цілому. Чим ближче R^2 до нуля, тим більше незалежним є поведження акції по відношенні до загальної тенденції ринку.

Розглянуті коефіцієнти, безумовно, корисні для оцінки майбутньої або апіорної, очікуваної прибутковості. Однак спостерігати можна лише минулу або апостеріорну, реальну прибутковість. Тому для цілей апостеріорної оцінки корисно знати не існуючі коефіцієнти, а ряд обчислень у минулому.

Проробимо тугіше саму процедуру по обчисленню коефіцієнтів, що ми робили вище, для кожного дня з історії ринку. Вийде, що на кожний новий день ми будемо приймати до розрахунку на одне значення прибутковості більше. У результаті, одержимо ряди значень a , β , R^2 .

Виходячи з ринкової моделі, загальний ризик цінного папера i , вимірюваний її дисперсією й позначений як σ_i^2 , складається із двох частин: (1) **ринковий (або систематичний) ризик** (*market risk*); (2) **власний (або несистематичний) ризик** (*unique risk*). Таким чином, σ_i^2 рівняється наступному вираженню:

$$\sigma_i^2 = \beta_{iI}^2 + \sigma_{ie}^2 \quad (2.13)$$

- де σ_i^2 позначає дисперсію прибутковості на ринковий індекс,
- β_{iI}^2 позначає ринковий ризик цінного папера i ,
- σ_{ie}^2 означає власний ризик цінного папера i , мірою якого є дисперсія випадкової погрішності.

У загальному ризику портфеля у випадку, коли прибутковість кожного ризикового цінного папера з портфеля пов'язана із прибутковістю ринкового індексу, що визначається моделлю ринку. Якщо частку фондів інвесторів, вкладену в цінний папір i даного портфеля p , позначити через X_i , то прибутковість портфеля може бути обчислена по наступній формулі:

$$r_p = \sum_{i=1}^n X_i r_i \quad (2.14)$$

Ринкова модель портфеля:

$$r_p = \sum_{i=1}^n X_i (a_{iI} + \beta_{iI} r_i + \varepsilon_{iI}) = \sum_{i=1}^n X_i a_{iI} + \left(\sum_{i=1}^n X_i \beta_{iI} \right) r_i + \sum_{i=1}^n X_i \varepsilon_{iI} = a_{pI} + \beta_{pI} r_i + \varepsilon_{pI} \quad (2.15)$$

де

$$a_{pI} = \sum_{i=1}^n X_i a_{iI}, \quad \beta_{pI} = \sum_{i=1}^n X_i \beta_{iI}, \quad \varepsilon_{pI} = \sum_{i=1}^n X_i \varepsilon_{iI}. \quad (2.16)$$

Розглянуті коефіцієнти, безумовно, корисні для оцінки майбутньої або апіорної, очікуваної прибутковості. Однак спостерігати можна лише минулу або апостеріорну, реальну прибутковість. Тому для цілей апостеріорної оцінки корисно знати не існуючі коефіцієнти, а ряд обчислень у минулому.

Проробимо тугіше саму процедуру по обчисленню коефіцієнтів, що ми робили вище, для кожного дня з історії ринку. Вийде, що на кожний новий день ми будемо приймати до розрахунку на одне значення прибутковості більше. У результаті, одержимо ряди значень a , β , R^2 .

Виходячи з ринкової моделі, загальний ризик цінного папера i , вимірюваний її дисперсією й позначений як σ_i^2 , складається із двох частин: (1) **ринковий (або систематичний) ризик** (*market risk*); (2) **власний (або несистематичний) ризик** (*unique risk*). Таким чином, σ_i^2 рівняється наступному вираженню:

$$\sigma_i^2 = \beta_{iI}^2 + \sigma_{ie}^2 \quad (2.13)$$

- де σ_i^2 позначає дисперсію прибутковості на ринковий індекс,
- β_{iI}^2 позначає ринковий ризик цінного папера i ,
- σ_{ie}^2 означає власний ризик цінного папера i , мірою якого є дисперсія випадкової погрішності.

У загальному ризику портфеля у випадку, коли прибутковість кожного ризикового цінного папера з портфеля пов'язана із прибутковістю ринкового індексу, що визначається моделлю ринку. Якщо частку фондів інвесторів, вкладену в цінний папір i даного портфеля p , позначити через X_i , то прибутковість портфеля може бути обчислена по наступній формулі:

$$r_p = \sum_{i=1}^n X_i r_i \quad (2.14)$$

Ринкова модель портфеля:

$$r_p = \sum_{i=1}^n X_i (a_{iI} + \beta_{iI} r_i + \varepsilon_{iI}) = \sum_{i=1}^n X_i a_{iI} + \left(\sum_{i=1}^n X_i \beta_{iI} \right) r_i + \sum_{i=1}^n X_i \varepsilon_{iI} = a_{pI} + \beta_{pI} r_i + \varepsilon_{pI} \quad (2.15)$$

де

$$a_{pI} = \sum_{i=1}^n X_i a_{iI}, \quad \beta_{pI} = \sum_{i=1}^n X_i \beta_{iI}, \quad \varepsilon_{pI} = \sum_{i=1}^n X_i \varepsilon_{iI}. \quad (2.16)$$

У рівняннях показано, що координати крапки перетинання з вертикальною віссю (α_p) і «бета» (β_p) є середньозваженими значеннями коефіцієнтів зсуву й «бета» цінних паперів відповідно, де як ваги беруться їхні відносні частки в портфелі. Аналогічно випадкова погрішність портфеля (ϵ_p) є середньозваженою випадкових погрішностей цінних паперів, де як ваги знову беруться їхні відносні частки в портфелі. Таким чином, ринкова модель портфеля є прямим узагальненням ринкових моделей окремих цінних паперів. Загальний ризик портфеля, вимірюваний дисперсією його прибутковості й позначений σ_p^2 , виражається в такий спосіб:

$$\sigma_p^2 = \beta_{p1}^2 \sigma_1^2 + \sigma_{\epsilon p}^2 \quad (2.17)$$

де

$$\beta_{p1} = \left[\sum_{i=1}^N X_i \beta_{i1} \right]^2 \quad (2.18)$$

Припускаючи, що випадкові відхилення прибутковості цінних паперів є некорельованими, із цього рівняння одержимо:

$$\sigma_{\epsilon p}^2 = \sum_{i=1}^N X_i^2 \sigma_{\epsilon i}^2 \quad (2.19)$$

Рівняння показує, що загальний ризик портфеля складається із двох компонентів, аналогічним двом компонентам загального ризику окремих цінних паперів. Ці компоненти також зветься ринкового ризику й власного ризику.

Далі буде показано, що збільшення диверсифікованості може привести до зниження загального ризику портфеля. Це відбувається внаслідок скорочення власного ризику портфеля, у той час як ринковий ризик портфеля залишається приблизно таким же.

У загальному випадку можна помітити, що чим більше диверсифікований портфель (тобто чим більша кількість цінних паперів у нього входить), тим менше кожна частка X_i . При цьому значення β_p не міняється істотно, за винятком випадків навмисного включення в портфель цінних паперів з відносно низьким або високим значенням «бети». Тому що «бета» портфеля є середнім значенням «бети» цінних паперів, що входять у портфель, те немає підстав припускати, що збільшення диверсифікованості портфеля викличе зміну «бети» портфеля й, таким чином, ринкового ризику портфеля в яку-небудь сторону. Таким чином,

У рівняннях показано, що координати крапки перетинання з вертикальною віссю (α_p) і «бета» (β_p) є середньозваженими значеннями коефіцієнтів зсуву й «бета» цінних паперів відповідно, де як ваги беруться їхні відносні частки в портфелі. Аналогічно випадкова погрішність портфеля (ϵ_p) є середньозваженою випадкових погрішностей цінних паперів, де як ваги знову беруться їхні відносні частки в портфелі. Таким чином, ринкова модель портфеля є прямим узагальненням ринкових моделей окремих цінних паперів. Загальний ризик портфеля, вимірюваний дисперсією його прибутковості й позначений σ_p^2 , виражається в такий спосіб:

$$\sigma_p^2 = \beta_{p1}^2 \sigma_1^2 + \sigma_{\epsilon p}^2 \quad (2.17)$$

де

$$\beta_{p1} = \left[\sum_{i=1}^N X_i \beta_{i1} \right]^2 \quad (2.18)$$

Припускаючи, що випадкові відхилення прибутковості цінних паперів є некорельованими, із цього рівняння одержимо:

$$\sigma_{\epsilon p}^2 = \sum_{i=1}^N X_i^2 \sigma_{\epsilon i}^2 \quad (2.19)$$

Рівняння показує, що загальний ризик портфеля складається із двох компонентів, аналогічним двом компонентам загального ризику окремих цінних паперів. Ці компоненти також зветься ринкового ризику й власного ризику.

Далі буде показано, що збільшення диверсифікованості може привести до зниження загального ризику портфеля. Це відбувається внаслідок скорочення власного ризику портфеля, у той час як ринковий ризик портфеля залишається приблизно таким же.

У загальному випадку можна помітити, що чим більше диверсифікований портфель (тобто чим більша кількість цінних паперів у нього входить), тим менше кожна частка X_i . При цьому значення β_p не міняється істотно, за винятком випадків навмисного включення в портфель цінних паперів з відносно низьким або високим значенням «бети». Тому що «бета» портфеля є середнім значенням «бети» цінних паперів, що входять у портфель, те немає підстав припускати, що збільшення диверсифікованості портфеля викличе зміну «бети» портфеля й, таким чином, ринкового ризику портфеля в яку-небудь сторону. Таким чином,

можна затверджувати, що: диверсифікованість приводить до усереднення ринкового ризику.

Цей висновок має важливе значення, тому що у випадку поганого або гарного економічного прогнозу більшість цінних паперів упадуть або відповідно зростуть у ціні. Незважаючи на рівень диверсифікованості портфеля, завжди можна чекати, що такі ринкові явища будуть впливати на прибутковість портфеля.

Коефіцієнт бета, що вимірює ступінь залежності доходів по цінних паперах від загальних ринкових факторів, ϵ , тому мірою такого ризику, що неможливо зменшити за допомогою диверсифікованості. Коефіцієнт бета дуже широко диверсифікованого портфеля дорівнює одиниці. Коефіцієнт бета менший одиниці вказує на те, що даний цінний папір припускає менший ризик, чим сукупний ринковий портфель активів.

Зовсім інша ситуація виникає при розгляді власного ризику портфеля. У портфелі деякі цінні папери можуть зрости в ціні в результаті поширення несподіваних гарних новин, що стосуються компаній, що емітувала дані цінні папери (наприклад, про придбання патенту). Інші цінні папери впадуть у ціні в результаті поширення несподіваних поганих новин, що ставляться до даних компаній (наприклад, про аварію). У майбутньому можна чекати, що кількість компаній, про які стануть відомі які-небудь гарні новини, приблизно буде рівнятися кількості компаній, про які стануть відомі які-небудь погані новини, що приведе до невеликого очікуваного чистого впливу на прибутковість добре диверсифікованого портфеля. Це означає, що чим більше диверсифікується портфель, тим менше стає власний ризик i , отже, загальний ризик.

Якщо припустити, що в усі цінні папери інвестована однакова кількість коштів, то частка X_i складе $1/N$, а рівень власного ризику буде дорівнює:

$$\sigma_{\text{сп}}^2 = \sum_{i=1}^N \left[\frac{1}{N} \right]^2 \sigma_{\text{ei}}^2 \quad (2.20)$$

або

$$\sigma_{\text{сп}}^2 = \frac{1}{N} \left[\frac{\sigma_{\text{e1}} + \sigma_{\text{e2}} + \dots + \sigma_{\text{eN}}}{N} \right] \quad (2.21)$$

Значення, що перебуває усередині квадратних дужок в останнім рівнянні, є середнім власним ризиком цінних паперів, що утворять портфель. Але власний ризик портфеля в N раз менше даного значення, тому що член $1/N$ перебуває поза квадратними дужками. Далі, якщо портфель стає більше диверсифікованим, та кількість паперів у ньому

можна затверджувати, що: диверсифікованість приводить до усереднення ринкового ризику.

Цей висновок має важливе значення, тому що у випадку поганого або гарного економічного прогнозу більшість цінних паперів упадуть або відповідно зростуть у ціні. Незважаючи на рівень диверсифікованості портфеля, завжди можна чекати, що такі ринкові явища будуть впливати на прибутковість портфеля.

Коефіцієнт бета, що вимірює ступінь залежності доходів по цінних паперах від загальних ринкових факторів, ϵ , тому мірою такого ризику, що неможливо зменшити за допомогою диверсифікованості. Коефіцієнт бета дуже широко диверсифікованого портфеля дорівнює одиниці. Коефіцієнт бета менший одиниці вказує на те, що даний цінний папір припускає менший ризик, чим сукупний ринковий портфель активів.

Зовсім інша ситуація виникає при розгляді власного ризику портфеля. У портфелі деякі цінні папери можуть зрости в ціні в результаті поширення несподіваних гарних новин, що стосуються компаній, що емітувала дані цінні папери (наприклад, про придбання патенту). Інші цінні папери впадуть у ціні в результаті поширення несподіваних поганих новин, що ставляться до даних компаній (наприклад, про аварію). У майбутньому можна чекати, що кількість компаній, про які стануть відомі які-небудь гарні новини, приблизно буде рівнятися кількості компаній, про які стануть відомі які-небудь погані новини, що приведе до невеликого очікуваного чистого впливу на прибутковість добре диверсифікованого портфеля. Це означає, що чим більше диверсифікується портфель, тим менше стає власний ризик i , отже, загальний ризик.

Якщо припустити, що в усі цінні папери інвестована однакова кількість коштів, то частка X_i складе $1/N$, а рівень власного ризику буде дорівнює:

$$\sigma_{\text{сп}}^2 = \sum_{i=1}^N \left[\frac{1}{N} \right]^2 \sigma_{\text{ei}}^2 \quad (2.20)$$

або

$$\sigma_{\text{сп}}^2 = \frac{1}{N} \left[\frac{\sigma_{\text{e1}} + \sigma_{\text{e2}} + \dots + \sigma_{\text{eN}}}{N} \right] \quad (2.21)$$

Значення, що перебуває усередині квадратних дужок в останнім рівнянні, є середнім власним ризиком цінних паперів, що утворять портфель. Але власний ризик портфеля в N раз менше даного значення, тому що член $1/N$ перебуває поза квадратними дужками. Далі, якщо портфель стає більше диверсифікованим, та кількість паперів у ньому

(рівне N) стає більше. Це також означає, що величина I/N зменшується, що приводить до зменшення власного ризику портфеля. (У дійсності все, що потрібно для зменшення власного ризику, – це постійне скорочення обсягу інвестицій у будь-який цінний папір при зростанні N). Можна зробити наступний висновок: диверсифікованість істотно зменшує власний ризик.

Простіше говорячи, портфель, що складається з 30 або більш випадково обраних цінних паперів, буде мати відносно низьку величину власного ризику. Це означає, що загальний ризик буде ненабагато більше величини наявного ринкового ризику. Таким чином, зазначені портфелі є добре диверсифікованими.

Компонента доходу, обумовлена несистематичним ризиком, може бути як завгодно зменшена за допомогою диверсифікованості активів у рамках великого портфеля.

Інвестування коштів у підприємства через придбання цінних паперів здійснюється шляхом участі в капіталі новостворюваних підприємств (в інвестиційно привабливих галузях), фінансування програм розвитку ефективно діючих підприємств, придбання пакетів акцій успішно функціонуючих підприємств.

При виборі форми вкладення коштів у підприємства істотну роль грають мети інвестування. Так, здобуваючи цінні папери корпорацій, тобто здійснюючи портфельне інвестування, комерційний банк припускає формувати портфель для одержання спекулятивного доходу на змінні курсів цінних паперів, тобто вирішальну роль при виборі цінних паперів грає поточний і найближчий стан фондового ринку, учасником якого є комерційний банк.

У чинність того, що критерієм вибору потенційних об'єктів інвестування із сукупності можливих приймається очікувана (прогнозована) ефективність діяльності підприємств, то передбачається, що аналізовані на даному етапі інвестиційні об'єкти досягають певного рівня прибутковості. Таким чином, основна увага пропонується приділити вивченню ризикованості досліджуваних об'єктів.

При моделюванні структури портфеля цінних паперів пропонується використати аналітичний апарат теорії ймовірностей і математичної статистики. Так, ризикованість даного портфеля буде оцінюватися стандартним відхиленням, що обчислюється на основі дисперсії його прибутковості

$$\sigma_{ij} = M\left(\left(b_i(\Theta) - \alpha_i(\Theta)\right)\left(b_j(\Theta) - \alpha_j(\Theta)\right)\right); \quad (2.22)$$

$$i = \overline{1, I}, \quad j = \overline{1, I}, \quad i \neq j \quad (2.23)$$

де σ_{ij} – ковариация між прибутковістю i -го й j -го цінних паперів;

(рівне N) стає більше. Це також означає, що величина I/N зменшується, що приводить до зменшення власного ризику портфеля. (У дійсності все, що потрібно для зменшення власного ризику, – це постійне скорочення обсягу інвестицій у будь-який цінний папір при зростанні N). Можна зробити наступний висновок: диверсифікованість істотно зменшує власний ризик.

Простіше говорячи, портфель, що складається з 30 або більш випадково обраних цінних паперів, буде мати відносно низьку величину власного ризику. Це означає, що загальний ризик буде ненабагато більше величини наявного ринкового ризику. Таким чином, зазначені портфелі є добре диверсифікованими.

Компонента доходу, обумовлена несистематичним ризиком, може бути як завгодно зменшена за допомогою диверсифікованості активів у рамках великого портфеля.

Інвестування коштів у підприємства через придбання цінних паперів здійснюється шляхом участі в капіталі новостворюваних підприємств (в інвестиційно привабливих галузях), фінансування програм розвитку ефективно діючих підприємств, придбання пакетів акцій успішно функціонуючих підприємств.

При виборі форми вкладення коштів у підприємства істотну роль грають мети інвестування. Так, здобуваючи цінні папери корпорацій, тобто здійснюючи портфельне інвестування, комерційний банк припускає формувати портфель для одержання спекулятивного доходу на змінні курсів цінних паперів, тобто вирішальну роль при виборі цінних паперів грає поточний і найближчий стан фондового ринку, учасником якого є комерційний банк.

У чинність того, що критерієм вибору потенційних об'єктів інвестування із сукупності можливих приймається очікувана (прогнозована) ефективність діяльності підприємств, то передбачається, що аналізовані на даному етапі інвестиційні об'єкти досягають певного рівня прибутковості. Таким чином, основна увага пропонується приділити вивченню ризикованості досліджуваних об'єктів.

При моделюванні структури портфеля цінних паперів пропонується використати аналітичний апарат теорії ймовірностей і математичної статистики. Так, ризикованість даного портфеля буде оцінюватися стандартним відхиленням, що обчислюється на основі дисперсії його прибутковості

$$\sigma_{ij} = M\left(\left(b_i(\Theta) - \alpha_i(\Theta)\right)\left(b_j(\Theta) - \alpha_j(\Theta)\right)\right); \quad (2.22)$$

$$i = \overline{1, I}, \quad j = \overline{1, I}, \quad i \neq j \quad (2.23)$$

де σ_{ij} – ковариация між прибутковістю i -го й j -го цінних паперів;

$b_i(\Theta)$ – фактичний дохід на одиницю вкладених коштів в i -й $[j$ -й] цінний папір відповідно в Θ -ий момент часу;

$\beta_i(\Theta)$ – очікуваний (прогнозований на аналізований період) дохід на одиницю вкладених коштів в i -й $[j$ -й] цінний папір в Θ -ий момент часу.

Тоді модель структури портфеля цінних паперів банку може мати такий вигляд:

$$F(x, \Theta) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \sigma_{ij} x_i x_j \rightarrow \min; \quad (2.24)$$

$$x_i \geq 0; \quad i = \overline{1, n}; \quad i \neq j \quad (2.25)$$

$$\sum_{i=1}^n x_i = d \quad (2.26)$$

$$\sum_{i=1}^n \beta_i(\Theta) x_i \geq \gamma d \quad (2.27)$$

$$\gamma > 1 \quad (2.28)$$

$$\sum_{i=1}^n l_i(\Theta) x_i \geq l_p d \quad (2.29)$$

$$\sum_{i=1}^n f_i(\Theta) x_i \geq f_1 d \quad (2.30)$$

де $F(x, \Theta)$ – функція, що визначає величину ризику;

d – величина коштів комерційного банку, виділювана для інвестування в цінні папери;

σ_{ij} – ковариація доходностей i -ої й j -ої цінними паперами;

x_j, x_i – величина коштів, вкладена комерційним банком в i -й (або j -й) цінний папір;

$\beta(\Theta)$ – величина очікуваної ефективності (доходу), що доводиться на одиницю вкладених коштів в i -й цінний папір;

γ – величина прибутку на одиницю вкладених коштів (нормативне значення, установлене кожним комерційним банком залежно від необхідної прибутковості вкладених коштів);

l_i – коефіцієнт ліквідності i -го цінного папера;

$b_i(\Theta)$ – фактичний дохід на одиницю вкладених коштів в i -й $[j$ -й] цінний папір відповідно в Θ -ий момент часу;

$\beta_i(\Theta)$ – очікуваний (прогнозований на аналізований період) дохід на одиницю вкладених коштів в i -й $[j$ -й] цінний папір в Θ -ий момент часу.

Тоді модель структури портфеля цінних паперів банку може мати такий вигляд:

$$F(x, \Theta) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \sigma_{ij} x_i x_j \rightarrow \min; \quad (2.24)$$

$$x_i \geq 0; \quad i = \overline{1, n}; \quad i \neq j \quad (2.25)$$

$$\sum_{i=1}^n x_i = d \quad (2.26)$$

$$\sum_{i=1}^n \beta_i(\Theta) x_i \geq \gamma d \quad (2.27)$$

$$\gamma > 1 \quad (2.28)$$

$$\sum_{i=1}^n l_i(\Theta) x_i \geq l_p d \quad (2.29)$$

$$\sum_{i=1}^n f_i(\Theta) x_i \geq f_1 d \quad (2.30)$$

де $F(x, \Theta)$ – функція, що визначає величину ризику;

d – величина коштів комерційного банку, виділювана для інвестування в цінні папери;

σ_{ij} – ковариація доходностей i -ої й j -ої цінними паперами;

x_j, x_i – величина коштів, вкладена комерційним банком в i -й (або j -й) цінний папір;

$\beta(\Theta)$ – величина очікуваної ефективності (доходу), що доводиться на одиницю вкладених коштів в i -й цінний папір;

γ – величина прибутку на одиницю вкладених коштів (нормативне значення, установлене кожним комерційним банком залежно від необхідної прибутковості вкладених коштів);

l_i – коефіцієнт ліквідності i -го цінного папера;

I_p – мінімальний прийнятий рівень ліквідності портфеля;
 f_i – коефіцієнт фінансової стабільності емітента;
 f_p – мінімально припустимий коефіцієнт фінансової стабільності емітента.

Одним з головних методів який дозволить мінімізувати ризики й підвищити прибутковість від інвестиційної діяльності, банку допоможе формування інвестиційного портфеля.

Поняття «портфельне інвестування» кілька років назад міцно ввійшло у фінансовий лексикон. Уважається, що можливості проведення портфельних інвестицій свідчать про зрілість ринку, і це цілком справедливо. Ще на початок 90-х років полеміка про методи портфельного інвестуванні була сугубо теоретичною. Безумовно, існували банки й фінансові компанії, які брали коштів клієнтів у довірче керування, але лише небагато з них переходили до портфеля як до складного фінансового об'єкта.

Банківські інвестиції в ліквідні цінні папери виконують ряд важливих функцій у питаннях внутрішньобанківського управління. Ці цінні папери забезпечують додаткової, відмінний від кредитів, джерело доходів, що особливо важливий для керівництва й акціонерів банку, коли доходи від наданих позик знижуються. Також інвестиції банку в цінні папери є джерелом ліквідності й для обмеження обсягу наявних резервів, а також запозичення на грошовому ринку якщо буде потреба вилучення депозитів або для задоволення інших насущних потреб у фінансах. Вкладення в цінні папери допомагають зменшити податкові зобов'язання банку шляхом інвестицій у папери, звільнені від оподаткування. Придбання високоприбуткових цінних паперів дозволяє компенсувати високий ризик кредитного портфеля.

Комерційні банки активізуються на фондовому ринку шляхом створення дочірніх фінансових компаній і безпосередньо беруть участь в інвестиційних і брокерських фірмах. Більшість банків активно надає своїм клієнтам консалтингові послуги по широкому колу питань, які пов'язані з інвестуванням капіталу в ті або інші фінансові активи. Консультатійне обслуговування опирається на висококваліфікований персонал, внутрішню інформаційну систему банків і на багаторічний досвід роботи на фінансових ринках. Все це дозволяє проводити глибокий аналіз співвідношення між доходами й ризиком різних активів і становити для клієнтів алгоритми покупки й формування портфеля цінних паперів з урахуванням динаміки їхньої прибутковості.

I_p – мінімальний прийнятий рівень ліквідності портфеля;
 f_i – коефіцієнт фінансової стабільності емітента;
 f_p – мінімально припустимий коефіцієнт фінансової стабільності емітента.

Одним з головних методів який дозволить мінімізувати ризики й підвищити прибутковість від інвестиційної діяльності, банку допоможе формування інвестиційного портфеля.

Поняття «портфельне інвестування» кілька років назад міцно ввійшло у фінансовий лексикон. Уважається, що можливості проведення портфельних інвестицій свідчать про зрілість ринку, і це цілком справедливо. Ще на початок 90-х років полеміка про методи портфельного інвестуванні була сугубо теоретичною. Безумовно, існували банки й фінансові компанії, які брали коштів клієнтів у довірче керування, але лише небагато з них переходили до портфеля як до складного фінансового об'єкта.

Банківські інвестиції в ліквідні цінні папери виконують ряд важливих функцій у питаннях внутрішньобанківського управління. Ці цінні папери забезпечують додаткової, відмінний від кредитів, джерело доходів, що особливо важливий для керівництва й акціонерів банку, коли доходи від наданих позик знижуються. Також інвестиції банку в цінні папери є джерелом ліквідності й для обмеження обсягу наявних резервів, а також запозичення на грошовому ринку якщо буде потреба вилучення депозитів або для задоволення інших насущних потреб у фінансах. Вкладення в цінні папери допомагають зменшити податкові зобов'язання банку шляхом інвестицій у папери, звільнені від оподаткування. Придбання високоприбуткових цінних паперів дозволяє компенсувати високий ризик кредитного портфеля.

Комерційні банки активізуються на фондовому ринку шляхом створення дочірніх фінансових компаній і безпосередньо беруть участь в інвестиційних і брокерських фірмах. Більшість банків активно надає своїм клієнтам консалтингові послуги по широкому колу питань, які пов'язані з інвестуванням капіталу в ті або інші фінансові активи. Консультатійне обслуговування опирається на висококваліфікований персонал, внутрішню інформаційну систему банків і на багаторічний досвід роботи на фінансових ринках. Все це дозволяє проводити глибокий аналіз співвідношення між доходами й ризиком різних активів і становити для клієнтів алгоритми покупки й формування портфеля цінних паперів з урахуванням динаміки їхньої прибутковості.

2.4. Методичні підходи до аналізу грошових потоків комерційного банку

Аналіз грошових потоків є найважливішою складовою фінансово-економічного аналізу банківської діяльності. Економісти розглядають грошовий потік тільки як показник, що відображає рух коштів за певний період часу, основним елементом якого є надходження й виплати.

Дослідники випускають з уваги той факт, що грошовий потік безпосередньо пов'язаний з кругообігом основного й оборотного капіталу, що він може виступати також як частина банківських витрат. Ці витрати можуть бути представлені як у ресурсному, так і в затратному й кумулятивному вигляді.

Для аналізу грошових потоків економісти використовують різні показники, в яких додатний грошовий потік зіставляється з оборотом від реалізації, сукупним капіталом, інвестиціями, відпливом коштів тощо. Ці складові виражені в одноразовій грошовій формі (у ресурсному вигляді), або в грошовій формі за певний період часу (у витратному вигляді). Представлення додатного грошового потоку як частини витрат продукції, яка бере участь у випуску, дає можливість побудувати на цій основі систему показників, що дають змогу розширити коло аналізованих грошових потоків (табл. 2.5).

Зіставляємо елементи грошового потоку і його сукупність, виражену в ресурсному, витратному й кумулятивному вигляді, з обсягом банківських послуг, що надаються, та одержуємо систему показників, які характеризують їх віддачу або ємність (величина, зворотна віддачі) банківських послуг. Пропозиції щодо вдосконалення системи показників, які можуть бути використані для аналізу грошових потоків, подано в табл. 2.5-2.10.

У таблиці 2.5. показано запропоновану взаємодію форм результату й елементів грошового потоку як витрат, виражених у ресурсному вигляді. Відношення кожного виду результату до кожного елементу витрат є системою часткових показників економічної ефективності грошового потоку як витрат.

Пропонується подати систему показників, що характеризують ємність елементів грошового потоку як витрат, представленого в ресурсному вигляді. Це будуть показники, обернені показникам віддачі (табл. 2.6.).

У табл. 2.7.-2.8. запропонована можлива взаємодія форм результату банківської діяльності і грошового потоку як частини банківських витрат, виражених у затратному вигляді.

2.4. Методичні підходи до аналізу грошових потоків комерційного банку

Аналіз грошових потоків є найважливішою складовою фінансово-економічного аналізу банківської діяльності. Економісти розглядають грошовий потік тільки як показник, що відображає рух коштів за певний період часу, основним елементом якого є надходження й виплати.

Дослідники випускають з уваги той факт, що грошовий потік безпосередньо пов'язаний з кругообігом основного й оборотного капіталу, що він може виступати також як частина банківських витрат. Ці витрати можуть бути представлені як у ресурсному, так і в затратному й кумулятивному вигляді.

Для аналізу грошових потоків економісти використовують різні показники, в яких додатний грошовий потік зіставляється з оборотом від реалізації, сукупним капіталом, інвестиціями, відпливом коштів тощо. Ці складові виражені в одноразовій грошовій формі (у ресурсному вигляді), або в грошовій формі за певний період часу (у витратному вигляді). Представлення додатного грошового потоку як частини витрат продукції, яка бере участь у випуску, дає можливість побудувати на цій основі систему показників, що дають змогу розширити коло аналізованих грошових потоків (табл. 2.5).

Зіставляємо елементи грошового потоку і його сукупність, виражену в ресурсному, витратному й кумулятивному вигляді, з обсягом банківських послуг, що надаються, та одержуємо систему показників, які характеризують їх віддачу або ємність (величина, зворотна віддачі) банківських послуг. Пропозиції щодо вдосконалення системи показників, які можуть бути використані для аналізу грошових потоків, подано в табл. 2.5-2.10.

У таблиці 2.5. показано запропоновану взаємодію форм результату й елементів грошового потоку як витрат, виражених у ресурсному вигляді. Відношення кожного виду результату до кожного елементу витрат є системою часткових показників економічної ефективності грошового потоку як витрат.

Пропонується подати систему показників, що характеризують ємність елементів грошового потоку як витрат, представленого в ресурсному вигляді. Це будуть показники, обернені показникам віддачі (табл. 2.6.).

У табл. 2.7.-2.8. запропонована можлива взаємодія форм результату банківської діяльності і грошового потоку як частини банківських витрат, виражених у затратному вигляді.

Таблиця 2.5.

ЧАСТКОВІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ

Показники	Обсяг наданих банківських послуг за один оборот обігових коштів у грошовому вираженні			Характеристика показників
	пропонує- мих, Vт/поб	частково сплачених, Vв/поб	фактично ре- алізованих, Vр/поб	
Вартість основних засобів, С _о	$\frac{V_{т/поб}}{C_o}$	$\frac{V_{в/поб}}{C_o}$	$\frac{V_{р/поб}}{C_o}$	Фондовідда- ча
Прибуток за один оборот обігових коштів, П/поб	$\frac{V_{т/поб}}{П/поб}$	$\frac{V_{в/поб}}{П/поб}$	$\frac{V_{р/поб}}{П/поб}$	Прибутко- віддача
Зобов'язання за один оборот обігових коштів, В _з /поб	$\frac{V_{т/поб}}{В_з/поб}$	$\frac{V_{в/поб}}{В_з/поб}$	$\frac{V_{р/поб}}{В_з/поб}$	Віддача зоб- ов'язань
$V_{з/поб} = C_o + (П + В_з)/поб$	$\frac{V_{т/поб}}{C}$	$\frac{V_{в/поб}}{C}$	$\frac{V_{р/поб}}{C}$	Віддача (ефе- ктивність) грошового потоків ресур- сного виду
Характеристика показників	Віддача елементів грошового потоку як витрат у ресурсному вигляді			

Особливість витратного підходу побудови показників полягає в тому, що і результат, і витрати представлені за один і той самий період часу. Відношення кумулятивного (загального) результату до витрат характеризує віддачу (ефективність) кумулятивних витрат (табл. 2.8.).

Пропонується розглянути можливу взаємодію результату і грошового потоку як частини витрат, які представлені в кумулятивному вигляді.

Обсяг банківських послуг, що надаються в кумулятивному вигляді, розраховується множенням річного їх обсягу на тривалість їх надання (табл. 2.9.). Відношення кумулятивних витрат до результатів – їх ємність у обсязі банківських послуг (табл. 2.10.).

Таблиця 2.5.

ЧАСТКОВІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ

Показники	Обсяг наданих банківських послуг за один оборот обігових коштів у грошовому вираженні			Характеристика показників
	пропонує- мих, Vт/поб	частково сплачених, Vв/поб	фактично ре- алізованих, Vр/поб	
Вартість основних засобів, С _о	$\frac{V_{т/поб}}{C_o}$	$\frac{V_{в/поб}}{C_o}$	$\frac{V_{р/поб}}{C_o}$	Фондовідда- ча
Прибуток за один оборот обігових коштів, П/поб	$\frac{V_{т/поб}}{П/поб}$	$\frac{V_{в/поб}}{П/поб}$	$\frac{V_{р/поб}}{П/поб}$	Прибутко- віддача
Зобов'язання за один оборот обігових коштів, В _з /поб	$\frac{V_{т/поб}}{В_з/поб}$	$\frac{V_{в/поб}}{В_з/поб}$	$\frac{V_{р/поб}}{В_з/поб}$	Віддача зоб- ов'язань
$V_{з/поб} = C_o + (П + В_з)/поб$	$\frac{V_{т/поб}}{C}$	$\frac{V_{в/поб}}{C}$	$\frac{V_{р/поб}}{C}$	Віддача (ефе- ктивність) грошового потоків ресур- сного виду
Характеристика показників	Віддача елементів грошового потоку як витрат у ресурсному вигляді			

Особливість витратного підходу побудови показників полягає в тому, що і результат, і витрати представлені за один і той самий період часу. Відношення кумулятивного (загального) результату до витрат характеризує віддачу (ефективність) кумулятивних витрат (табл. 2.8.).

Пропонується розглянути можливу взаємодію результату і грошового потоку як частини витрат, які представлені в кумулятивному вигляді.

Обсяг банківських послуг, що надаються в кумулятивному вигляді, розраховується множенням річного їх обсягу на тривалість їх надання (табл. 2.9.). Відношення кумулятивних витрат до результатів – їх ємність у обсязі банківських послуг (табл. 2.10.).

Таблиця 2.6.

ПОКАЗНИКИ ЄМНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ВИТРАТ
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Результати	Витрати, грн.				Характеристика показників
	Со	П/ноб	Вз/ноб	С	
Обсяг банківських послуг за один оборот обігових коштів, $Q_t/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{Q_t/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{Q_t/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{Q_t/\text{ноб}}$	$\frac{C}{Q_t/\text{ноб}}$	Ємність елементів грошового потоку в обсязі банківських послуг
Кредитні послуги, $V_t/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{V_t/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{V_t/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{V_t/\text{ноб}}$	$\frac{C}{V_t/\text{ноб}}$	
Депозитні послуги, $V_v/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{V_v/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{V_v/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{V_v/\text{ноб}}$	$\frac{C}{V_v/\text{ноб}}$	
Інші банківські послуги, $V_p/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{V_p/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{V_p/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{V_p/\text{ноб}}$	$\frac{C}{V_p/\text{ноб}}$	
Характеристика показників	Фондоемність банківських послуг	Прибутковеність банківських послуг	Ємність зобов'язань у банківських послугах	Ємність грошового потоку	

Основні надходження коштів пов'язані з операційною діяльністю, залежать від надходжень до банку за надані послуги. Виручка від реалізації банківських послуг (процентні, комісійні та інші доходи) має покрити банківські витрати й дати можливість одержати прибуток на рівні не нижче від заданого.

$$Vp1 \geq Bm1 + Bzn1 + Ba1 + Pn1; \quad (2.31)$$

$$Vp2 \geq Bm2 + Bzn2 + Ba2 + Pn2, \quad (2.32)$$

де $Vp1$, $Vp2$ – обсяг наданих банківських послуг в базисному й новому періодах, грн/рік;

$Bm1$, $Bm2$ – адміністративні та інші витрати банку в базисному і новому періодах, грн/рік;

$Bzn1$, $Bzn2$ – витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи в базисному і новому періодах;

$Ba1$, $Ba2$ – витрати на амортизацію в базисному й новому періодах;

$Pn1$, $Pn2$ – очікуваний прибуток у базисному й новому періодах, грн/рік.

Таблиця 2.6.

ПОКАЗНИКИ ЄМНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ВИТРАТ
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Результати	Витрати, грн.				Характеристика показників
	Со	П/ноб	Вз/ноб	С	
Обсяг банківських послуг за один оборот обігових коштів, $Q_t/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{Q_t/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{Q_t/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{Q_t/\text{ноб}}$	$\frac{C}{Q_t/\text{ноб}}$	Ємність елементів грошового потоку в обсязі банківських послуг
Кредитні послуги, $V_t/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{V_t/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{V_t/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{V_t/\text{ноб}}$	$\frac{C}{V_t/\text{ноб}}$	
Депозитні послуги, $V_v/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{V_v/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{V_v/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{V_v/\text{ноб}}$	$\frac{C}{V_v/\text{ноб}}$	
Інші банківські послуги, $V_p/\text{ноб}$	$\frac{C_o}{V_p/\text{ноб}}$	$\frac{P/\text{ноб}}{V_p/\text{ноб}}$	$\frac{Bz/\text{ноб}}{V_p/\text{ноб}}$	$\frac{C}{V_p/\text{ноб}}$	
Характеристика показників	Фондоемність банківських послуг	Прибутковеність банківських послуг	Ємність зобов'язань у банківських послугах	Ємність грошового потоку	

Основні надходження коштів пов'язані з операційною діяльністю, залежать від надходжень до банку за надані послуги. Виручка від реалізації банківських послуг (процентні, комісійні та інші доходи) має покрити банківські витрати й дати можливість одержати прибуток на рівні не нижче від заданого.

$$Vp1 \geq Bm1 + Bzn1 + Ba1 + Pn1; \quad (2.31)$$

$$Vp2 \geq Bm2 + Bzn2 + Ba2 + Pn2, \quad (2.32)$$

де $Vp1$, $Vp2$ – обсяг наданих банківських послуг в базисному й новому періодах, грн/рік;

$Bm1$, $Bm2$ – адміністративні та інші витрати банку в базисному і новому періодах, грн/рік;

$Bzn1$, $Bzn2$ – витрати на оплату праці з відрахуваннями на соціальні заходи в базисному і новому періодах;

$Ba1$, $Ba2$ – витрати на амортизацію в базисному й новому періодах;

$Pn1$, $Pn2$ – очікуваний прибуток у базисному й новому періодах, грн/рік.

Таблиця 2.7.

ЧАСТКОВІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЧАСТИНИ БАНКІВСЬКИХ ВИТРАТ

Витрати, тис. грн.	Річний обсяг банківських витрат за різними видами послуг			Характеристика показників
	Кредитні, V_T	Депозитні, V_B	Інші, V_P	
Амортизація, V_a	$\frac{V_T}{V_a}$	$\frac{V_B}{V_a}$	$\frac{V_P}{V_a}$	Амортизаціовіддача
Прибуток, Π	$\frac{V_T}{\Pi}$	$\frac{V_B}{\Pi}$	$\frac{V_P}{\Pi}$	Прибутковіддача
Зобов'язання, V_z	$\frac{V_T}{V_z}$	$\frac{V_B}{V_z}$	$\frac{V_P}{V_z}$	Віддача зобов'язань
Грошовий потік, $ГП = V_a + \Pi + V_z$	$\frac{V_T}{ГП}$	$\frac{V_B}{ГП}$	$\frac{V_P}{ГП}$	Віддача грошового потоку затратного вигляду
Характеристика показників	Віддача елементів грошового потоку як витрат у ресурсному вигляді			

Таблиця 2.8.

ПОКАЗНИКИ ЄМНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЧАСТИНИ ЕКОНОМІЧНИХ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА (ЗАТРАТНИЙ ПІДХІД)

Результати	Витрати, грн.			
	Амортизація, V_a	Прибуток, Π	Зобов'язання, V_z	Грошовий потік, $ГП = V_a + \Pi + V_z$
Банківські послуги: кредитні, V_T	$\frac{V_a}{V_T}$	$\frac{\Pi}{V_T}$	$\frac{V_z}{V_T}$	$\frac{ГП}{V_T}$
депозитні, V_B	$\frac{V_a}{V_B}$	$\frac{\Pi}{V_B}$	$\frac{V_z}{V_B}$	$\frac{ГП}{V_B}$
інші, V_P	$\frac{V_a}{V_P}$	$\frac{\Pi}{V_P}$	$\frac{V_z}{V_P}$	$\frac{ГП}{V_P}$
Характеристика показників	Амортизаціоємність банківських послуг	Прибуткоємність банківських послуг	Ємність зобов'язань у банківських послугах	Ємність грошового потоку

Таблиця 2.7.

ЧАСТКОВІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЧАСТИНИ БАНКІВСЬКИХ ВИТРАТ

Витрати, тис. грн.	Річний обсяг банківських витрат за різними видами послуг			Характеристика показників
	Кредитні, V_T	Депозитні, V_B	Інші, V_P	
Амортизація, V_a	$\frac{V_T}{V_a}$	$\frac{V_B}{V_a}$	$\frac{V_P}{V_a}$	Амортизаціовіддача
Прибуток, Π	$\frac{V_T}{\Pi}$	$\frac{V_B}{\Pi}$	$\frac{V_P}{\Pi}$	Прибутковіддача
Зобов'язання, V_z	$\frac{V_T}{V_z}$	$\frac{V_B}{V_z}$	$\frac{V_P}{V_z}$	Віддача зобов'язань
Грошовий потік, $ГП = V_a + \Pi + V_z$	$\frac{V_T}{ГП}$	$\frac{V_B}{ГП}$	$\frac{V_P}{ГП}$	Віддача грошового потоку затратного вигляду
Характеристика показників	Віддача елементів грошового потоку як витрат у ресурсному вигляді			

Таблиця 2.8.

ПОКАЗНИКИ ЄМНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЧАСТИНИ ЕКОНОМІЧНИХ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА (ЗАТРАТНИЙ ПІДХІД)

Результати	Витрати, грн.			
	Амортизація, V_a	Прибуток, Π	Зобов'язання, V_z	Грошовий потік, $ГП = V_a + \Pi + V_z$
Банківські послуги: кредитні, V_T	$\frac{V_a}{V_T}$	$\frac{\Pi}{V_T}$	$\frac{V_z}{V_T}$	$\frac{ГП}{V_T}$
депозитні, V_B	$\frac{V_a}{V_B}$	$\frac{\Pi}{V_B}$	$\frac{V_z}{V_B}$	$\frac{ГП}{V_B}$
інші, V_P	$\frac{V_a}{V_P}$	$\frac{\Pi}{V_P}$	$\frac{V_z}{V_P}$	$\frac{ГП}{V_P}$
Характеристика показників	Амортизаціоємність банківських послуг	Прибуткоємність банківських послуг	Ємність зобов'язань у банківських послугах	Ємність грошового потоку

Таблиця 2.9.

ЧАСТКОВІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЕКОНОМІЧНИХ ВИТРАТ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (КУМУЛЯТИВНИЙ ПІДХІД)

Витрати, грн.	Результати			Характеристика показників
	Кредитні послуги, $V_T \times t$	Депозитні послуги, $V_B \times t$	Інші послуги, $V_P \times t$	
Амортизована вартість основних засобів, Ca	$\frac{V_T \times t}{Ca}$	$\frac{V_B \times t}{Ca}$	$\frac{V_P \times t}{Ca}$	Фондовіддача
Прибуток за період t , $\Pi \times t$	$\frac{V_T \times t}{\Pi \times t}$	$\frac{V_B \times t}{\Pi \times t}$	$\frac{V_P \times t}{\Pi \times t}$	Прибутковіддача
Зобов'язання за період t , $V_3 \times t$	$\frac{V_T \times t}{V_3 \times t}$	$\frac{V_B \times t}{V_3 \times t}$	$\frac{V_P \times t}{V_3 \times t}$	Віддача зобов'язань
Кумулятивний грошовий потік, $С_k = Ca + (\Pi + V_3) \times t$	$\frac{V_T \times t}{C_k}$	$\frac{V_B \times t}{C_k}$	$\frac{V_P \times t}{C_k}$	Віддача (ефективність) кумулятивного грошового потоку
Характеристика показників	Віддача елементів кумулятивного грошового потоку			

Оскільки грошовий потік в базисному (Д1) і новому періодах (Д2) дорівнюватиме:

$$\begin{aligned} D1 &= Va1 + \Pi n1; \\ D2 &= Va2 + \Pi n2. \end{aligned}$$

Подамо нерівності (2.31) і (2.32) у такому вигляді:

$$D1 / Vp1 + Bm1 / Vp1 + Bzn1 / Vp1 \leq 1; \quad (2.33)$$

$$D2 / Vp2 + Bm2 / Vp2 + Bzn2 / Vp2 \leq 1. \quad (2.34)$$

У цих рівняннях відношення грошового потоку до обсягу наданих банківських послуг є ємністю грошового потоку – коефіцієнт грошового потоку (Де), відношення адміністративних і інших витрат до обсягу наданих банківських послуг – адміністративна витратоємність банківських послуг (Ае), відношення витрат на оплату праці (з відрахуваннями) до обсягу реалізації – зарплатоємність банківських послуг (ЗПе). Виконавши перетворення в рівняннях (2.33) і (2.34), розділивши одне на інше, одержимо:

$$(D2 / D1) / (Vp2 / Vp1) \leq (1 - (Me2 + 3ne2)) / (1 - (Me1 + 3ne1)) \quad (2.35)$$

Таблиця 2.9.

ЧАСТКОВІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЕКОНОМІЧНИХ ВИТРАТ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ (КУМУЛЯТИВНИЙ ПІДХІД)

Витрати, грн.	Результати			Характеристика показників
	Кредитні послуги, $V_T \times t$	Депозитні послуги, $V_B \times t$	Інші послуги, $V_P \times t$	
Амортизована вартість основних засобів, Ca	$\frac{V_T \times t}{Ca}$	$\frac{V_B \times t}{Ca}$	$\frac{V_P \times t}{Ca}$	Фондовіддача
Прибуток за період t , $\Pi \times t$	$\frac{V_T \times t}{\Pi \times t}$	$\frac{V_B \times t}{\Pi \times t}$	$\frac{V_P \times t}{\Pi \times t}$	Прибутковіддача
Зобов'язання за період t , $V_3 \times t$	$\frac{V_T \times t}{V_3 \times t}$	$\frac{V_B \times t}{V_3 \times t}$	$\frac{V_P \times t}{V_3 \times t}$	Віддача зобов'язань
Кумулятивний грошовий потік, $С_k = Ca + (\Pi + V_3) \times t$	$\frac{V_T \times t}{C_k}$	$\frac{V_B \times t}{C_k}$	$\frac{V_P \times t}{C_k}$	Віддача (ефективність) кумулятивного грошового потоку
Характеристика показників	Віддача елементів кумулятивного грошового потоку			

Оскільки грошовий потік в базисному (Д1) і новому періодах (Д2) дорівнюватиме:

$$\begin{aligned} D1 &= Va1 + \Pi n1; \\ D2 &= Va2 + \Pi n2. \end{aligned}$$

Подамо нерівності (2.31) і (2.32) у такому вигляді:

$$D1 / Vp1 + Bm1 / Vp1 + Bzn1 / Vp1 \leq 1; \quad (2.33)$$

$$D2 / Vp2 + Bm2 / Vp2 + Bzn2 / Vp2 \leq 1. \quad (2.34)$$

У цих рівняннях відношення грошового потоку до обсягу наданих банківських послуг є ємністю грошового потоку – коефіцієнт грошового потоку (Де), відношення адміністративних і інших витрат до обсягу наданих банківських послуг – адміністративна витратоємність банківських послуг (Ае), відношення витрат на оплату праці (з відрахуваннями) до обсягу реалізації – зарплатоємність банківських послуг (ЗПе). Виконавши перетворення в рівняннях (2.33) і (2.34), розділивши одне на інше, одержимо:

$$(D2 / D1) / (Vp2 / Vp1) \leq (1 - (Me2 + 3ne2)) / (1 - (Me1 + 3ne1)) \quad (2.35)$$

Таблиця 2.10.

ПОКАЗНИКИ ЄМНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЧАСТИНИ
ЕКОНОМІЧНИХ ВИТРАТ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ
(КУМУЛЯТИВНИЙ ПІДХІД)

Результати	Витрати, грн.			
	Амортизована вартість основних засобів, Ca	Прибуток за період t , $P \times t$	Зобов'язання а період t , $Vz \times t$	Кумулятивний грошовий потік, $Ck = Ca + (P + Vz) \times t$
Кумулятивний обсяг: кредитних послуг, $Vt \times t$	$\frac{Ca}{Vt \times t}$	$\frac{P \times t}{Vt \times t}$	$\frac{Vz \times t}{Vt \times t}$	$\frac{Ck}{Vt \times t}$
депозитних послуг, $Vb \times t$	$\frac{Ca}{Vb \times t}$	$\frac{P \times t}{Vb \times t}$	$\frac{Vz \times t}{Vb \times t}$	$\frac{Ck}{Vb \times t}$
інших послуг, $Vp \times t$	$\frac{Ca}{Vp \times t}$	$\frac{P \times t}{Vp \times t}$	$\frac{Vz \times t}{Vp \times t}$	$\frac{Ck}{Vp \times t}$
Характеристика показників	Фондоємність кумулятивного обсягу банківських послуг	Прибуткоємність кумулятивного обсягу банківських послуг	Ємність зобов'язань у кумулятивному обсязі банківських послуг	Ємність кумулятивного грошового потоку

Звідси знаходимо, що планова величина грошового потоку дорівнюватиме:

$$D2 = D1 \times (Vp2 / Vp1) \times (1 - (Me2 + 3ne2)) / (1 - (Me1 + 3ne1)), \quad (2.36)$$

де $D1$, $D2$ – грошовий потік у базисному й новому періодах, грн/рік;

$Vp1$, $Vp2$ – обсяг реалізованої продукції в базисному й новому періодах, грн/рік;

$Ae1$, $Ae2$ – адміністративна витратоємність продукції в базисному й новому періодах, відносних одиниць;

$3pe1$, $3pe2$ – зарплатоємність продукції в базисному й новому періодах, відносних одиниць.

Таким чином, пропонується діагностувати величину грошового потоку від операційної діяльності комерційного банку на основі базисно-

Таблиця 2.10.

ПОКАЗНИКИ ЄМНОСТІ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЯК ЧАСТИНИ
ЕКОНОМІЧНИХ ВИТРАТ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ
(КУМУЛЯТИВНИЙ ПІДХІД)

Результати	Витрати, грн.			
	Амортизована вартість основних засобів, Ca	Прибуток за період t , $P \times t$	Зобов'язання а період t , $Vz \times t$	Кумулятивний грошовий потік, $Ck = Ca + (P + Vz) \times t$
Кумулятивний обсяг: кредитних послуг, $Vt \times t$	$\frac{Ca}{Vt \times t}$	$\frac{P \times t}{Vt \times t}$	$\frac{Vz \times t}{Vt \times t}$	$\frac{Ck}{Vt \times t}$
депозитних послуг, $Vb \times t$	$\frac{Ca}{Vb \times t}$	$\frac{P \times t}{Vb \times t}$	$\frac{Vz \times t}{Vb \times t}$	$\frac{Ck}{Vb \times t}$
інших послуг, $Vp \times t$	$\frac{Ca}{Vp \times t}$	$\frac{P \times t}{Vp \times t}$	$\frac{Vz \times t}{Vp \times t}$	$\frac{Ck}{Vp \times t}$
Характеристика показників	Фондоємність кумулятивного обсягу банківських послуг	Прибуткоємність кумулятивного обсягу банківських послуг	Ємність зобов'язань у кумулятивному обсязі банківських послуг	Ємність кумулятивного грошового потоку

Звідси знаходимо, що планова величина грошового потоку дорівнюватиме:

$$D2 = D1 \times (Vp2 / Vp1) \times (1 - (Me2 + 3ne2)) / (1 - (Me1 + 3ne1)), \quad (2.36)$$

де $D1$, $D2$ – грошовий потік у базисному й новому періодах, грн/рік;

$Vp1$, $Vp2$ – обсяг реалізованої продукції в базисному й новому періодах, грн/рік;

$Ae1$, $Ae2$ – адміністративна витратоємність продукції в базисному й новому періодах, відносних одиниць;

$3pe1$, $3pe2$ – зарплатоємність продукції в базисному й новому періодах, відносних одиниць.

Таким чином, пропонується діагностувати величину грошового потоку від операційної діяльності комерційного банку на основі базисно-

го значення, скорегованого на індекс обсягів наданих банківських послуг, з урахуванням зміни інших показників ефективності банківської діяльності витратоємності і зарплатоємності банківських послуг.

Тільки при такому діагностуванні грошового потоку забезпечується дотримання принципу прибутковості банківської діяльності та упередження збитковості та банкрутства банку.

Література до Розділу 2.

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики: Монографія. — К: КНЕУ, 2002. — 276 с.
2. Астапова Г.В., Дончак А.А., Олифіров В.П. Банковские операции. Учебное пособие. — Донецк: ДонГУЭТ, 2000. — 87 с.
3. Астапова Г.В., Астапова Е.А., Лойко Д.П., Зозуля П.В., Сопова Е.В. Корпоративная стратегия коммерческого банка: инвестиционный и маркетинговый аспекты. Учебное пособие. — Донецк: ДонГУЭТ, 2003. — 90 с.
4. Астапова Г.В., Олифіров В.П. Корпоративные финансы: ситуационный практикум. — Донецк: ДонГУЭТ, 2003. — 88 с.
5. Четкина Я.С. Банковские операции. Сборник типовых задач. — Донецк: ДФ ЕУФИМБ, 2002 — 76 с.
6. Анализ деятельности коммерческого банка АОЗТ «Вече» / Составление АО «Московское финансовое объединение», под общ ред С И Кумок — 1994 — 400 с.
7. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка Учебник для вузов — М Изд. корпорация «Логос» 1998 — 344 с.
8. Валютный портфель (Книга финансиста Книга коммерсанта Книга банкира) / Отв ред Е.Д. Платонова, Ю.Б. Рубин — М СОМИН-ТЭК, 1995 — 681 с.
9. Вступ до банківської справи / Під ред. М.І. Савлука — К Лібра 1998 — 344 с.
10. Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. Банківська статистика — К.: Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу. 1998 — 192 с.
11. Заруба О.Д. Фінансовий менеджмент у комерційному банку — К Знання 1997 — 340 с.
12. Иванов В.В. Анализ надежности банка — М Рус. деловая лит. 1996 — 320с.

го значення, скорегованого на індекс обсягів наданих банківських послуг, з урахуванням зміни інших показників ефективності банківської діяльності витратоємності і зарплатоємності банківських послуг.

Тільки при такому діагностуванні грошового потоку забезпечується дотримання принципу прибутковості банківської діяльності та упередження збитковості та банкрутства банку.

Література до Розділу 2.

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики: Монографія. — К: КНЕУ, 2002. — 276 с.
2. Астапова Г.В., Дончак А.А., Олифіров В.П. Банковские операции. Учебное пособие. — Донецк: ДонГУЭТ, 2000. — 87 с.
3. Астапова Г.В., Астапова Е.А., Лойко Д.П., Зозуля П.В., Сопова Е.В. Корпоративная стратегия коммерческого банка: инвестиционный и маркетинговый аспекты. Учебное пособие. — Донецк: ДонГУЭТ, 2003. — 90 с.
4. Астапова Г.В., Олифіров В.П. Корпоративные финансы: ситуационный практикум. — Донецк: ДонГУЭТ, 2003. — 88 с.
5. Четкина Я.С. Банковские операции. Сборник типовых задач. — Донецк: ДФ ЕУФИМБ, 2002 — 76 с.
6. Анализ деятельности коммерческого банка АОЗТ «Вече» / Составление АО «Московское финансовое объединение», под общ ред С И Кумок — 1994 — 400 с.
7. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка Учебник для вузов — М Изд. корпорация «Логос» 1998 — 344 с.
8. Валютный портфель (Книга финансиста Книга коммерсанта Книга банкира) / Отв ред Е.Д. Платонова, Ю.Б. Рубин — М СОМИН-ТЭК, 1995 — 681 с.
9. Вступ до банківської справи / Під ред. М.І. Савлука — К Лібра 1998 — 344 с.
10. Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. Банківська статистика — К.: Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу. 1998 — 192 с.
11. Заруба О.Д. Фінансовий менеджмент у комерційному банку — К Знання 1997 — 340 с.
12. Иванов В.В. Анализ надежности банка — М Рус. деловая лит. 1996 — 320с.

13. Калина А.В., Конева М.И., Яценко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровень) Учеб - метод пособие — К МАУП, 1997 — 272 с.
14. Каракоз И.И., Самборский В.И. Теория экономического анализа — К Высшая школа Голов изд-во. 1989 — 255с.
15. Ковалев В.В. Финансовый анализ Управление капиталом Выбор инвестиций Анализ отчетности — 2-е изд , перераб и ion — М Финансы и статистика, 1997 — 512с.
16. Ковальчук Г.Г., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків Навч посібник — К Знання, КОО, 1996 — 120 с.
17. Кочетков В.Н., Омельченко А.В. Основы экономического анализа банковской деятельности — К Украинско-финский институт менеджмента и бизнеса 1998. — 168 с.
18. Маркарян Э.А., Герасименко Г.П. Финансовый анализ — М Приор, 1997 — 160с.
19. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке Кн 2 Технологический уклад кредитования — М Инфра-М, 1996 — 425с.
20. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке Фундаментальный анализ — М Перспектива, 1996 — 160с.
21. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка — М Инфра-М. 1996 — 425 с.
22. Полфреман Д., Форд Ф. Основы банковского дела — М Инфра-М, 1996.
23. Садвакосов К.К. Коммерческие банки: управленческий анализ деятельности, планирование и контроль — М Ось-89. 1998 — 160с.
24. Тиркало Р.І., Шивобчок І.І. Фінансовий аналіз комерційного банку основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг Навч посібник — К Слобожанщина, 1999 — 236 с.
25. Черкасов В.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке — М Финансы и статистика, 1995 — 196 с.
26. Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. Финансовый анализ в коммерческом банке — М Финансы и статистика, 2000 — 256 с.
27. Ширинская Е.Б., Пономарева Н.А., Купчинский В.А. Финансово-аналитическая служба в банке Практик. пособие — М ФБК-Пресс, 1998.
28. Экономический анализ деятельности банка. Учеб пособие — М Инфра-М, 1996 — 144 с.

13. Калина А.В., Конева М.И., Яценко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровень) Учеб - метод пособие — К МАУП, 1997 — 272 с.
14. Каракоз И.И., Самборский В.И. Теория экономического анализа — К Высшая школа Голов изд-во. 1989 — 255с.
15. Ковалев В.В. Финансовый анализ Управление капиталом Выбор инвестиций Анализ отчетности — 2-е изд , перераб и ion — М Финансы и статистика, 1997 — 512с.
16. Ковальчук Г.Г., Коваль М.М. Ліквідність комерційних банків Навч посібник — К Знання, КОО, 1996 — 120 с.
17. Кочетков В.Н., Омельченко А.В. Основы экономического анализа банковской деятельности — К Украинско-финский институт менеджмента и бизнеса 1998. — 168 с.
18. Маркарян Э.А., Герасименко Г.П. Финансовый анализ — М Приор, 1997 — 160с.
19. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке Кн 2 Технологический уклад кредитования — М Инфра-М, 1996 — 425с.
20. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке Фундаментальный анализ — М Перспектива, 1996 — 160с.
21. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка — М Инфра-М. 1996 — 425 с.
22. Полфреман Д., Форд Ф. Основы банковского дела — М Инфра-М, 1996.
23. Садвакосов К.К. Коммерческие банки: управленческий анализ деятельности, планирование и контроль — М Ось-89. 1998 — 160с.
24. Тиркало Р.І., Шивобчок І.І. Фінансовий аналіз комерційного банку основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг Навч посібник — К Слобожанщина, 1999 — 236 с.
25. Черкасов В.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке — М Финансы и статистика, 1995 — 196 с.
26. Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. Финансовый анализ в коммерческом банке — М Финансы и статистика, 2000 — 256 с.
27. Ширинская Е.Б., Пономарева Н.А., Купчинский В.А. Финансово-аналитическая служба в банке Практик. пособие — М ФБК-Пресс, 1998.
28. Экономический анализ деятельности банка. Учеб пособие — М Инфра-М, 1996 — 144 с.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ І ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Організація фінансової роботи в комерційному банку та визначення її пріоритетів

Одним з пріоритетів діяльності комерційних банків є отримання прибутку, який є джерелом дивідендних виплат акціонерам (пайовикам), створення цільових фондів і поповнення банківських ресурсів.

Основним джерелом доходів більшості комерційних банків є відсотки, стягувані з позичальників за користування позиками. Це пояснюється тим, що банки є фінансовими посередниками, що здійснюють перерозподіл грошових коштів між тими, у кого вони вивільнялися, і тими, у кого в них з'явилася тимчасова потреба.

Розмір процентної ставки за користування кредитом визначається в процесі переговорів між банком і позичальником при заключенні договору. Розмір процентної ставки за користування кредитом визначається в процесі переговорів між банком і позичальником при укладенні кредитного договору. Причому він неоднаковий не тільки в різних банках, але і в одному і тому ж банку відносно різних позичальників.

При встановленні розміру процентної ставки враховують такі чинники: розмір базової процентної ставки (ставки рефінансування) встановленої НБУ; вартість залучення кредитних ресурсів на ринку позикових капіталів; співвідношення попиту і пропозиції на кредит; ступінь ризику, властивого даній позиції; розмір і термін погашення кредиту; рівень витрат банку, пов'язаний з оформленням кредиту і здійсненням контролю за його погашенням; перспективи розвитку економіки і перш за все інфляційного процесу тощо.

З свого боку позичальник, ведучи переговори про отримання кредиту, оцінює насамперед розмір прибутку, одержуваного від комерційної операції, що проводиться, при пропонованому банком рівні процентної ставки за кредит. Для цього він складає техніко-економічне обґрунтування або бізнес-план на здійснення операції. Ці документи повинні ретельно аналізуватися банком. Важливими чинниками для позичальника є доступність кредиту і рівень процентних ставок в інших банках. Значні доходи банки одержують від проведення операцій з іноземною

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ І ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Організація фінансової роботи в комерційному банку та визначення її пріоритетів

Одним з пріоритетів діяльності комерційних банків є отримання прибутку, який є джерелом дивідендних виплат акціонерам (пайовикам), створення цільових фондів і поповнення банківських ресурсів.

Основним джерелом доходів більшості комерційних банків є відсотки, стягувані з позичальників за користування позиками. Це пояснюється тим, що банки є фінансовими посередниками, що здійснюють перерозподіл грошових коштів між тими, у кого вони вивільнялися, і тими, у кого в них з'явилася тимчасова потреба.

Розмір процентної ставки за користування кредитом визначається в процесі переговорів між банком і позичальником при заключенні договору. Розмір процентної ставки за користування кредитом визначається в процесі переговорів між банком і позичальником при укладенні кредитного договору. Причому він неоднаковий не тільки в різних банках, але і в одному і тому ж банку відносно різних позичальників.

При встановленні розміру процентної ставки враховують такі чинники: розмір базової процентної ставки (ставки рефінансування) встановленої НБУ; вартість залучення кредитних ресурсів на ринку позикових капіталів; співвідношення попиту і пропозиції на кредит; ступінь ризику, властивого даній позиції; розмір і термін погашення кредиту; рівень витрат банку, пов'язаний з оформленням кредиту і здійсненням контролю за його погашенням; перспективи розвитку економіки і перш за все інфляційного процесу тощо.

З свого боку позичальник, ведучи переговори про отримання кредиту, оцінює насамперед розмір прибутку, одержуваного від комерційної операції, що проводиться, при пропонованому банком рівні процентної ставки за кредит. Для цього він складає техніко-економічне обґрунтування або бізнес-план на здійснення операції. Ці документи повинні ретельно аналізуватися банком. Важливими чинниками для позичальника є доступність кредиту і рівень процентних ставок в інших банках. Значні доходи банки одержують від проведення операцій з іноземною

валютою. Цьому сприяє те, що Україна не має власної вільно конвертованої грошової одиниці. Тому конвертація валюти України у вільно конвертовану валюту зв'язана з певними труднощами. Іншою причиною отримання банками високих доходів від операцій з іноземною валютою в умовах гіперінфляції є високий попит на вільно конвертовану іноземну валюту з боку фізичних і юридичних осіб з метою уберегти свої засоби від знецінення. Доходи від цих операцій виступають як у вигляді комісійних за виконання операцій для клієнтів, так і у вигляді курсової різниці.

Банки також можуть одержувати доходи від операцій з цінними паперами. Але оскільки ринок цінних паперів в Україні тільки починає формуватися, то і доходи банків від цих операцій поки незначні. Операції з іноземною валютою і цінними паперами проводять банки, що мають на це ліцензії, видані відповідно Національним банком України і Міністерством фінансів України.

Банки здійснюють для своїх клієнтів широкий спектр послуг: надання гарантій і доручень клієнтам, розрахункове, касове обслуговування, довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, операції з монетарними металами і ін. Ці операції приносять банку доходи, як правило, у вигляді комісійної винагороди і інших видів оплати послуг. Частка цих видів у валовому доході кожного банку неоднакова і залежить від виконуваних операцій і їх об'єму.

Слід зазначити, що часто вказані послуги (перш за все надання банківських гарантій і доручень своїм клієнтам, лізинг, факторинг) при певних обставинах можуть принести не дохід, а збитки. Тому комерційні банки повинні досить обережно підходити до здійснення цих операцій, а у разі загрози отримання збитків від цих операцій вживати рішучих заходів по їх запобіганню.

При укладенні двостороннього договору між банком-гарантом або поручителем і одержувачем гарантії – клієнтом банку або трибічного між банком, що видає гарантію (доручення), клієнтом і банком, що одержує гарантію (доручення), передбачається розмір комісійних за оформлення гарантії, а також комісійні стягвані у відсотках від суми гарантії. У випадку, якщо гарантія (доручення) не буде використана, перші комісійні, як правило, не повертаються, а другі можуть бути повернені частково.

Комісійні за оформлення гарантії повинні покрити витрати банку-гаранта (поручителя), пов'язані з аналізом фінансово-господарської діяльності клієнта, вивченням його ділової репутації і т.д. Розмір повернення комісійних, сплачених за отримання гарантії (поручительства), яка не була використана, залежить від того, скільки пройшло часу з дня отримання гарантії. Адже видані гарантії (поручительства) враховують-

валютою. Цьому сприяє те, що Україна не має власної вільно конвертованої грошової одиниці. Тому конвертація валюти України у вільно конвертовану валюту зв'язана з певними труднощами. Іншою причиною отримання банками високих доходів від операцій з іноземною валютою в умовах гіперінфляції є високий попит на вільно конвертовану іноземну валюту з боку фізичних і юридичних осіб з метою уберегти свої засоби від знецінення. Доходи від цих операцій виступають як у вигляді комісійних за виконання операцій для клієнтів, так і у вигляді курсової різниці.

Банки також можуть одержувати доходи від операцій з цінними паперами. Але оскільки ринок цінних паперів в Україні тільки починає формуватися, то і доходи банків від цих операцій поки незначні. Операції з іноземною валютою і цінними паперами проводять банки, що мають на це ліцензії, видані відповідно Національним банком України і Міністерством фінансів України.

Банки здійснюють для своїх клієнтів широкий спектр послуг: надання гарантій і доручень клієнтам, розрахункове, касове обслуговування, довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, операції з монетарними металами і ін. Ці операції приносять банку доходи, як правило, у вигляді комісійної винагороди і інших видів оплати послуг. Частка цих видів у валовому доході кожного банку неоднакова і залежить від виконуваних операцій і їх об'єму.

Слід зазначити, що часто вказані послуги (перш за все надання банківських гарантій і доручень своїм клієнтам, лізинг, факторинг) при певних обставинах можуть принести не дохід, а збитки. Тому комерційні банки повинні досить обережно підходити до здійснення цих операцій, а у разі загрози отримання збитків від цих операцій вживати рішучих заходів по їх запобіганню.

При укладенні двостороннього договору між банком-гарантом або поручителем і одержувачем гарантії – клієнтом банку або трибічного між банком, що видає гарантію (доручення), клієнтом і банком, що одержує гарантію (доручення), передбачається розмір комісійних за оформлення гарантії, а також комісійні стягвані у відсотках від суми гарантії. У випадку, якщо гарантія (доручення) не буде використана, перші комісійні, як правило, не повертаються, а другі можуть бути повернені частково.

Комісійні за оформлення гарантії повинні покрити витрати банку-гаранта (поручителя), пов'язані з аналізом фінансово-господарської діяльності клієнта, вивченням його ділової репутації і т.д. Розмір повернення комісійних, сплачених за отримання гарантії (поручительства), яка не була використана, залежить від того, скільки пройшло часу з дня отримання гарантії. Адже видані гарантії (поручительства) враховують-

ся при розрахунку економічних нормативів, які повинні дотримувати комерційні банки. А це впливає на скорочення кредитних вкладень комерційного банку, а отже, зменшує доходи банку у вигляді відсотків за користування позиками.

Багато комерційних банків беруть платню з своїх клієнтів за здійснення розрахункових операцій – перевідних, акредитивних, інкасових. Ця платня повинна покривати витрати банку на здійснення розрахункових операцій, у тому числі платню банку регіональній розрахунковій палаті за здійснення електронних платежів і касово-регіональному центру регіонального управління НБУ за ведення ним кореспондентського рахунку банку і інші операції.

Деякі банки для залучення додаткових клієнтів можуть не стягати з них, платню за здійснення розрахункових операцій. Навпаки, крупні банки з метою позбавлення від дрібних клієнтів, які їм часто не вигідні, можуть добиватися перекладу ними своїх розрахункових рахунків в інші банки шляхом підвищення платні за здійснення розрахункових операцій.

Багато банків беруть платню з своїх клієнтів за здійснення касових операцій з готівкою – прийом (інкасацію) готівки і її видачу. Розмір цієї платні в різних банках неоднаковий і залежить від можливостей банку і його зацікавленості в збільшенні або скороченні кількості обслуговуваних клієнтів.

Довірчі (трастові) операції вельми багатоманітні. Вони не завжди прибуткові для комерційного банку, особливо коли об'єм цих операцій невеликий. Іноді здійснення довірчих (трастових) операцій комерційним банком було викликано його прагненням показати, що він надає всі види послуг своїм клієнтам. Ухвалення в 1993г. Закону України «Про довірчі товариства» для Українських банків дозволило створити законодавчу базу для виконання довірчих (трастових) операцій. Приносять банкам доходи і інші види операцій (консультаційні, маркетингові, аудиторські послуги, операції з монетарними металами, факторинг, лізинг). Формою доходів комерційного банку за надання послуг є платня за послугу. Прибуток комерційного банку є різницею між його валовим доходом і витратами.

Валовий дохід комерційного банку залежить від об'єму його кредитних вкладень і інвестицій, розміру процентної ставки за видаваними кредитами, від величини і структури активів комерційного банку. Основними джерелами доходів комерційного банку є:

1. Відсотки, стягвані з позичальників за користування позиками.

Розмір процентної ставки за користування кредитом визначається в процесі переговорів між банком і позичальником при укладенні креди-

ся при розрахунку економічних нормативів, які повинні дотримувати комерційні банки. А це впливає на скорочення кредитних вкладень комерційного банку, а отже, зменшує доходи банку у вигляді відсотків за користування позиками.

Багато комерційних банків беруть платню з своїх клієнтів за здійснення розрахункових операцій – перевідних, акредитивних, інкасових. Ця платня повинна покривати витрати банку на здійснення розрахункових операцій, у тому числі платню банку регіональній розрахунковій палаті за здійснення електронних платежів і касово-регіональному центру регіонального управління НБУ за ведення ним кореспондентського рахунку банку і інші операції.

Деякі банки для залучення додаткових клієнтів можуть не стягати з них, платню за здійснення розрахункових операцій. Навпаки, крупні банки з метою позбавлення від дрібних клієнтів, які їм часто не вигідні, можуть добиватися перекладу ними своїх розрахункових рахунків в інші банки шляхом підвищення платні за здійснення розрахункових операцій.

Багато банків беруть платню з своїх клієнтів за здійснення касових операцій з готівкою – прийом (інкасацію) готівки і її видачу. Розмір цієї платні в різних банках неоднаковий і залежить від можливостей банку і його зацікавленості в збільшенні або скороченні кількості обслуговуваних клієнтів.

Довірчі (трастові) операції вельми багатоманітні. Вони не завжди прибуткові для комерційного банку, особливо коли об'єм цих операцій невеликий. Іноді здійснення довірчих (трастових) операцій комерційним банком було викликано його прагненням показати, що він надає всі види послуг своїм клієнтам. Ухвалення в 1993г. Закону України «Про довірчі товариства» для Українських банків дозволило створити законодавчу базу для виконання довірчих (трастових) операцій. Приносять банкам доходи і інші види операцій (консультаційні, маркетингові, аудиторські послуги, операції з монетарними металами, факторинг, лізинг). Формою доходів комерційного банку за надання послуг є платня за послугу. Прибуток комерційного банку є різницею між його валовим доходом і витратами.

Валовий дохід комерційного банку залежить від об'єму його кредитних вкладень і інвестицій, розміру процентної ставки за видаваними кредитами, від величини і структури активів комерційного банку. Основними джерелами доходів комерційного банку є:

1. Відсотки, стягвані з позичальників за користування позиками.

Розмір процентної ставки за користування кредитом визначається в процесі переговорів між банком і позичальником при укладенні креди-

тного договору. Причому він неоднаковий не тільки в різних банках, але і в одному і тому ж банку відносно різних позичальників.

При встановленні розміру процентної ставки враховуються наступні чинники:

- розмір базової процентної ставки, встановленої НБУ;
- вартість залучення кредитних ресурсів на ринку позикових капіталів;
- співвідношення попиту і пропозиції на кредит;
- ступінь ризику, властивий даній позиції;
- розмір і термін погашення кредиту;
- рівень витрат комерційного банку, пов'язаних з оформленням кредиту і здійсненням контролю за його погашенням.

З боку позичальника оцінюється розмір прибутку, одержуваного від комерційної операції, що проводиться, при пропонованому банком рівні процентної ставки за кредит. Позичальником також враховуються чинники доступності кредиту і рівень процентних ставок в інших банках.

2. Доходи від операцій з іноземною валютою. Ці доходи виступають в двох видах: у вигляді комісійних за виконання операцій для клієнтів та у вигляді курсової різниці.

3. Доходи від операцій з цінними паперами. Ці доходи виступають:
- у вигляді курсової різниці від перепродажу акцій власної емісії;
 - у вигляді курсової різниці від перепродажу інших цінних паперів;
 - у вигляді комісійних за виконання операцій для клієнтів.

4. Доходи від здійснення банківських послуг. Ці доходи виступають як комісійна винагорода за надані послуги.

Банківські послуги включають:

- надання гарантій і доручень клієнтам;
- розрахункове і касове обслуговування;
- довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, послуги незалежного реєстратора, депозитарію, хранителя цінних паперів;
- операції з монетарними металами.

5. Доходи від використання корпоративних прав. Ці доходи виступають як у вигляді дивідендів, одержуваних КБ на правах учасника корпоративних відносин.

Витрати комерційних банків підрозділяються на відносно постійні і змінні. Відносно постійні витрати включають: витрати на оплату праці і нарахування на заробітну платню; витрати на бланки і канцелярські обладнання; витрати на охорону і зміст приміщень; витрати на обслуговування ЕВТ і іншого технічного забезпечення; амортизаційні відрахування.

тного договору. Причому він неоднаковий не тільки в різних банках, але і в одному і тому ж банку відносно різних позичальників.

При встановленні розміру процентної ставки враховуються наступні чинники:

- розмір базової процентної ставки, встановленої НБУ;
- вартість залучення кредитних ресурсів на ринку позикових капіталів;
- співвідношення попиту і пропозиції на кредит;
- ступінь ризику, властивий даній позиції;
- розмір і термін погашення кредиту;
- рівень витрат комерційного банку, пов'язаних з оформленням кредиту і здійсненням контролю за його погашенням.

З боку позичальника оцінюється розмір прибутку, одержуваного від комерційної операції, що проводиться, при пропонованому банком рівні процентної ставки за кредит. Позичальником також враховуються чинники доступності кредиту і рівень процентних ставок в інших банках.

2. Доходи від операцій з іноземною валютою. Ці доходи виступають в двох видах: у вигляді комісійних за виконання операцій для клієнтів та у вигляді курсової різниці.

3. Доходи від операцій з цінними паперами. Ці доходи виступають:
- у вигляді курсової різниці від перепродажу акцій власної емісії;
 - у вигляді курсової різниці від перепродажу інших цінних паперів;
 - у вигляді комісійних за виконання операцій для клієнтів.

4. Доходи від здійснення банківських послуг. Ці доходи виступають як комісійна винагорода за надані послуги.

Банківські послуги включають:

- надання гарантій і доручень клієнтам;
- розрахункове і касове обслуговування;
- довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, послуги незалежного реєстратора, депозитарію, хранителя цінних паперів;
- операції з монетарними металами.

5. Доходи від використання корпоративних прав. Ці доходи виступають як у вигляді дивідендів, одержуваних КБ на правах учасника корпоративних відносин.

Витрати комерційних банків підрозділяються на відносно постійні і змінні. Відносно постійні витрати включають: витрати на оплату праці і нарахування на заробітну платню; витрати на бланки і канцелярські обладнання; витрати на охорону і зміст приміщень; витрати на обслуговування ЕВТ і іншого технічного забезпечення; амортизаційні відрахування.

Змінні витрати включають:

- виплати відсотків по внесках, депозитах, МБК, за залишки засобів на розрахункових рахунках (залежать від об'єму що повертаються банком кредитних ресурсів і від їх вартості);
- платня за послуги РРП і РКЦ за здійснення розрахункових операцій і забезпечення готівкою;
- витрати комерційних банків на рекламу, витрати на відрядження, поштово-телеграфні витрати і інші.

Прибуток і збитки комерційних банків визначаються в останній операційний день кожного кварталу. Протягом кварталу доходи і витрати враховуються наростаючим підсумком. Розподіл прибутку комерційного банку здійснюється за підсумками діяльності за рік відповідно до рішення Загального збору акціонерів (пайовиків).

Схема процесу утворення і використання прибутку комерційного банку була представлена на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Механізм утворення і розподілу прибутку комерційного банку

Після сплати податків, інших обов'язкових платежів, штрафів з прибутку комерційного банку формуються наступні цільові фундації:

1. Резервний фонд (його мінімальне значення – 5 % чистого прибутку);
2. Фонд економічного стимулювання;

Змінні витрати включають:

- виплати відсотків по внесках, депозитах, МБК, за залишки засобів на розрахункових рахунках (залежать від об'єму що повертаються банком кредитних ресурсів і від їх вартості);
- платня за послуги РРП і РКЦ за здійснення розрахункових операцій і забезпечення готівкою;
- витрати комерційних банків на рекламу, витрати на відрядження, поштово-телеграфні витрати і інші.

Прибуток і збитки комерційних банків визначаються в останній операційний день кожного кварталу. Протягом кварталу доходи і витрати враховуються наростаючим підсумком. Розподіл прибутку комерційного банку здійснюється за підсумками діяльності за рік відповідно до рішення Загального збору акціонерів (пайовиків).

Схема процесу утворення і використання прибутку комерційного банку була представлена на рисунку 3.1.

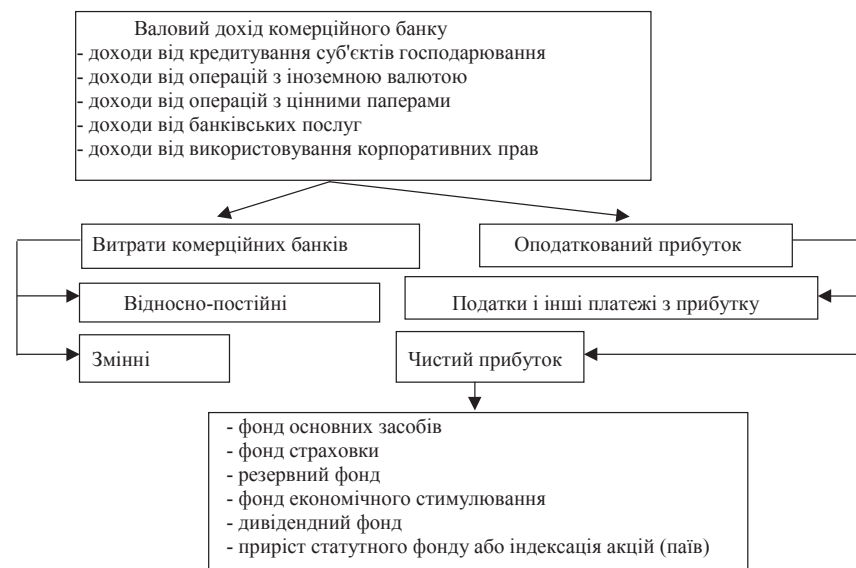

Рис. 3.1. Механізм утворення і розподілу прибутку комерційного банку

Після сплати податків, інших обов'язкових платежів, штрафів з прибутку комерційного банку формуються наступні цільові фундації:

1. Резервний фонд (його мінімальне значення – 5 % чистого прибутку);
2. Фонд економічного стимулювання;

3. Фонд основних засобів;
4. Фонд страховки;
5. Дивідендний фонд.

Якщо залишається нерозподілений прибуток, то вона може прямувати на індексацію акцій (паїв) або на приріст статутної фундації комерційного банку.

Якщо комерційний банк за підсумками діяльності за рік має збиток, то він покривається за рахунок його резервної фундації, а при його недостатності – за рахунок зменшення статутної фундації. При цьому, відрахування до цільових фондів не проводяться, а фактичні витрати комерційного банку підлягають відшкодуванню за рахунок його прибутку, який буде отриманий в майбутньому році.

При збитковій діяльності комерційного банку акціонерами (пайовиками) або НБУ розв'язується питання про доцільність його подальшого функціонування, питання про його збереження, реорганізації або ліквідації.

Також пріоритетом фінансової роботи банку є забезпечення дотримання нормативів НБУ. Для оцінки ефективності роботи банку використовується тринадцять – економічних нормативів. Ключове значення мають показники платоспроможності, ліквідності, розміру кредитних ризиків. Після упровадження в 1993 році без паперових технологій передач балансів від комерційних банків за допомогою електронної пошти НБУ була успішно реалізована ідея накопичення інформації для щомісячного розрахунку наданих показників. Методика їх розрахунку була розроблена відділом економічних нормативів Департаменту банківського нагляду. Після цього були створені програмні комплекси для всіх етапів передачі і обробки інформації, а саме: комерційний банк – обласне управління НБУ – центральний апарат НБУ.

На рівні комерційного банку програмний комплекс НБУ дає можливість готувати дані для розшифровки окремих рахунків балансу, дати розрахунок показників економічних нормативів, які комерційний банк повинен використовувати для самоконтролю, а також формувати файл стандартної структури і передавати його електронною поштою в НБУ.

В центральному апараті НБУ встановлено програмне забезпечення, яке виконує агрегацію отриманої інформації про рівень банку – юридичної особи, контролює дотримання економічних нормативів для групи банків, окремого банку або його філіалу. Окрім цього, проводиться функціональний, структурний і оперативний – вартісний аналіз всіх отриманих балансів.

В програмних комплексах, які забезпечують розрахунок і контроль економічних нормативів, була передбачена можливість достатньо час-

3. Фонд основних засобів;
4. Фонд страховки;
5. Дивідендний фонд.

Якщо залишається нерозподілений прибуток, то вона може прямувати на індексацію акцій (паїв) або на приріст статутної фундації комерційного банку.

Якщо комерційний банк за підсумками діяльності за рік має збиток, то він покривається за рахунок його резервної фундації, а при його недостатності – за рахунок зменшення статутної фундації. При цьому, відрахування до цільових фондів не проводяться, а фактичні витрати комерційного банку підлягають відшкодуванню за рахунок його прибутку, який буде отриманий в майбутньому році.

При збитковій діяльності комерційного банку акціонерами (пайовиками) або НБУ розв'язується питання про доцільність його подальшого функціонування, питання про його збереження, реорганізації або ліквідації.

Також пріоритетом фінансової роботи банку є забезпечення дотримання нормативів НБУ. Для оцінки ефективності роботи банку використовується тринадцять – економічних нормативів. Ключове значення мають показники платоспроможності, ліквідності, розміру кредитних ризиків. Після упровадження в 1993 році без паперових технологій передач балансів від комерційних банків за допомогою електронної пошти НБУ була успішно реалізована ідея накопичення інформації для щомісячного розрахунку наданих показників. Методика їх розрахунку була розроблена відділом економічних нормативів Департаменту банківського нагляду. Після цього були створені програмні комплекси для всіх етапів передачі і обробки інформації, а саме: комерційний банк – обласне управління НБУ – центральний апарат НБУ.

На рівні комерційного банку програмний комплекс НБУ дає можливість готувати дані для розшифровки окремих рахунків балансу, дати розрахунок показників економічних нормативів, які комерційний банк повинен використовувати для самоконтролю, а також формувати файл стандартної структури і передавати його електронною поштою в НБУ.

В центральному апараті НБУ встановлено програмне забезпечення, яке виконує агрегацію отриманої інформації про рівень банку – юридичної особи, контролює дотримання економічних нормативів для групи банків, окремого банку або його філіалу. Окрім цього, проводиться функціональний, структурний і оперативний – вартісний аналіз всіх отриманих балансів.

В програмних комплексах, які забезпечують розрахунок і контроль економічних нормативів, була передбачена можливість достатньо час-

тих змін в плані рахунків. Вбудований інструментарій дає можливість гнучко відстежувати зміни в плані рахунків і в методиці розрахунку нормативів і вносити корективи в комплекс без повторного розповсюдження повного набору програм, які є, без сумніву, значною особливістю розробленого програмного забезпечення.

Після того, як комплекс щомісячного розрахунку економічних нормативів і зробив можливість відіграти важливу роль в діяльності департаменту банківського нагляду, було розроблено і впроваджено програмне забезпечення, яке реалізує аналогічну безпаперову технологію збору звітної інформації в департаменті валютного регулювання для отримання даних про щоденні курси і об'єми продаж валют комерційними банками. Аналіз цих даних дає можливість проявляти основні тенденції на валютному ринку країни і відпрацьовувати відповідну монетарну політику.

Для забезпечення щоденного контролю за максимальними розмірами великих кредитних ризиків і ризику на одного позичальника, а також ефективного розподілу кредитних ресурсів і запобігання кримінального використання кредитів і їх неповернення створюється програмне забезпечення для ведення картотеки кредитів. Надалі це програмне забезпечення матиме зворотний зв'язок з банками, тобто не тільки допоможе центральному апарату НБУ здійснювати контролюючу функцію, а і дасть можливість комерційним банкам зважено формувати свою кредитну політику, користуючись інформацією, накопиченою в НБУ.

Таким чином, пріоритетами фінансової роботи комерційного банку є отримання та збільшення прибутку банку та забезпечення дотримання нормативів НБУ.

Отже, основними напрямками фінансової роботи у банках є: організація приймання заощаджень та інших коштів, що підлягають поверненню; організація надання кредитів за рахунок власних і залучених коштів; організація здійснення інвестицій за рахунок власних коштів; організація переміщення коштів у рамках платіжної системи держави.

Важливим напрямом фінансової роботи є створення і забезпечення дієздатності системи захисту банку від можливих негативних наслідків кредитних операцій, тобто від різних ризиків. В цьому напрямі доцільно створити ефективну систему внутрішнього контролю на основі розроблених методик і концепцій управління ризиками, і, у тому числі, ризиками фінансування.

Організаторами фінансової роботи в банку є фінансові служби банку, а також керівництво і фінансові менеджери банку. До основних фінансових служб відносяться: аналітична служба, служба планування, казначейство, відділ фінансового контролю. Пріоритетами фінансової

тих змін в плані рахунків. Вбудований інструментарій дає можливість гнучко відстежувати зміни в плані рахунків і в методиці розрахунку нормативів і вносити корективи в комплекс без повторного розповсюдження повного набору програм, які є, без сумніву, значною особливістю розробленого програмного забезпечення.

Після того, як комплекс щомісячного розрахунку економічних нормативів і зробив можливість відіграти важливу роль в діяльності департаменту банківського нагляду, було розроблено і впроваджено програмне забезпечення, яке реалізує аналогічну безпаперову технологію збору звітної інформації в департаменті валютного регулювання для отримання даних про щоденні курси і об'єми продаж валют комерційними банками. Аналіз цих даних дає можливість проявляти основні тенденції на валютному ринку країни і відпрацьовувати відповідну монетарну політику.

Для забезпечення щоденного контролю за максимальними розмірами великих кредитних ризиків і ризику на одного позичальника, а також ефективного розподілу кредитних ресурсів і запобігання кримінального використання кредитів і їх неповернення створюється програмне забезпечення для ведення картотеки кредитів. Надалі це програмне забезпечення матиме зворотний зв'язок з банками, тобто не тільки допоможе центральному апарату НБУ здійснювати контролюючу функцію, а і дасть можливість комерційним банкам зважено формувати свою кредитну політику, користуючись інформацією, накопиченою в НБУ.

Таким чином, пріоритетами фінансової роботи комерційного банку є отримання та збільшення прибутку банку та забезпечення дотримання нормативів НБУ.

Отже, основними напрямками фінансової роботи у банках є: організація приймання заощаджень та інших коштів, що підлягають поверненню; організація надання кредитів за рахунок власних і залучених коштів; організація здійснення інвестицій за рахунок власних коштів; організація переміщення коштів у рамках платіжної системи держави.

Важливим напрямом фінансової роботи є створення і забезпечення дієздатності системи захисту банку від можливих негативних наслідків кредитних операцій, тобто від різних ризиків. В цьому напрямі доцільно створити ефективну систему внутрішнього контролю на основі розроблених методик і концепцій управління ризиками, і, у тому числі, ризиками фінансування.

Організаторами фінансової роботи в банку є фінансові служби банку, а також керівництво і фінансові менеджери банку. До основних фінансових служб відносяться: аналітична служба, служба планування, казначейство, відділ фінансового контролю. Пріоритетами фінансової

роботи комерційного банку є отримання та збільшення прибутку банку та забезпечення дотримання нормативів НБУ.

3.2. Удосконалення планування фінансової роботи комерційного банку

У країнах з розвиненими ринковими відносинами планування банківської діяльності почалося в 60-х роках ХХ століття, що було пов'язано з чисельними змінами, які значною мірою ускладнили банківський бізнес і підсилили конкуренцію в банківській сфері:

- банки стали виходити з операціями на міжнародні ринки, що викликало загострення конкуренції в сфері банківського підприємництва;
- нові фінансові ринки сильно змінили характер фінансування в банках і корпораціях;
- в умовах регулювання банківської діяльності, банки стали диверсифікувати свою продукцію і послуги;
- підсилилася конкуренція між банками і небанківськими фінансовими інститутами;
- у банках почалася глобальна комп'ютеризація.

У цих умовах зросла роль конкурентних стратегій і планування їхньої реалізації на рівні кожного окремого банку і його структурних підрозділів.

Необхідність планування діяльності банків в Україні в даний час обумовлена:

- проявом загальносвітових тенденцій, що спонукало банки до планування своєї діяльності;
- зниження рівня прибутковості активних операцій в умовах стабілізації грошового обігу, уповільнення темпів інфляції;
- підвищення вартості ресурсів відносно ціни їхнього розміщення;
- посиленням державного регулювання банківської діяльності;
- зниженням рівня рентабельності банків у зв'язку з відсутністю системи інтегрованого управління їхніми активами і пасивами; невідповідністю більшості банків до роботи в нових умовах.

У ситуації, що склалася менеджери усвідомили необхідність розробки й провадження системи планування діяльності банку.

У міжнародній практиці система планування поділяється на стратегічне (3-5 років), тактичне (1-3 роки) і оперативне (у межах 1 року) планування. Специфікою українських банків є те, що перспективне планування їхньої діяльності, як правило, охоплює період не більше 1 року. Це обумовлено рядом причин, найважливішими з яких є:

- нестабільність економіки;

роботи комерційного банку є отримання та збільшення прибутку банку та забезпечення дотримання нормативів НБУ.

3.2. Удосконалення планування фінансової роботи комерційного банку

У країнах з розвиненими ринковими відносинами планування банківської діяльності почалося в 60-х роках ХХ століття, що було пов'язано з чисельними змінами, які значною мірою ускладнили банківський бізнес і підсилили конкуренцію в банківській сфері:

- банки стали виходити з операціями на міжнародні ринки, що викликало загострення конкуренції в сфері банківського підприємництва;
- нові фінансові ринки сильно змінили характер фінансування в банках і корпораціях;
- в умовах регулювання банківської діяльності, банки стали диверсифікувати свою продукцію і послуги;
- підсилилася конкуренція між банками і небанківськими фінансовими інститутами;
- у банках почалася глобальна комп'ютеризація.

У цих умовах зросла роль конкурентних стратегій і планування їхньої реалізації на рівні кожного окремого банку і його структурних підрозділів.

Необхідність планування діяльності банків в Україні в даний час обумовлена:

- проявом загальносвітових тенденцій, що спонукало банки до планування своєї діяльності;
- зниження рівня прибутковості активних операцій в умовах стабілізації грошового обігу, уповільнення темпів інфляції;
- підвищення вартості ресурсів відносно ціни їхнього розміщення;
- посиленням державного регулювання банківської діяльності;
- зниженням рівня рентабельності банків у зв'язку з відсутністю системи інтегрованого управління їхніми активами і пасивами; невідповідністю більшості банків до роботи в нових умовах.

У ситуації, що склалася менеджери усвідомили необхідність розробки й провадження системи планування діяльності банку.

У міжнародній практиці система планування поділяється на стратегічне (3-5 років), тактичне (1-3 роки) і оперативне (у межах 1 року) планування. Специфікою українських банків є те, що перспективне планування їхньої діяльності, як правило, охоплює період не більше 1 року. Це обумовлено рядом причин, найважливішими з яких є:

- нестабільність економіки;

– обмеження рамками одного року планування на макрорівні;
 – недосконалість і нестабільність законодавчо-нормативної бази функціонування банківської системи країни.

Планування банківської діяльності здійснюється на трьох рівнях:

- банк в цілому;
- структури підрозділу банку;
- функціонально-операційний рівень.

Процес планування передбачає розробку бізнес-плану банку. Бізнес-план – це документ, що відображає основні види діяльності банку. Він не має директивного характеру, регулярно коректується й адаптується до поточної ринкової ситуації, тобто є індикативним.

Для розробки бізнес-плану необхідне наступне:

- проведення SWOT-аналізу шляхом оцінки сильних і слабких сторін банку, потенційних можливостей і загроз;
- визначення цілей діяльності;
- розробка плану дій;
- реалізація плану.

Цілі бізнес-плану, що складається, повинні бути конкретні й контрольовані і поділяються на фінансові та нефінансові. Фінансові цілі передбачають приріст на певну величину в абсолютному і відносному вираженні процентних і комісійних доходів, прибутку банку. Нефінансовими цілями можуть бути: підвищення якості обслуговування клієнтів, упровадження передових банківських технологій, оновлення основних фондів, підвищення кваліфікації персоналу.

План дій, що передбачається бізнес-планом, включає план продажів і маркетингу, план персоналу; фінансовий план. Невід'ємною частиною бізнес-плану є упровадження накреслених дій. Бізнес-план повинен включати: маркетинговий план; виробничий план; організаційний план.

Складання маркетингового плану банку передбачає:

- аналіз макроекономічного стану;
- аналіз позиції банку на міжбанківському ринку;
- розробку основних напрямків діяльності банку на майбутній рік;
- визначення витрат на маркетинг і рекламу.

На основі обробки зібраної інформації визначається позиція банку на ринку в порівнянні з основними конкурентами. Відповідно до маркетингового плану в банку запропоновано вести облік руху рахунків клієнтів для чого розраховується ряд показників:

1. Показник плинності (мінливості) клієнтів:

$$ППК = KЗР/КР \quad (3.1)$$

де КЗР – середня кількість закритих рахунків клієнтів за певний період;

– обмеження рамками одного року планування на макрорівні;
 – недосконалість і нестабільність законодавчо-нормативної бази функціонування банківської системи країни.

Планування банківської діяльності здійснюється на трьох рівнях:

- банк в цілому;
- структури підрозділу банку;
- функціонально-операційний рівень.

Процес планування передбачає розробку бізнес-плану банку. Бізнес-план – це документ, що відображає основні види діяльності банку. Він не має директивного характеру, регулярно коректується й адаптується до поточної ринкової ситуації, тобто є індикативним.

Для розробки бізнес-плану необхідне наступне:

- проведення SWOT-аналізу шляхом оцінки сильних і слабких сторін банку, потенційних можливостей і загроз;
- визначення цілей діяльності;
- розробка плану дій;
- реалізація плану.

Цілі бізнес-плану, що складається, повинні бути конкретні й контрольовані і поділяються на фінансові та нефінансові. Фінансові цілі передбачають приріст на певну величину в абсолютному і відносному вираженні процентних і комісійних доходів, прибутку банку. Нефінансовими цілями можуть бути: підвищення якості обслуговування клієнтів, упровадження передових банківських технологій, оновлення основних фондів, підвищення кваліфікації персоналу.

План дій, що передбачається бізнес-планом, включає план продажів і маркетингу, план персоналу; фінансовий план. Невід'ємною частиною бізнес-плану є упровадження накреслених дій. Бізнес-план повинен включати: маркетинговий план; виробничий план; організаційний план.

Складання маркетингового плану банку передбачає:

- аналіз макроекономічного стану;
- аналіз позиції банку на міжбанківському ринку;
- розробку основних напрямків діяльності банку на майбутній рік;
- визначення витрат на маркетинг і рекламу.

На основі обробки зібраної інформації визначається позиція банку на ринку в порівнянні з основними конкурентами. Відповідно до маркетингового плану в банку запропоновано вести облік руху рахунків клієнтів для чого розраховується ряд показників:

1. Показник плинності (мінливості) клієнтів:

$$ППК = KЗР/КР \quad (3.1)$$

де КЗР – середня кількість закритих рахунків клієнтів за певний період;

КР- середня кількість рахунків юридичних і фізичних осіб за той же період.

Величина КЗР розраховується за формулою середньої арифметичної, а КР- за формулою середньої хронологічної.

2. Показник залучення клієнтів:

$$ПК = KBP/KP \quad (3.2)$$

де KBP – середня кількість відкритих рахунків юридичних і фізичних осіб за певний період. Величина KBP розраховується за формулою середньої арифметичної.

3. Показник закріплення клієнтів:

$$ПЗК = (1-КЗР/КВР) * 100\% \quad (3.3)$$

4. Показник стабільності клієнтів:

$$ПСК = 100 -ППК \quad (3.4)$$

5. Показник ефективності комплексу маркетингових комунікацій (КМК), який визначається на основі матриці інструментів (N) КМК:

$$SKMK = [SN] X [SN + 1] X...X [SN + n].....(3.5)$$

Ці показники можуть розраховуватися не тільки за всією клієнтською базою банку, але й окремо за юридичними і фізичними особами, за видами рахунків (по поточним і депозитним – для юридичних осіб; по вкладах до запитання, строковим вкладам у цілому і за окремими їхніми видами – для фізичних осіб).

Істотну роль у просуванні банківського продукту на ринок виконує реклама. Рекомендується така структура бюджету витрат на рекламу і маркетинг: 30% – на централізовану рекламу; 20% – на маркетингові дослідження; 40% – на цільову рекламу в місцевих засобах масової інформації; 10% – на резерви для фінансування незапланованих рекламних компаній.

Складанню виробничого плану банку передують аналіз діяльності банку в попередньому періоді. Він включає аналіз:

- складу і структуру власного капіталу;
- активів банку за ступенем ліквідності й прибутковості;
- складу і структури доходів і витрат банку з виділенням у їхньому складі процентних і непроцентних доходів і витрат, що у свою чергу, можуть бути проаналізовані за видами;

КР- середня кількість рахунків юридичних і фізичних осіб за той же період.

Величина КЗР розраховується за формулою середньої арифметичної, а КР- за формулою середньої хронологічної.

2. Показник залучення клієнтів:

$$ПК = KBP/KP \quad (3.2)$$

де KBP – середня кількість відкритих рахунків юридичних і фізичних осіб за певний період. Величина KBP розраховується за формулою середньої арифметичної.

3. Показник закріплення клієнтів:

$$ПЗК = (1-КЗР/КВР) * 100\% \quad (3.3)$$

4. Показник стабільності клієнтів:

$$ПСК = 100 -ППК \quad (3.4)$$

5. Показник ефективності комплексу маркетингових комунікацій (КМК), який визначається на основі матриці інструментів (N) КМК:

$$SKMK = [SN] X [SN + 1] X...X [SN + n].....(3.5)$$

Ці показники можуть розраховуватися не тільки за всією клієнтською базою банку, але й окремо за юридичними і фізичними особами, за видами рахунків (по поточним і депозитним – для юридичних осіб; по вкладах до запитання, строковим вкладам у цілому і за окремими їхніми видами – для фізичних осіб).

Істотну роль у просуванні банківського продукту на ринок виконує реклама. Рекомендується така структура бюджету витрат на рекламу і маркетинг: 30% – на централізовану рекламу; 20% – на маркетингові дослідження; 40% – на цільову рекламу в місцевих засобах масової інформації; 10% – на резерви для фінансування незапланованих рекламних компаній.

Складанню виробничого плану банку передують аналіз діяльності банку в попередньому періоді. Він включає аналіз:

- складу і структуру власного капіталу;
- активів банку за ступенем ліквідності й прибутковості;
- складу і структури доходів і витрат банку з виділенням у їхньому складі процентних і непроцентних доходів і витрат, що у свою чергу, можуть бути проаналізовані за видами;

- структури прибутку банку за джерелами її формування.

Виробничий план банку включає кілька розділів: ресурсний план, кредитний план, план доходів і витрат банку щодо операцій, план фінансових результатів.

У розділі «Ресурсний план банку» на запланований період за кожним джерелом залучених ресурсів розраховуються планові суми їхніх надходжень у національній і іноземній валюті, процентній ставки і сума витрат банку щодо залучення коштів.

У розділі «Кредитний план банку» на майбутній рік включаються розрахунки запланованої заборгованості за позиками, процентних ставок за кредит і суми доходів, короткострокових і довгострокових кредитних вкладень, термінових, пролонгованих і прострочених кредитів як у національній, так і в іноземній валюті.

У розділі «Планові доходи та витрати щодо операцій банку» плануються доходи й витрати банку стосовно операцій з цінними паперами, від розрахунково-касової діяльності, операцій неторгового характеру, інші доходи й витрати банку.

У виробничому плані на майбутній період повинні бути визначені фінансові результати діяльності банку від кредитної, ресурсної діяльності, щодо операцій із цінними паперами і від розрахунково-касового обслуговування клієнтів, інший прибуток банку. Окремо необхідно розрахувати величину адміністративно-управлінських витрат і врахувати їхню суму при визначенні суми прибутку (збитку) у плановому періоді. У цьому необхідно показати планові показники ефективності діяльності банку: загальну рентабельність; загальні доходи на 1-го працівника; загальні витрати на 1-го працівника; прибуток на 1-го працівника.

Особливе місце в системі фінансового менеджменту приділяється фінансовому плануванню. Фінансове планування – це планування процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів. Комплексний фінансовий план розробляється на основі попередньо погоджених між собою документів:

- фінансової моделі;
- плану руху капіталу;
- плану розробки й впровадження нових програм і проектів;
- плану банківських операцій; бюджету і розрахунку прогнозних показників.

У фінансовій моделі і плані банківських операцій задаються планові обсяги операцій, доходи і витрати щодо них, що дозволяє побудувати планові показники для балансу і звіту про прибутки та збитки банку.

Фінансова модель включає: баланс ресурсів і вкладень банку з розробкою за видами; маржа за активно-пасивними операціями; загальний фінансовий результат; план руху капіталу, у якому показується зрос-

- структури прибутку банку за джерелами її формування.

Виробничий план банку включає кілька розділів: ресурсний план, кредитний план, план доходів і витрат банку щодо операцій, план фінансових результатів.

У розділі «Ресурсний план банку» на запланований період за кожним джерелом залучених ресурсів розраховуються планові суми їхніх надходжень у національній і іноземній валюті, процентній ставки і сума витрат банку щодо залучення коштів.

У розділі «Кредитний план банку» на майбутній рік включаються розрахунки запланованої заборгованості за позиками, процентних ставок за кредит і суми доходів, короткострокових і довгострокових кредитних вкладень, термінових, пролонгованих і прострочених кредитів як у національній, так і в іноземній валюті.

У розділі «Планові доходи та витрати щодо операцій банку» плануються доходи й витрати банку стосовно операцій з цінними паперами, від розрахунково-касової діяльності, операцій неторгового характеру, інші доходи й витрати банку.

У виробничому плані на майбутній період повинні бути визначені фінансові результати діяльності банку від кредитної, ресурсної діяльності, щодо операцій із цінними паперами і від розрахунково-касового обслуговування клієнтів, інший прибуток банку. Окремо необхідно розрахувати величину адміністративно-управлінських витрат і врахувати їхню суму при визначенні суми прибутку (збитку) у плановому періоді. У цьому необхідно показати планові показники ефективності діяльності банку: загальну рентабельність; загальні доходи на 1-го працівника; загальні витрати на 1-го працівника; прибуток на 1-го працівника.

Особливе місце в системі фінансового менеджменту приділяється фінансовому плануванню. Фінансове планування – це планування процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів. Комплексний фінансовий план розробляється на основі попередньо погоджених між собою документів:

- фінансової моделі;
- плану руху капіталу;
- плану розробки й впровадження нових програм і проектів;
- плану банківських операцій; бюджету і розрахунку прогнозних показників.

У фінансовій моделі і плані банківських операцій задаються планові обсяги операцій, доходи і витрати щодо них, що дозволяє побудувати планові показники для балансу і звіту про прибутки та збитки банку.

Фінансова модель включає: баланс ресурсів і вкладень банку з розробкою за видами; маржа за активно-пасивними операціями; загальний фінансовий результат; план руху капіталу, у якому показується зрос-

тання/зменшення статутного капіталу; формування і витрата фондів з урахуванням даних банківського бюджету.

План банківських операцій включає поділ активних і пасивних операцій за видами; розподіл маржі за видами активно-пасивних операцій; прибутковість окремих комісійно-посередницьких операцій. У ньому передбачається також перерозподіл груп ресурсів і вкладень, визначення пріоритетів у наданні послуг з урахуванням найбільшої ефективності з розподілом за підрозділами банку. Складання балансу ресурсів і вкладень, обсягів комісійно-посередницьких операцій нерозривно пов'язано з аналізом їхньої прибутковості і витратності. Після того як складений цілісний план розвитку банківських операцій, необхідно розглянути його з погляду виконання норми прибутку, закладеної в бюджеті. Якщо не виконується, необхідно переглянути види й обсяги окремих операцій банку, зробити зміни в запланованих джерелах надходжень і напрямках їхнього розміщення. У план банківських операцій може бути закладений план розробки нових програм і проектів, якщо він не складається в банку як самостійний вид плану.

Бюджетування в банку – це процес планування майбутніх доходів і витрат банку в цілому і його структурних підрозділів, які в деталізованому вигляді можуть бути заплановані у вартісному вираженні. Бюджет і план банківських операцій містять повний перелік базованих показників на плановий період і є основою для розрахунку прогнозних форм фінансової звітності.

Удосконалення фінансового планування в банку стосується розрахунку прогнозних показників діяльності банку, який необхідний для оцінки дотримання банком нормативних вимог регулятивних органів і внутрішніх управлінських нормативів. До числа таких показників відносяться: прогнозний баланс і звіт про фінансові результати; прогноз дотримання нормативів НБУ; прогнозний розрахунок системи внутрішніх показників платоспроможності, ліквідності й ефективності роботи банку.

У загальному вигляді фінансове планування орієнтоване на складання альтернативних бюджетів, що враховують необхідні витрати капіталу на нові програми або проекти, і планових балансів банку, які мають забезпечити реалізацію цих програм і одночасне дотримання затверджених лімітів.

Щодо головного інструменту тактичної реалізації стратегії банку – бюджету банку, то він, власне кажучи, є вираженим у вартісному вимірі планом майбутніх операцій комерційного банку, що формується із використанням особливої технології планування, обліку і контролю грошей та фінансових результатів.

тання/зменшення статутного капіталу; формування і витрата фондів з урахуванням даних банківського бюджету.

План банківських операцій включає поділ активних і пасивних операцій за видами; розподіл маржі за видами активно-пасивних операцій; прибутковість окремих комісійно-посередницьких операцій. У ньому передбачається також перерозподіл груп ресурсів і вкладень, визначення пріоритетів у наданні послуг з урахуванням найбільшої ефективності з розподілом за підрозділами банку. Складання балансу ресурсів і вкладень, обсягів комісійно-посередницьких операцій нерозривно пов'язано з аналізом їхньої прибутковості і витратності. Після того як складений цілісний план розвитку банківських операцій, необхідно розглянути його з погляду виконання норми прибутку, закладеної в бюджеті. Якщо не виконується, необхідно переглянути види й обсяги окремих операцій банку, зробити зміни в запланованих джерелах надходжень і напрямках їхнього розміщення. У план банківських операцій може бути закладений план розробки нових програм і проектів, якщо він не складається в банку як самостійний вид плану.

Бюджетування в банку – це процес планування майбутніх доходів і витрат банку в цілому і його структурних підрозділів, які в деталізованому вигляді можуть бути заплановані у вартісному вираженні. Бюджет і план банківських операцій містять повний перелік базованих показників на плановий період і є основою для розрахунку прогнозних форм фінансової звітності.

Удосконалення фінансового планування в банку стосується розрахунку прогнозних показників діяльності банку, який необхідний для оцінки дотримання банком нормативних вимог регулятивних органів і внутрішніх управлінських нормативів. До числа таких показників відносяться: прогнозний баланс і звіт про фінансові результати; прогноз дотримання нормативів НБУ; прогнозний розрахунок системи внутрішніх показників платоспроможності, ліквідності й ефективності роботи банку.

У загальному вигляді фінансове планування орієнтоване на складання альтернативних бюджетів, що враховують необхідні витрати капіталу на нові програми або проекти, і планових балансів банку, які мають забезпечити реалізацію цих програм і одночасне дотримання затверджених лімітів.

Щодо головного інструменту тактичної реалізації стратегії банку – бюджету банку, то він, власне кажучи, є вираженим у вартісному вимірі планом майбутніх операцій комерційного банку, що формується із використанням особливої технології планування, обліку і контролю грошей та фінансових результатів.

У фінансовій моделі та плануванні банківських операцій задаються планові обсяги операцій, доходи і видатки за ними, що в остаточному підсумку дає можливість побудувати планові показники для балансу, звіту про прибутки і збитки, які є надійним засобом контролю за показниками діяльності банку в наступному році. Фінансова модель містить:

- баланс ресурсів і вкладень банку з розбивкою за укрупненими видами;
- маржу від активно-пасивних операцій;
- прибутковість комісійно-посередницьких операцій;
- видатки на утримання банку;
- загальний фінансовий результат.

Фінансова модель може також містити план руху капіталу банку. Як правило, такий план є окремим документом (рис. 3.2.), який узгоджується з інвесторами банку і складається з розрахунку таких показників – зростання/зниження акціонерного капіталу; формування і витрачання фондів з урахуванням даних банківського бюджету.

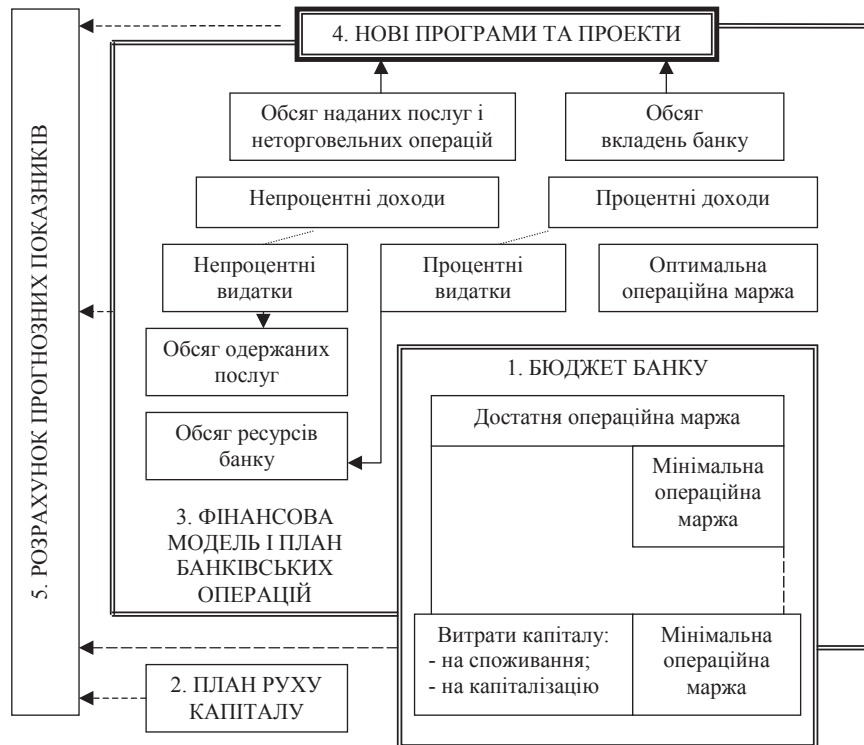

Рис. 3.2. Узгодження компонентів фінансового плану

У фінансовій моделі та плануванні банківських операцій задаються планові обсяги операцій, доходи і видатки за ними, що в остаточному підсумку дає можливість побудувати планові показники для балансу, звіту про прибутки і збитки, які є надійним засобом контролю за показниками діяльності банку в наступному році. Фінансова модель містить:

- баланс ресурсів і вкладень банку з розбивкою за укрупненими видами;
- маржу від активно-пасивних операцій;
- прибутковість комісійно-посередницьких операцій;
- видатки на утримання банку;
- загальний фінансовий результат.

Фінансова модель може також містити план руху капіталу банку. Як правило, такий план є окремим документом (рис. 3.2.), який узгоджується з інвесторами банку і складається з розрахунку таких показників – зростання/зниження акціонерного капіталу; формування і витрачання фондів з урахуванням даних банківського бюджету.

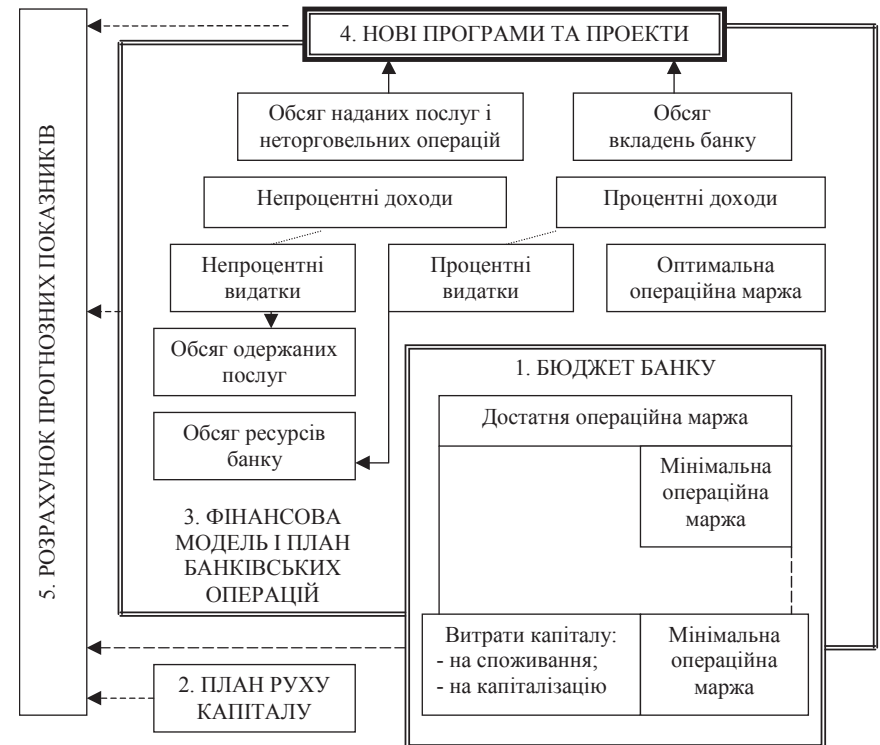

Рис. 3.2. Узгодження компонентів фінансового плану

План банківських операцій містить: поділ активних і пасивних операцій за детальними видами; розподіл маржі за видами активно-пасивних операцій; обсяги комісійно-посередницьких операцій з поділом за видами; прибутковість окремих видів комісійно-посередницьких операцій.

План банківських операцій передбачає також перерозподіл груп ресурсів і вкладень, визначення пріоритетів у наданні послуг з урахуванням найвищої ефективності з розподілом по підрозділам банку. Таким чином, фінансове планування є складовою частиною процесу планування і невід'ємною частиною фінансового менеджменту в банку. Розроблений фінансовий план надалі підлягає контролю за його виконанням. Щодо виявлених відхилень керівництво банку приймає управлінські рішення.

3.3. Обґрунтування інструментів управління фінансовою стійкістю і надійністю комерційного банку

Фінансову стійкість банку тісно пов'язано із перспективною його платоспроможністю. Її аналіз дає змогу визначити фінансові можливості банку на відповідну перспективу.

Оцінка фінансової стійкості комерційного банку має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів банку і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності банку і відповідність цілям його статутної діяльності.

Отже, відповідно до показника потреби у коштах на здійснення активних операцій власними та позиченими коштами можна назвати такі типи фінансової стійкості банку:

- абсолютна фінансова стійкість – коли власні кошти забезпечують потреби на здійснення активних операцій;
- нормативно стійкий фінансовий стан – коли потреба у коштах на активну діяльність забезпечуються сумою власних та довгострокових позикових коштів;
- нестійкий фінансовий стан – коли потреба у коштах на активну діяльність забезпечуються за рахунок власних, довгострокових та короткострокових позикових коштів;
- кризовий фінансовий стан – коли потреба у коштах на активну діяльність не забезпечується джерелами їх формування.

Фінансово стійким можна вважати такий банк, котрий за рахунок власних коштів та строкових депозитів спроможний забезпечити фінансування активної діяльності, не допустити невикористаної кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

План банківських операцій містить: поділ активних і пасивних операцій за детальними видами; розподіл маржі за видами активно-пасивних операцій; обсяги комісійно-посередницьких операцій з поділом за видами; прибутковість окремих видів комісійно-посередницьких операцій.

План банківських операцій передбачає також перерозподіл груп ресурсів і вкладень, визначення пріоритетів у наданні послуг з урахуванням найвищої ефективності з розподілом по підрозділам банку. Таким чином, фінансове планування є складовою частиною процесу планування і невід'ємною частиною фінансового менеджменту в банку. Розроблений фінансовий план надалі підлягає контролю за його виконанням. Щодо виявлених відхилень керівництво банку приймає управлінські рішення.

3.3. Обґрунтування інструментів управління фінансовою стійкістю і надійністю комерційного банку

Фінансову стійкість банку тісно пов'язано із перспективною його платоспроможністю. Її аналіз дає змогу визначити фінансові можливості банку на відповідну перспективу.

Оцінка фінансової стійкості комерційного банку має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів банку і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності банку і відповідність цілям його статутної діяльності.

Отже, відповідно до показника потреби у коштах на здійснення активних операцій власними та позиченими коштами можна назвати такі типи фінансової стійкості банку:

- абсолютна фінансова стійкість – коли власні кошти забезпечують потреби на здійснення активних операцій;
- нормативно стійкий фінансовий стан – коли потреба у коштах на активну діяльність забезпечуються сумою власних та довгострокових позикових коштів;
- нестійкий фінансовий стан – коли потреба у коштах на активну діяльність забезпечуються за рахунок власних, довгострокових та короткострокових позикових коштів;
- кризовий фінансовий стан – коли потреба у коштах на активну діяльність не забезпечується джерелами їх формування.

Фінансово стійким можна вважати такий банк, котрий за рахунок власних коштів та строкових депозитів спроможний забезпечити фінансування активної діяльності, не допустити невикористаної кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

У теоретичних джерелах, присвячених аналізу фінансової стійкості відокремлюються показники, за якими аналізується окремо стійкість фінансових установ (банків) та не фінансових структур (підприємств). Оцінку фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на підставі комплексу показників:

1) Коефіцієнт концентрації власного капіталу, характеризує частку власності самого банку у загальній сумі коштів, інвестованих у його діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, то більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є банк. Доповненням до цього показника є коефіцієнт концентрації залученого капіталу. Сума обох коефіцієнтів дорівнює 1.

2) Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього показника. Коли його значення наближається до 1, це означає, що власники повністю фінансують свій банк.

3) Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в активні операції, а яку капіталізовано.

4) Коефіцієнт довгострокових вкладень показує, яку частину основних коштів та інших позаоборотних активів профінансовано зовнішніми інвесторами, тобто яка частина належить їм, а не власникам банку.

5) Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника – негативна тенденція, яка означає, що підприємство починає все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів.

6) Коефіцієнт співвідношення поточних позикових та власних коштів. Зростання цього показника в динаміці також свідчить про посилення залежності банку від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості.

Організаційним інструментом управління фінансовою стійкістю комерційного банку є система внутрішнього аудиту. Правовою основою внутрішнього аудиту є:

1) Положення «Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» (затвердженим постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. №114). У цьому положенні надається найдетальніший опис організаційних і методологічних засад внутрішнього аудиту, функцій, прав та обов'язків аудиторської служби банку.

2) Методичні вказівки щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України (затвердженим постановою Правління НБУ від 20.07.1999 р. №358). Ці методичні вказівки визначають застосування стандартів внутрішнього аудиту комерційного банку при проведенні систематичних аудиторських перевірок. Стандарти внутрішнього аудиту в комерційних банках впроваджуються з метою регулю-

У теоретичних джерелах, присвячених аналізу фінансової стійкості відокремлюються показники, за якими аналізується окремо стійкість фінансових установ (банків) та не фінансових структур (підприємств). Оцінку фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на підставі комплексу показників:

1) Коефіцієнт концентрації власного капіталу, характеризує частку власності самого банку у загальній сумі коштів, інвестованих у його діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, то більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є банк. Доповненням до цього показника є коефіцієнт концентрації залученого капіталу. Сума обох коефіцієнтів дорівнює 1.

2) Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього показника. Коли його значення наближається до 1, це означає, що власники повністю фінансують свій банк.

3) Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в активні операції, а яку капіталізовано.

4) Коефіцієнт довгострокових вкладень показує, яку частину основних коштів та інших позаоборотних активів профінансовано зовнішніми інвесторами, тобто яка частина належить їм, а не власникам банку.

5) Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника – негативна тенденція, яка означає, що підприємство починає все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів.

6) Коефіцієнт співвідношення поточних позикових та власних коштів. Зростання цього показника в динаміці також свідчить про посилення залежності банку від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості.

Організаційним інструментом управління фінансовою стійкістю комерційного банку є система внутрішнього аудиту. Правовою основою внутрішнього аудиту є:

1) Положення «Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» (затвердженим постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. №114). У цьому положенні надається найдетальніший опис організаційних і методологічних засад внутрішнього аудиту, функцій, прав та обов'язків аудиторської служби банку.

2) Методичні вказівки щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України (затвердженим постановою Правління НБУ від 20.07.1999 р. №358). Ці методичні вказівки визначають застосування стандартів внутрішнього аудиту комерційного банку при проведенні систематичних аудиторських перевірок. Стандарти внутрішнього аудиту в комерційних банках впроваджуються з метою регулю-

вання роботи служби внутрішнього аудиту щодо виконання покладених на неї функціональних обов'язків. Стандарти є обов'язковими для безумовного дотримання їх комерційними банками, розташованими на території України.

3) Закон України «Про банки та банківську діяльність». Згідно зі статтею 45 «Внутрішній аудит», банки створюють службу внутрішнього аудиту, яка є органом оперативного контролю правління (ради директорів) банку.

4) Положенням «Про порядок надання банкам ліцензій на здійснення банківських операцій» (затвердженим постановою Правління НБУ від 06.05.1998 р. №181)

5) Інші нормативні акти та внутрішні положення комерційних банків стосовно внутрішнього аудиту.

Всі основні питання внутрішнього аудиту пов'язані з положеннями його теорії і практичними стандартами. За визначенням інституту внутрішніх аудиторів (США), термін «стандарти» означає критерії, якими оцінюється і визначається якість робочих операцій відділу внутрішнього аудиту. Вони призначені для ознайомлення з такою практикою проведення внутрішнього аудиту, якою вона повинна бути. Стандарти спрямовані на надання допомоги внутрішнім аудиторам всіх типів організацій де б вони не працювали.

Впровадження стандартів внутрішнього аудиту в діяльність комерційних банків є важливою умовою удосконалення практики та підвищення якості та ефективності здійснення внутрішніх аудиторських перевірок у банках, а також, відповідно, і функціонування банківських установ, що, у свою чергу, є запорукою стабільності та надійності банківської системи в цілому.

Є три види стандартів: міжнародні, національні і внутрішні.

Міжнародні стандарти аудиту розробляє Міжнародна федерація бухгалтерів, а Стандарти з професійної практики проведення внутрішнього аудиту – Інститут внутрішніх аудиторів. Ці стандарти регламентують незалежність внутрішніх аудиторів, їх професійну майстерність, масштаб та процес проведення аудиторської роботи, а також керівництво відділами внутрішнього аудиту.

Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту придатні для всіх суб'єктів господарювання, у тому числі для комерційних банків і мають рекомендований характер.

Існує 30 міжнародних стандартів внутрішнього аудиту. Постійно міжнародні стандарти доповнюються новими видами. Вони змінюються завдяки змінам у функціонуванні суб'єктів господарської діяльності.

вання роботи служби внутрішнього аудиту щодо виконання покладених на неї функціональних обов'язків. Стандарти є обов'язковими для безумовного дотримання їх комерційними банками, розташованими на території України.

3) Закон України «Про банки та банківську діяльність». Згідно зі статтею 45 «Внутрішній аудит», банки створюють службу внутрішнього аудиту, яка є органом оперативного контролю правління (ради директорів) банку.

4) Положенням «Про порядок надання банкам ліцензій на здійснення банківських операцій» (затвердженим постановою Правління НБУ від 06.05.1998 р. №181)

5) Інші нормативні акти та внутрішні положення комерційних банків стосовно внутрішнього аудиту.

Всі основні питання внутрішнього аудиту пов'язані з положеннями його теорії і практичними стандартами. За визначенням інституту внутрішніх аудиторів (США), термін «стандарти» означає критерії, якими оцінюється і визначається якість робочих операцій відділу внутрішнього аудиту. Вони призначені для ознайомлення з такою практикою проведення внутрішнього аудиту, якою вона повинна бути. Стандарти спрямовані на надання допомоги внутрішнім аудиторам всіх типів організацій де б вони не працювали.

Впровадження стандартів внутрішнього аудиту в діяльність комерційних банків є важливою умовою удосконалення практики та підвищення якості та ефективності здійснення внутрішніх аудиторських перевірок у банках, а також, відповідно, і функціонування банківських установ, що, у свою чергу, є запорукою стабільності та надійності банківської системи в цілому.

Є три види стандартів: міжнародні, національні і внутрішні.

Міжнародні стандарти аудиту розробляє Міжнародна федерація бухгалтерів, а Стандарти з професійної практики проведення внутрішнього аудиту – Інститут внутрішніх аудиторів. Ці стандарти регламентують незалежність внутрішніх аудиторів, їх професійну майстерність, масштаб та процес проведення аудиторської роботи, а також керівництво відділами внутрішнього аудиту.

Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту придатні для всіх суб'єктів господарювання, у тому числі для комерційних банків і мають рекомендований характер.

Існує 30 міжнародних стандартів внутрішнього аудиту. Постійно міжнародні стандарти доповнюються новими видами. Вони змінюються завдяки змінам у функціонуванні суб'єктів господарської діяльності.

1) На основі міжнародних стандартів Національним банком України розроблено та запроваджено національні стандарти внутрішнього аудиту в банках, які знайшли відображення в «Методичних вказівках щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України».

Існує 6 національних стандартів. Вони відповідають змісту міжнародних стандартів, але поки що не охоплюють їх повний перелік. Національні стандарти будуть поступово доповнюватися в міру виникнення об'єктивних потреб в їх застосуванні в системі комерційних банків України.

1) Кожний комерційний банк на основі національних стандартів, може розробити внутрішні стандарти аудиту. Головне призначення внутрішніх стандартів полягає у встановленні єдиних правил проведення аудиторських перевірок у конкретному банку.

Як вже зазначалося вище, на базі міжнародних стандартів в Україні були розроблені та запроваджені наступні національні стандарти внутрішнього аудиту для комерційних банків:

- Стандарт № 1 – керівництво службою внутрішнього аудиту;
- Стандарт № 2 – незалежність;
- Стандарт № 3 – професійна компетентність;
- Стандарт № 4 – обсяг роботи;
- Стандарт № 5 – планування і виконання аудиторської перевірки;
- Стандарт № 6 – складання аудиторського висновку.

Оцінка фінансової звітності є складовою системи організації внутрішнього контролю в комерційних банках. З метою мінімізації можливих збитків від проведення ризикованих операцій комерційні банки мають звернути увагу на забезпечення контролю за своєчасною діагностикою появи ризиків, їх оцінкою та прийняттям відповідних заходів щодо їх запобігання. В умовах нестабільної макроекономічної ситуації особливий акцент банки України повинні зробити на здійсненні контролю за ризиками. Якщо проблема регулювання ризиків банківської діяльності з боку Національного банку в основному вирішена, то питання організації внутрішнього управління і контролю за ризиками в більшості комерційних банків України знаходиться лише на етапі становлення. У зв'язку з цим доцільним є проведення ідентифікації ризиків та оцінка системи внутрішньо-технологічного контролю за ними.

При розробці системи внутрішнього контролю керівництво банку повинно враховувати співвідношення витрат та доходів. Потенційні збитки, пов'язані з загрозою втрати фінансової стійкості або із ризиками, оцінюються за витратами на здійснення їх контролю.

1) На основі міжнародних стандартів Національним банком України розроблено та запроваджено національні стандарти внутрішнього аудиту в банках, які знайшли відображення в «Методичних вказівках щодо застосування стандартів внутрішнього аудиту в комерційних банках України».

Існує 6 національних стандартів. Вони відповідають змісту міжнародних стандартів, але поки що не охоплюють їх повний перелік. Національні стандарти будуть поступово доповнюватися в міру виникнення об'єктивних потреб в їх застосуванні в системі комерційних банків України.

1) Кожний комерційний банк на основі національних стандартів, може розробити внутрішні стандарти аудиту. Головне призначення внутрішніх стандартів полягає у встановленні єдиних правил проведення аудиторських перевірок у конкретному банку.

Як вже зазначалося вище, на базі міжнародних стандартів в Україні були розроблені та запроваджені наступні національні стандарти внутрішнього аудиту для комерційних банків:

- Стандарт № 1 – керівництво службою внутрішнього аудиту;
- Стандарт № 2 – незалежність;
- Стандарт № 3 – професійна компетентність;
- Стандарт № 4 – обсяг роботи;
- Стандарт № 5 – планування і виконання аудиторської перевірки;
- Стандарт № 6 – складання аудиторського висновку.

Оцінка фінансової звітності є складовою системи організації внутрішнього контролю в комерційних банках. З метою мінімізації можливих збитків від проведення ризикованих операцій комерційні банки мають звернути увагу на забезпечення контролю за своєчасною діагностикою появи ризиків, їх оцінкою та прийняттям відповідних заходів щодо їх запобігання. В умовах нестабільної макроекономічної ситуації особливий акцент банки України повинні зробити на здійсненні контролю за ризиками. Якщо проблема регулювання ризиків банківської діяльності з боку Національного банку в основному вирішена, то питання організації внутрішнього управління і контролю за ризиками в більшості комерційних банків України знаходиться лише на етапі становлення. У зв'язку з цим доцільним є проведення ідентифікації ризиків та оцінка системи внутрішньо-технологічного контролю за ними.

При розробці системи внутрішнього контролю керівництво банку повинно враховувати співвідношення витрат та доходів. Потенційні збитки, пов'язані з загрозою втрати фінансової стійкості або із ризиками, оцінюються за витратами на здійснення їх контролю.

Обсяг аудиторської перевірки при цьому залежить від співвідношення витрат на проведення перевірки і розміру доходу, який може потенційно отримати банк в результаті виявлення та регулювання ризиків втрати або зниження фінансової стійкості.

Обсяг аудиторської перевірки повинен бути достатнім для того, щоб забезпечити виявлення:

- 1) невинуватених витрат банку;
- 2) неефективного використання інтелектуального потенціалу працівників;
- 3) неповноцінного використання технічних засобів;
- 4) перекомплектування або недокомплектування штату працівників;
- 5) факторів, які негативно впливають на виконання завдань банку.

Рівень фінансової стійкості банку визначається його здатністю своєчасно і повною мірою виконати свої зобов'язання перед вкладниками і іншими кредиторами. НБУ здійснює зовнішній контроль щодо фінансової стійкості банку за допомогою економічних нормативів.

Таким чином, надійність банку є глибинною якісною характеристикою його діяльності, що формується протягом усього періоду функціонування. Критеріями надійності є достатній обсяг власного капіталу, якість активів, ліквідність, прибутковість і якість управління банком, тобто ефективність управління активами і пасивами банку.

3.4. Тактика фінансової роботи у напрямі управління якістю банківських послуг

Банківська криза в Україні в 2009 році чітко вказала на хиткість вітчизняної банківської системи. У результаті кілька великих банків були націоналізовані, а в деяких відкликано ліцензії. У цілому банківська криза мала об'єктивні зовнішні причини, і вітчизняні банки повинні винести з неї певні уроки. І головний урок у тім, що в умовах жорсткої конкуренції й несприятливих зовнішніх факторів, вижити й стабільно розвиватися буде тільки той банк, що зможе забезпечити більш високий рівень обслуговування і якості послуг для своїх клієнтів. Якщо прийняти це до уваги, то робота з поліпшення якості банківських послуг набуває особливо важливого, принципового характеру.

У теперішній час основним засобом у боротьбі за клієнта є якість. Для початку необхідно розглянути більш детально саме поняття. У сучасному розширеному тлумаченні якість розуміється як здатність продукту або послуги задовольнити потреби й очікування кожного конкретного споживача, бути гарантією не тільки його сьогоднішніх переваг,

Обсяг аудиторської перевірки при цьому залежить від співвідношення витрат на проведення перевірки і розміру доходу, який може потенційно отримати банк в результаті виявлення та регулювання ризиків втрати або зниження фінансової стійкості.

Обсяг аудиторської перевірки повинен бути достатнім для того, щоб забезпечити виявлення:

- 1) невинуватених витрат банку;
- 2) неефективного використання інтелектуального потенціалу працівників;
- 3) неповноцінного використання технічних засобів;
- 4) перекомплектування або недокомплектування штату працівників;
- 5) факторів, які негативно впливають на виконання завдань банку.

Рівень фінансової стійкості банку визначається його здатністю своєчасно і повною мірою виконати свої зобов'язання перед вкладниками і іншими кредиторами. НБУ здійснює зовнішній контроль щодо фінансової стійкості банку за допомогою економічних нормативів.

Таким чином, надійність банку є глибинною якісною характеристикою його діяльності, що формується протягом усього періоду функціонування. Критеріями надійності є достатній обсяг власного капіталу, якість активів, ліквідність, прибутковість і якість управління банком, тобто ефективність управління активами і пасивами банку.

3.4. Тактика фінансової роботи у напрямі управління якістю банківських послуг

Банківська криза в Україні в 2009 році чітко вказала на хиткість вітчизняної банківської системи. У результаті кілька великих банків були націоналізовані, а в деяких відкликано ліцензії. У цілому банківська криза мала об'єктивні зовнішні причини, і вітчизняні банки повинні винести з неї певні уроки. І головний урок у тім, що в умовах жорсткої конкуренції й несприятливих зовнішніх факторів, вижити й стабільно розвиватися буде тільки той банк, що зможе забезпечити більш високий рівень обслуговування і якості послуг для своїх клієнтів. Якщо прийняти це до уваги, то робота з поліпшення якості банківських послуг набуває особливо важливого, принципового характеру.

У теперішній час основним засобом у боротьбі за клієнта є якість. Для початку необхідно розглянути більш детально саме поняття. У сучасному розширеному тлумаченні якість розуміється як здатність продукту або послуги задовольнити потреби й очікування кожного конкретного споживача, бути гарантією не тільки його сьогоднішніх переваг,

але й майбутнього свідомого вибору. У сучасному світі також змінюється уявлення й про конкурентоспроможність. У цей час конкурентоспроможність – це не «краще (або не гірше), чим у конкурента», а «так, як необхідно споживачеві».

Якщо товар або послуга сьогодні не відповідають очікуванням кожного конкретного клієнта, то вони свідомо неконкурентоспроможні й неякісні, незалежно від того, що в цей момент пропонують інші організації. Тому сучасні менеджери повинні орієнтуватися насамперед на задоволення потреб клієнтів і вдосконалювання системи контролю й управління якістю.

За рубежем розроблена й успішно застосовується на практиці концепція, що допомагає керівникам вирішувати завдання контролю й управління якістю. Вона називається Загальне управління якістю (Total Quality Management, TQM). Ми думаємо, що в сучасних українських економічних умовах вона цілком застосовна для банківського сектора.

Для початку розглянемо, що із себе представляє банківська послуга і як виміряти її якість. Для того щоб виміряти якість банківської послуги, необхідно розуміти, що являє собою якість обслуговування в банку. Банківська послуга як товар – це невлічима, нематеріальна дія або виконання роботи, що не веде до володіння чим-небудь матеріальним. Як правило, такі дії або види робіт відбуваються в момент безпосереднього контакту виробника банківської послуги і її споживача. Із цих причин, на думку фахівців, якість банківської послуги має відношення до інтерактивного процесу, що відбувається між банком і клієнтом.

Якість банківської послуги істотно залежить від процесу порівняння споживачем своїх очікувань якості банківської послуги до її споживання з безпосереднім сприйняттям якості банківської послуги в момент і після її споживання. Сприйняття якості банківської послуги споживачем у момент її споживання відбувається по двох головних аспектах: ЩО споживач одержує від банківської послуги (технічний аспект якості) і ЯК споживач одержує банківську послугу (функціональний аспект якості).

Розглянемо критерії якості банківської послуги.

Дослідження показали, що споживачі оцінюють функціональні й технічні аспекти якості банківської послуги по п'ятьох основних критеріях :

- Матеріальність (оснащеність банку: оргтехніка, інтер'єри приміщень, зовнішній вигляд персоналу, інформаційні матеріали).
- Надійність (виконання обіцяної банком послуги точно, ґрунтовно й у строк).
- Чуйність (щире бажання допомогти споживачеві й швидке обслуговування в банку).

але й майбутнього свідомого вибору. У сучасному світі також змінюється уявлення й про конкурентоспроможність. У цей час конкурентоспроможність – це не «краще (або не гірше), чим у конкурента», а «так, як необхідно споживачеві».

Якщо товар або послуга сьогодні не відповідають очікуванням кожного конкретного клієнта, то вони свідомо неконкурентоспроможні й неякісні, незалежно від того, що в цей момент пропонують інші організації. Тому сучасні менеджери повинні орієнтуватися насамперед на задоволення потреб клієнтів і вдосконалювання системи контролю й управління якістю.

За рубежем розроблена й успішно застосовується на практиці концепція, що допомагає керівникам вирішувати завдання контролю й управління якістю. Вона називається Загальне управління якістю (Total Quality Management, TQM). Ми думаємо, що в сучасних українських економічних умовах вона цілком застосовна для банківського сектора.

Для початку розглянемо, що із себе представляє банківська послуга і як виміряти її якість. Для того щоб виміряти якість банківської послуги, необхідно розуміти, що являє собою якість обслуговування в банку. Банківська послуга як товар – це невлічима, нематеріальна дія або виконання роботи, що не веде до володіння чим-небудь матеріальним. Як правило, такі дії або види робіт відбуваються в момент безпосереднього контакту виробника банківської послуги і її споживача. Із цих причин, на думку фахівців, якість банківської послуги має відношення до інтерактивного процесу, що відбувається між банком і клієнтом.

Якість банківської послуги істотно залежить від процесу порівняння споживачем своїх очікувань якості банківської послуги до її споживання з безпосереднім сприйняттям якості банківської послуги в момент і після її споживання. Сприйняття якості банківської послуги споживачем у момент її споживання відбувається по двох головних аспектах: ЩО споживач одержує від банківської послуги (технічний аспект якості) і ЯК споживач одержує банківську послугу (функціональний аспект якості).

Розглянемо критерії якості банківської послуги.

Дослідження показали, що споживачі оцінюють функціональні й технічні аспекти якості банківської послуги по п'ятьох основних критеріях :

- Матеріальність (оснащеність банку: оргтехніка, інтер'єри приміщень, зовнішній вигляд персоналу, інформаційні матеріали).
- Надійність (виконання обіцяної банком послуги точно, ґрунтовно й у строк).
- Чуйність (щире бажання допомогти споживачеві й швидке обслуговування в банку).

- Переконаність (компетентність, відповідальність, упевненість і ввічливість обслуговуючого персоналу банку).
- Співчуття (вираження турботи й індивідуальний підхід до споживача банківської послуги).

Відповідність кожного із цих критеріїв очікуванням споживача й стануть запорукою його прихильності даному банку.

Тепер, після того, як ми розглянули поняття якості банківської послуги, зупинимося на управлінні якістю процесу надання банківських послуг. Для цього розглянемо деякі рекомендації, які необхідно врахувати в першу чергу, на початковому етапі даного процесу:

– у більшості випадків управління якістю послуги можливо тільки шляхом контролю процесу надання послуги. Категорично не рекомендується покладатися тільки на контроль кінцевого результату;

– для забезпечення необхідного рівня якості переважній більшості банків необхідно мати детальні специфікації (опису) послуг і процесу їхнього надання. Як показує практика, більшість банків сьогодні їх не має або не контролює відповідність процесу надання послуги затверженому регламенту;

– потрібно розробити й впровадити систему, що дозволяє вчасно одержувати інформацію про якість, конкурентоспроможність і вартість послуг. При цьому необхідно враховувати виникаючі при наданні послуги проблеми й пропозиції клієнтів по їхньому подоланню. Необхідно також брати до уваги думку керівництва, персоналу й спеціальних служб (внутрішній аудит, контроль, служба якості) організації;

– оцінити й виробити програму впровадження стратегічних складові якості послуг (по TQM), таких, як навчання й підвищення кваліфікації персоналу, впровадження нової філософії управління, залученність персоналу в процеси контролю й підвищення якості послуг, створення позитивного іміджу банку;

– виробити й впровадити систему матеріального стимулювання персоналу за якісну роботу, де істотна частина фонду заробітної плати буде прямо відноситись з якістю виконання роботи виконавцем і якістю послуг банку в цілому. При такій системі кожний співробітник повинен бути зацікавлений не тільки в тим, як він особисто виконує роботу, але також і в тим, наскільки якісно виконують її його колеги, оскільки кожний зі співробітників повинен нести часткову матеріальну відповідальність і за помилки інших.

Після того, як ці першорядні заходи дадуть свої результати, можна приступати до подальших кроків. Кредитна організація може почати підготовку до сертифікації якості послуг у відповідності зі стандартом ISO 9000. Ця підготовка буде полягати в документуванні системи якості і її доробці (основу, ядро системи якості послуг кредитна організація

- Переконаність (компетентність, відповідальність, упевненість і ввічливість обслуговуючого персоналу банку).
- Співчуття (вираження турботи й індивідуальний підхід до споживача банківської послуги).

Відповідність кожного із цих критеріїв очікуванням споживача й стануть запорукою його прихильності даному банку.

Тепер, після того, як ми розглянули поняття якості банківської послуги, зупинимося на управлінні якістю процесу надання банківських послуг. Для цього розглянемо деякі рекомендації, які необхідно врахувати в першу чергу, на початковому етапі даного процесу:

– у більшості випадків управління якістю послуги можливо тільки шляхом контролю процесу надання послуги. Категорично не рекомендується покладатися тільки на контроль кінцевого результату;

– для забезпечення необхідного рівня якості переважній більшості банків необхідно мати детальні специфікації (опису) послуг і процесу їхнього надання. Як показує практика, більшість банків сьогодні їх не має або не контролює відповідність процесу надання послуги затверженому регламенту;

– потрібно розробити й впровадити систему, що дозволяє вчасно одержувати інформацію про якість, конкурентоспроможність і вартість послуг. При цьому необхідно враховувати виникаючі при наданні послуги проблеми й пропозиції клієнтів по їхньому подоланню. Необхідно також брати до уваги думку керівництва, персоналу й спеціальних служб (внутрішній аудит, контроль, служба якості) організації;

– оцінити й виробити програму впровадження стратегічних складові якості послуг (по TQM), таких, як навчання й підвищення кваліфікації персоналу, впровадження нової філософії управління, залученність персоналу в процеси контролю й підвищення якості послуг, створення позитивного іміджу банку;

– виробити й впровадити систему матеріального стимулювання персоналу за якісну роботу, де істотна частина фонду заробітної плати буде прямо відноситись з якістю виконання роботи виконавцем і якістю послуг банку в цілому. При такій системі кожний співробітник повинен бути зацікавлений не тільки в тим, як він особисто виконує роботу, але також і в тим, наскільки якісно виконують її його колеги, оскільки кожний зі співробітників повинен нести часткову матеріальну відповідальність і за помилки інших.

Після того, як ці першорядні заходи дадуть свої результати, можна приступати до подальших кроків. Кредитна організація може почати підготовку до сертифікації якості послуг у відповідності зі стандартом ISO 9000. Ця підготовка буде полягати в документуванні системи якості і її доробці (основу, ядро системи якості послуг кредитна організація

одержить, реалізувавши рекомендації для початкового етапу, сформульовані вище). У ході підготовки можна, наприклад, розробити програму поліпшення якості послуг, що містить основні напрямки, параметри й строки, у які будуть реально досягнуті результати. Сертифікація відповідності стандарту ISO 9000 виробляється спеціальними реєстраторами, уповноваженими для такої роботи. Вони ж, як правило, і дають консультації із всіх питань, пов'язаних з підготовкою до сертифікації.

Говорячи про зовнішнє маркетингове значення сертифіката якості, можна відзначити, що усе більше й більше українських компаній прагне до його одержання. Правда, в основному це великі виробничі компанії. Але якщо врахувати тенденції розвитку банківського сектора, і насамперед – зростаючу конкуренцію, можна припустити, що й для багатьох банків проблема сертифікації по ISO 9000 також незабаром стане актуальною.

З іншого боку, навіть незалежно від завдання сертифікації, приведення процедур управління якістю у відповідність із вимогами концепції загального управління якістю й стандарту ISO 9000 істотно просуне організацію вперед і послужить запорукою її майбутнього розвитку.

3.5. Моделювання попиту на карткові послуги комерційного банку

Діяльність ринку карткових платіжних інструментів, як елемента системи безготівкових карткових розрахунків, можна розглядати, спираючись на теорію ефективного ринку, в якій зазначається, що ринкові часові ряди можна розглядати як стохастичні, але вони наповнені прихованими закономірностями. Дослідженню цих емпіричних закономірностей приділив увагу в своїх роботах Ральф Еліот. В 80 роках 20 сторіччя гіпотеза про часткову передбачуваність ринкових часових рядів знайшла підтримку в теорії динамічного хаосу. В основі даної теорії лежить основа протиставлення хаотичності та стохастичності. Хаотичні ряди тільки виглядають випадковими, але, як детермінований динамічний процес, припускають короткострокове прогнозування. Область можливих передбачень може бути обмежена в часі горизонтом планування, тому комерційному банку необхідно володіти найкращими математичними методами та моделями, які допоможуть визначити закономірності в зашумлених хаотичних рядах. Слід зазначити, що це дозволить збільшити ефективність системи безготівкових карткових розрахунків, на відміну від банків – конкурентів.

одержить, реалізувавши рекомендації для початкового етапу, сформульовані вище). У ході підготовки можна, наприклад, розробити програму поліпшення якості послуг, що містить основні напрямки, параметри й строки, у які будуть реально досягнуті результати. Сертифікація відповідності стандарту ISO 9000 виробляється спеціальними реєстраторами, уповноваженими для такої роботи. Вони ж, як правило, і дають консультації із всіх питань, пов'язаних з підготовкою до сертифікації.

Говорячи про зовнішнє маркетингове значення сертифіката якості, можна відзначити, що усе більше й більше українських компаній прагне до його одержання. Правда, в основному це великі виробничі компанії. Але якщо врахувати тенденції розвитку банківського сектора, і насамперед – зростаючу конкуренцію, можна припустити, що й для багатьох банків проблема сертифікації по ISO 9000 також незабаром стане актуальною.

З іншого боку, навіть незалежно від завдання сертифікації, приведення процедур управління якістю у відповідність із вимогами концепції загального управління якістю й стандарту ISO 9000 істотно просуне організацію вперед і послужить запорукою її майбутнього розвитку.

3.5. Моделювання попиту на карткові послуги комерційного банку

Діяльність ринку карткових платіжних інструментів, як елемента системи безготівкових карткових розрахунків, можна розглядати, спираючись на теорію ефективного ринку, в якій зазначається, що ринкові часові ряди можна розглядати як стохастичні, але вони наповнені прихованими закономірностями. Дослідженню цих емпіричних закономірностей приділив увагу в своїх роботах Ральф Еліот. В 80 роках 20 сторіччя гіпотеза про часткову передбачуваність ринкових часових рядів знайшла підтримку в теорії динамічного хаосу. В основі даної теорії лежить основа протиставлення хаотичності та стохастичності. Хаотичні ряди тільки виглядають випадковими, але, як детермінований динамічний процес, припускають короткострокове прогнозування. Область можливих передбачень може бути обмежена в часі горизонтом планування, тому комерційному банку необхідно володіти найкращими математичними методами та моделями, які допоможуть визначити закономірності в зашумлених хаотичних рядах. Слід зазначити, що це дозволить збільшити ефективність системи безготівкових карткових розрахунків, на відміну від банків – конкурентів.

Існує успішний досвід побудови прогнозу з використанням фактографічних (формалізовані), експертних (інтуїтивні) і комбінованих методів. Але дані методи мають ряд значних недоліків:

відсутність у моделі уявлень щодо структури й системи зв'язків реального об'єкта, що вносить суб'єктивізм у вибір як самої моделі, так її структури;

труднощі побудови моделей за умови, що дані зберігаються в різних часових рядах та мають часові зрушення відносно один одного;

недостатня точність прогнозу;

значна чутливість отриманих результатів до недостатньої інформації та (або) її зашумленість;

залежність результату прогнозу від кваліфікації аналітика в конкретній предметній області.

Усе це призводить до необхідності постановки й рішення задачі, що полягає в розробці нових математичних моделей на основі методів штучного інтелекту, алгоритмів, що підвищують надійність і точність прогнозів, які здатні працювати в умовах недостатньої інформації та її зашумленості, який дозволяє одержати результат за короткий час (що особливо важливо для задач оперативного керування) та приймаючи до уваги наступні переваги щодо використання нейронних мереж при прогнозуванні економічних показників:

нейронні мережі мають більш гнучку структуру. Для зміни структури у рамках визначеної архітектури нейронної мережі достатньо регулювати кількість шарів та нейронів, додаткові переваги надає можливість зміни активаційної функції. Лише ці незначні перетворення надають можливість повністю змінити структуру мережі, що дозволить максимально пристосувати обрану архітектуру до задачі, яка розв'язується, і в свою чергу дозволить мінімізувати похибку навчання мережі (підвищити точність прогнозування);

використовуючи навіть найпростішу нейромережеву архітектуру (перцептрон з одним прихованим шаром) і базу даних (із інформацією про минулі події), легко одержати працюючу систему прогнозування. Причому буде система враховувати, чи не буде враховувати зовнішні параметри буде визначатися включенням, або виключенням відповідного входу до нейронної мережі;

експерт не залежить від вибору математичної моделі поведінки часового ряду. Побудова нейромережевої моделі відбувається адаптивно під час навчання, без участі експерта. При цьому нейронній мережі надаються приклади з бази даних і вона сама налагоджується під ці дані.

В своїй роботі Саймон Хайкін визначає, що «нейронна мережа – величезний розподілений процесор, що складається з елементарних оди-

Існує успішний досвід побудови прогнозу з використанням фактографічних (формалізовані), експертних (інтуїтивні) і комбінованих методів. Але дані методи мають ряд значних недоліків:

відсутність у моделі уявлень щодо структури й системи зв'язків реального об'єкта, що вносить суб'єктивізм у вибір як самої моделі, так її структури;

труднощі побудови моделей за умови, що дані зберігаються в різних часових рядах та мають часові зрушення відносно один одного;

недостатня точність прогнозу;

значна чутливість отриманих результатів до недостатньої інформації та (або) її зашумленість;

залежність результату прогнозу від кваліфікації аналітика в конкретній предметній області.

Усе це призводить до необхідності постановки й рішення задачі, що полягає в розробці нових математичних моделей на основі методів штучного інтелекту, алгоритмів, що підвищують надійність і точність прогнозів, які здатні працювати в умовах недостатньої інформації та її зашумленості, який дозволяє одержати результат за короткий час (що особливо важливо для задач оперативного керування) та приймаючи до уваги наступні переваги щодо використання нейронних мереж при прогнозуванні економічних показників:

нейронні мережі мають більш гнучку структуру. Для зміни структури у рамках визначеної архітектури нейронної мережі достатньо регулювати кількість шарів та нейронів, додаткові переваги надає можливість зміни активаційної функції. Лише ці незначні перетворення надають можливість повністю змінити структуру мережі, що дозволить максимально пристосувати обрану архітектуру до задачі, яка розв'язується, і в свою чергу дозволить мінімізувати похибку навчання мережі (підвищити точність прогнозування);

використовуючи навіть найпростішу нейромережеву архітектуру (перцептрон з одним прихованим шаром) і базу даних (із інформацією про минулі події), легко одержати працюючу систему прогнозування. Причому буде система враховувати, чи не буде враховувати зовнішні параметри буде визначатися включенням, або виключенням відповідного входу до нейронної мережі;

експерт не залежить від вибору математичної моделі поведінки часового ряду. Побудова нейромережевої моделі відбувається адаптивно під час навчання, без участі експерта. При цьому нейронній мережі надаються приклади з бази даних і вона сама налагоджується під ці дані.

В своїй роботі Саймон Хайкін визначає, що «нейронна мережа – величезний розподілений процесор, що складається з елементарних оди-

ниць обробки інформації, які накопичують експериментальні знання і надають їх для наступної обробки».

Використання нейронної мережі для оцінювання ефективності системи безготівкових карткових розрахунків забезпечить корисні властивості даної системи:

- Нелінійність;
- Відображення вхідної інформації у вихідну;
- Адаптивність;
- Очевидність відповіді;
- Контекстну інформацію;
- Відмовостійкість;
- Масштабованість;
- Одноманітність аналізу і проектування.

Відаючи перевагу штучним нейронним мережам для прогнозування попиту на послуги ринку карткових платіжних інструментів, слід підкреслити їхні переваги в порівнянні з класичними методами прогнозування, а саме:

використання нейронних мереж дозволяє досить легко досліджувати залежність прогнозованої величини від незалежних змінних;

нейронні мережі здатні досить якісно виконувати апроксимацію функцій та прогнозування даних;

нейронні мережі дозволяють враховувати вплив макросередовища на прогнозовану величину.

Для визначення впливу факторів мікро– та макрооточення на досліджувані показники діяльності комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів: доход від використання системи безготівкових карткових розрахунків, попит на БПК дебетової та кредитової схем обслуговування, була використана нелінійна авторегресійна модель з зовнішніми входами (NARX).

На рис. 1 показана архітектура узагальненої рекурентної мережі, яка побудована на базі багат шарового перцептронну. Ця модель має єдиний вхід, який буде пристосовуватися до пам'яті на лініях затримки, що складаються з q елементів. Дана модель має єдиний вихід $u(n)$, який замкнений на вхід $y(n+1)$ через пам'ять на лініях затримки, яка також складається з q елементів. Вміст цих двох блоків пам'яті використовується для живлення вхідного шару перцептронну.

Загальний математичний вираз моделі NARX можна представити наступним чином:

$$\hat{y}(n+1) = F(y(n), \dots, y(n-q+1), u(n), \dots, u(n-q+1)), \quad (3.5)$$

ниць обробки інформації, які накопичують експериментальні знання і надають їх для наступної обробки».

Використання нейронної мережі для оцінювання ефективності системи безготівкових карткових розрахунків забезпечить корисні властивості даної системи:

- Нелінійність;
- Відображення вхідної інформації у вихідну;
- Адаптивність;
- Очевидність відповіді;
- Контекстну інформацію;
- Відмовостійкість;
- Масштабованість;
- Одноманітність аналізу і проектування.

Відаючи перевагу штучним нейронним мережам для прогнозування попиту на послуги ринку карткових платіжних інструментів, слід підкреслити їхні переваги в порівнянні з класичними методами прогнозування, а саме:

використання нейронних мереж дозволяє досить легко досліджувати залежність прогнозованої величини від незалежних змінних;

нейронні мережі здатні досить якісно виконувати апроксимацію функцій та прогнозування даних;

нейронні мережі дозволяють враховувати вплив макросередовища на прогнозовану величину.

Для визначення впливу факторів мікро– та макрооточення на досліджувані показники діяльності комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів: доход від використання системи безготівкових карткових розрахунків, попит на БПК дебетової та кредитової схем обслуговування, була використана нелінійна авторегресійна модель з зовнішніми входами (NARX).

На рис. 1 показана архітектура узагальненої рекурентної мережі, яка побудована на базі багат шарового перцептронну. Ця модель має єдиний вхід, який буде пристосовуватися до пам'яті на лініях затримки, що складаються з q елементів. Дана модель має єдиний вихід $u(n)$, який замкнений на вхід $y(n+1)$ через пам'ять на лініях затримки, яка також складається з q елементів. Вміст цих двох блоків пам'яті використовується для живлення вхідного шару перцептронну.

Загальний математичний вираз моделі NARX можна представити наступним чином:

$$\hat{y}(n+1) = F(y(n), \dots, y(n-q+1), u(n), \dots, u(n-q+1)), \quad (3.5)$$

де $\hat{y}(n+1)$ - вихід моделі;

$u(n), u(n-1), \dots, u(n-q+1)$ - поточне та попереднє значення вхідного сигналу, які представляють мережі, що мають зовнішнє походження;

$y(n), y(n-1), \dots, y(n-q+1)$ - значення вихідного сигналу в попередні моменти часу, від яких залежить вихід моделі $y(n+1)$.

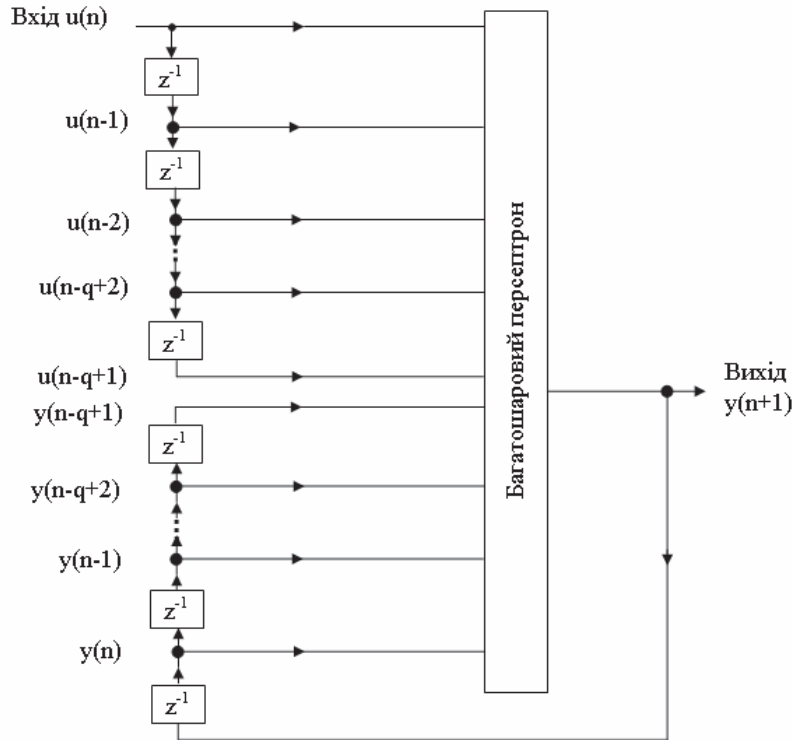

Рис. 3.3. Архітектура моделі нелінійної авторегресії з зовнішніми входами (NARX)

Нейромережева модель попиту на карткові послуги припускає повну детермінованість усіх її елементів, які характеризують діяльність комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів України, але використання науково-технічного потенціалу та невизначеність ситуації на досліджуваному ринку, що породжує інформаційну неви-

де $\hat{y}(n+1)$ - вихід моделі;

$u(n), u(n-1), \dots, u(n-q+1)$ - поточне та попереднє значення вхідного сигналу, які представляють мережі, що мають зовнішнє походження;

$y(n), y(n-1), \dots, y(n-q+1)$ - значення вихідного сигналу в попередні моменти часу, від яких залежить вихід моделі $y(n+1)$.

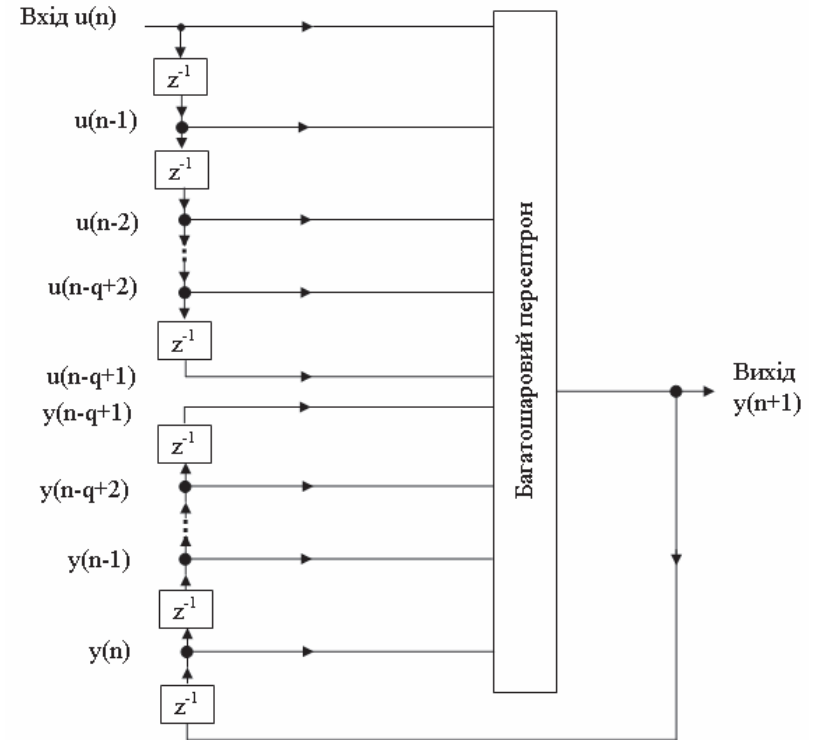

Рис. 3.3. Архітектура моделі нелінійної авторегресії з зовнішніми входами (NARX)

Нейромережева модель попиту на карткові послуги припускає повну детермінованість усіх її елементів, які характеризують діяльність комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів України, але використання науково-технічного потенціалу та невизначеність ситуації на досліджуваному ринку, що породжує інформаційну неви-

значеність, обумовила необхідність розробки нечіткої моделі попиту на основі теорії нечіткої логіки.

Проблеми підвищення ефективності управління динамічними системами в умовах невизначеності приділяли увагу: Беллман Р. та Заде Л, Кові С., Ротштейн А., Штовба С., Недосєкін О., Вітлінський В., Данич В., Ковальчук К., Лепа Р., Матвійчук А., Рамазанов С. та інші.

Проблема застосування методів економіко-математичного моделювання щодо управління комерційним банком та окремими напрямками його діяльності в умовах інформаційної невизначеності знайшла відображення в працях: Олійника О., Васюренко О., Шмикова В., Индебаума Ф..

Невизначеність ситуації – це насамперед лише інформаційна невизначеність, яка поділяється на два класи: її надлишок та дефіцит. Дефіцит інформації може породжуватися її недостовірністю, суперечністю, викривленням, малими вибірками, унеможливленням чіткої інтерпретації. Надлишок – відбувається значне нагромадження інформації та створюється шумовий ефект. Частковий дефіцит або надлишок інформації породжує наступні типи невизначеності: невизначеність стану зовнішнього середовища, невизначеність цілей, дій, часову невизначеність, що є важливими факторами впливу на успішність проведення фінансової операції. Саме тому така інформаційна невизначеність призводить до неможливості прийняття обґрунтованих рішень.

Оскільки більшості ситуацій, які виникають в процесі діяльності комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів, властиві відповідні види невизначеності, а подолання цих невизначеностей є край необхідним, тому фахівцями було запропоновано два шляхи подолання невизначеності:

враховувати усі можливі чинники, які впливають на поведінку об'єкта дослідження, що не є можливим, враховуючи специфіку складних об'єктів.

виконувати спрощення моделей в рамках традиційних методів, але це призведе до неадекватності прийняття рішень внаслідок не врахування невизначеності.

Тобто єдиним альтернативним способом моделювання роботи складних економічних систем виступає запровадження нечіткості при описі вхідних та вихідних параметрів, які входять до економіко-математичної моделі попиту на карткові послуги комерційного банку. Даний висновок ґрунтується на принципі несумісності, який полягає в тому, що в процесі зростання складності економічних процесів здатність людини робити точні і змістовні твердження про їх поведінку досить швидко падає.

значеність, обумовила необхідність розробки нечіткої моделі попиту на основі теорії нечіткої логіки.

Проблеми підвищення ефективності управління динамічними системами в умовах невизначеності приділяли увагу: Беллман Р. та Заде Л, Кові С., Ротштейн А., Штовба С., Недосєкін О., Вітлінський В., Данич В., Ковальчук К., Лепа Р., Матвійчук А., Рамазанов С. та інші.

Проблема застосування методів економіко-математичного моделювання щодо управління комерційним банком та окремими напрямками його діяльності в умовах інформаційної невизначеності знайшла відображення в працях: Олійника О., Васюренко О., Шмикова В., Индебаума Ф..

Невизначеність ситуації – це насамперед лише інформаційна невизначеність, яка поділяється на два класи: її надлишок та дефіцит. Дефіцит інформації може породжуватися її недостовірністю, суперечністю, викривленням, малими вибірками, унеможливленням чіткої інтерпретації. Надлишок – відбувається значне нагромадження інформації та створюється шумовий ефект. Частковий дефіцит або надлишок інформації породжує наступні типи невизначеності: невизначеність стану зовнішнього середовища, невизначеність цілей, дій, часову невизначеність, що є важливими факторами впливу на успішність проведення фінансової операції. Саме тому така інформаційна невизначеність призводить до неможливості прийняття обґрунтованих рішень.

Оскільки більшості ситуацій, які виникають в процесі діяльності комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів, властиві відповідні види невизначеності, а подолання цих невизначеностей є край необхідним, тому фахівцями було запропоновано два шляхи подолання невизначеності:

враховувати усі можливі чинники, які впливають на поведінку об'єкта дослідження, що не є можливим, враховуючи специфіку складних об'єктів.

виконувати спрощення моделей в рамках традиційних методів, але це призведе до неадекватності прийняття рішень внаслідок не врахування невизначеності.

Тобто єдиним альтернативним способом моделювання роботи складних економічних систем виступає запровадження нечіткості при описі вхідних та вихідних параметрів, які входять до економіко-математичної моделі попиту на карткові послуги комерційного банку. Даний висновок ґрунтується на принципі несумісності, який полягає в тому, що в процесі зростання складності економічних процесів здатність людини робити точні і змістовні твердження про їх поведінку досить швидко падає.

Здатність банківських аналітиків власні погляди щодо зміни показників діяльності комерційного банку зводити до нечітких множин дозволяє швидко приймати ефективні рішення в найрізноманітніших ситуаціях.

Тобто в процесі побудови ефективної моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, основним завданням є всебічне врахування невизначеності при формалізації й обробці як вхідної, так і вихідної інформації.

Вдале використання відповідного математичного апарату, який буде використовуватися для формалізації вхідної та вихідної інформації, підвищує адекватність моделі та якість отриманих прогнозованих значень досліджуваного показника.

В роботі Козловського С.В. проведений порівняльний аналіз математичного апарату, який використовується для формалізації показників економіко-математичних моделей: багатозначної логіки, теорії ймовірностей, теорії помилок, теорії інтервального середніх, теорії суб'єктивної ймовірностей, теорії нечіткої логіки, та визначена одна з найефективніших математичних теорій – теорія нечіткої логіки.

Дана теорія дозволяє розглядати різні види невизначеності, об'єднувати кращі досягнення й позитивні властивості інших теорій та одержувати новий високий результат.

Засновником теорії нечітких множин виступає Заде Л., на основі правил, які були ним запропоновані, Мамдані і Ассіліан розробили перший нечіткий контролер. Порівнюючи моделі типу «чорний ящик» з нечіткими моделями Мамдані, можна відзначити їх прозорість – їх структура достатньо змістовно інтерпретується в поняттях, які зрозумілі не лише розробникам, а й ОПР.

До основних переваг використання нечіткої логіки при прогнозуванні економічних показників та процесів слід віднести наступні:

- можливість оперувати вхідними параметрами, заданими нечітко, що безперервно змінюються в часі, та значеннями, які неможливо задати однозначно;

- можливість нечіткої формалізації критеріїв оцінки результатів за допомогою слів «більшість», «можливо», «переважно» і т.п.;

- можливість проведення якісного оцінювання вхідних параметрів та вихідних результатів;

- можливість моделювання складних економічних процесів із заданим ступенем точності та за короткі проміжки часу.

При побудові моделі попиту на карткові послуги комерційного банку поєднаємо як статистичні, так і експертні методи прогнозування, що дозволяє лише теорія нечіткої логіки.

Здатність банківських аналітиків власні погляди щодо зміни показників діяльності комерційного банку зводити до нечітких множин дозволяє швидко приймати ефективні рішення в найрізноманітніших ситуаціях.

Тобто в процесі побудови ефективної моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, основним завданням є всебічне врахування невизначеності при формалізації й обробці як вхідної, так і вихідної інформації.

Вдале використання відповідного математичного апарату, який буде використовуватися для формалізації вхідної та вихідної інформації, підвищує адекватність моделі та якість отриманих прогнозованих значень досліджуваного показника.

В роботі Козловського С.В. проведений порівняльний аналіз математичного апарату, який використовується для формалізації показників економіко-математичних моделей: багатозначної логіки, теорії ймовірностей, теорії помилок, теорії інтервального середніх, теорії суб'єктивної ймовірностей, теорії нечіткої логіки, та визначена одна з найефективніших математичних теорій – теорія нечіткої логіки.

Дана теорія дозволяє розглядати різні види невизначеності, об'єднувати кращі досягнення й позитивні властивості інших теорій та одержувати новий високий результат.

Засновником теорії нечітких множин виступає Заде Л., на основі правил, які були ним запропоновані, Мамдані і Ассіліан розробили перший нечіткий контролер. Порівнюючи моделі типу «чорний ящик» з нечіткими моделями Мамдані, можна відзначити їх прозорість – їх структура достатньо змістовно інтерпретується в поняттях, які зрозумілі не лише розробникам, а й ОПР.

До основних переваг використання нечіткої логіки при прогнозуванні економічних показників та процесів слід віднести наступні:

- можливість оперувати вхідними параметрами, заданими нечітко, що безперервно змінюються в часі, та значеннями, які неможливо задати однозначно;

- можливість нечіткої формалізації критеріїв оцінки результатів за допомогою слів «більшість», «можливо», «переважно» і т.п.;

- можливість проведення якісного оцінювання вхідних параметрів та вихідних результатів;

- можливість моделювання складних економічних процесів із заданим ступенем точності та за короткі проміжки часу.

При побудові моделі попиту на карткові послуги комерційного банку поєднаємо як статистичні, так і експертні методи прогнозування, що дозволяє лише теорія нечіткої логіки.

Апарат теорії нечіткої логіки дозволяє формалізувати причинно – наслідкові зв'язки між прогнозованими вихідними та вхідними змінними, що впливають на них, спираючись на допомогу банківських аналітиків, на основі знань яких формується база знань моделі прогнозування.

Процес побудови моделі прогнозування попиту на карткові послуги на основі використання теорії нечіткої логіки буде виконуватися наступним чином:

- визначення межі зміни вхідних параметрів;
- оцінювання лінгвістичних висловлювань експертів;
- створення бази знань;
- формалізація бази знань у вигляді нечітких логічних рівнянь;
- визначення методу побудови функцій належності, які дозволять представити вхідні змінні у вигляді нечітких множин для лінгвістичних термів, що входять до бази знань.

В процесі дослідження для моделі задається наступний набір змінних, які характеризують діяльність комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів: y_1 – доходи комерційного банку від використання системи безготівкових карткових розрахунків, y_2 – попит на БПК дебетової схеми обслуговування, y_3 – попит на БПК кредитової схеми обслуговування (табл.1).

Існує два методи побудови функцій належності: прямий та непрямий.

Прямими методами називають такі методи, де ступені належності лінгвістичних змінних до певної нечіткої множини визначають безпосередньо експерти.

Непрямі методи передбачають використання додаткових обчислень для зниження впливу на якість прогнозу суб'єктивних моментів, що вносяться експертами. Дані методи доцільно використовувати при наявності параметрів типу «сприятливий», «нормальний» тощо, тобто тих, які неможливо кількісно виміряти.

Серед найпоширенішим методів побудови функцій належності виділяють наступні:

- метод побудови функцій належності на основі експертних оцінок;
- метод побудови функцій належності на основі експертних оцінок із застосуванням вагових коефіцієнтів;
- метод парних порівнянь Сааті;
- метод парних порівнянь модифікований;
- метод побудови функцій належності на основі обробки статистичної інформації.

Апарат теорії нечіткої логіки дозволяє формалізувати причинно – наслідкові зв'язки між прогнозованими вихідними та вхідними змінними, що впливають на них, спираючись на допомогу банківських аналітиків, на основі знань яких формується база знань моделі прогнозування.

Процес побудови моделі прогнозування попиту на карткові послуги на основі використання теорії нечіткої логіки буде виконуватися наступним чином:

- визначення межі зміни вхідних параметрів;
- оцінювання лінгвістичних висловлювань експертів;
- створення бази знань;
- формалізація бази знань у вигляді нечітких логічних рівнянь;
- визначення методу побудови функцій належності, які дозволять представити вхідні змінні у вигляді нечітких множин для лінгвістичних термів, що входять до бази знань.

В процесі дослідження для моделі задається наступний набір змінних, які характеризують діяльність комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів: y_1 – доходи комерційного банку від використання системи безготівкових карткових розрахунків, y_2 – попит на БПК дебетової схеми обслуговування, y_3 – попит на БПК кредитової схеми обслуговування (табл.1).

Існує два методи побудови функцій належності: прямий та непрямий.

Прямими методами називають такі методи, де ступені належності лінгвістичних змінних до певної нечіткої множини визначають безпосередньо експерти.

Непрямі методи передбачають використання додаткових обчислень для зниження впливу на якість прогнозу суб'єктивних моментів, що вносяться експертами. Дані методи доцільно використовувати при наявності параметрів типу «сприятливий», «нормальний» тощо, тобто тих, які неможливо кількісно виміряти.

Серед найпоширенішим методів побудови функцій належності виділяють наступні:

- метод побудови функцій належності на основі експертних оцінок;
- метод побудови функцій належності на основі експертних оцінок із застосуванням вагових коефіцієнтів;
- метод парних порівнянь Сааті;
- метод парних порівнянь модифікований;
- метод побудови функцій належності на основі обробки статистичної інформації.

Таблиця 3.1.

Вхідні параметри нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку та їхня інтервальна оцінка

№ п/п	Назва вхідного параметру		Діапазон зміни вхідного параметру
1	2	3	4
1.	R_1 – місячний розмір розрахунково – касового обслуговування БПК дебетової схеми обслуговування (грн.);	x_1	[5,0; 8,0]
2.	R_2 – місячний розмір відсоткової ставки, яка нараховується на залишок коштів на рахунку;	x_2	[0,0042; 0,0125]
3.	V_1 – середньомісячний залишок на рахунку БПК дебетової схеми обслуговування (грн.);	x_3	[350,0; 590,0]
4.	q_1 – ваговий коефіцієнт впливу на показник попиту базового тарифного параметру «Розмір розрахунково-касового обслуговування БПК»	x_4	[0; 1,0]
5.	β_1 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір розрахунково – касового обслуговування БПК» досліджуваного комерційного банку	x_5	[0,1; 1,0]
6.	α_1^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір розрахунково – касового обслуговування БПК» в поточному періоді	x_6	[1,01; 1,03]
7.	β_2 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір відсоткової ставки, яка нараховується на залишок коштів на рахунку» досліджуваного комерційного банку	x_8	[6,0; 7,0]
8.	α_2^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір відсоткової ставки, яка нараховується на залишок коштів на рахунку» в поточному періоді	x_9	[1,0; 1,5]
9.	R_3 – місячний розмір процентної ставки за користування кредитом;	x_{10}	[0,0183; 0,03]
10.	V_2 – середня сума наданого кредитного ліміту держателям БПК кредитної схеми обслуговування (грн.);	x_{11}	[1000,0; 6000,0]
11.	G_2 – число використання держателем БПК кредитної схеми обслуговування за місяць (зняття готівки)(рази);	x_{12}	[1,2; 2,50]

Таблиця 3.1.

Вхідні параметри нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку та їхня інтервальна оцінка

№ п/п	Назва вхідного параметру		Діапазон зміни вхідного параметру
1	2	3	4
1.	R_1 – місячний розмір розрахунково – касового обслуговування БПК дебетової схеми обслуговування (грн.);	x_1	[5,0; 8,0]
2.	R_2 – місячний розмір відсоткової ставки, яка нараховується на залишок коштів на рахунку;	x_2	[0,0042; 0,0125]
3.	V_1 – середньомісячний залишок на рахунку БПК дебетової схеми обслуговування (грн.);	x_3	[350,0; 590,0]
4.	q_1 – ваговий коефіцієнт впливу на показник попиту базового тарифного параметру «Розмір розрахунково-касового обслуговування БПК»	x_4	[0; 1,0]
5.	β_1 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір розрахунково – касового обслуговування БПК» досліджуваного комерційного банку	x_5	[0,1; 1,0]
6.	α_1^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір розрахунково – касового обслуговування БПК» в поточному періоді	x_6	[1,01; 1,03]
7.	β_2 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір відсоткової ставки, яка нараховується на залишок коштів на рахунку» досліджуваного комерційного банку	x_8	[6,0; 7,0]
8.	α_2^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір відсоткової ставки, яка нараховується на залишок коштів на рахунку» в поточному періоді	x_9	[1,0; 1,5]
9.	R_3 – місячний розмір процентної ставки за користування кредитом;	x_{10}	[0,0183; 0,03]
10.	V_2 – середня сума наданого кредитного ліміту держателям БПК кредитної схеми обслуговування (грн.);	x_{11}	[1000,0; 6000,0]
11.	G_2 – число використання держателем БПК кредитної схеми обслуговування за місяць (зняття готівки)(рази);	x_{12}	[1,2; 2,50]

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4
12.	C_2 – середня сума однієї операції по БПК кредитної схеми обслуговування (зняття готівки)(грн.);	x_{13}	[350,0; 640,0]
13.	R_4 – розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту;	x_{14}	[0,01; 0,04]
14.	q_3 – ваговий коефіцієнт впливу на показник попиту базового тарифного параметру «Розмір процентної ставки за користування кредитом»	x_{15}	[0; 1,0]
15.	β_3 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір процентної ставки за користування кредитом» досліджуваного комерційного банку	x_{16}	[0,5; 0,8]
16.	α_3^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір процентної ставки за користування кредитом» в поточному періоді	x_{17}	[1,0; 1,3]
17.	q_4 – ваговий коефіцієнт впливу на показник попиту базового тарифного параметру «Розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту»	x_{18}	[0; 1,0]
18.	β_4 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту» досліджуваного комерційного банку	x_{19}	[0,5; 0,8]
19.	α_4^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту» в поточному періоді	x_{20}	[1,0; 1,55]
20.	D – доход комерційного банку від використання системи безготівкових карткових розрахунків за місяць (млн.грн.);	y_1	[13,0; 31,0]
21.	x_1 – кількість БПК дебетової схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (млн. шт.);	y_2	[1,0; 3,5]
22.	x_2 – кількість БПК кредитної схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (млн. шт.);	y_3	[0; 1,5]

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4
12.	C_2 – середня сума однієї операції по БПК кредитної схеми обслуговування (зняття готівки)(грн.);	x_{13}	[350,0; 640,0]
13.	R_4 – розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту;	x_{14}	[0,01; 0,04]
14.	q_3 – ваговий коефіцієнт впливу на показник попиту базового тарифного параметру «Розмір процентної ставки за користування кредитом»	x_{15}	[0; 1,0]
15.	β_3 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір процентної ставки за користування кредитом» досліджуваного комерційного банку	x_{16}	[0,5; 0,8]
16.	α_3^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір процентної ставки за користування кредитом» в поточному періоді	x_{17}	[1,0; 1,3]
17.	q_4 – ваговий коефіцієнт впливу на показник попиту базового тарифного параметру «Розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту»	x_{18}	[0; 1,0]
18.	β_4 – коефіцієнт конкурентоспроможності базового тарифного параметру «Розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту» досліджуваного комерційного банку	x_{19}	[0,5; 0,8]
19.	α_4^{cp} – темп росту базового тарифного параметру «Розмір комісійної винагороди банку при використанні кредитного ліміту» в поточному періоді	x_{20}	[1,0; 1,55]
20.	D – доход комерційного банку від використання системи безготівкових карткових розрахунків за місяць (млн.грн.);	y_1	[13,0; 31,0]
21.	x_1 – кількість БПК дебетової схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (млн. шт.);	y_2	[1,0; 3,5]
22.	x_2 – кількість БПК кредитної схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (млн. шт.);	y_3	[0; 1,5]

Оскільки в моделі попиту на карткові послуги комерційного банку присутні лише кількісні змінні, ступені належності яких до певної нечіткої множини визначені експертами, тому відпадає необхідність використання непрямих методів побудови функції належності в даному дослідженні.

Зважаючи на те, що значення кожної лінгвістичної змінної визначають банківські експерти, тому найкраще використовувати трапецеїдальну функцію належності: верхня основа трапеції відповідає повній впевненості експерта в правильності своєї класифікації, а нижня – впевненості в тому, що жодні інші значення інтервалу $[0,1]$ не потрапляють у обрану нечітку підмножину.

Трапецеїдальною формою нечіткого числа прийнято називати четвірку:

$$\tilde{q} = \langle \underline{q}_0, \bar{q}_0, \underline{q}_1, \bar{q}_1 \rangle, \quad (3.6)$$

де $\underline{q}_0(\bar{q}_0)$ - нижня (верхня) границя нечіткого числа \tilde{q} на нульовому α - рівні;

$\underline{q}_1(\bar{q}_1)$ - нижня (верхня) границя нечіткого числа \tilde{q} на одиничному α - рівні.

Інтервал $[\underline{q}_1, \bar{q}_1]$ має назву оптимістичної оцінки параметру q , а інтервал $[\underline{q}_0, \bar{q}_0]$ – песимістична оцінка параметру q .

Математичний вигляд трапецеїдальної функції приналежності має наступний вигляд:

$$\mu_{\tilde{q}}(q) = \begin{cases} 0, q < \underline{q}_0 \\ \frac{q - \underline{q}_0}{\underline{q}_1 - \underline{q}_0}, \underline{q}_0 \leq q < \underline{q}_1 \\ 1, \underline{q}_1 \leq q < \bar{q}_1 \\ \frac{\bar{q}_0 - q}{\bar{q}_0 - \bar{q}_1}, \bar{q}_1 \leq q \leq \bar{q}_0 \\ 0, q > \bar{q}_0. \end{cases} \quad (3.7)$$

Для трапецеїдальної функції належності носієм нечіткого числа \tilde{q} виступає інтервал $[\underline{q}_0, \bar{q}_0]$, а ядром – $\underline{q}_1(\bar{q}_1)$ (рис. 3.4.).

Оскільки в моделі попиту на карткові послуги комерційного банку присутні лише кількісні змінні, ступені належності яких до певної нечіткої множини визначені експертами, тому відпадає необхідність використання непрямих методів побудови функції належності в даному дослідженні.

Зважаючи на те, що значення кожної лінгвістичної змінної визначають банківські експерти, тому найкраще використовувати трапецеїдальну функцію належності: верхня основа трапеції відповідає повній впевненості експерта в правильності своєї класифікації, а нижня – впевненості в тому, що жодні інші значення інтервалу $[0,1]$ не потрапляють у обрану нечітку підмножину.

Трапецеїдальною формою нечіткого числа прийнято називати четвірку:

$$\tilde{q} = \langle \underline{q}_0, \bar{q}_0, \underline{q}_1, \bar{q}_1 \rangle, \quad (3.6)$$

де $\underline{q}_0(\bar{q}_0)$ - нижня (верхня) границя нечіткого числа \tilde{q} на нульовому α - рівні;

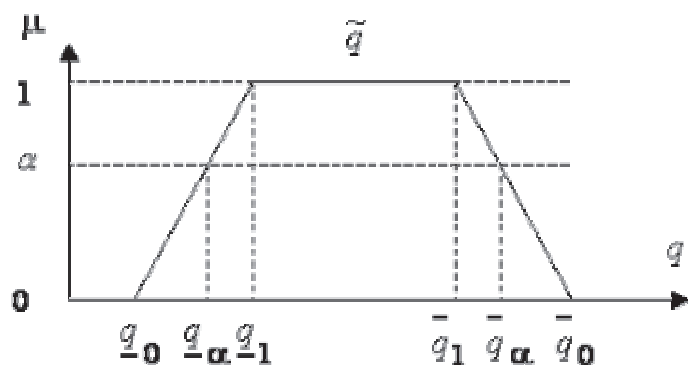
$\underline{q}_1(\bar{q}_1)$ - нижня (верхня) границя нечіткого числа \tilde{q} на одиничному α - рівні.

Інтервал $[\underline{q}_1, \bar{q}_1]$ має назву оптимістичної оцінки параметру q , а інтервал $[\underline{q}_0, \bar{q}_0]$ – песимістична оцінка параметру q .

Математичний вигляд трапецеїдальної функції приналежності має наступний вигляд:

$$\mu_{\tilde{q}}(q) = \begin{cases} 0, q < \underline{q}_0 \\ \frac{q - \underline{q}_0}{\underline{q}_1 - \underline{q}_0}, \underline{q}_0 \leq q < \underline{q}_1 \\ 1, \underline{q}_1 \leq q < \bar{q}_1 \\ \frac{\bar{q}_0 - q}{\bar{q}_0 - \bar{q}_1}, \bar{q}_1 \leq q \leq \bar{q}_0 \\ 0, q > \bar{q}_0. \end{cases} \quad (3.7)$$

Для трапецеїдальної функції належності носієм нечіткого числа \tilde{q} виступає інтервал $[\underline{q}_0, \bar{q}_0]$, а ядром – $\underline{q}_1(\bar{q}_1)$ (рис. 3.4.).

Рис 3.4. Нечітке число \tilde{q} з трапецієвидною функцією належності

Нечітким логічним выводом називають отримання висновку у вигляді нечіткої множини, яка відповідає поточним значенням входів, з використанням нечіткої бази знань та нечітких операцій.

До найбільш відомих моделей нечіткого виводу слід віднести – моделі Мамдані, Сугено. А в основі нечіткого логічного виводу лежить композиційне правило Заде.

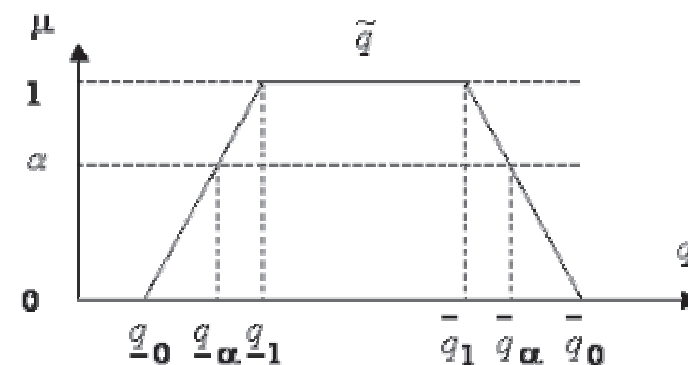
В роботі Коршевніук Л.О., визначається, що «ядром механізму логічного виводу є база правил, яка містить лінгвістичні правила. Ці правила можуть бути задані експертним шляхом, чи отримані із числових статистичних даних». Зважаючи на те, що правилом в базі знань нечіткої моделі типу Мамдані виступає «інформаційний згусток», який відображає одну із особливостей залежності «входи-виходи», а також, що такі «згустки насиченої інформації» можна розглядати, як аналог вербального кодування, і тому формування нечіткої бази знань не спричиняє складності для експерта, було прийняте рішення використовувати цю модель в нашому дослідженні.

Оскільки на вихідні параметри здійснює вплив сукупність виділених факторів, то нечіткі правила будуть пов'язані нечіткою логічною операцією $I(\cap)$. На основі візуальних спостережень виконується побудова правил бази знань.

Визначимо взаємозв'язок між входами $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ та виходами нечіткою базою знань наступного виду:

якщо $(x_1 = a_{1,j1}) i (x_2 = a_{2,j1}) i \dots i (x_n = a_{v,j1})$ з вагою w_{j1} (3.8)

або $(x_1 = a_{1,j2}) i (x_2 = a_{2,j2}) i \dots i (x_n = a_{v,j2})$ з вагою w_{j2}

Рис 3.4. Нечітке число \tilde{q} з трапецієвидною функцією належності

Нечітким логічним выводом називають отримання висновку у вигляді нечіткої множини, яка відповідає поточним значенням входів, з використанням нечіткої бази знань та нечітких операцій.

До найбільш відомих моделей нечіткого виводу слід віднести – моделі Мамдані, Сугено. А в основі нечіткого логічного виводу лежить композиційне правило Заде.

В роботі Коршевніук Л.О., визначається, що «ядром механізму логічного виводу є база правил, яка містить лінгвістичні правила. Ці правила можуть бути задані експертним шляхом, чи отримані із числових статистичних даних». Зважаючи на те, що правилом в базі знань нечіткої моделі типу Мамдані виступає «інформаційний згусток», який відображає одну із особливостей залежності «входи-виходи», а також, що такі «згустки насиченої інформації» можна розглядати, як аналог вербального кодування, і тому формування нечіткої бази знань не спричиняє складності для експерта, було прийняте рішення використовувати цю модель в нашому дослідженні.

Оскільки на вихідні параметри здійснює вплив сукупність виділених факторів, то нечіткі правила будуть пов'язані нечіткою логічною операцією $I(\cap)$. На основі візуальних спостережень виконується побудова правил бази знань.

Визначимо взаємозв'язок між входами $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ та виходами нечіткою базою знань наступного виду:

якщо $(x_1 = a_{1,j1}) i (x_2 = a_{2,j1}) i \dots i (x_n = a_{v,j1})$ з вагою w_{j1} (3.8)

або $(x_1 = a_{1,j2}) i (x_2 = a_{2,j2}) i \dots i (x_n = a_{v,j2})$ з вагою w_{j2}

...

або $(x_1 = a_{1,jr_j})i(x_2 = a_{2,jr_j})i\dots i(x_v = a_{n,jr_j})^3$ вагою w_{jr_j} ,

$$g = \overline{1,v}$$

то $y = d_j, j = \overline{1,m}$

де $a_{s,jr}$ – лінгвістичний терм, яким оцінюється змінна X_S в строчці з номером jr ($s = \overline{1,r_j}$);

r_j – кількість строк – кон'юнкцій, в яких вихід оцінюється лінгвістичним термом d_j ;

w_{jr} – ваговий коефіцієнт правила з порядковим номером jr , число з діапазону $[0,1]$, яке визначає відносну вагу правила при нечіткому логічному виводі;

m – кількість термів, які використовуються для лінгвістичної оцінки вихідної змінної.

Для реалізації роботи нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку використаємо пакет прикладних програм Fuzzy Logic Toolbox, який входить до складу середовища MatLab.

Fuzzy Logic Toolbox – це пакет розширення MatLab, що містить інструменти для проектування систем нечіткої логіки. Пакет дозволяє створювати експертні системи на основі нечіткої логіки, проводити кластеризацію нечіткими алгоритмами, а також проектувати нечіткі нейромережі. Пакет включає графічний інтерфейс для інтерактивного покрокового проектування нечітких систем, функції командного рядка для розробки програм, а також спеціальні блоки для побудови систем нечіткої логіки в Simulink.

Всі функції пакету написані на відкритій мові MATLAB, що дозволяє контролювати виконання алгоритмів, змінювати вихідний код, а також створювати свої власні функції і процедури. До ключових особливостей пакету слід віднести: графічний інтерфейс для інтерактивного покрокового проектування нечітких систем; функції для створення експертних систем на основі нечіткої логіки; підтримка логіки І, АБО та НІ в правилах, що налагоджуються; стандартні типи експертних систем нечіткої логіки (Mamdani, Sugeno); функції для нейроадаптивної і нечі-

...

або $(x_1 = a_{1,jr_j})i(x_2 = a_{2,jr_j})i\dots i(x_v = a_{n,jr_j})^3$ вагою w_{jr_j} ,

$$g = \overline{1,v}$$

то $y = d_j, j = \overline{1,m}$

де $a_{s,jr}$ – лінгвістичний терм, яким оцінюється змінна X_S в строчці з номером jr ($s = \overline{1,r_j}$);

r_j – кількість строк – кон'юнкцій, в яких вихід оцінюється лінгвістичним термом d_j ;

w_{jr} – ваговий коефіцієнт правила з порядковим номером jr , число з діапазону $[0,1]$, яке визначає відносну вагу правила при нечіткому логічному виводі;

m – кількість термів, які використовуються для лінгвістичної оцінки вихідної змінної.

Для реалізації роботи нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку використаємо пакет прикладних програм Fuzzy Logic Toolbox, який входить до складу середовища MatLab.

Fuzzy Logic Toolbox – це пакет розширення MatLab, що містить інструменти для проектування систем нечіткої логіки. Пакет дозволяє створювати експертні системи на основі нечіткої логіки, проводити кластеризацію нечіткими алгоритмами, а також проектувати нечіткі нейромережі. Пакет включає графічний інтерфейс для інтерактивного покрокового проектування нечітких систем, функції командного рядка для розробки програм, а також спеціальні блоки для побудови систем нечіткої логіки в Simulink.

Всі функції пакету написані на відкритій мові MATLAB, що дозволяє контролювати виконання алгоритмів, змінювати вихідний код, а також створювати свої власні функції і процедури. До ключових особливостей пакету слід віднести: графічний інтерфейс для інтерактивного покрокового проектування нечітких систем; функції для створення експертних систем на основі нечіткої логіки; підтримка логіки І, АБО та НІ в правилах, що налагоджуються; стандартні типи експертних систем нечіткої логіки (Mamdani, Sugeno); функції для нейроадаптивної і нечі-

тої кластеризації з навчанням; включення нечітких систем в simulink-моделі; генерація С-коду і незалежних додатків, що реалізують системи нечіткої логіки.

Для того, щоб перейти від отриманих нечітких множин до кількісної оцінки, треба виконати процедуру дефазифікації, яка виконує перетворення нечіткої інформації в чітку форму. Існує декілька методів дефазифікації для моделі нечіткого виводу типу Мамдані: центр тяжіння; медіана; найбільший з максимумів; найменший з максимумів; центр максимумів.

В роботі Козловського С.В. проведений аналіз методів дефазифікації та наведена їхня характеристика.

Спираючись на даний аналіз та враховуючи особливості характеристик об'єкта прогнозування та характеру вихідних змінних для розв'язання логічних рівнянь, зупинимо свій вибір на методі центра ваг.

Для підвищення точності нечіткої моделі проводять процес навчання задля мінімізації відхилень результатів логічного виводу від експериментальних даних. В процесі навчання виконується налагодження ваг нечітких правил або функцій приналежності нечітких термів. Сутність процесу навчання полягає в визначенні нечіткої моделі $F(H, Q, X_L)$, яка забезпечить мінімальне значення середньоквадратичної нев'язки [18]:

$$RMSE(H, Q) = \sqrt{\frac{1}{U} \cdot \sum_{L=1, U} F(H, Q, X_L)^2} \rightarrow \min, L = \overline{1, U},$$

де $X_L = (X_{L1}, X_{L2}, \dots, X_{LU})$ – вхідний вектор в L -ій парі даних та

Y_L – відповідний вихід, U – обсяг вибірки.

H – вектор параметрів функцій приналежності термів вхідних та вихідної змінної;

Q – вектор вагових коефіцієнтів правил бази знань;

$F(H, Q, X_L)$ – результат виходу за нечіткою базою знань Мамдані з параметрами (H, Q) при значенні входів X_L .

Дана модель виступатиме зручним інструментом для банківських аналітиків в процесі прогнозування попиту на карткові послуги комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів, а також прийнятті управлінських рішень щодо успішної діяльності комерційного банку в умовах інформаційної невизначеності.

тої кластеризації з навчанням; включення нечітких систем в simulink-моделі; генерація С-коду і незалежних додатків, що реалізують системи нечіткої логіки.

Для того, щоб перейти від отриманих нечітких множин до кількісної оцінки, треба виконати процедуру дефазифікації, яка виконує перетворення нечіткої інформації в чітку форму. Існує декілька методів дефазифікації для моделі нечіткого виводу типу Мамдані: центр тяжіння; медіана; найбільший з максимумів; найменший з максимумів; центр максимумів.

В роботі Козловського С.В. проведений аналіз методів дефазифікації та наведена їхня характеристика.

Спираючись на даний аналіз та враховуючи особливості характеристик об'єкта прогнозування та характеру вихідних змінних для розв'язання логічних рівнянь, зупинимо свій вибір на методі центра ваг.

Для підвищення точності нечіткої моделі проводять процес навчання задля мінімізації відхилень результатів логічного виводу від експериментальних даних. В процесі навчання виконується налагодження ваг нечітких правил або функцій приналежності нечітких термів. Сутність процесу навчання полягає в визначенні нечіткої моделі $F(H, Q, X_L)$, яка забезпечить мінімальне значення середньоквадратичної нев'язки [18]:

$$RMSE(H, Q) = \sqrt{\frac{1}{U} \cdot \sum_{L=1, U} F(H, Q, X_L)^2} \rightarrow \min, L = \overline{1, U},$$

де $X_L = (X_{L1}, X_{L2}, \dots, X_{LU})$ – вхідний вектор в L -ій парі даних та

Y_L – відповідний вихід, U – обсяг вибірки.

H – вектор параметрів функцій приналежності термів вхідних та вихідної змінної;

Q – вектор вагових коефіцієнтів правил бази знань;

$F(H, Q, X_L)$ – результат виходу за нечіткою базою знань Мамдані з параметрами (H, Q) при значенні входів X_L .

Дана модель виступатиме зручним інструментом для банківських аналітиків в процесі прогнозування попиту на карткові послуги комерційного банку на ринку карткових платіжних інструментів, а також прийнятті управлінських рішень щодо успішної діяльності комерційного банку в умовах інформаційної невизначеності.

При прогнозуванні попиту на карткові послуги комерційного банку будемо використовувати чинники економіко – математичної моделі, які, на нашу точку зору, найбільш впливають на показники: доходу від використання системи безготівкових карткових розрахунків, попиту на БПК дебетової та кредитової схем обслуговування. Ці чинники будемо вважати вхідними параметрами нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, що розробляється. З урахуванням власних міркувань щодо подальшої динаміки вхідних параметрів розроблено систему лінгвістичної оцінки вхідних та вихідних параметрів.

На основі розробленої системи були побудовані функції належності вхідних та вихідних параметрів.

Наведемо математичний опис одного з вхідних та усіх результуючих показників нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку.

Входи моделі будуть розглядатися як лінгвістичні змінні, значення яких визначаються з наступних терм-множин – {" Низький", "Середній", "Високий"}, а виходи – {" Низький", "Нище середнього", "Середній", "Вище середнього", "Високий"}.

Для опису підмножин терм-множини X_1 – місячний розмір розрахунково – касового обслуговування БПК дебетової схеми обслуговування (грн.) введемо систему з трьох відповідних функцій приналежності трапецієвидного виду:

$$\mu_1(x_1) = \begin{cases} 1; 0 \leq x_1 < 5,5 \\ 10(5,75 - x_1); 5,5 \leq x_1 < 5,75 \\ 0; 5,75 \leq x_1 \leq 8 \end{cases}$$

$$\mu_2(x_1) = \begin{cases} 0; 0 \leq y < 5,5 \\ 10(x_1 - 5,75); 5,5 \leq x_1 < 5,75 \\ 1; 5,75 \leq x_1 < 7,0 \\ 10(7,25 - x_1); 7,0 \leq y < 7,25 \\ 0; 7,25 \leq x_1 \leq 8 \end{cases}$$

При прогнозуванні попиту на карткові послуги комерційного банку будемо використовувати чинники економіко – математичної моделі, які, на нашу точку зору, найбільш впливають на показники: доходу від використання системи безготівкових карткових розрахунків, попиту на БПК дебетової та кредитової схем обслуговування. Ці чинники будемо вважати вхідними параметрами нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, що розробляється. З урахуванням власних міркувань щодо подальшої динаміки вхідних параметрів розроблено систему лінгвістичної оцінки вхідних та вихідних параметрів.

На основі розробленої системи були побудовані функції належності вхідних та вихідних параметрів.

Наведемо математичний опис одного з вхідних та усіх результуючих показників нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку.

Входи моделі будуть розглядатися як лінгвістичні змінні, значення яких визначаються з наступних терм-множин – {" Низький", "Середній", "Високий"}, а виходи – {" Низький", "Нище середнього", "Середній", "Вище середнього", "Високий"}.

Для опису підмножин терм-множини X_1 – місячний розмір розрахунково – касового обслуговування БПК дебетової схеми обслуговування (грн.) введемо систему з трьох відповідних функцій приналежності трапецієвидного виду:

$$\mu_1(x_1) = \begin{cases} 1; 0 \leq x_1 < 5,5 \\ 10(5,75 - x_1); 5,5 \leq x_1 < 5,75 \\ 0; 5,75 \leq x_1 \leq 8 \end{cases}$$

$$\mu_2(x_1) = \begin{cases} 0; 0 \leq y < 5,5 \\ 10(x_1 - 5,75); 5,5 \leq x_1 < 5,75 \\ 1; 5,75 \leq x_1 < 7,0 \\ 10(7,25 - x_1); 7,0 \leq y < 7,25 \\ 0; 7,25 \leq x_1 \leq 8 \end{cases}$$

$$\mu_I(x_I) = \begin{cases} 0; 0 \leq x_I < 7,0 \\ 10(x_I - 7,0); 7,0 \leq x_I < 7,25 \\ 1; 7,25 \leq x_I \leq 8 \end{cases}$$

Проведемо опис підмножин терм-множин результуючих показників, які складаються з п'яти відповідних функцій приналежності трапецієвидного виду:

для доходу комерційного банку від використання системи безготівкових карткових розрахунків за місяць (y_I), млн.грн.:

$$\mu_1(y_I) = \begin{cases} 1; 0 \leq y_I < 16,0 \\ 10 \cdot (17,0 - y_I); 16,0 \leq y_I < 17,0 \\ 0; 17,0 \leq y_I \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_2(y_I) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_I < 16,0 \\ 10 \cdot (y_I - 17,0); 16,0 \leq y_I < 17,0 \\ 1; 17,0 \leq y_I < 19,0 \\ 10 \cdot (20,0 - y_I); 19,0 \leq y_I < 20,0 \\ 0; 20,0 \leq y_I \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_3(y_I) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_I < 19,0 \\ 10 \cdot (y_I - 19,0); 19,0 \leq y_I < 20,0 \\ 1; 20,0 \leq y_I < 24,0 \\ 10 \cdot (25,0 - y_I); 24,0 \leq y_I < 25,0 \\ 0; 25,0 \leq y_I \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_I(x_I) = \begin{cases} 0; 0 \leq x_I < 7,0 \\ 10(x_I - 7,0); 7,0 \leq x_I < 7,25 \\ 1; 7,25 \leq x_I \leq 8 \end{cases}$$

Проведемо опис підмножин терм-множин результуючих показників, які складаються з п'яти відповідних функцій приналежності трапецієвидного виду:

для доходу комерційного банку від використання системи безготівкових карткових розрахунків за місяць (y_I), млн.грн.:

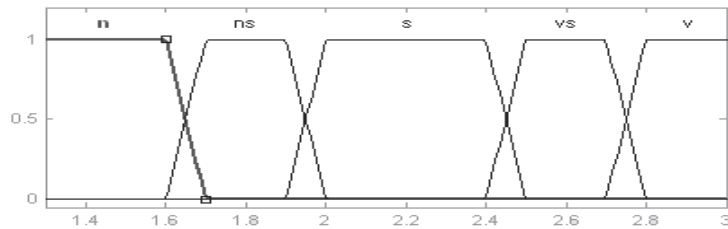
$$\mu_1(y_I) = \begin{cases} 1; 0 \leq y_I < 16,0 \\ 10 \cdot (17,0 - y_I); 16,0 \leq y_I < 17,0 \\ 0; 17,0 \leq y_I \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_2(y_I) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_I < 16,0 \\ 10 \cdot (y_I - 17,0); 16,0 \leq y_I < 17,0 \\ 1; 17,0 \leq y_I < 19,0 \\ 10 \cdot (20,0 - y_I); 19,0 \leq y_I < 20,0 \\ 0; 20,0 \leq y_I \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_3(y_I) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_I < 19,0 \\ 10 \cdot (y_I - 19,0); 19,0 \leq y_I < 20,0 \\ 1; 20,0 \leq y_I < 24,0 \\ 10 \cdot (25,0 - y_I); 24,0 \leq y_I < 25,0 \\ 0; 25,0 \leq y_I \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_4(y_1) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_1 < 24,0 \\ 10 \cdot (y_1 - 24,0); 24,0 \leq y_1 < 25,0 \\ 1; 25,0 \leq y_1 < 27,0 \\ 10 \cdot (28,0 - y_1); 27,0 \leq y_1 < 28,0 \\ 0; 28,0 \leq y_1 \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_5(y_1) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_1 < 27,0 \\ 10 \cdot (y_1 - 27,0); 27,0 \leq y_1 < 28,0 \\ 1; 28,0 \leq y_1 \leq 30,0 \end{cases}$$

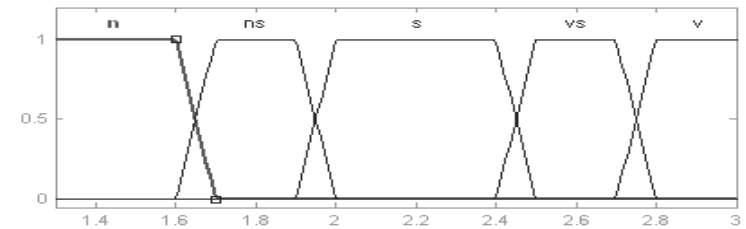
Рис. 3.5. Функція приналежності змінної y_1

для кількості БПК дебетової схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (y_2), млн. шт.:

$$\mu_1(y_2) = \begin{cases} 1; 0 \leq y_2 < 1,25 \\ 10 \cdot (1,0 - y_2); 1,25 \leq y_2 < 1,5 \\ 0; 1,5 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_4(y_1) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_1 < 24,0 \\ 10 \cdot (y_1 - 24,0); 24,0 \leq y_1 < 25,0 \\ 1; 25,0 \leq y_1 < 27,0 \\ 10 \cdot (28,0 - y_1); 27,0 \leq y_1 < 28,0 \\ 0; 28,0 \leq y_1 \leq 30,0 \end{cases}$$

$$\mu_5(y_1) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_1 < 27,0 \\ 10 \cdot (y_1 - 27,0); 27,0 \leq y_1 < 28,0 \\ 1; 28,0 \leq y_1 \leq 30,0 \end{cases}$$

Рис. 3.5. Функція приналежності змінної y_1

для кількості БПК дебетової схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (y_2), млн. шт.:

$$\mu_1(y_2) = \begin{cases} 1; 0 \leq y_2 < 1,25 \\ 10 \cdot (1,0 - y_2); 1,25 \leq y_2 < 1,5 \\ 0; 1,5 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_2(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 1,25 \\ 10 \cdot (y_2 - 1,5); 1,25 \leq y_2 < 1,5 \\ 1; 1,5 \leq y_2 < 1,75 \\ 10 \cdot (2,0 - y_2); 1,75 \leq y_2 < 2,0 \\ 0; 2,0 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_3(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 1,75 \\ 10 \cdot (y_2 - 1,75); 1,75 \leq y_2 < 2,0 \\ 1; 2,0 \leq y_2 < 2,25 \\ 10 \cdot (2,5 - y_2); 2,25 \leq y_2 < 2,5 \\ 0; 2,5 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_4(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 2,25 \\ 10 \cdot (y_2 - 2,25); 2,25 \leq y_2 < 2,5 \\ 1; 2,5 \leq y_2 < 3,0 \\ 10 \cdot (3,25 - y_2); 3,25 \leq y_2 < 3,5 \\ 0; 3,25 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_5(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 3,0 \\ 10 \cdot (y_2 - 3,0); 3,0 \leq y_2 < 3,25 \\ 1; 3,25 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_2(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 1,25 \\ 10 \cdot (y_2 - 1,5); 1,25 \leq y_2 < 1,5 \\ 1; 1,5 \leq y_2 < 1,75 \\ 10 \cdot (2,0 - y_2); 1,75 \leq y_2 < 2,0 \\ 0; 2,0 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_3(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 1,75 \\ 10 \cdot (y_2 - 1,75); 1,75 \leq y_2 < 2,0 \\ 1; 2,0 \leq y_2 < 2,25 \\ 10 \cdot (2,5 - y_2); 2,25 \leq y_2 < 2,5 \\ 0; 2,5 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_4(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 2,25 \\ 10 \cdot (y_2 - 2,25); 2,25 \leq y_2 < 2,5 \\ 1; 2,5 \leq y_2 < 3,0 \\ 10 \cdot (3,25 - y_2); 3,25 \leq y_2 < 3,5 \\ 0; 3,25 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

$$\mu_5(y_2) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_2 < 3,0 \\ 10 \cdot (y_2 - 3,0); 3,0 \leq y_2 < 3,25 \\ 1; 3,25 \leq y_2 \leq 3,5 \end{cases}$$

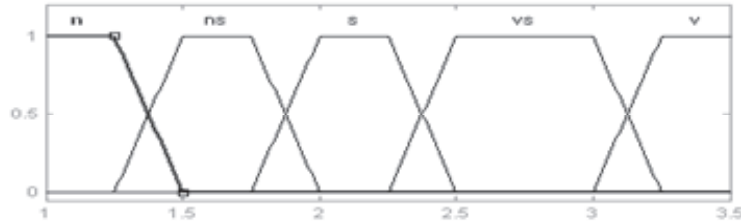

Рис. 3.6. Функція приналежності змінної Y_2

для кількості БПК кредитної схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (Y_3), млн. шт.:

$$\mu_1(y_3) = \begin{cases} 1; 0 \leq y_3 < 0,3 \\ 10 \cdot (0,4 - y_3); 0,3 \leq y_3 < 0,4 \\ 0; 0,4 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_2(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 0,3 \\ 10 \cdot (y_3 - 0,4); 0,3 \leq y_3 < 0,4 \\ 1; 0,4 \leq y_3 < 0,6 \\ 10 \cdot (0,7 - y_3); 0,6 \leq y_3 < 0,7 \\ 0; 0,7 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_3(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 0,6 \\ 10 \cdot (y_3 - 0,6); 0,6 \leq y_3 < 0,7 \\ 1; 0,7 \leq y_3 < 0,9 \\ 10 \cdot (1,0 - y_3); 0,9 \leq y_3 < 1,0 \\ 0; 1,0 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

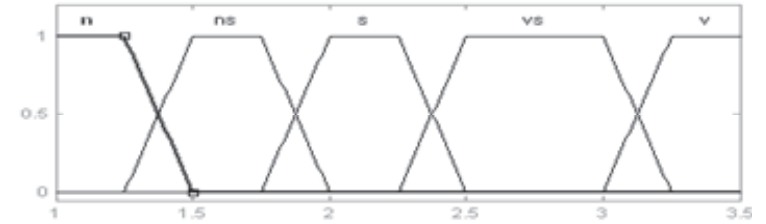

Рис. 3.6. Функція приналежності змінної Y_2

для кількості БПК кредитної схеми обслуговування досліджуваного комерційного банку, на які існуватиме попит на ринку карткових платіжних інструментів (Y_3), млн. шт.:

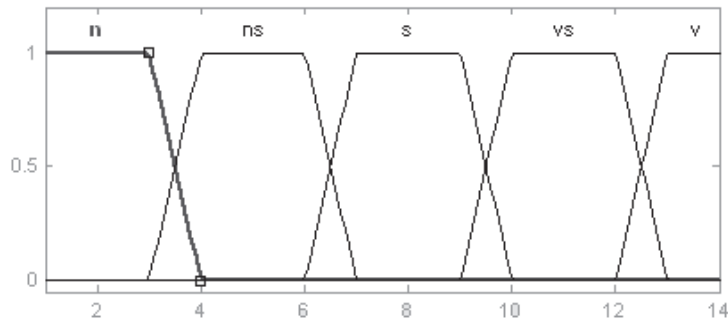
$$\mu_1(y_3) = \begin{cases} 1; 0 \leq y_3 < 0,3 \\ 10 \cdot (0,4 - y_3); 0,3 \leq y_3 < 0,4 \\ 0; 0,4 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_2(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 0,3 \\ 10 \cdot (y_3 - 0,4); 0,3 \leq y_3 < 0,4 \\ 1; 0,4 \leq y_3 < 0,6 \\ 10 \cdot (0,7 - y_3); 0,6 \leq y_3 < 0,7 \\ 0; 0,7 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_3(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 0,6 \\ 10 \cdot (y_3 - 0,6); 0,6 \leq y_3 < 0,7 \\ 1; 0,7 \leq y_3 < 0,9 \\ 10 \cdot (1,0 - y_3); 0,9 \leq y_3 < 1,0 \\ 0; 1,0 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_4(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 0,9 \\ 10 \cdot (y_3 - 0,9); 0,9 \leq y_3 < 1,0 \\ 1; 1,0 \leq y_3 < 1,2 \\ 10 \cdot (1,2 - y_3); 1,2 \leq y_3 < 1,3 \\ 0; 1,3 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_5(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 1,2 \\ 10 \cdot (y_3 - 1,2); 1,2 \leq y_3 < 1,3 \\ 1; 1,3 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

Рис. 3.7. Функція приналежності змінної y_3

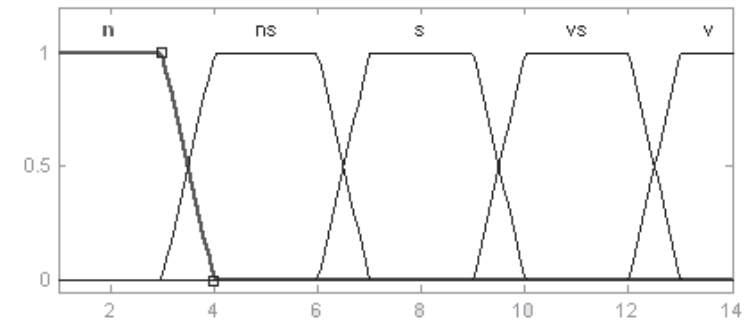
Була сформована база правил для нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку типу Мамдані.

Наведемо декілька нечітких правил моделі попиту на карткові послуги комерційного банку:

1. Якщо X_1 є низьким і X_2 є низьким і X_3 є високим і X_4 є низьким і X_5 є середнім і X_6 є низьким і X_7 є низьким і X_8 є низьким і

$$\mu_4(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 0,9 \\ 10 \cdot (y_3 - 0,9); 0,9 \leq y_3 < 1,0 \\ 1; 1,0 \leq y_3 < 1,2 \\ 10 \cdot (1,2 - y_3); 1,2 \leq y_3 < 1,3 \\ 0; 1,3 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

$$\mu_5(y_3) = \begin{cases} 0; 0 \leq y_3 < 1,2 \\ 10 \cdot (y_3 - 1,2); 1,2 \leq y_3 < 1,3 \\ 1; 1,3 \leq y_3 \leq 1,4 \end{cases}$$

Рис. 3.7. Функція приналежності змінної y_3

Була сформована база правил для нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку типу Мамдані.

Наведемо декілька нечітких правил моделі попиту на карткові послуги комерційного банку:

1. Якщо X_1 є низьким і X_2 є низьким і X_3 є високим і X_4 є низьким і X_5 є середнім і X_6 є низьким і X_7 є низьким і X_8 є низьким і

X_9 є низьким і X_{10} є низьким і X_{11} є низьким і X_{12} є високим і X_{13} є низьким і X_{14} є низьким і X_{15} є низьким і X_{16} є середнім і X_{17} є низьким і X_{18} є середнім і X_{19} є середнім і X_{20} є низьким, то Y_2 є середнім та Y_3 є середнім;

2. Якщо X_1 є середнім X_2 є середнім і X_3 є високим і X_4 є низьким і X_5 є середнім і X_6 є низьким і X_7 є низьким і X_8 є середнім і X_9 є низьким і X_{10} є середнім і X_{11} є низьким і X_{12} є високим і X_{13} є середнім і X_{14} є середнім і X_{15} є середнім і X_{16} є середнім і X_{17} є низьким і X_{18} є середнім і X_{19} є середнім і X_{20} є низьким, то Y_2 є вище середнього та Y_3 є вище середнього;

3. Якщо Y_2 є низьким і Y_3 є середнім, то Y_1 є середнім;

4. Якщо Y_2 є низьким і Y_3 є вище середнього, то Y_1 є вище середнього.

Для кожного з правил визначається рівень його істотності стосовно входів, який є дійсним числом та характеризує ступінь відповідності нечітких входів системи заданим у правилах нечітким множинам. На початку процесу реалізації нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, усі правила були прописані з рівнем істотності, який дорівнював одиниці.

На рис. 6 наведена графічна Simulink – модель попиту на карткові послуги комерційного банку із використанням теорії нечітких множин.

Для зменшення показника нев'язки, що був отриманий в процесі реалізації нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, був проведений процес навчання, сутність якого полягає в налагодженні ваг нечітких правил (рівня істотності).

Аналізуючи отримані дані, слід відзначити, що показник середньої абсолютної похибки, який отримано при реалізації нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, на відміну від показників, які отримані від нейромережевої моделі, значно нижчі, а це доводить адекватність розробленої моделі та високу якість прогнозу досліджуваних результуючих показників.

X_9 є низьким і X_{10} є низьким і X_{11} є низьким і X_{12} є високим і X_{13} є низьким і X_{14} є низьким і X_{15} є низьким і X_{16} є середнім і X_{17} є низьким і X_{18} є середнім і X_{19} є середнім і X_{20} є низьким, то Y_2 є середнім та Y_3 є середнім;

2. Якщо X_1 є середнім X_2 є середнім і X_3 є високим і X_4 є низьким і X_5 є середнім і X_6 є низьким і X_7 є низьким і X_8 є середнім і X_9 є низьким і X_{10} є середнім і X_{11} є низьким і X_{12} є високим і X_{13} є середнім і X_{14} є середнім і X_{15} є середнім і X_{16} є середнім і X_{17} є низьким і X_{18} є середнім і X_{19} є середнім і X_{20} є низьким, то Y_2 є вище середнього та Y_3 є вище середнього;

3. Якщо Y_2 є низьким і Y_3 є середнім, то Y_1 є середнім;

4. Якщо Y_2 є низьким і Y_3 є вище середнього, то Y_1 є вище середнього.

Для кожного з правил визначається рівень його істотності стосовно входів, який є дійсним числом та характеризує ступінь відповідності нечітких входів системи заданим у правилах нечітким множинам. На початку процесу реалізації нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, усі правила були прописані з рівнем істотності, який дорівнював одиниці.

На рис. 6 наведена графічна Simulink – модель попиту на карткові послуги комерційного банку із використанням теорії нечітких множин.

Для зменшення показника нев'язки, що був отриманий в процесі реалізації нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, був проведений процес навчання, сутність якого полягає в налагодженні ваг нечітких правил (рівня істотності).

Аналізуючи отримані дані, слід відзначити, що показник середньої абсолютної похибки, який отримано при реалізації нечіткої моделі попиту на карткові послуги комерційного банку, на відміну від показників, які отримані від нейромережевої моделі, значно нижчі, а це доводить адекватність розробленої моделі та високу якість прогнозу досліджуваних результуючих показників.

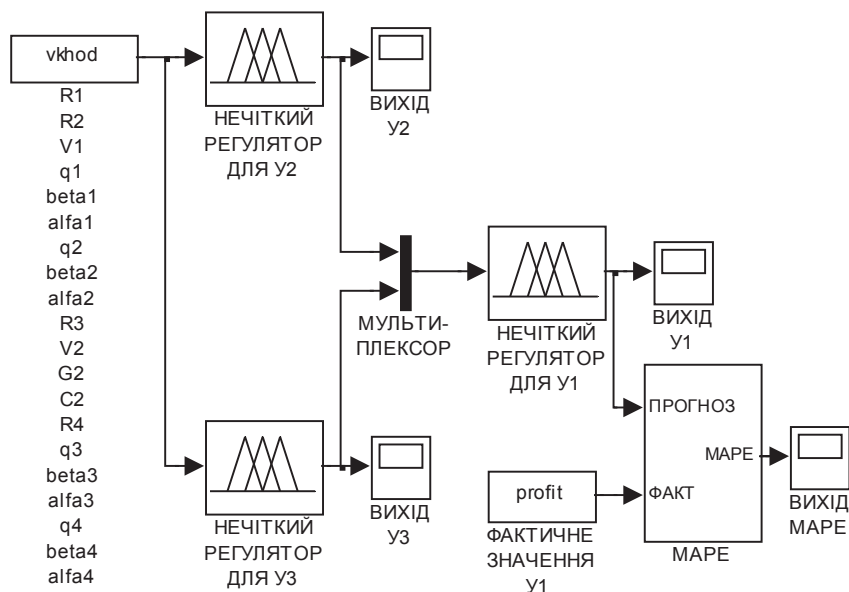

Рис. 3.8. Simulink – модель попиту на карткові послуги комерційного банку із використанням теорії нечітких множин

Виконуючи реалізацію моделі попиту на карткові послуги комерційного банку із залученням нейронної мережі NARX, банківські аналітики отримують лише кількісне значення попиту, при цьому значення показників базових тарифних параметрів та показників, які їх характеризують, залишаються невідомими, тоді як нечітка динамічна модель дозволяє визначити ці показники для прийняття відповідних рішень щодо діяльності комерційного банку на ринку. Дана модель виступатиме зручним інструментом для банківських аналітиків в процесі оцінювання ефективності системи безготівкових карткових розрахунків та розробки тактичних рішень щодо успішної діяльності комерційного банку в умовах інформаційної невизначеності.

Література до Розділу 3.

1. Банківський менеджмент: Підручник /За ред.. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К.: Знання, 2005. – 831 с.

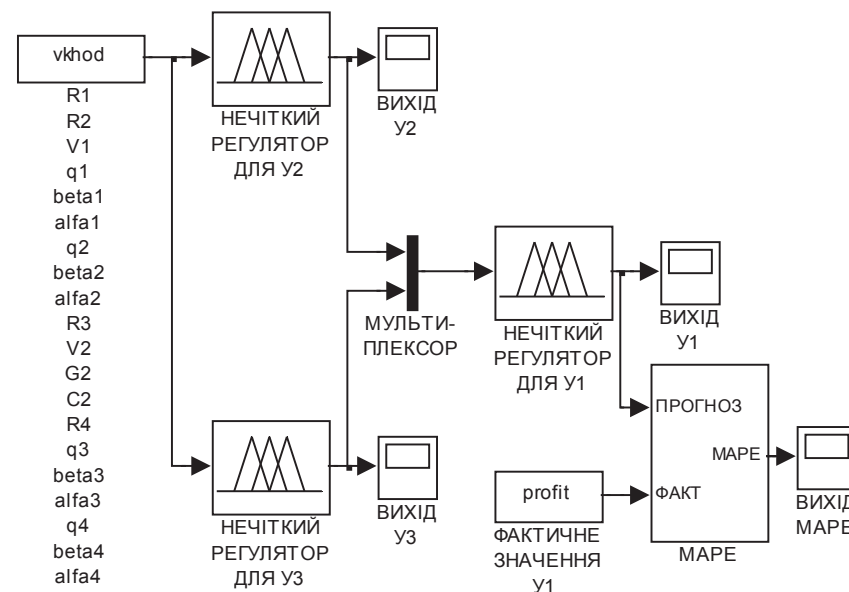

Рис. 3.8. Simulink – модель попиту на карткові послуги комерційного банку із використанням теорії нечітких множин

Виконуючи реалізацію моделі попиту на карткові послуги комерційного банку із залученням нейронної мережі NARX, банківські аналітики отримують лише кількісне значення попиту, при цьому значення показників базових тарифних параметрів та показників, які їх характеризують, залишаються невідомими, тоді як нечітка динамічна модель дозволяє визначити ці показники для прийняття відповідних рішень щодо діяльності комерційного банку на ринку. Дана модель виступатиме зручним інструментом для банківських аналітиків в процесі оцінювання ефективності системи безготівкових карткових розрахунків та розробки тактичних рішень щодо успішної діяльності комерційного банку в умовах інформаційної невизначеності.

Література до Розділу 3.

1. Банківський менеджмент: Підручник /За ред.. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К.: Знання, 2005. – 831 с.

2. Бенамеур Л. Нейромережеві методи і засоби ідентифікації та прогнозування процесів управління в умовах невизначеності: автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Бенамеур Лиес ; Інститут проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України – К., 2002. – 20 с.

3. Васюренко О. В. Управління банківськими операціями: методологія і практика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / Васюренко Олег Володимирович ; Укр. акад. банк. справи. – Суми, 1999. – 33 с.

4. Всеобщее управление качеством: Учебник для вузов/О. П. Глудкин, Н. М. Горбунов, А. И. Гуров, Ю. В. Зорин: под ред О. П. Глудкина. – М.: Горячая линия – Телеком, 2001 – 600 с.

5. Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. Економічне прогнозування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 2001. – 207с.

6. Иванова К. Г. Управление портфелем ценных бумаг на основе Д-оценок Руссмана и нейтросетевого моделирования : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.13 / Иванова Ксения Георгиевна ; Воронеж. гос. ун-т – Воронеж, 2009. – 128 с.

7. Инденбаум Ф. Б. Моделирование процессов управления конкурентоздатностью коммерческого банка: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.03.02 / Инденбаум Феликс Борисович ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2006. – 16 с.

8. Калініна І.О. Дослідження нейромережевих методів у задачах прогнозування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/computer/2009/106-93-17.pdf/> (дата звернення: 26.01.2014). – Назва з екрана.

9. Киселева И. А. Коммерческие банки: модели и информационные технологии в процедурах принятия решений / И.А. Киселева. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 400 с.

10. Козловський С.В. Макроекономічне моделювання та прогнозування валютного курсу в Україні [Текст] : монографія / С.В. Козловський. – Вінниця : Книга-Вега, 2005. – 240 с.

11. Коршевнюк Л.О. Застосування комітетами експертів системи нечіткого логічного виводу із зваженою істинністю / Л.О. Коршевнюк // Автоматика. Автоматизация. Электротехнические комплексы и системы. – Херсон, 2006. – №2(18). – С.73-79.

12. Макаркіна Г. В. Оцінка ефективності системи безготівкових карткових розрахунків в умовах інформаційної невизначеності / Г. В. Макаркіна, О. Ю. Івченкова – Бізнес Інформ. – 2011. – № 7(1). – С. 111–114.

13. Макаркіна Г. В. Моделювання попиту на карткові послуги із застосуванням нейронної мережі NARX // Вісник Східноукраїнського на-

2. Бенамеур Л. Нейромережеві методи і засоби ідентифікації та прогнозування процесів управління в умовах невизначеності: автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.13.06 / Бенамеур Лиес ; Інститут проблем моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова НАН України – К., 2002. – 20 с.

3. Васюренко О. В. Управління банківськими операціями: методологія і практика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / Васюренко Олег Володимирович ; Укр. акад. банк. справи. – Суми, 1999. – 33 с.

4. Всеобщее управление качеством: Учебник для вузов/О. П. Глудкин, Н. М. Горбунов, А. И. Гуров, Ю. В. Зорин: под ред О. П. Глудкина. – М.: Горячая линия – Телеком, 2001 – 600 с.

5. Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. Економічне прогнозування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 2001. – 207с.

6. Иванова К. Г. Управление портфелем ценных бумаг на основе Д-оценок Руссмана и нейтросетевого моделирования : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.13 / Иванова Ксения Георгиевна ; Воронеж. гос. ун-т – Воронеж, 2009. – 128 с.

7. Инденбаум Ф. Б. Моделирование процессов управления конкурентоздатностью коммерческого банка: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.03.02 / Инденбаум Феликс Борисович ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2006. – 16 с.

8. Калініна І.О. Дослідження нейромережевих методів у задачах прогнозування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/computer/2009/106-93-17.pdf/> (дата звернення: 26.01.2014). – Назва з екрана.

9. Киселева И. А. Коммерческие банки: модели и информационные технологии в процедурах принятия решений / И.А. Киселева. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 400 с.

10. Козловський С.В. Макроекономічне моделювання та прогнозування валютного курсу в Україні [Текст] : монографія / С.В. Козловський. – Вінниця : Книга-Вега, 2005. – 240 с.

11. Коршевнюк Л.О. Застосування комітетами експертів системи нечіткого логічного виводу із зваженою істинністю / Л.О. Коршевнюк // Автоматика. Автоматизация. Электротехнические комплексы и системы. – Херсон, 2006. – №2(18). – С.73-79.

12. Макаркіна Г. В. Оцінка ефективності системи безготівкових карткових розрахунків в умовах інформаційної невизначеності / Г. В. Макаркіна, О. Ю. Івченкова – Бізнес Інформ. – 2011. – № 7(1). – С. 111–114.

13. Макаркіна Г. В. Моделювання попиту на карткові послуги із застосуванням нейронної мережі NARX // Вісник Східноукраїнського на-

ціонального університету імені Володимира Даля. – 2010. – № 8(150). – С. 158–162.

14. Недосекин А. О. Методологические основы моделирования финансовой деятельности с использованием нечетко-множественных описаний : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.13 / Недосекин Алексей Олегович ; Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. – С.Петербург, – 2003. – 280 с.

15. Олейник А. П. Методы прогнозирования банковской деятельности в условиях неопределенности: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.13 / Олейник Александр Павлович ; ВНИИПВТИ. – Москва, 2007. – 23 с.

16. Осовский С. Нейронные сети для обработки информации : пер. с польск. / С. Осовский. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 344 с.

17. Пректер Р. Волновой принцип Эллиотта. Ключ к пониманию рынка / Р. Пректер, А. Дж. Фрост. – М. : Изд-во Альпина Паблишер, 2010. – 272 с.

18. Ротштейн А. П. Нечеткий многокритериальный анализ вариантов с применением парных сравнений / А. П. Ротштейн, С. Д. Штовба // Известия РАН. Теория и системы управления. – 2001. – № 3. – С. 150–154.

19. Роуз П. С. Банковский менеджмент: пер с англ. 2-е изд. – М.: ДелоЮ 1997. – 768 с.

20. Система управления в ритейловом банке. Тульчинский С.Э., Кириллов Д.Б., Янчук М.А., http://www.cfin.ru/management/practice/bank_management.shtml

21. Хайкин С. Нейронные сети : полный курс, 2-е издание. : Пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2006. – 1104 с.

22. Хмельов О. Г. Моделювання процесів бізнес-прогнозування за допомогою нейромережових структур [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=38/> (дата звернення: 26.01.2014).

23. Ходашинский И. А. Технология идентификации нечетких моделей типа Синглтон и Мамдани // Труды VII Международной конференции «Идентификация систем и задачи управления» SICPRO '08. Москва, 28-31 января 2008 г. Институт проблем управления им. В.А. Трапезникова РАН. – М., 2008. – С. 2170.

24. Шмыков В. В. Управление финансовыми ресурсами банка в условиях риска: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 05.13.10 / Шмыков Владимир Владимирович ; Воронеж. гос. ун-т – Воронеж, 2000. – 17 с.

ціонального університету імені Володимира Даля. – 2010. – № 8(150). – С. 158–162.

14. Недосекин А. О. Методологические основы моделирования финансовой деятельности с использованием нечетко-множественных описаний : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.13 / Недосекин Алексей Олегович ; Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов. – С.Петербург, – 2003. – 280 с.

15. Олейник А. П. Методы прогнозирования банковской деятельности в условиях неопределенности: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.13 / Олейник Александр Павлович ; ВНИИПВТИ. – Москва, 2007. – 23 с.

16. Осовский С. Нейронные сети для обработки информации : пер. с польск. / С. Осовский. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 344 с.

17. Пректер Р. Волновой принцип Эллиотта. Ключ к пониманию рынка / Р. Пректер, А. Дж. Фрост. – М. : Изд-во Альпина Паблишер, 2010. – 272 с.

18. Ротштейн А. П. Нечеткий многокритериальный анализ вариантов с применением парных сравнений / А. П. Ротштейн, С. Д. Штовба // Известия РАН. Теория и системы управления. – 2001. – № 3. – С. 150–154.

19. Роуз П. С. Банковский менеджмент: пер с англ. 2-е изд. – М.: ДелоЮ 1997. – 768 с.

20. Система управления в ритейловом банке. Тульчинский С.Э., Кириллов Д.Б., Янчук М.А., http://www.cfin.ru/management/practice/bank_management.shtml

21. Хайкин С. Нейронные сети : полный курс, 2-е издание. : Пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2006. – 1104 с.

22. Хмельов О. Г. Моделювання процесів бізнес-прогнозування за допомогою нейромережових структур [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=38/> (дата звернення: 26.01.2014).

23. Ходашинский И. А. Технология идентификации нечетких моделей типа Синглтон и Мамдани // Труды VII Международной конференции «Идентификация систем и задачи управления» SICPRO '08. Москва, 28-31 января 2008 г. Институт проблем управления им. В.А. Трапезникова РАН. – М., 2008. – С. 2170.

24. Шмыков В. В. Управление финансовыми ресурсами банка в условиях риска: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 05.13.10 / Шмыков Владимир Владимирович ; Воронеж. гос. ун-т – Воронеж, 2000. – 17 с.

25. Штовба С. Д. Идентификация нелинейных зависимостей с помощью нечеткого логического вывода в системе MATLAB // Exponenta Pro: Математика в приложениях. – 2003. – №2. – С. 9–15.

26. Штовба С. Д. Введение в теорию нечетких множеств и нечеткую логику [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.matlab.exponenta.ru/fuzzlogic/book1/index.php>. (дата звернення: 26.01.2014).

27. Штовба С. Д. Обеспечение точности и прозрачности нечеткой модели Мамдани при обучении по экспериментальным данным / С. Д. Штовба. – Проблемы управления и информатики. – 2007. – №4. – С. 102–114.

25. Штовба С. Д. Идентификация нелинейных зависимостей с помощью нечеткого логического вывода в системе MATLAB // Exponenta Pro: Математика в приложениях. – 2003. – №2. – С. 9–15.

26. Штовба С. Д. Введение в теорию нечетких множеств и нечеткую логику [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.matlab.exponenta.ru/fuzzlogic/book1/index.php>. (дата звернення: 26.01.2014).

27. Штовба С. Д. Обеспечение точности и прозрачности нечеткой модели Мамдани при обучении по экспериментальным данным / С. Д. Штовба. – Проблемы управления и информатики. – 2007. – №4. – С. 102–114.

Для нотаток

Для нотаток

Для заметок

Для заметок

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ І КОРПОРАТИВНА СТРАТЕГІЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 10.07.2015 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 7,2. Тираж 300 прим.

ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ І КОРПОРАТИВНА СТРАТЕГІЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 10.07.2015 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 7,2. Тираж 300 прим.

ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.